

# Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

## RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

### Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

21 KÖY ENSTİTÜSÜ

Mustafa Gazalci

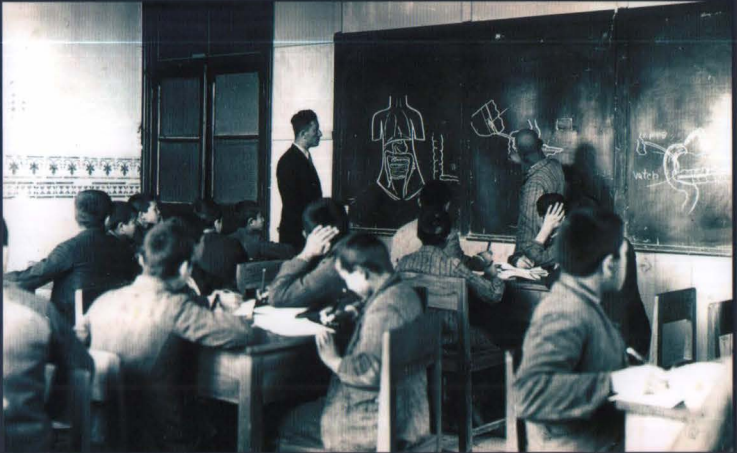
5



Mustafa Gazalci

# 21 KÖY ENSTİTÜSÜ

## Çınarlar Anlatıyor



**SERTİFİKA NO 15033**

**ISBN 978 - 975 - 22 - 0978 - 7**

**2021 . 06 . Y . 0105. 7580**

**Birinci Basım**

**Nisan 2021**

**BİLGİ YAYINEVİ**

**Meşrutiyet Cd., No: 46/A, Yenışehir 06420 / ANKARA**

**Tlf.: (0-312) 434 49 98/ 434 49 99/ 431 81 22 • Faks: (0-312) 431 77 58**

**BİLGİ DAĞITIM**

**Gölbahar Mh., Gölbağ Cd., No: 33, A-B Blok,**

**Mecidiyeköy 34387/ İSTANBUL**

**Tlf.: (0-212) 217 63 40 - 44 • (0-212) 522 52 01**

**Faks: (0-212) 217 63 45 • (0-212) 527 41 19**

**Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>  
[www.bilgiyayinevi.com.tr](http://www.bilgiyayinevi.com.tr) • [info@bilgiyayinevi.com.tr](mailto:info@bilgiyayinevi.com.tr)**

**MUSTAFA GAZALCI**

# **21 KÖY ENSTİTÜSÜ**

**Çınarlar Anlatıyor**



**kapak: murat sayın**  
**editör: yağmur saygılı**  
**düzelten: gönül ekici**

**Bu kitabın yayın hakkı,  
yazarıyla yapılan sözleşme gereği  
Bilgi Yayınevi Basım Dağıtım  
Kitabevi ve Kırtasiye A.Ş.'ye aittir.  
Kaynak gösterilmeden kitaptan  
alıntı yapılamaz; yayınevinin yazılı  
izni olmadan radyo ve televizyona  
uyarlanamaz; oyun, film, elektronik kitap,  
CD ya da manyetik bant haline getirilemez;  
fotokopi ya da herhangi bir  
yöntemle çoğaltılamaz.**

|                                      |    |
|--------------------------------------|----|
| <b>Önsöz</b> .....                   | 11 |
| <b>Giriş</b> .....                   | 13 |
| <b>AKÇADAĞ KÖY ENSTİTÜSÜ</b> .....   | 19 |
| Hasan Nedim Şahhüseyinoğlu .....     | 20 |
| Celal Coşkun .....                   | 22 |
| Ali Çavuş .....                      | 24 |
| Zafer Gençaydın .....                | 28 |
| <b>AKPINAR KÖY ENSTİTÜSÜ</b> .....   | 36 |
| Aydın İpek .....                     | 37 |
| Haydar Savcı .....                   | 39 |
| <b>AKSU KÖY ENSTİTÜSÜ</b> .....      | 44 |
| Pakize Türkoğlu .....                | 45 |
| Mehmet Özman .....                   | 55 |
| Mehmet Kut .....                     | 57 |
| <b>ARİFİYE KÖY ENSTİTÜSÜ</b> .....   | 61 |
| Hayrettin Uysal .....                | 63 |
| Nadir Gezer .....                    | 71 |
| Muzaffer Özer .....                  | 74 |
| <b>BEŞİKDÜZÜ KÖY ENSTİTÜSÜ</b> ..... | 78 |
| Şükrü Velioglu (Erten) .....         | 80 |
| M. Şinasi Eskiçırak .....            | 84 |
| <b>CILAVUZ KÖY ENSTİTÜSÜ</b> .....   | 87 |
| Halise Apaydın .....                 | 89 |
| M. Sıtkı Demir .....                 | 92 |
| Kazım Çakmur .....                   | 94 |
| Osman İlker .....                    | 97 |
| İsmail Demirel .....                 | 99 |

|                                     |     |
|-------------------------------------|-----|
| <b>ÇİFTELER KÖY ENSTİTÜSÜ</b> ..... | 105 |
| Talip Apaydın .....                 | 107 |
| Mustafa Aydoğan .....               | 112 |
| Tahsin Yücel .....                  | 114 |
| İlyas Küçükcan .....                | 122 |
| Yakup Kepenek .....                 | 125 |
| <b>DİCLE KÖY ENSTİTÜSÜ</b> .....    | 133 |
| Servet Avcı .....                   | 135 |
| Adnan Binyazar .....                | 137 |
| <b>DÜZİÇİ KÖY ENSTİTÜSÜ</b> .....   | 145 |
| Ali Yüce .....                      | 147 |
| Mustafa Okumuş .....                | 149 |
| Haydar Demirtaş .....               | 155 |
| Halil Erkan .....                   | 163 |
| <b>ERNİS KÖY ENSTİTÜSÜ</b> .....    | 168 |
| Enver Taşbaşı .....                 | 169 |
| Güngör Töre .....                   | 172 |
| <b>GÖL KÖY ENSTİTÜSÜ</b> .....      | 175 |
| Raşit Tiryakioğlu .....             | 176 |
| Nuri Çelik Yazıcıoğlu .....         | 179 |
| Mehmet Sazak .....                  | 183 |
| Ali Nuri Güntekin .....             | 189 |
| <b>GÖNEN KÖY ENSTİTÜSÜ</b> .....    | 196 |
| Fatma Dicle Yalçın .....            | 198 |
| Hakkı Uysal .....                   | 201 |
| Avni Aytan .....                    | 203 |
| Hasan Özdemir .....                 | 217 |
| Mehmet Ali Öztürk .....             | 222 |
| Yusuf Korkut .....                  | 228 |
| Ahmet Taşal .....                   | 230 |

|                                              |            |
|----------------------------------------------|------------|
| Ali Makal .....                              | 232        |
| Tali Özdemir .....                           | 235        |
| <b>HASANOĞLAN KÖY ENSTİTÜSÜ .....</b>        | <b>240</b> |
| Ali Yıldız .....                             | 242        |
| Mustafa Fakioğlu .....                       | 245        |
| Ömer Ekşioğlu .....                          | 249        |
| <b>HASANOĞLAN YÜKSEK KÖY ENSTİTÜSÜ .....</b> | <b>253</b> |
| <b>İVRİZ KÖY ENSTİTÜSÜ .....</b>             | <b>259</b> |
| Mahmut Makal .....                           | 261        |
| Mevlüt Kaplan .....                          | 264        |
| Hacı Angı .....                              | 272        |
| Ayşe Baysal .....                            | 276        |
| Ali Uçan .....                               | 281        |
| <b>KEPİRTEPE KÖY ENSTİTÜSÜ .....</b>         | <b>288</b> |
| Mehmet Başaran .....                         | 290        |
| Hüseyin Yalçın .....                         | 293        |
| Ramazan Bilir .....                          | 295        |
| Ahmet Kocaman .....                          | 298        |
| <b>KIZILÇULLU KÖY ENSTİTÜSÜ .....</b>        | <b>303</b> |
| Hüseyin Atmaca .....                         | 305        |
| Mustafa Kemal Güngör .....                   | 313        |
| Zekeriya Kayhan .....                        | 316        |
| Remzi Taşçı .....                            | 319        |
| Süleyman Avdal .....                         | 322        |
| Sakine Özman .....                           | 324        |
| M. Nevzat Aksoy .....                        | 328        |
| Feyzullah Ertuğrul .....                     | 335        |
| Ali Özer .....                               | 338        |
| <b>ORTAKLAR KÖY ENSTİTÜSÜ .....</b>          | <b>342</b> |
| Halil İbrahim Durgut .....                   | 344        |
| Halil Vural .....                            | 347        |

|                                       |     |
|---------------------------------------|-----|
| <b>PAMUKPINAR KÖY ENSTİTÜSÜ</b> ..... | 350 |
| Emin Özdemir .....                    | 352 |
| Hüseyin Kızılırmak .....              | 357 |
| Cemalettin Dökmetaş .....             | 360 |
| Mehmet Kopan .....                    | 362 |
| Yücel Güngör .....                    | 364 |
| <b>PAZARÖREN KÖY ENSTİTÜSÜ</b> .....  | 370 |
| Zekeriya Aslan .....                  | 372 |
| Yusuf Ziya Bahadınlı .....            | 374 |
| Eyyüp Yaşar .....                     | 382 |
| <b>PULUR KÖY ENSTİTÜSÜ</b> .....      | 386 |
| Mümtaz Erdoğan .....                  | 388 |
| Mustafa Ayaz .....                    | 390 |
| <b>SAVAŞTEPE KÖY ENSTİTÜSÜ</b> .....  | 393 |
| Sabri Kurt .....                      | 396 |
| Yusuf Ziya Özdemir .....              | 397 |
| İbrahim Belek .....                   | 404 |
| <b>SONUÇ</b> .....                    | 410 |
| <b>TEŞEKKÜR</b> .....                 | 415 |
| <b>KAYNAKÇA</b> .....                 | 416 |

*Köy Enstitüleri sisteminin kurulmasında emeği geçen başta Cumhurbaşkanları Atatürk ve İsmet İnönü'ye, Milli Eğitim Bakanları Saffet Arıkan ve Hasan-Âli Yücel'e, İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç'a, Köy Enstitülerinin bütün yöneticilerine, öğretmenlerine, eğitimlerine, sağlık memurlarına, usta eğitimcilerine ve öğrencilerine 81. kuruluş yıldönümünde saygıyla, minnetle...*



## ÖNSÖZ

Sevgili öğrencim **Mustafa Gazalcı** yaşamını boşa tüketmeyen, sürekli yararlı işler yapmaya uğraşan bir öğretmen. Çalıştığı okullarda çok başarılı ve sevilen bir öğretmen olduğunu işitiyordum. Genç yaşında milletvekili olunca da yalnız parmak kaldırmakla yetinmedi, yeri geldikçe konuşmalar yapan, önergeler veren, özellikle Köy Enstitüleriyle ilgili konuları gündemde tutan vekil oldu.

Meclis dışında da boş durmuyor. Değerli kitapları yayımlandı. Bunlardan *Köy Enstitüleri Sistemi/Mezunları Üzerine Bir Araştırma, Köy Enstitülerinin Meclis Süreci* adındaki kitapları Köy Enstitüleri hakkında gerçek kaynaklara dayanarak bilgiler veriyor. Değerli öğrencimin öğretmeni olmaktan onur duyuyorum.

Bu yeni kitabı da 21 Köy Enstitüsü hakkında verilen kısa bilgilerden ve mezun öğretmenlerle yapılan söyleşilerden oluşmuş.

Köy Enstitüsü çıkışlı öğretmenlerin büyük çoğunluğu yaşamını yitirdi. Benim gibi yaşayanlar pek az kaldık, son günlerin bekçisiyiz. Hepimiz yaşamımız boyunca kendi çalışmalarımız, edindiğimiz yeni eğitim görüşleri ve bilgilerle Köy Enstitülerinin olumlu-olumsuz yönlerini daha gerçekçi olarak sorgulayacak duruma geldik. 21 Köy Enstitüsünden çıkışlı 81 kişinin son düşüncelerini toplamak yararlı bir çalışma olmuş.

Köy Enstitüleri, Cumhuriyet döneminin önemli bir eğitim atılımıydı. Daha yasası çıkarken köylülerin hepsinin ilköğretim görmesini istemeyenler karşı çıktılar. Bunlar çeşitli karalamalar yaydılar.

Ezberci eğitimle yetişmiş okumuşlarımızın büyük çoğunluğu da iş eğitimi sistemini, öğrencilerin kuramsal dersler ya-



nında üretici tarım ve sanat işleri de yapmasını yadırgadılar, benimsemediler. Öğretim programını incelemeyen bilgi bakımından yetersiz olduğumuzu söylüyorlardı. Bu yüzden Köy Enstitüsü çıkışlı öğretmenler haksızlığa uğrayarak çeşitli sıkıntılarla karşılaştılar.

Fakat zamanla Köy Enstitüsü öğretmenlerin görevlerindeki başarıları görüldü. Enstitülerden 17 bin 346 öğretmen, 8 bin 756 eğitmen, 1599 sağlık memuru mezun oldu. Bunların pek çoğu yükseköğrenim yaptı, üst görevlerde çalıştı, bazıları üniversitelerde öğretim üyesi oldu. 55 kişi milletvekili seçildi, bunlardan dördü de bakanlık yaptı. Pek çok yazar, sanatçı ortaya çıktı. Bundan sonra Köy Enstitülerinin önemi anlaşıldı, karalamalar bitti. Şimdi Köy Enstitüsü çıkışlı öğretmenlerin çalışmaları övgüyle anılıyor, bu kurumların yeniden kurulmaları tartışılıyor.

Bu kitapta, söyleşiye katılan öğretmenlerin hepsi de enstitülerinin eğitim ve öğretim yönteminden, oradaki yaşamlarından memnun olduklarını, yeniden kurulmasının yararlı olacağını söylüyorlar. O zaman olanaklar kıttı, şimdi daha kolay ve daha iyi durumda kurulabileceğini belirtiyorlar.

Kitabı okuyana sevgilerim, saygılarımla.

**Haziran 2020**

**Tahsin Yücel**

## GİRİŞ

Kurtuluş Savaşı utkuyla sonuçlanınca İzmir'e girişte sokulanan **Mustafa Kemal'e**, "*Savaş bitti, şimdi ne yapmayı düşünüyorsunuz?*" diye sorarlar. O da, "*Hayır, savaş bitmedi, asıl savaş şimdi başlıyor. İnsanların kafalarındaki karanlıklar aydınlanmadıkça gerçek savaş hiçbir zaman bitmiş olmayacaktır*" diyerek asıl kurtuluşun eğitim, kültür, aydınlanma yoluyla olacağını vurgular.

Aradan yaklaşık bir yıl geçince de 1923'te TBMM'de 3. ve 4. Yasama Yılı'nı açarken, "*eğitimin bir süs değil hayatta başarılı olmayı sağlayacak pratik ve kullanılabilir, uygulanabilir olması gerektiğini*" belirtir.

1924'te Öğretim Birliği Yasası'nın kabulü, aynı yılda Amerikalı **John Dewey**, 1925'te Alman **Alfred Kühne**, 1927'de Belçika'dan **Omer Buyse** gibi yabancı uzmanların çağrılıp onlara raporlar hazırlatılması, yurtdışına öğrenci gönderilmesi, Milli Eğitim Bakanı **Mustafa Necati** döneminde yapılan program, eğitim düzenlemeleri, Kayseri ve Denizli'de açılan Köy Öğretmen Okulları (1926) hep bu amacı gerçekleştirmeye dönük önemli adımlardır.

### Köy Enstitüleri sistemi

Bütün bu adımlara karşın yeni Cumhuriyetin, **Atatürk'ün** amaçladığı süsten, ezberden uzak, üretici, aydınlanmacı yeni eğitimine, Milli Eğitim Bakanı **Saffet Arıkan'ın**, İlköğretim Genel Müdürü **İsmail Hakkı Tonguç'un** kararlı atılımlarıyla başlanabilir. Derin izler bırakacak, ezber bozacak bu atılımlar, ileride eğitmen kurslarından Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'ne uzanan Köy Enstitüleri sistemini doğurur.

Bu sistemin ilk adımı 1936'da başlayıp 1947'ye değin süren eğitim kurslarıdır. Birçok Köy Enstitüsünün başlangıcında eğitim kursları vardır. Eğitimler yüzyıllardır karanlıkta kalan, unutulmuş, uçsuz bucaksız köylere atılan öncü aydınlık fışıkları gibidir. Onlar taşlı, dikenli, kurak topraklarda, kimi zaman bataklık yerlerde ilk kazmayı vuran, ilk yapıyı yapan gelecek Köy Enstitülü binlerce kardeşlerine yol, yer açan kahramanlardır.

Okulsuz, öğretmensiz küçük köylere eğitim uygulaması başarılı olunca **İsmail Hakkı Tonguç** ve arkadaşları, Bakan **Saffet Arıkan**'la birlikte köy eğitimi ve öğretmen sorununu kökten çözmek için 1937'de Eskişehir Çifteler'de, İzmir Kızılçullu'da, 1938'de Kırklareli Kepirtepe'de, 1939'da Kastamonu Göl'de Köy Öğretmen Okullarını açarlar. Bir yandan da üç sınıflı küçük köyler için eğitim kursları sürer.

**Atatürk**'ün ölümüyle 1938'de görevden ayrılan **Saffet Arıkan**'ın yerine **Hasan-Âli Yücel** Milli Eğitim Bakanı olur. **Yücel** ve **Tonguç** ikilisi Cumhurbaşkanı **İsmet İnönü**'nün de desteğini alarak işlere daha bir coşkuyla sarılırlar.

17 Nisan 1940'ta sistemin ana omurgasını oluşturan Köy Enstitüleri Kuruluş Yasası'nı, eleştirilere karşın TBMM'den çıkarırlar.

Köy Öğretmen Okullarının adı Köy Enstitüsü olur. 1940-41'de 10 olan Köy Enstitüsü sayısı 1944'e gelindiğinde 20'yi bulur.

Cumhurbaşkanı **İsmet İnönü** toprak reformunun yapılması için koşulların zorlanarak Köy Enstitülerinin sayısının 60'a çıkarılmasını, öğretmenin, sağlıkçının yanında tarımcı yetiştirilmesini gündeme getirir. Ne yazık ki o günün koşullarında bu öneri gerçekleşemez.

Ezberci, klasik eğitimden ayrı, Eğitim Kursları (1936) ve Köy Öğretmen Okulları (1937) ile başlayan, Köy Enstitüleri (1940) ile süren, Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsü (1942) ile

taçlanan yeni Köy Enstitüsü eğitim sistemi ülkenin aydınlanmasını, canlanmasını başlatır.

**Atatürk**'ün 1922'de İzmir'e girişinde karanlığa karşı asıl savaş dediği, 1923'te TBMM'de dile getirdiği uygulanabilir eğitim, uzun, çetin arayışlardan sonra bulunur, başarıyla uygulanır.

Eğitmen Kurslarının adını, kaynağını Bakan **Saffet Arıkan**'a söyleyen, ilk kursların altında imzası olan da **Atatürk**'tür.

Üreterek eğitilmek, eğitilirken üretmek, bozkırı yeşertmek, dağlardan su getirmek, ağaçlar dikmek, binalar yapmak, sanatın her dalını, özgür okumayı, eleştiriye, yaratıcılığı eğitime sokmak gibi ilkeleri taşıyan yeni eğitim sistemi, yerli ve yabancıların dikkatini çeker. Cumhurbaşkanı, bakanlar, milletvekilleri, aydınlar bu yeni okulları gezer. Enstitüleri gezen gazeteci **Ahmet Emin Yalman** izlenimlerini yazdığı kitabına *Yarının Türkiye'sine Seyahat* adını verir.

Yalnız eğitimin niteliği değil, sayısal olarak da Köy Enstitüsü sistemi bir sıçramaya yol açacaktır. *"1935 yılında yapılan sayıma göre zorunlu öğretim çağındaki çocuklarda okuma bilenler erkeklerde 31.3, kızlarda 18.6, bütününde yüzde 25.3'tür. 1941 yılında bu oranlar erkek çocuklarda yüzde 47.7, kızlarda yüzde 24.4, bütününde yüzde 34.1'e yükselmektedir."*<sup>1</sup>

Nüfusun yüzde 80'i köylerde yaşadığı halde ilkökul çağındaki köy nüfusunun ancak yüzde 20'si okuldadır. *"Planlı çalışmalarla beş yıl gibi kısa bir zaman içinde Köy Enstitülerinin öğrenci sayısı, geçmiş bir asırlık emeklerle elde edilen öğretmen sayısına (15.000) eşit duruma getirilmiştir."*<sup>2</sup> Köy Enstitüsü sistemi ile on beş yıl içinde okulsuz, öğretmensiz köy kalmayacaktır.

Yüksek Köy Enstitüsü'nde ders veren ünlü tarihçi **Prof. Dr. Enver Ziya Karal**, **Ali Dünder**'in anlattığına göre öğrencile-

1) **İsmail Hakkı Tonguç**, "Köy Eğitim ve Öğretiminin Amaçları", Köy Enstitüleri 1-2, Köy Enstitüsü ve Çağdaş Eğitim Vakfı (KEÇEV), 2003, s.76.

2) *a.g.e.*, s.79.

rine, "Köy Enstitüleri tarih boyunca Türklerin dünya uygarlığına yaptığı tek ve özgün katkıdır"<sup>3</sup> demiştir.

Köyünde bin bir yokluk ve yoksunluk içinde yaşarken eğitmenin, öğretmenin, gezici başöğretmenin yönlendirmesiyle Köy Enstitülerine giden köy çocukları, kendilerinden çok ülkenin gerçek kurtuluşuna gittiklerini kısa süre sonra anladılar. Okulda kazandıkları üretici, canlandırıcı eğitimi çalıştıkları okullara, köylere taşıdılar.

## **Önce budandı, sonra kapatıldı**

Köyler, köylüler hızla canlanırken çıkarı bozulanlar, aydınlanmadan, geleceklerinden korkanlar, 1946 yılından başlayarak sistemi budamaya başladı. Sistemin mimarları **Hasan-Âli Yücel, İsmail Hakkı Tonguç** ve arkadaşları görevden uzaklaştırıldı. 1947'de Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsü kapatıldı. Köy Enstitülü öğretmenlere verilen araziler geri alınarak eğitmen kurslarına son verildi.

Ezberci eğitim, yeni üretici sisteme benzetileceğine, Köy Enstitüleri eski sisteme benzetildi. Asılsız, temelsiz karalamalarla önce yıpratıldı, güçsüz bırakıldı, içi boşaltıldı, 1954 yılında da temelli kapatıldı.

Ancak o yıllardan bu yana Köy Enstitüsü sistemi yerine daha iyi bir sistem getirilmedi. Tam tersine giderek eğitimin niteliği, birliği bozuldu. Paralı, niteliksiz eğitim, diplomalı işsizler yetiştirdi.

Köyler, yoksul halk kesimi çocukları –tekil örnekler dışında– yeniden nitelikli eğitimin dışında kaldı. Eğitimde Köy Enstitüleri sistemiyle getirilen fırsat ve olanak eşitliği yok edildi.

## **Sisteme duyulan özlem**

Bugün Köy Enstitülerinin kuruluşunun üzerinden 81, kapanışının üzerinden 67 yıl geçmesine karşın o anlayışa duyulan

3) **Ali Salman, İçinde Yaşayanların Anlatımıyla Pazarörenli Yıllar**, Geçit Yayınları, 2013.

lan özlem, gereksinim daha da arttı. Başta büyük kentler olmak üzere birçok yerel yönetici Köy Enstitülerine benzer okullar, örgütlenmeler başlatacaklarını açıkladı.

Bu arada Köy Enstitülerini tanıtıcı birçok kitap, belgesel olmasına karşın kimi gazete ve televizyonlarda eksik, yanlış şeyler de söylenip yazıldı. Bunların çoğu yıkılış yıllarındaki gibi amaçlı bir karalamadan çok bilgi eksikliğinden yapılmaktadır.

O zaman Köy Enstitülerini daha geniş kitlelere doğru anlatmak gerekir. Bu, aynı zamanda bu sistemden yararlanacaklar için de gereklidir. Bu kitabı bu amaçla, yani Köy Enstitüleri sistemini olabildiğince doğru, gerçek anlatmak için hazırladık.

Daha önce bu konuda enstitülerde okuyan 165 kişiyle yaptığımız anketlere dayanarak *Köy Enstitüleri Sistemi/Mezunları Üzerine Bir Araştırma* (2015) ile başlangıcından günümüze *Köy Enstitülerinin Meclis Süreci* (2019) adlı kitapları yayımladık.

## 81. yılda 81 çınarla söyleşi

Yıllar içinde *Köy Enstitüleri Sistemi/Mezunları Üzerine Bir Araştırma* için yaptığımız bu söyleşilere yenilerini ekledik.

Bu söyleşileri yaparken bir kez daha gördük ki Köy Enstitülüler ilerlemiş yaşlarına karşın o günleri özlemle, sevgiyle anıyor, yaşadıklarını bugün olmuş gibi coşkuyla anlatıyorlar.

Her söyleşi yaptığımız kişiyi çok kısa tanıttık, fotoğraflarını koyduk. Ne yazık ki kimileri söyleşi yaptıktan sonra yaşamdan ayrıldı. Onları da bir kez daha saygıyla anıyoruz.

Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsü'nde okuyanları ilk okudukları enstitülerinden ayırmadık. Ancak okuyucuya Yüksek Köy Enstitüsü'nü daha iyi tanıtabilmek için **Tahsin Yücel** öğretmenimizle ayrıca bir söyleşi yaptık.

Söyleşilerin sonunda onlardan kısa bir öğrencilik ve öğretmenlik anısını anlatmasını istedik. Bu anıların Köy Enstitüleri sistemini daha iyi tanıtacağına inanıyoruz.

Sorulara kısa kısa yanıtlar verenler olduğu gibi, uzun anlatanlar da oldu.

Yıllar içinde yaptığımız söyleşileri özenle koruduk. Sonunda **İsmail Hakkı Tonguç Belgeliği Vakfı** 165 anketi tarayarak belgeleri arasına aldı, araştırma yapmak isteyenlerin hizmetine sundu.

Koruma işi güvenceye alınınca sıra bu söyleşileri değerlendirmeye, kamuoyuyla paylaşmaya geldi. Köy Enstitülerinin kuruluşunun 80. yılında *Cumhuriyet* gazetesinde üç günlük bir dizi yaparak bunların küçük bir bölümünü yayımladık. Dizi ilgi görünce her enstitüyü kısaca anlatarak 21 Köy Enstitüsünden çıkışlı çınarlarla bir kitap yapmaya karar verdik. Böylece **21 Köy Enstitüsü/Çınarlar Anlatıyor** kitabı çıktı ortaya.

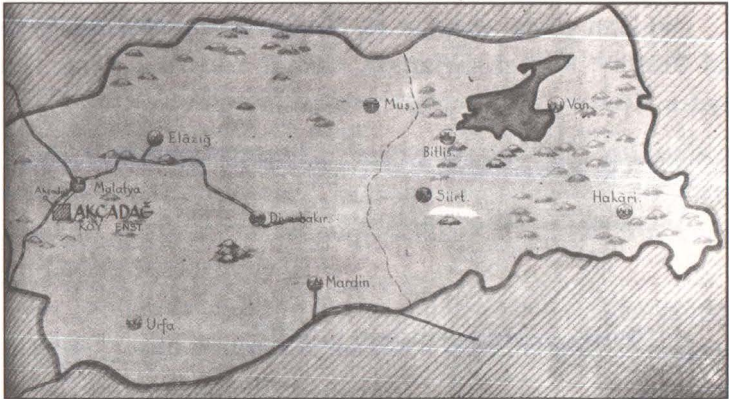
Yeni yaptığımız söyleşilerde, yurdun çeşitli yerlerinde doksanlı yaşlarını yaşayan Köy Enstitülülere ulaştık. İletişimde oğullarının, torunlarının içten katkılarını gördük.

Ne denli çaba harcasak da söyleşiler Köy Enstitülerine dengeli dağılmadı. Kimi enstitülere iki-üç, kimilerine daha çok kişi düştü. Çifteler çıkışlı **İlyas Küçükcan**'ın belirttiği gibi, yurdun dört bir yanına kurulmuş enstitüler bir ailenin bireyleri gibidir. O yüzden birinden az, birinden çok kişi olmasının önemi yok. Enstitüler birbirleriyle yarışmazlar, yardımlaşırlar. Söyleşilerde görüldüğü gibi birinde olan güzelliği, üretimi başka bir enstitü ile paylaşırlar.

Yarının aydınlık eğitim düzenini kuracaklar, inanıyoruz ki Köy Enstitüleri sisteminden yararlanacaktır. Öyle de olmalıdır. Çünkü bu sistemde uygulanan ilkeler, evrensel eğitim değerlerine uygun ilkelere. Yıllar geçse de eskimesi söz konusu değildir.

Bu sistemden yararlanacaklara bu tanıklıklar bir ölçüde kaynak olursa, enstitülülerin kurduğu bir okulda okuma olanağı bulan bir öğretmen olarak bundan kıvanç duyar, sistemi kuranlara bir ölçüde borcumuzu ödemiş oluruz.

## AKÇADAĞ KÖY ENSTİTÜSÜ / MALATYA (1940)<sup>4</sup>



**Kuruluş tarihi:** 01.06.1940

**Müdürler:** **Şinasi Tamer** (kurucu, 1940-42), **Şerif Tekben** (1942-46), **Fevzi Tamam**, **Hikmet Göktan**, **İbrahim Sevinç**.

**Öğrenci aldığı iller:** Malatya, Diyarbakır, Elazığ, Mardin, Adıyaman, Muş, Şanlıurfa, Tunceli, Erzincan, Bingöl, Sivas, Kahramanmaraş. Başka enstitüler açılınca bazı iller o enstitülere bağlandı.

**Okulu bitirenlerin sayısı:** 1025

**Yeri:** 1938'de Akçadağ Hamidiye Kışlası ve Aziziye Kışlası adı verilen Sultansuyu Harası içinde eğitim kursu açılır.

1940'ta Hamidiye Kışlası'nda Akçadağ Köy Enstitüsü olarak eğitime başlar. Altı ay sonra Malatya-Adana demiryolunun Akçadağ tren istasyonu, Karapınar köyü sınırlarına taşınır. Arazi, Karapınar, Onatlı ve Kırlangıç köylerinin sınırları içindedir. Kıl çadırlarda kalınarak Köy Enstitüsü binaları yapılır.

4) Enstitü adlarının yanında verilen yıllar enstitülerin kuruluş tarihidir.

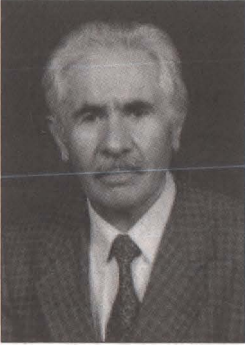


Enstitü müdürü **Şerif Tekben**, *Canlandırılacak Köy Yolunda* (2005) adlı kitabında, 31 Mart 1940'ta Akçadağ'a geldiğinde buranın 1500 nüfuslu küçük bir kasaba olduğunu, enstitünün açılacağı Hamidiye Kışlası'nın harap bir bina olduğunu, yerleşim yerinde bir damla su bulunmadığını belirtir.

Okuldan çıkan yazarlar: **H. Nedim Şahhüseyinoğlu**, **Kemal Burkay**, **Kemal Kırlangıç**, **Cemal Yıldırım**, **Zafer Gençaydın**.

### **Akçadağ çıkışlılar enstitülerini anlatıyor:**

#### **H. Nedim Şahhüseyinoğlu (1949)<sup>5</sup>**



**H. Nedim Şahhüseyinoğlu**, 1945'te Malatya'nın bir köyünde davar güderken Akçadağ Köy Enstitüsü'ne gider. Başka bir okulda okuma olanağı yoktur.

Kendi anlatımıyla hem eğitilir hem de verilen işlerle beceri ve kişilik kazanır. Okulu bitirip köylerde çalıştıktan sonra çocuklarını okutmak için Malatya'ya gelir. Orada Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) şube başkanlığı yapar.

Bir sürü idari ve adli soruşturma geçirir. 1978'den ölünceye değin çoğu araştırma ve inceleme alanında yirmiyi aşkın kitap ve onlarca makale yazar.

Altı çocuğunun iyi bir eğitim almasını sağlar.

5) Adların yanında verilen yıllar kişilerin enstitülerden çıkış tarihidir.

*Köy Enstitüsüne girişinizi anlatır mısınız?*

İlkokuldan sonra köyde davar güdüyordum. Köyümüz Ak-  
çadağ Köy Enstitüsü'ne bir saatti. Köy Enstitüsü müdürü **Şe-  
rif Tekben** ciple geldi. Köyde ilkokulu bitiren, Türkçe bilen tek  
çocuktum. Müdür, babamla konuştu; ertesi gün enstitüye git-  
tim, kaydoldum.

*Köy Enstitüsünde eğitimin niteliği, işleyişi nasıldı?*

Köy Enstitüsü henüz kuruluş aşamasındaydı. Yüksek Köy  
Enstitüsü yeni kurulmuştu, kadrolarını oluşturuyordu. Daha  
altyapısını, kadrolarını tamamlamadan kapatıldı. İzin veril-  
seydi fevkalade nitelikliydi.

Bir yandan iş yaratılıp beceri elde edilirken diğer yandan  
bilgi ediniliyordu. Kültür dersleri ile iş eğitimi birbirini tamam-  
lar nitelikte ve ölçüde planlanmıştı.

*Disiplin nasıl sağlanırdı?*

Disiplin yönetim, öğretmenler ve öğrenciler tarafından  
sağlanıyordu. Baskılı, dayaklı bir disiplin olmadığı gibi, hep  
birlikte demokratik bir ortam yaratılıyordu.

*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

Köylünün uyanmasından, bilinçlenmesinden korktukları  
için kapatıldı. Sınıf nedeniyle.

Sorumluluk, o dönemin siyasilere, kapatılmasına susan  
aydınlarına aittir.

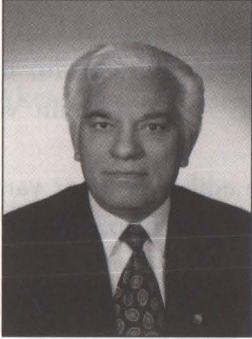
*Köy Enstitüleri kapatılmasaydı ne olurdu?*

Bilinçli bireyler yetiştirdi. Üretken birey ve toplum olurdu.  
Bağımsızlık ilkesi korunurdu. Siyasal yozluk olmazdı. Hem  
üreten hem tüketen bir ülke durumuna gelebilirdik.

*Son olarak ne söylemek istersiniz?*

Günümüz koşullarına uygun, ileriye yönelik düşünen, düşüncelerini planlayan ve uygulamaya koyan, bilim ve çağdaşlaşmayı amaçlayan bir eğitime gereksinim vardır.

### **Celal Coşkun (1949)**



**Celal Coşkun**, yoksul bir ailenin çocuğudur.

Köyde ilkokulu bitirir.

25 Şubat 1945'te Akçadağ Köy Enstitüsü'ne yazılır. Başka bir okulda okuma olanağı yoktur.

Enstitüde genel eğitimin yanında marangozluk dalına seçilir.

1949'da Köy Enstitüsünden mezun olur, öğretmenliğe başlar. Daha sonra Gazi Eğitim Enstitüsü Eğitim Bölümü'nü bitirir. İlköğretim müfettişliği yapar.

Beş çocuğu da üniversiteyi bitirir.

*Köy Enstitüsünde eğitim ve işleyiş nasıldı?*

### **Okulda demokrasi vardı**

Köy Enstitüsü dünyada benzeri görülmemiş bir buluştur. Toplumu karanlıktan aydınlığa kavuşturan kurumlardır. Üreten, çevresine her yönüyle örnek olan kurumlar.

Okulda demokrasi vardı, herkes düşüncesini özgürce söylerdi. Hafta sonu toplantılarında öğretmenlerle idarecilerin tutumu, okulun genel durumu tartışılırdı.

Bina yapımı, marangozluk, demircilik, terzilik, ziraat çalışmaları bize zevk verirdi.

*Köy Enstitüsündeki kazanımlarınızı uygulama olanağı buldunuz mu?*

Buldum. Köydeki gübreleri tarlalara taşıttım. Köyün ara yollarını taşla döşettim. Köy çeşmesini yaptırdım. Asker ailelerine öğrencilerimle yardıma gittim. A ve B kursları açtım. İmece usulü çalışmalar yaptım.

*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

Köylüden arazi alınması, toprak ağalarının ve siyasi partilerin işe karışması, köylünün aydınlanmasını istemeyen zümreler, yapılan iftiralar kapanmasına yol açan başlıca etmenlerdir. Sorumluluk, o günün hükümetlerine ve partilerine aittir.

*Kapatılmasaydı ne olurdu?*

Türkiye aydınlık günlere kavuşmuş, okuma-yazma bilmeyen vatandaş kalmamış, mutlu bir ulus ve aydın bir toplum yaratılmış olacaktı.

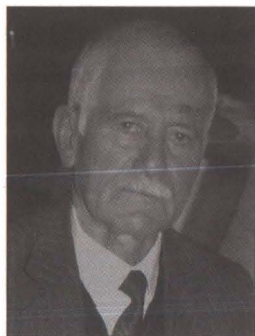
*Köy Enstitüleri üzerine en son ne söylersiniz?*

Köy Enstitülerinin kapanmasıyla aydınlığa giden yollar kapanmıştır. Köye ve köylüye en büyük darbe vurulmuştur. Cehalet ve bağınazlık fırsat bulmuştur.

Toprak ağaları ve kimi çevreler kurumların kapatılmasıyla amacına ulaştı. Köylerden kentlere göç başladı. Eğitim sistemi yozlaştı. Köye, köylüye ve ulusa çok yazık oldu.

*Bir öğrencilik anınızı anlatır mısınız?*

Okulda hep birlikte bir iş başardığımız zaman onu kutlardık. İçme suyunu, ziraat suyunu getirdiğimizde eğlenmiştik. Okula yaptığımız santralle elektrik geldiğinde sabaha kadar bayram yapmıştık.



**Ali Çavuş** (1931), Malatya He-  
kimhan İğdir köyünden yoksul bir  
aile çocuğudur. İlkokulu kendi kö-  
yünde bitirir.

1946'da Akçadağ Köy Enstitü-  
sü'ne yazılır.

1947'de babasını, 1948'de de er-  
kek kardeşini yitirir. Bu kayıplar **Ali**  
**Çavuş'u** etkiler.

1951'de enstitüyü bitirir.

Aynı yıl Mardin iline bağlı (şimdi Şırnak'a bağlı) İdil ilçesi-  
nin Bafi köyüne öğretmen olarak atanır. Okul daha yapım aşā-  
masındadır. Hiçbir araç gereç yoktur. Ancak o, yeni kaydettiği  
Türkçe bilmeyen öğrencilerle eğitime başlar. Orada üç yıl ça-  
lışır.

Daha sonra Malatya ve Ankara'da toplam 33.5 yıl öğret-  
men olarak çalışıp emekli olur.

**Latife Hanım**'la evliliklerinden biri kız üç çocukları olur.

*Köy Enstitüsüne kayıt sürecinizi kısaca anlatır mısınız?*

**35 km yürüdük, kaydolduk**

Köyümüzde eğitmen olan babam 1946 Mart ayında Ak-  
çadağ Köy Enstitüsü'ne kayıt olmamız için ön kayıt dilekçesi  
verdi. Köyün dağlık kısmında oğlak, kuzu otlatırken Köy Ensti-  
tüsünden istendiğimiz haberi üzerine 19 Haziran 1946'da Ma-  
latya'dan üç arkadaş 35 km yürüdükten sonra okula vardık.

Bir arkadaşımızın babası **Haydar Amca**, üçümüzün adına  
ayrı ayrı yükümlölük senedi imzalayıp okula kaydımızı yap-  
tırdı. Akçadağ Köy Enstitüsü öğrencisi olarak 20 Haziran  
1946'da derse başladık.

*Enstitüde eğitim, işleyiş nasıldı?*

## **Üretir öğrenir, öğrenir üretirdik**

Enstitülerde ilk iş, erken saatte geniş bir düzlükte iki saat jimnastik yapar, halk oyunları oynar ve halaylar çekerdik.

Köy Enstitülerinde karma eğitim-öğretim yapıldı. Derste karışık oturulurdu. Yatakhane, tuvalet ve banyolar ayrı olurdu. Bunların dışında derste, işte öğrenimimizi kardeşçesine, beraber yürütürdük.

Öğleye kadar ders gören sınıflar, öğleden sonra da iş eğitimi alırdı. Ya tarlada fide yetiştirip çapalar, sular, çeşitli sebzeler elde ederdik ya da marangoz atölyesi, demirhane gibi kısımlarda aletleri kullanmayı öğrenirdik. Sonra iş uygulamaları ile istenen araçları üretirdik. Sanat etkinliği yanında tarım bilgisi edinerek mezun olurduk.



*Akçadağ Köy Enstitüsü öğrencileri işlikte...*

## *Kültür ve iş dersleri nasıldı?*

Kültür derslerimizin yanında iş eğitimi, tarım, sanat, çocuk bakımı derslerimiz vardı. Kızlar bizden ayrı biçki, dikiş, nakış dersleri görürlerdi.

4. ve 5. sınıflarda pedagoji, ruhbilim ve felsefe dersleri görürdük. Pedagog, psikolog ve felsefecilerin fikirlerinin yanında mucitlerin de buluşları ve hayatları hakkında bilgiler edinirdik.

### *Yönetici ve öğretmenler nasıldı?*

Yönetici ve öğretmenler olgun, özenle seçilmiş şahsiyetli insanlardı. Yanımızda, anamız babamız kadar değerli, temiz ruhlu, örnek kişilerdi.

### *Kitaplıktan yararlanma ve okuma nasıl olurdu?*

#### **Tiyatro oyunları yazar oynardık**

Kitapları kütüphane görevlisine ismimizi yazdırıp alırdık. Bir hafta içinde de okuyup geri verirdik.

Hikâyeler, romanlar, yerli ve dilimize çevrilmiş klasik eserler okurduk.

Okul matbaasında haftalık gazete, aylık dergi çıkarır, cumartesi oynanacak tiyatro oyunlarını yazar, matbaada basar, cumartesi akşamı da çeşitli eğlence ve gösteriler sonunda bu eserleri sunardık.

### *Eleştiri ve özeleştiri nasıl işliyordu?*

Bütün yöneticilerle öğretmenlerin gözetiminde her hafta sonu öğleden sonra haftalık çalışmaların eleştirileri yapılırdı.

Biz nöbette uyuduğumuz için eleştirilmıştik.

### *Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

#### **İç ve dış güçlerin işbirliği ile kapatıldı**

Enstitüleri, bu ülkenin dünyada parlayıp yücelmesini istemeyen **Kinyas Kartal** gibi toprak ağaları, çıkarlarına dokunan çevrelerde emperyalist dış güçler kapattı.

Egemen güçler uydurma yalanları ile 1954'te Milli Eğitim Bakanı **Tevfik İleri** zamanında parlayan nuru söndürdüler. Sebep olanlara lanet olsun!

Öğretmenine değer vermeyen ülkeler çöküp yok olmaya mahkûmdur.

*Köy Enstitüleri kapatılmasaydı ne olurdu?*

Köy Enstitüleri yaşatılsaydı bilimde, teknolojiye, kültürde, sanatta dünya devletleri seviyesinin üstüne çıkar ve çağın en itibarlı, söz sahibi devleti olurduk.

*Bir öğrencilik anınızı anlatır mısınız?*

**Yetmiş yıl sonra bile üzüldüm**

Son sınıfta **Tevfik Kurttaş** arkadaşım ile bir haftalık görevde iken geceleri sabaha kadar yatakhaneleri gezip herkesin uyumasını sağlıyor, üstü açılanları örtüyorduk. Bir hafta boyunca çok güzel yürüttüğümüz görevde kalk zili çalmadan önceki yarım saat içinde ikimiz de uyuyakalmışız.

Müdür muavinimiz **Şerafettin Bey** ikimizi de yakaladı. O haftaki kritikte (saha içindeki eleştiri toplantılarında) ikimizi de meydana çıkardı. Haklı olarak, görevi layığı ile yerine getiremediğimizi, uyuduğumuzu söyleyince tenkit edildik, yüzümüzü yerden kaldıramadık, utandık.

Eğer uyumasaydık yönetici, öğretmen ve 1500 öğrenci topluluğu bizi alkışlayacaktı; bundan yoksun kaldık. Gerçek şu ki, olayın üstünden yetmiş yıl geçmesine rağmen hâlâ hatırladıkça aynı üzüntü ve utancı hissederim.

*Bir öğretmenlik anınızı anlatır mısınız?*

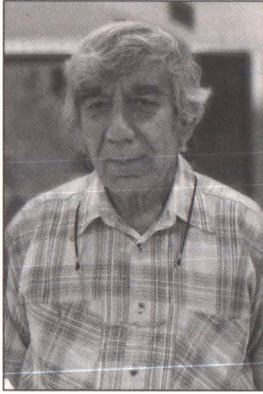
**Öğrencim müfettiş olup dersime girince...**

Öğretmenliğimin son yıllarında, öğrencilerimden birisi ile aynı okulda öğretmenlik yaptım.



Yine sınıfıma müfettiş olarak gelen birisi öpmek için elle-rime kapandı, “*Ben öğrenciniz Bayram*” diye kendini tanıttı. Beni öğretmenler odasına gönderdi, çocuklara da, “*Bakın öğ-retmeniniz benim de öğretmenimdi, beni de okuttu, siz çok şanslı öğrencilersiniz*” demiş, çocuklarla sohbet etmiş ve kendi çocukluğunu onlara anlatmış.

## **Zafer Gençaydın (1959)**



**Zafer Gençaydın** (1941), üç ço-cuklu ailenin ilk çocuğudur. 1953'te Elazığ Ağın İlkokulu'nu bitirerek Ak-çadağ Köy Enstitüsü'ne girer.

1959'da Akçadağ Öğretmen Okulu'ndan mezun olur. Aynı yıl Sa-karya-Akyazı ilçesi Güvençler Köyü İlkokulu başöğretmenliğine atanır, orada üç yıl çalışır.

1965'te Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-İş Bölümü'nü bitirir.

Diyarbakır ve Hasanoğlan İlköğretmen Okullarında çalışır.

1971'de Milli Eğitim Bakanlığı bursuyla gittiği Berlin Devlet Güzel Sanatlar Yüksek Okulu'nda resim ihtisası yapıp 1978'de dönünce Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-İş Bö-lümü'ne atanır.

1983'te Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi kurucu kadrosunda yer alarak resim ve sanat sosyolojisi ders-leri verir.

2008'de emekliliğe ayrılarak atölyesinde çalışır. Kırkın üze-rinde kişisel sergi açar, birçok uluslararası sanat ve kültür et-kinliğine katılır.

Yayımlanmış kitap ve yazıları, yerli-yabancı müze ve koleksiyonlarda resimleri vardır.

İki kızı, kendisi gibi üniversitede öğretim elemanı olur.

*Köy Enstitüsüne giriş sürecinizi kısaca anlatır mısınız?*

### **İki sınavı geçerek kaydoldum**

1953'te ilkokulu bitirdiğimde annem ve babam Akçadağ Köy Enstitüsü'nde yatılı okumamın uygun olacağını söyledi. Benimse o güne dek marangoz olmayı düşündüğüm olmuş ama öğretmen olmak hiç aklıma gelmemişti.

Sınavlara girebilmek için başöğretmenliğe başvurdum. Sınav yerimiz olan Keban'a, üç arkadaşıyla bir gün önce yola çıkarak atla gitmiş ve bir handa kalmıştık. Ağın'dan yirmi öğrencinin girdiği sınavı kazanan iki kişiden biriydim. Kırk kişinin seçileceği ve üç-dört gün süren Akçadağ'daki sınavda, Malatya, Elazığ ve Tunceli'den gelen yüzlerce adayın birbirlerinin bilgilerini sınamaları daha çok velileri heyecanlandırıyordu.

Matematik, Türkçe sorularının bazılarını bugün bile anımsadığım bu sınavı da kazandıktan sonra, aldığımız sağlık kurulu raporu ve öğretmen maaşının 100 lira olduğu zamanki para değeriyle servet sayılabilecek 3000 liralık iki kefilli yüklenme senediyle kaydımızı yaptırmış olduk.

*Enstitüdeki eğitimin niteliği nasıldı?*

### **Öğrenci üzerinde derin izler bırakan bir eğitim**

Eğlence veya oyun araçlarına dek neredeyse tüm gereksinimlerini kendileri sağlayan ve "yaşamlarını kendi yarattıklarıyla dolduran" öğrenciler için ders çalışmak, okumak, spor yapmak yaşam biçimi haline gelmişti.

1., 2. ve 3. sınıf öğrencileri için kendilerini tanıyıp “ifade ederek gerçekleştirme” ortamı hazırlayan, ortak bilinç, duygu ve kimlik kazanımı açısından önemli kültürel, sanatsal ve spor etkinlikleri ile kazanılan yarışmalar öğrenci üzerinde derin izler bırakmaktaydı.

“İş içinde iş için eğitim” anlayışına dayalı programları, eğitim-öğretim yöntemleri ve kadrosundan fiziksel koşullarına dek çağdaş kültür, sanat, siyaset ve eğitim yaşamımızdaki etkilerini bugüne değin sürdüren o efsane kurumların kapatılmasının eğitim yaşamımızda onulmaz yaralar açtığını görerek kederleniyorum.

### *Yöneticiler ve öğretmenler için ne söylersiniz?*

Hep saygıyla anacağımız çok nitelikli öğretmen kadrosu vardı. Eğitim psikolojisi ve eğitim sosyolojisi öğretmenimiz **Kemal Sürekli Bey**, ÖSYM başkanlarından, her yönüyle eşsiz insan Sayın **Dr. Fethi Toker** meslek ustalarımız olmuşlardır.

Tarihsel olayları yaşayıp yaşatırcasına “sebep-sonuç ilişkisine” dayandırarak anlatırken öğrenciyi büyüleyen tarih öğretmenimiz ve müdürümüz **H. Fehmi Hangün**; 3. sınıfta kimya denklemleri çözmeyi öğreterek 4. ve 5. sınıf fizik, kimya derslerini “demir leblebi” olmaktan kurtaran **Ayten Dinçöz**; renkli kişiliği, sevecen tavrı kadar da saygın cebir-geometri, kimya öğretmenimiz **Erol Bey (Turanlı)** hiç unutulabilir mi? Ve çocuk edebiyatı öğretmenimiz **Galip Karagözoğlu**...

Çocukluğumda pırıl pırıl bir ay ışığı gecesinde büyük dut ağacı dallarının uzandığı damda yatarken üstümdeki dut yapraklarının hışırtısını, cırcırböceklerinin ötüşünü duyduğum; ısıldayan cam kırıkları gibi yaprakların arasından bir parlayıp bir sönen ay ışığını, ilk kez dinlediğim **Beethoven**’ın “Ay Işığı Sonatı”nda yeniden yaşayacağım hiç aklıma gelir miydi? Sanki dinlediğim müzik değil, seslerin manzarasıydı! Daha 1. sınıfta gramofonda

üçüncü kez dönen plağı açıklayıp bana bu duyguları yaşatan müzik öğretmenimiz **Nazmi Telkenaroğlu**'nu hiç unutmadım.

*Resim sevginizin gelişmesinde o ortam etkili oldu mu?*

### **Güzel sanatlar fakültesi gibiydi**

Kitap, malzeme olanakları ve yarattıkları olağanüstü sanat iklimiyle içinde yetişme olanağı bulduğum ve yaşamıma anlam kazandıran resimhane bir okul atölyesinden çok, içindeki kitaplığı, duvarlardaki tıpkıbasımlarıyla küçük bir güzel sanatlar fakültesi gibiydi.

Ünlü sanatçı, eğitimci ve renk kuramcısı **Josef Albers**'in, *"Sanat eğitiminde yöntem, eğitimcinin kişiliğidir"* tanımına tam anlamıyla uyan, emeklerinin karşılığını ödeyemeyeceğim ve hep derin saygıyla anacağım resim öğretmenlerim **Tayyip Yılmaz Bey**'le **Selami Gedik Bey** unutulabilirler mi?



*Zafer Gençaydın'ın staj köyü A. Örükçü'de yaptığı suluboya çalışması*

(1959)

*Enstitünüzü kısaca anlatır mısınız?*

**Uçsuz bucaksız bir bahçedeydi sanki...**

Enstitümüz, çoğu kayısı ve değişik meyve ağaçlarından oluşan yüzlerce dönümlük bir düzlükte, derslikten hamama ve revire dek geniş bir meydanda ortak yaşam çevresi yaratma düşüncesiyle tasarlanmış binaların, spor alanlarının olduğu uçsuz bucaksız bir bahçedeydi sanki...

Dikkatimi ilk çeken şeylerden biri de okulla istasyon arasındaki yol boyunca belli aralıklarla dikilmiş olan, başta laik Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu, Köy Enstitülerinin fikir babası **Ulu Önder Atatürk** ve **İsmet İnönü**, **Hasan-Âli Yücel** gibi eğitim ve kültür yaşamımıza damgasını vuranların sözlerinin yer aldığı yazıtlardı.

*Kitaplık ve özgür okuma için ne söylersiniz?*

İyi işleyen zengin bir kitaplığımız vardı. Sınıfça abone olunan bir-iki gazete, bazılarımızın abone olduğu dergiler okunurdu. (1. sınıfta *Doğan Kardeş*'e, 5. sınıfta *Bütün Ay*'a aboneydim.)

1947 kitaplık kayıtlarına göre 3. sınıf öğrencilerinden en az okuyanın 13, en çok okuyanın 52 kitabı ödünç aldığına bir kaynaktan rastlamıştım.

*Köy Enstitüleri ile Öğretmen Okullarını kısaca karşılaştırabilir misiniz?*

**Köy Enstitülerinin rüzgârı vardı**

Daha 1940'ların sonlarında Köy Enstitüsü programından vazgeçilmiş olduğu için kıyaslayacak deneyimimiz olmadı ama örneğin artık topluca halk oyunları oynayıp sabah sporu yapmıyorduk. Bir müzik aleti çalma zorunluluğu yoktu. Keşke Köy Enstitüsü sürseydi... Tarımsal çalışmalar derslerle sınırlıydı.

Ancak okulun işleyişinde yemekhane, yatakhane, sınıf, fırın gibi bazı günlük hizmetlerle ilgili nöbetler sürdürülüyordu.

Zaten öğretmenlerimizin birçoğu Köy Enstitüsü zamanından kalmaydı ve bir ölçüde de oturmuş olan o geleneği sürdürüyorlardı ki o rüzgârın bile yettiğini üniversitede çalıştığım son yıllarda anlamış oldum sanırım.

Yoğun kar yağışı nedeniyle saat 15.00 sularında, bekçiler dışında kimsenin bulunmadığı koca kampüste, beş arkadaş resim bölümünde otururken saatin 18.00 olduğunu fark edince, *“Görüyorsunuz, koca fakültede beş kişi kalmış, beşi de Öğretmen Okulu mezunu!”* demekten kendimi alamadım.

En hayıflandığım şeyse Öğretmen Okullarında yabancı dil derslerinin olmayışıydı.

*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

Özetle, “sırtına bineceği merkebin, kendisinden daha akıllı olmasını istemeyen” küresel emperyalizmin işbirlikçileri, feodalite artığı toprak ağaları ve şeyhler gibi gerici güçler...

*Bir öğrencilik anınızı anlatır mısınız?*

**Kulağıma küpe**

Üç karne döneminin uygulandığı zaman, 3. sınıftayken dört kez 10 almış, en iyi resim yapan iki öğrenciden biri olarak içinde 252 desenimin olduğu dosyayı, ilk dönem ödev notu için teslim etmiştim.

Bir sonraki ders, ödev notları okunuyor. Numarası okunan doğruluyor, notunu öğrenip oturuyor. Numaram okununca doğruluyorum —içimden 10 geçiyor ama—, öğretmenim biraz sertçe “sıfır” deyince duyduğuma inanamıyor ve utanıp kızarıyorum.

Meğer biraz da hırpalanmış gözüken dosyamı ciltlememişim!

Öğrencilerime de hep anlattığım bu olay, işe saygının kişiliğe saygı anlamına geldiğini öğreten, unutamadığım bir ders ve “kulağıma küpe” olmuştur!

*Bir öğretmenlik anınızı anlatır mısınız?*

**Çiçekleri kokluyorum, ağlamasınlar diye koparmıyorum**

İlk mezunlarını verdiğim Akyazı-Güvençler köyünde öğretmenken (1959-62), kereste kaçakçılığı, bilinçsiz kesim ve odunculuk nedeniyle çevredeki acımasız orman katliamından çok rahatsızdım.

İlkbahar konusunu işlediğim bir hayat bilgisi dersini orman kıyısındaki çayırılıkta yaparken özellikle çevre bilinci, doğa ve ağaç sevgisi aşılacak, güzellik duygusu uyandırmak amacıyla bitkilere, çiçeklere dikkat çekerek onların da birer canlı olduklarını, koparıldıklarında ya da kesildiklerinde akan öz-sularının gözyaşı olduğunu anlatıp bahar şarkıları söyleyerek dersi bitirdik.

Sonra okulun en küçük, sevimli ve tatlı yaramazı, 1. sınıftaki Yaşar'ın yüzüstü yatıp burnunu çimenlere sürdüğünü görünce, “Yaşar, ne yapıyorsun öyle?” diye sordum. Yüzünden hiç eksilmeyen güleçliğiyle bana bakıp, “Öğretmenim, çiçekleri kokluyorum, ağlamasınlar diye koparmıyorum” demesini hiç unutmuyorum.

*Köy Enstitüleri için en son ne söylemek istersiniz?*

**Yalnız öğretim yolu değil, ahlak kaynağıydı**

Köy Enstitüleri, yalnızca “canlandırılacak köy”e öğretmen yetiştiren kurumlar değil, Atatürk devrimleriyle birlikte bir “yeniye yöneliş” anlamındaki inanç toplumundan akılcı düşünce toplumuna, ümmet toplumundan ulus toplumuna geçiş

hareketinin, yani Türk Rönesansı'na ahlaksal boyut da kazandıran hareketin eğitim ayağıydı.

Çünkü Köy Enstitüleri işi sadece bir öğretim yolu değil, bir ahlak kaynağı da sayıyordu. Çorak bir yeri yemyeşil etmek, bir bataklığı kurutmak, susuz yere su getirmek Köy Enstitülerinde ahlak eğitiminin ta kendisi oluyor, vatan sevgisi, insan sevgisi, bilim sevgisi bu işler içinde kendiliğinden kazanılıyordu.



## AKPINAR KÖY ENSTİTÜSÜ / SAMSUN (1940)



Kuruluş tarihi: 11.06.1940

Müdürler: **Nurettin Biriz**, **Enver Kartekin**, **Enver Metinel**, **Ahmet İçtemel**, **Mehmet Alptekin**.

Öğrenci aldığı iller: Samsun, Amasya, Tokat, Çorum.

Okulu bitirenlerin sayısı: 917

Yeri: Akpınar Köy Enstitüsü, Samsun'un Ladik ilçesine 3.5 km uzaklıktaki kaynak sudan adını alan 1250 dönüm arazi üzerinde kurulur.

Enstitü müdürü **Nurettin Biriz**'e göre, Akpınar Köy Enstitüsü'nün ilk temeli (Kamlık Köy Eğitimcileri Yetiştirme Kursu) Nisan 1939'da atılır. Mart 1940'ta eğitimciler kursunun 2. dönemi de aynı yerde yapılır. Mayıs ayında Akpınar mevkiinden

2500 dekar bir toprak alınarak enstitü orada kurulur. Yine **Nu-rettin Biriz'e** göre, Akpınar bölgesi Ladik Gölü'ne ve Tersakan Çayı'na yakın olduğundan balıkçılık ve su ürünleri için de el-verişlidir.

Okuldan çıkan yazar ve sanatçılar: **Osman Bolulu** (yazar), **Hamza İnanç** (ressam), **Ömer Can** (ses sanatçısı).

### **Akpınar çıkışlılar enstitülerini anlatıyor:**

#### **Aydın İpek (1951)**

Trabzon'un Vakfıkebir ilçesine bağlı Türkelli köyünden. 1946'da ilkokulu bitirir.

Babası ilkokuldan sonra **Ahmet Hafız'a** gitmesini ister.

**Aydın İpek**, Akpınar Köy Enstitüsü'ne sınavla öğrenci alındığını duyunca babasından habersiz Ladik'e gidip başvurur.

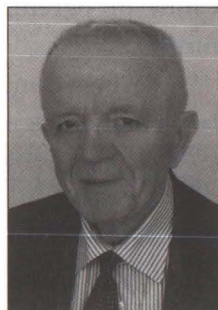
1946 yılının Şubat ortalarında okuldan "çağrı" gelir. Giriş sınavını kazanarak 7 Martta Akpınar Köy Enstitüsü'ne kaydını yaptırır.

1951'de Köy Enstitüsünden mezun olur. 1969 TÖS boykotuna katılır.

Daha sonra Gazi Eğitim Enstitüsü Pedagoji Bölümü'nü bitirir. Çeşitli öğretmen okullarında öğretmenlik, Çankırı Eğitim Enstitüsü ve Gazi Eğitim Enstitüsü'nde müdürlük yapar.

Emekli olduktan sonra çalışmayı sürdürür. Bir ara Suudi Arabistan'da çalışır.

Eğit-Der Ankara Şubesi yöneticiliğini üstlenir.



*Köy Enstitüsünde eğitiminin niteliği ve işleyişi nasıldı?*

Köy Enstitüsünde eğitim yeterliydi. Bol kitap okurduk. Sekiz saatlik dersin dört saati kültür, dört saati tarım ve teknik konulardı.

Sanat dersi olarak demircilik, yapıcılık, marangozluk vardı. Her öğrenci bir sanat öğrenmek zorundaydı. Tarım dersi olarak bahçe işleri, fidan dikimi, arıcılık, tavukçuluk, at bakımı gibi işler vardı.

*Sanat eğitimi nasıldı?*

**Her öğrenci mandolin çalardı**

Köy Enstitüleri sanat eğitiminde her öğrenci mandolin çalmasını öğrenirdi. Sabahları hep birlikte halk oyunları oynardı.

Resim ve müzik öğrenimine çok önem verilirdi. Bu dallarda ilerlemek isteyenlere ortam hazırlanırdı. Örneğin; resimde **Hamza İnanç**, müzikte **Ömer Can** (Opera'dan emekli) ülke çapında adını duyuran arkadaşlarımız oldu.

*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

**CHP savunamadı, DP kapattı**

Köy Enstitüsü halkın uyanmasını, bilinçlenmesini istemeyen egemen güçlerce kapatıldı.

Çok partili düzene geçilince, halkın uyanmasının karşısında olan güçler saldırıya geçti. CHP savunmayı tam yapamadı, hatta bakanı, genel müdürü değiştirerek ödün verdi. DP de Köy Enstitülerini kapattı.

*Köy Enstitülerinin ilkeleri bugün uygulanabilir mi?*

Bana göre Köy Enstitülerinin ilkeleri günümüzde de bazı düzeltmelerle ve eklemelerle uygulanabilir.

Öncelikle “iş içinde eğitim” ilkesi esas alınabilir. Öğrencilere öğretim “uygulamalı” verilebilir.

Köy Enstitüleri değil zamanımıza kadar, kuruldukları amaçla on-on beş yıl daha yaşayabilmiş olsalardı bugün ülkemizin var olan birçok eğitim sorunu olmazdı.

*Köy Enstitüleri üzerine son olarak ne söylemek istersiniz?*

**Bir şavkıdı, sonra kapatıldı**

Köy Enstitüsü ülkemizde bir eğitim ışığı olarak şavkıdı.

Ülkenin uyanmasını istemeyen çıkar çevreleri önce yozlaştırdılar, sonra kapattılar. Bütün az gelişmiş ülkelere örnekti. Nitekim kimi ülkeler uyguluyor.

**Haydar Savcı (1955)**

**Haydar Savcı**, 1936'da Çorum'un Osmancık ilçesinin Çampınar köyünde doğar. İlkokulu 1950'de bitirir. Ailesinin maddi durumu iyi değildir.

Aynı yıl yapılan sınavları kazanarak Akpınar Köy Enstitüsü'ne kaydolar.

Enstitüde yapıcılık dalına seçilir.

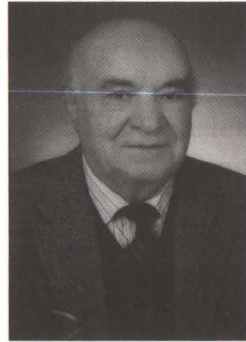
1955'te okulu bitirir.

Bitlis, Amasya illerinde öğretmenlik yaptıktan sonra 1967'de Ankara'ya atanır.

Evlenir, iki çocukları olur.

1969'daki büyük öğretmen boykotuna katılır.

1981'de emekli olur. Emekli olduktan sonra Ankara Emekli Öğretmenler Derneği ve Çampınar Vakfı ile Ümitköy Spor Kulübü yönetimlerinde çalışır.



*Köy Enstitüsüne girişiniz nasıl oldu?*

## **Az daha sınava giremiyorduk**

İlk elemeyi kazanarak sözlü için sınav günü Ladik Akpınar Köy Enstitüsü'ne gittiğimizde sınav kurulu bize, *"Çorum ili bitti, Tokat'a başladık"* dedi.

Bütün ümitlerimiz kırıldı. O gün orada bekledik. Akşam Ladik'te kaldık. Sabah okula tekrar gittik. Yine, *"Çorum ili sınavı bitti"* dediler. Ne yapacağımızı bilemedik.

Babam okulun müdürünün yanına gitti. *"İlk sınavı kazandık, bütün sınavlar bitince bizi de alın sınava"* demiş.

Müdür bey de, *"Baba merak etme, gelecek yıl gelir, o zaman sınava girersiniz"* demiş.

Babam müdürün yanından çok kırgın geldi. *"Gerekirse sınavlar bitene kadar burada bekleyeceğiz"* dedi. Bir gün daha Ladik'te kaldık.

Üçüncü gün sabah 8.30'da tekrar sınav yerine gittik. Adımı okuyup, *"Çorum-Osmancık"* diye çağırdılar. Şaşırmıştık. Sevinçle sınava girdim.

Sözlü sınavda uzun bir paragraf verip ne anladığımı sordular. Anlattım. Paragrafla ilgili başka sorular da sordular. Çıktım. Kazanmıştım. Çok sevinçliydim.



*Okulunuzu kısaca anlatır mısınız?*

Samsun'un Ladik ilçesinde kurulan enstitü, adını yörede bulunan bir kaynak suyundan almıştır.

Köy Enstitülerinde karma ve yatılı eğitim yapılıyordu. Derslik, yemekhane ve spor alanlarında kız-erkek birlikteydik.

1952'de karma eğitime son verildi. Kız-erkek öğrenciler ayrıldı ve kızları başka bir okula yatılı olarak gönderdiler. Sonrasında erkekler yatılı, kızlar gündüzlü olarak eğitim devam etti.

Köy Enstitülerinin 1954'te kapatılmasından sonra okul o yıl mezun vermedi. Okulun süresi altı yıla çıktı ve adı da Akpınar Öğretmen Okulu oldu.

*Eğitimin niteliği nasıldı?*

**Bir müzik aleti çalmak zorunluydu**

Kuramsal derslerin yanı sıra fizik, kimya derslerini laboratuvarlarda deneyler yaparak öğrendik. Hemen hemen her konuda deney yapabiliyorduk.

Tarım derslerinde arazide toprakla, tohumla ve bitkiyle uğraşılıyor, marangoz, demir atölyelerinde uygulamalı işler yapıyor, hayvancılık derslerinde ise koyunları, keçileri sağıp üretimle ilgili çalışmalar yürütüyorduk.

Müzik salonlarında piyano dahil birçok müzik aleti vardı; bir müzik aleti çalmak mecburi idi. Hatta herhangi bir müzik aleti ile İstiklal Marşı'nı çalamayan öğrenciler mezun olamazdı. Müzik kulağım zayıftı ama mandolinle İstiklal Marşı'nı zor da olsa çalabilmişim. Daha ilerisi olmadı.

*Kitaplık ve kitap okuma için ne söylersiniz?*

Enstitünün büyük bir kütüphanesi vardı. Öğrenciler orada zaman geçirir, ödünç kitap alıp okurlardı. Her öğrenci kitap okurdu. Okuma alışkanlığı burada kazanılır ve devam ettirirdi.

*Yöneticiler ve öğretmenler için ne söylersiniz?*

Müdürlerimiz **Enver Metinel, Ahmet İçtemel, Mehmet Alptekin** ve öğretmenlerimiz **Arif Şendil, Mustafa Çelik, Şefik Ulusoy, Hasan Aydın ve Adile Aydın**'dan derslerin dışında hayata dair çok şey öğrendik, iyi bir eğitim aldık.

*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

Tamamen siyasi bir karardı, siyasi nedenlerden dolayı kapatıldı. Sorgulamadan, değerlendirilmeden dönemin siyasetçileri tarafından, "Komünist bir nesil yetiştiriliyor" diye çok karalama kampanyası yapıldı.

Köy Enstitülerinden yetişen gençlerin, köylüleri eğitmesinden rahatsız olan dönemin siyasilerinin bu karalama kampanyasını devam ettirmesi sonucunda 1954'te kapandı.

*Bir anınızı anlatır mısınız?*

**Disiplin yerine kendimizi cezalandırdık**

Tarım dersinde çeşitli ürünler yetiştiriyorduk. Bir gün yetiştirdiğimiz mısırlardan yemek istedik. Bir grup arkadaşla ormana gittik, ateşler yaktık ve yanımıza aldığımız mısırları közledik. Ama nasıl olduysa öğretmenimiz **Mustafa Çelik** durumu fark etmişti. Arayarak bizi buldu.

Elimizde pişmiş ya da pişecek olan mısırlarla bizi öğretmenler odasına dizdi. Önce hiçbir şey söylemedi, sonra, "*Elimizdeki mısırları yiyin*" dedi. Bizi odada bırakıp gitti. Aramızda iftiharlık ve takdirlik arkadaşlarımız da vardı. Bizi o halde gören öğretmenlerimiz şaşırıyor, "*Aaa, sen de mi buradasın Nusret?*" ya da, "*Sen de mi buradasın Mehmet?*" diyorlardı.

Bir süre o halde bekledikten sonra okul öğrenci başkanı haber getirdi. "*Gitsinler*" demiş bize.

**Mustafa Çelik** bize fiili ceza vermemiştii ama hepimize ders olacak bir yöntem kullanmıştı. Disiplin cezası almadık ama biz kendi kendimizi cezalandırmış olduk.

*Son olarak ne söylemek istersiniz?*

Köy Enstitülerinin kapanmasından dolayı son derece üzgünüm. Devam ettirilmiş olsaydı bugün başka bir yerde olurduk.



*Akpınar Köy Enstitüsü binaları*



## AKSU KÖY ENSTİTÜSÜ / ANTALYA (1940)



Kuruluş tarihi: 1940

Müdürler: **Talat Ersoy, Halil Öztürk.**

Öğrenci aldığı iller: Antalya, İçel, Muğla.

Okulu bitirenlerin sayısı: 845

Yeri: Antalya'ya 16 km uzaklıkta, Manavgat yolu, Perge Harabeleri yanındaki alanda, Aksu'da 173 bin 779 metrekarelik bir alan üzerine kurulur.

Enstitünün açılışından kısa bir süre önce aynı yerde eğitim kursu açılır.

Enstitü bir ilkokul binası ve öğretmenlerin yaptığı birkaç barakayla eğitim-öğretime başlar.

Enstitü müdürü **Talat Ersoy** yerle ilgili şunları söyler:

Antalya-Manavgat şosesi kenarında, gün batı tarafı bir at nalı şeklini alan, üzeri çamlarla örtülü tepelerle çevrilmiş, gün doğu tarafı geniş ve açık bir ova. Bu ovanın güney kısmında deniz ve bunun kenarında fıstıkçamlarından oluşmuş bir or-

man var. Ovanın içinde Aksu ve Sarısu adlarında oldukça büyük iki su akmakta. Enstitüye 4 km uzaklıkta Bitki Islah İstasyonu ve pek yakınımızda Perge Harabeleri bulunmaktadır.<sup>6</sup>

Okuldan çıkan yazarlar: **Pakize Türkoğlu, Cavit Binbaşoğlu, Dursun Kut, Hüsnü Arıcı.**

**Aksu çıkışlılar enstitülerini anlatıyor:**

**Pakize Türkoğlu (1944)**

**Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü (1947)**

**Pakize Türkoğlu**, Antalya'nın Gazipaşa ilçesine bağlı Çile köyündendir. 1927'de Torosların Göksenir Yaylası'nda doğar.

Köyünde okul olmadığı için o zamanlar Alanya'nın nahiyesi olan Gazipaşa'da bir aile yanında kalarak 3. sınıfa kadar okur, 4. ve 5. sınıfı Alanya'da akrabalarının yanında okuyarak bitirir.



Sonra “cennet gibi okul” dediği Aksu Köy Enstitüsü'ne girer ve mezun olur. 1947'de Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'nü, 1965'te Çapa Eğitim Enstitüsü Pedagoji Bölümü'nü bitirir.

1969'daki öğretmen boykotuna katıldığı için İstanbul'dan Kütahya'nın bir köyüne sürülür.

İki çocuğu da üniversiteyi bitirir.

6) **Talat Ersoy**, “Antalya-Aksu Köy Enstitüsü'nün Kuruluşu”, Köy Enstitüleri 1-2, KEÇEV, 2003, s.148.

Uzun süre Milli Eğitim'e bağlı okullarda görev aldıktan sonra İstanbul Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde çalışır. 1985'te emekli olur.

Ancak o da birçok enstitülü gibi çalışmayı bırakmaz. Rehberlik uzmanı olarak kimi özel okullarda çalışır.

Birbirinden güzel kitaplar yayımlar.

*Köy Enstitüsüne nasıl girdiğinizi anlatır mısınız?*

**Yatılı Köy Enstitüsünü duyunca...**

İlkokulu bitirdikten sonra okumak istiyordum ama uzak-taki okullara gitme olanağım yoktu. İlçedeki başöğretmen okul aradığımızı bildiği için babama haber yollamış, "Antalya Ak-su'da Köy Enstitüsü açıldı. Köy çocuklarını yatılı alıp öğretmen yetiştirecek" diye. Babamla hemen gittik. Başvuru formunu doldurdum.

Bir süre sonra biz yayladayken çağrı geldi. Başka köylerdeki tutucu akrabalarımız beni göndermemesi için babama baskı yaptılar. Belki bu yüzden enstitüye dayımla gittim. Alan-yalı bir öğretmen beni müdür yardımcısına götürerek kaydımı yaptırdı.

*Köy Enstitüsünde eğitimin niteliği nasıldı?*

**Cumhuriyetin beklentisine uygun, niteliği yüksek**

Bu konu çok tartışıldı. Ancak günümüzde bilimsel olarak anlaşıldı ki Köy Enstitülerinde verilen eğitim aslında 1923 Cumhuriyet devriminin temel felsefesine ve beklentisine uygun, niteliği yüksek, çok yönlü bir eğitimidir.

Bu nedenle Batı'da kabul görmüştür. Bu kurumların yeniden açılması ya da ilkelerinden yararlanılmasını isteyenlerin gün geçtikçe artması, bu niteliği geri getirme özlemidir.



*Yöneticilerin, öğretmenlerin nitelikleri ile ilgili ne söylersiniz?*

### **İşe adam arama ilkesinden ödün verilmedi**

Köy Enstitülerine öğretmen ve yönetici almada “işe adam arama” ilkesi edinilmiş, kentlerden uzaktaki bu kurumlara eleman bulmak kolay olmadığı halde bu ilkedен dönülmemiştir. Bulunan elemanlara birkaç gün işi deneme fırsatı verilmiştir.

a) Mesleklerinin iyi bir elemanı olanlar seçilmeye çalışılmıştır. Bu nedenle çoğunluğu nitelikli kişilerdi.

b) Köy Enstitüsü anlayışı belirleyici olduğundan eğitim düzeyleri birinci derecede tutulmayarak İlköğretmen Okulu, Gazi Eğitim Enstitüsü, üniversite ve teknik öğretmen çıkışlılardan elemanlar alındığı görüldü.

c) Köy Enstitüsü müdürlerinin ve diğer yöneticilerin çoğunluğu Gazi Eğitim Pedagoji Bölümü ve öteki bölümlerdendi. Çoğu iyi yöneticilerdi. **Mehmet Rauf İnān, Süleyman Edip Balkır, Şerif Tekben, Hürrem Arman** gibi eğitim yöneticileri Köy Enstitülerinin kurumlaşmasını, yoktan var olmasını sağlayan köşe taşlarıydı.

Ayrıca **Tonguç** sık sık enstitüleri dolaşıyor, yöneticilerle toplantılar yapıyor, genelge ve mektuplar yazıyordu. Yaptığı bu eğitim yöneticiliği ve rehberliği ile yöneticileri büyük ölçüde

yetiştiriyor, onlar da kendi yönetimlerdeki birimleri etkiliyordu.

d) Enstitü yönetimi sadece bir müdür değil, müdür yarıdımcıları, birim başkanları (yapı-sanat vb.), atölye-işlik başkanları, kümebaşı öğretmenleri, hatta ğrenci başkanları ile büyük bir ekipti. Kuruma katkıları büyüktü elbette.

*Köy Enstitüsünde sanat, iş ve kültür eğitimi nasıldı?*

**iş ve sanat eğitimi hem yöntem hem felsefedir**

Köy Enstitülerindeki iş ve sanat eğitimi hem yöntem hem felsefedir. Tüm derslerin iş içinde, kendi işleri içinde yapılmasını önerir. Doğal olarak sonuçta üretim de olur.

Enstitü eğitimi, bireyin eğitimi açısından çok yönlü bir eğitimdir. ocuğu zihinsel, bedensel, duygusal ve ruhsal yönden etkileyerek yetenekleri son sınırına kadar geliştirici bir ortam yaratır. Çağdaş eğitimin bugünkü gereksinimi de böyle bir eğitim ortamıdır.

Köy Enstitülerinde genel kültür dersleri o dönemdeki lise ve ğretmen okullarındaki kültür derslerinin eşdeğeriydi.

Kimi dersler yeni insanı, yeni ğretmeni yetiştirmeye yönelik olarak farklıydı belki. Bilgi ezberleme ya da uygulanmayacak bilgiler öğretme yerine halka da ulaştırılacak yeni bilgilerin kültürü ve işleri söz konusuydu. Bu bağlamda halk kültüründen edinilen bilgi ve sanatlar da enstitülerde ele alınarak zenginleştiriliyordu.

*Kültür ve iş derslerinin ağırlığı, önemi nasıldı?*

**iş derslerinin de bilgi ve kültürü vardı**

Çok yönlü bir program olan Köy Enstitülerinde derslerin biri ötekinden daha önemsiz değildi. Derslerin eşidi ve ders saati sayıları gelişigüzel değil, bir yandan bilimsel ilkelere bir yandan da o günün gereksinimlerine uygun olarak düzenlenmişti.

Haftada kırk dört saat olan dersler içinde iş dersleri sayısının çok olması, yeterince kültür dersi bulunmasına engel değildi. Kaldı ki iş derslerinin de bilgi ve kültürü vardı. Kültür dersleri de kendi işleri içinde yapıyordu. Örneğin; okuma alışkanlığı kazandırma dil ve edebiyat dersinin bir işiydi.

*Kitaplık ve kitap, dergi okuma nasıldı?*

### **Kitap okuma olmazsa olmazlarındandı**

Kitaplık ve kitap okuma Köy Enstitülerinin olmazsa olmazlarından biriydi. Aksu'da daha ilk günlerde barakalardan birinin bir odası raflarla çevrilmiş, ortaya uzun bir masa konmuştu. İstersek orada sessizce okuyor, istersek nöbetçiye yazdırarak kitabı yanımıza alabiliyorduk. Sadece gözle sessiz okumayı hemen öğrendik. Sonradan daha büyük kitaplık yapıldı ve belli saatlerde serbest okuma saatleri başladı.

Yüksek Köy Enstitüsünde alt kat dolu dolu kitaplıktı. Yanında dergi odası vardı. Kitaplar çoğunlukla bakanlıktan geliyordu. Kitaplıktan öğrencilerin yararlanmasında hiçbir güçlük yoktu.

Aksu Köy Enstitüsü kitaplığına *Yeni Adam*, *Çınaraltı*, bir de *Akbaba* geliyordu sanıyorum. Bir de *Ulus* gazetesi. İlgiyle izlerdik bu yayınları. Birkaçımız *Yeni Adam* ve *Çınaraltı*'ya aboneydik.

Yüksek Köy Enstitüsü kitaplığında bu yayınlardan daha çoktu. Ayrıca burada **Sabahattin Eyuboğlu** rehberliğinde öğrencilerce çıkarılan Köy Enstitüleri Dergisi tüm enstitülere dağılıyordu.

*Köy Enstitülerinde disiplin işleri nasıldı?*

### **Tatlı sert bir disiplin**

Köy Enstitüleri uygulaması kendi tatlı sert ya da güler yüzlü disiplinini yaratmıştı. Herkesin sorumlulukları ve yetkilerinin olduğu bir yerde disiplinsizlik en aza iniyordu.

Ayrıca eleştirî günleri de denilen enstitü toplantılarında her şey açıkça konuşulup tartışıldığı için disiplinsizlik sayılacak davranışlara sapılmazdı. Hayatın gerçek işleri içinde eğitim görürken disiplinsizlik yapmak kolay değildir. Örneğin; santral nöbetçisi olan bir öğrenci nasıl işten kaçabilirdi?

*Köy Enstitüleri arasındaki ilişkiler nasıldı?*

**Çok sağladı, bütün yöneticiler birbirini tanırdı**

Köy Enstitülüler arası ilişkiler çok sağladı. **Tonguç**, bir enstitüden ötekine giderken oranın müdürünü de götürür, bir enstitüye o bölge müdürlerini çağırırdı. Birbirini tanımayan, iletilenin içinde olmayan yönetici yok gibiydi.

Bir enstitüde beğenilen bir şiir, dergi aracılığı ile ya da elden öteki enstitüye de giderdi. Örneğin; Çifteler'den **Saffet Çalışır**'ın ilk şiiri tüm enstitülere yayılmıştı. Çifteler'in oyuncu öğrencilerinden biri Aksu'ya gelerek derslere orada devam etmiş hem de bize oranın ulusal oyunlarını öğretmişti.

Hasanoğlu Yüksek Bölüm Madencilik Kolu'ndan kişilerin başka enstitülere santral kurmaya gittiklerini anımsıyorum. Daha önemlisi, enstitüden enstitüye giden yapı ekipleridir. Bu ekipler ihtiyacı olan enstitülerde birer yapı yaparlar, gerekirse kimi derslere girebilirlerdi. Kendi yörelerinin oyun, müzik vb. etkinliklerini o enstitüye taşırlar, oradan öğrendiklerini de kendi enstitülerine götürürlerdi.

*Halkla ilişkileri nasıldı?*

Halkın yaklaşımı hiç de olumsuz değildi. Ama bizde yapılan kötülükler hep halk böyle istiyor diye yapılmıştır.

Köy Enstitülerinde halkla ilişkiler yapay ilişki değil, gerçek bir bütünleşmeydi. Öğrencilerin ana babasının enstitüde konuk edilmesi, halka yardıma koşulması, onlardan da gerek-

tiğinde yardım istenmesi hep uygulamadaydı. Çevre köylüler enstitünün eleştiri ve eğlence günlerine katılabilirdi. Enstitü doktorla köylülerin imdadına koşardı.

Aksu Köy Enstitüsü doktoru **Bedia Hüdaverdi'nin**, sıtmadan kırılmakta olan çevre köylerden sağlıklı olanları enstitüde toplayıp onlara dönemin sıtma ilacı Atebrin'i tanıttığını, gerektiğinde enstitü revirinden yararlanabileceklerini anlattığını anımsıyorum.

*Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsü'nü kısaca anlatabilir misiniz?*

### **Belki bölge üniversitelerine dönüşecekti**

Yüksek Köy Enstitüsü, Köy Enstitülerinin yükseköğretim basamağıydı. Köy Enstitülerine öğretmen, eğitim yöneticisi, kesim müfettişi, eğitim danışmanı ve araştırmacısı gibi elemanlar yetiştirmeyi amaçlıyordu.

Zamanla çoğalacak, belki bölge üniversitelerine dönüşecekti. **Tonguç'a** göre, Köy Enstitülerinin beyni, kalbi demekti. Nitekim önce bu kurumları kapattılar.

*Köy Enstitülerinin ilkeleri günümüzde uygulanabilir mi?*

### **Yararlanılabilir ama...**

Bu konu tartışılırken bir nokta unutuluyor. 1950'den bu yana eğitimdeki bozulma sadece Köy Enstitülerini değil, 1923 Cumhuriyeti'nin eğitim felsefesini, Öğretim Birliği Yasası'nı ve devrimin getirdiği çağdaşlık anlayışını alıp götürmüştür. Sadece Köy Enstitülerinde değil, her kurumda laiklik egemendi; kendi kültürümüzün sağlıklı öğeleri içinde sağlıklı bir toplum olma yolundaydık.

1950 sonrası yapılanlar ve özellikle son yıllardaki sonuçları, Osmanlı dönemindeki gibi, toplumda ayrı kafa yapısında insan ortaya çıkardı. Bir yanda beyni yıkanmış dinci insanlar,



bir yanda beyin göçüne neden olan, yabancı dilde eğitim veren okulları bitirenler, bir yanda da Cumhuriyete sahip çıkma kaygısı içindeki insanlar.

Köy Enstitüleri sistemi gökten inmedi. Kendi kültürümüz içinde, yerli eğitimcilerimizle, Cumhuriyet devrimlerinin eğitim felsefesine ve dönemin CHP'sinin programına dayanılarak yaratıldı. Çok yönlü ve bilimsel özelliği ile Batı'da da kabul gördü.

Günümüzde ekonomi kadar eğitim de önem kazandı. Batı toplumlarının bile eğitimle ilgili kaygıları var. Bizimse kendi gerçeklerimiz ve gereksinmelerimizden yaratılmış yeni bir sistemimiz vardı. Köy Enstitülerine ülkemizde herkes özlem duyar oldu.

Köy Enstitülerinden elbette günümüzde de yararlanılabilir. Bunun için bilimsel davranılarak mevcut sistem iyileştirilebilir. Ancak sistemin önündeki yabancı dilde eğitim ve din okulları, kursları engeli olmazsa...

### *Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

Köy Enstitülerinin politik nedenlerle kapatıldığını düşünüyorum. Ancak en başta bakanlık içindeki tutucu eğitimciler böyle yeni, alışılmadık bir uygulamaya karşı çıktılar. CHP içindeki sağ kanadı etkilediler. Sonra da Demokrat Parti iktidarınca kolayca kapatıldı.

Köy Enstitüsü, Cumhuriyetin sağlam temelleri, aydınlanma felsefesi üstüne kurulmuştu. Dönemin tek parti programı ve hükümet programı böyle bir gelişmeye el veriyordu.

Köy Enstitülerinden cayılırken aslında 1923 Cumhuriyeti'nin eğitim felsefesinden, o sağlam sistemden cayılmıştı. Bu caymanın CHP iktidarı döneminde sağ kanadın etkisiyle olması hüznün verici bir olgudur. Bunun sorumluluğunu bir kişiye bağlamak kolay değil. Belki sonuç başka olabilirdi. Bu konular, siyasetbilimcilerin, sosyologların alanı.

*Köy Enstitüleri kapanmasaydı ne olurdu?*

Köy Enstitülerinin süregelmesi demek, Cumhuriyet devrimi eğitim felsefesinden cayılmaması demektir. O dönemde nüfusun yüzde 80-85'i için düzenlenmiş olan Köy Enstitüsü sistemi, Türkiye'nin eğitim sistemi demektir. 1955'te herkes yüzde yüz eğitimden geçmiş olacak, köylerde yaşam çok değişecek, gerçekten canlanacaktı. Türkiye, bolluk ve mutluluk ülkesi olacaktı.

*Bir öğrencilik anınızı anlatır mısınız?*

**Konuşarak, danışılarak alınan karar**

Yüksek Köy Enstitüsü öğrencisiyken 1945'in yaz aylarında Çifteler Köy Enstitüsü Mahmudiye biriminde stajdaydım. Bir gün oraya **Tonguç** geldi. Öğretmenler toplantısında bana stajımın nasıl geçtiğini sordu. Çok iyi geçiyordu. Anlattım. Enstitü müdürü **Osman Ülkümen** de düzenlerini bozucu bir direnmede bulunduğumu söyledi şaka yollu. Anlattım: O enstitüde öğretmen ve öğrenciler gece de nöbet tutuyor, hatta birbirinden uzak karpuz tarlalarını dolaşıyorlardı. Sıra bana gelince akşam öğrencilerle birkaç yeri dolaştık. Hem gerek yoktu hem de zordu. Müdür yardımcısına söylemiştim böyle düşündüğümü.

**Tonguç** oradaki öğretmenlere tek tek sordu, hepsi de gerekli olduğunu onaylıyordu. Sonra kendi görüşünü açıkladı:

*"Eğer gerçekten gerekliyse bir-iki gece bekçisi alınır. Ama gündüz akşama kadar yorulan öğretmen ve öğrencilerin gece dolaşmaları, nöbet tutmaları gidilecek bir yol değildir."*

Benim de henüz öğrenci olmama karşın bu gerçeği görmemin önemini belirtti. *"Onlar sizin öğrencileriniz ama yükseköğrenimde gelişıyorlar"* dedi.

O günden sonra bu uygulama kalktı. Toplantıda müdür yardımcımız öğrencilere duyurdu.

## **Öğrencinin özlemi**

Rehber öğretmen olarak çalıştığım özel okullardan birinde öğretmenlerle ayaküstü sohbet ederken bana Köy Enstitülerini sordular. Onlara kimi bilgiler verdim. Yanımızda birkaç öğrenci de vardı. Odama dönerken küçük öğrencilerden biri koşarak beni yakaladı, *“Öğretmenim, ne olur beni o okula aldırın. Babam zengin, ödeyebilir”* dedi. *“Ya da Vehbi Bey’e söyleyin, o müdürü buraya alsın hem çok para verir”* diye ekledi heyecanla.

Ona o okulların çoktan kapatıldığını söyleyince çok üzüldü. *“Bu okulu sevmiyorum”* diyerek çıkıp gitti odamdan. Çünkü anlattığım ve ona cazip gelen şeylerin hiçbiri kendi “zenginler” kolejinde yoktu.

*Son olarak Köy Enstitüleri üzerine ne söylemek istersiniz?*

Köy Enstitülerinin Cumhuriyet devriminin eğitim sistemi olduğu günümüzde iyice anlaşılmıştır. Biz bugün bu kurumlara geçmişe özlem anlamında değil, Cumhuriyetin eğitim felsefesine sahip çıkma anlamında, örselenen Cumhuriyet devrimlerine sahip çıkma anlamında sahipleniyoruz. Batı, UNESCO bile Köy Enstitüsüne sahip çıkıyor.

Unutulmamalı ki eğitim toplumun, bireylerin en önemli sorunudur. Görüldüğü gibi halkımız çocuklarının eğitimi için bütün varlığını veriyor. Sağ ve şeriatçı partiler eğitimi slogan olarak kullanıyorlar. Sol, sosyal demokratlar Köy Enstitüsüne benzer gerçek eğitimi ortaya koyabilirler.

## Mehmet Özman (1946)

**Mehmet Özman**, Muğla Yerkestik Alğı köyündendir.

Beş yıllık ilkokulu kendi köyünde bitirdikten sonra, Muğla Milli Eğitim Müdürlüğü kanalıyla Aksu Köy Enstitüsü'ne başvurur. Olumlu haber gelince 1941'de gidip enstitüye yazılır.

Genel eğitime ek olarak demircilik dalına seçilir.

Köy Enstitüsüne gitmek tek olanağıdır, yoksul ailesinin onu başka bir yerde okutacak durumu yoktur.

Babası askerde ölür, annesi iki çocuğuyla dul kalır.

1946'da Köy Enstitüsünü bitirir. Çeşitli köylerde öğretmenlik yapar. Çocuk okutmak için kente gelir.



### *Köy Enstitülerinde eğitim nasıldı?*

Köy Enstitülerinde verilen eğitim o günün koşullarında yeterliydi. Niteliği zamanla daha da geliştirilebilirdi.

İş içinde eğitimin olması işin can damarıydı.

Bizlere Köy Enstitülerinde eğitimin, bilginin anahtarını verdiler. Gittiğimiz köyün öğretmeni, tarımcısı, sağlıkcısı, veterineri olduk.

### *Aldığınız eğitimi yaşamda, okulda kullanabildiniz mi?*

Köy Enstitülerinde aldığım iş eğitiminin çoğunu köylerde uygulama alanı buldum. Arıcılık, hayvancılık, tarım işleri vb.

*Halkla ilişkileri nasıldı?*

### **Köylüler severdi**

Genel olarak halkın Köy Enstitülerine yaklaşımı normaldi. Hatta tarım, arıcılık, ipekböceği vb. konularda yardımcı olduğumuz için enstitülülerini severlerdi. Yalnız kendilerini ağa sananların gözünde iyi görünmezdik.

Bir örnek: Benim köyüm, Muğla Yerkesik Alğı köyü. Tarla, emek, fide, her şey bizim; tütün yetiştirirdik. Her köylü tütününü çekmeden (tartmadan) ağaya teslim eder, o satardı. Kaça sattığını söylemez, istediği gibi hesap görürdü.

Köy Enstitülü öğretmenler gelince bu düzen değişti. Köylüler kredilerini kooperatiftan almaya, tütünü de kendileri satmaya başladı. Ağaların çıkarı bozuldu.

*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

Köylünün gözünün açıldığını gören ağalar, çıkarıcılar bu kurumları kapattılar.

Sorumluluk siyasetçilere ve vurgunculara aittir.

*Bir anınızı anlatır mısınız?*

### **Bitirme sınavına girmediği için sınıfta kalınca...**

Beşinci sınıfta okuyan bir öğrencim, bitirme sınavlarına girmediği için sınıfta kalmıştı.

Ertesi yıl babası, “Benim çocuğa neden diploma vermedin? Rüşvet mi verseydim!” diye bağırıp çağırdı.

Sakinleştikten sonra durumu anlattım.

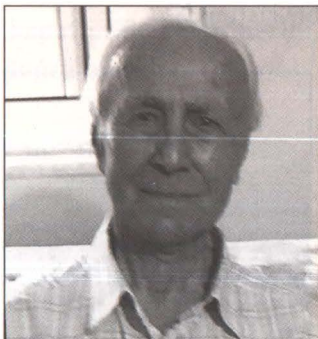
*Son olarak ne söylemek istersiniz?*

Köy Enstitüleri kapatılmasaydı her alanda daha gelişmiş bir ülke olurduk. Ayrıca dış ve iç borç batağına batmazdık.

## **Mehmet Kut (1954)**

**Mehmet Kut**, Antalya Gündoğmuş Karadere köyündendir. Ağabeyi **Dursun Kut**, Aksu Köy Enstitüsü'nü bitirip öğretmen olarak gelinceye değin bu dağ köyü öğretmensizdir.

1946'da öğretmen, Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsü'ne gidince yine öğretmensiz kalır köyün öğrencileri.



İmdada Aksu Köy Enstitüsü yetişir. Dördüncü sınıfa geçen on üç öğrenci Aksu Enstitüsü içindeki ilkokula kaydolur. İlkokulu orada tamamlarlar. Böylece **Mehmet Kut** da enstitülü olur.

1954'te Aksu Köy Enstitüsü'nü, daha sonra da Gazi Eğitim Enstitüsü Türkçe ve Beden Eğitimi Bölümü'nü bitirir.

Yalova TÖS şubesinin kurucuları arasında yer alır, bir dönem sekreterliğini yapar.

*Köy Enstitülerini kısaca anlatır mısınız?*

**Yaşadım, dinledim, okudum**

İçinin boşaltılma ve kapatılma sürecini yaşadım. 1946'dan 1950'ye dek geçen süreç ilk gençlik yıllarımdı. Çocuk denecek yaşıydım, pek bir şey anlamadım.

Enstitülerin içinin boşaltılma ve kapatılma sürecini yaşadım. İleri sınıflardaki abla ve ağabeyleri izledikçe, dinledikçe bize verilmek istenenle yapılanın çeliştiğini gördüm.

Sonraları enstitüler hakkında epeyce kitap okudum. Enstitü ve Yüksek Köy Enstitüsü çıkışlıları dinledim.

Anladım ki, köylünün bilinçlenip aydınlanması için Köy Enstitüsü eğitim sistemi tam bize göre yaratılmış mükemmel bir sistemdi.



*Aksu Köy Enstitüsü binaları*

### *Köy Enstitülerinde işleyiş nasıl değişti?*

#### **1950 öncesi ve sonrası farklıydı**

1950'ye dek iş ve kültür dersleri dengesi iyi kurulmuştu.

1950'den sonra denge, iş eğitimi aleyhine bozuldu.

1940-46 arasında başarılı ve nitelikli olduğunu yaptıkları kanıtlıyordu. Özellikle iş eğitimi öğretmenleri çok iyiydi.

1950'den sonra düzey düşmeye başladı.

Bizim dönemimizde öğrencilerin okul işleri ve işlevlerine katılımı biraz azaldı.

1950'ye kadar dayak yoktu, sonra görülmeye başladı.

Beden eğitimi öğretmeni, iki arkadaşımızı fena halde dövdü. Bana yapılmış gibi acı duydum.

### *Kitaplık, özgür okuma nasıldı?*

Kitaplık oldukça hacimliydi. Yerli edebi eserler olduğu gibi yabancı klasikler de çoktu. Hepsi bakanlıkça sağlanmıştı. Kitap alıp okuyorduk.

*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

Köylünün bilinçlenip aydınlanmasını istemeyen, onların sırtından geçinen köy ve kent ağaları kapattı Köy Enstitülerini. Sorumluluğun bir kişiye bağlanması doğru olmaz.

*Bugün Köy Enstitüsü sisteminden yararlanabilir miyiz?*

**Üretirken öğrenen, öğrenirken üreten eğitim ilkesi**

Enstitülerde “üretirken öğrenen, öğrenirken üreten” ilkesi esastır. Bu ilke bugünün karmaşık eğitim sisteminde tam uygulanamaz. Ancak ciddi bir atılımla, sistemi parçalamadan denemeye girişmek mümkündür. Siyasi iradeye bağlı.

*Kısa bir anınızı anlatır mısınız?*

**Öğrencilerimden ayrılırken içim yandı**

Öğretmenliğe atandığım ilk yılı Konya'nın bir köyünde yaşadım.

Beş sınıfı bir arada okuttum. Çok heyecanlı ve zevkli bir ders yılı geçirdim.

İkinci ders yılı başlamadan yükseköğrenim için köyden ayrılırken öğrencilerimin üzüntülerini ve içime akıttığım acıyı unutamıyorum.

*Köy Enstitüleri üzerine en son ne söylemek istersiniz?*

Şu anda ne söylesem boş...

Köy Enstitülerinin kapatılması Anadolu insanına yapılmış bir ihanettir.

Eğer kapatılmasaydı;

- Ülkemiz iç ve dış borç batağına saplanmazdı.
- Bölgesinde, hatta dünyada saygın, güçlü bir ülke olurdu.
- Avrupa ve ABD'ye muhtaç olmazdık.



- Camiler ve imam hatip okulları değil, fabrikalar, bilimsel kültür yuvaları yapıldı köylere dek.
- Hele hele mollalık hortlamazdı.
- Toplumun kültür, gelir düzeyi yükselirdi.
- Ülkemizi Köy Enstitüsü köylüler yönetiyor olabilirdi.

## ARİFİYE KÖY ENSTİTÜSÜ / SAKARYA (1940)



Kuruluş tarihi: 1940

Müdürler: **Süleyman Edip Balkır, Azmi Gökmen.**

Öğrenci aldığı iller: Kocaeli, Bilecik, Bolu, Bursa, İstanbul.

Okulu bitirenlerin sayısı: 1065

Yeri: Arifiye Köy Enstitüsü, Haziran 1940'ta Kocaeli Sa-panca Gölü'ne 3 km uzaklıktaki bir ilkokulda eğitime başlar.

Enstitünün kurulduğu yerde daha önce ilki 1 Mayıs 1937 olmak üzere 1940'a değin süren dört dönemlik Arifiye Eğitim Kursu açılır. **Sabri Yılmaz Salman** üç dönem kursun müdür-lüğünü yapar. Dördüncü dönem ise enstitü müdürü **Süleyman Edip Balkır**'ın sorumluluğunda yürütülür.

**Süleyman Edip Balkır**, köylülerden yerle ilgili duyduğu olumsuzluklar üzerine, İlköğretim Genel Müdürü **İ. Hakkı Tonguç**'a yazdığı mektupta, "Enstitünün yerini değiştirelim" diye önerince **Tonguç**, "Sen de mi yıkıldın?" diye yanıt verir. O günden sonra sorunlar çıktıkça **Tonguç**'un söylediklerini dü-

şünür, yılmadan işe koyulur, sorunları eğitimciler, öğretmenler ve öğrencilerle birlikte bir bir çözerler.

Müdür **Süleyman Edip Balkır**, 1941'de 14 dekarlık alanın önce 110 dekara, sonra da 320 dekara çıkarıldığını belirtir.

Sapanca Gölü'nde enstitü tarafından balıkçılık geliştirilir.

**Orhan Veli**, *Destan Gibi* adlı kitabında Arifiye Köy Enstitüsü'nden şöyle söz eder:

Arifiye!

Şoför durdu, Enstitü Mektebi, dedi.

Süleyman Edip Bey müdürün adı.

Bir yol da burada duralım;

Ellerinde nasır, yüzlerinde nur,

Yarına ümitle yürüyenlere

Bir selam uçuralım.

Okuldan çıkan yazar ve sanatçılar: **Nadir Gezer** (yazar), **Karabey Aydoğan** (yazar), **Faik Acar** (yazar), **Ahmet Yol** (müzisyen), **Mehmet İleri** (ressam).



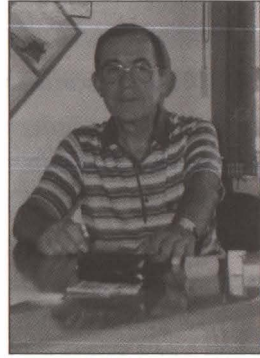
*Arifiye Köy Enstitüsü*

## **Hayrettin Uysal (1948)**

**Hayrettin Uysal**, 1928'de İzmit Gündoğdu köyünde doğar. Küçük yaşta öksüz kalır. Ailesi yoksuldur.

Arifiye Köy Enstitüsü'ne girmesi onun kurtuluşu olur. Zaten başka bir okulda okuma olanağı yoktur.

1948'de Arifiye Köy Enstitüsü'nü, daha sonra da İstanbul Çapa Eğitim Enstitüsü Edebiyat Bölümü'nü ve Türkiye Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü'nü bitirir.



Yükseköğrenim gördüğü öğrencilik yıllarında İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu ve Eğitim Enstitüsü Talebe Cemiyeti başkanlığına seçilir.

Öğretmenlik, ortaokul müdürlüğü, Milli Eğitim müdürlüğü, Talim Terbiye Kurulu kanunlar yazmanlığı yapar. Marmara Bölgesi Köy Öğretmenleri Derneği kurucusu ve başkanı olur. Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu genel başkanı olarak görev alır. TÖS kurucu üyeleri arasında yer alır, kurucu genel sekreterliği yapar.

Sürgüne uğrar, bakanlık emrine alınır.

Dört dönem (1965-1980) Sakarya milletvekilliğine seçilir. CHP grup başkan vekilliği, genel başkan yardımcılığı, Parti Meclisi ve Merkez Yönetim Kurulu üyeliği, Sosyal Güvenlik Bakanlığı görevlerinde bulunur.

Aynı enstitüden çıkan sınıf arkadaşı **Sevim Can**'la evlenir, bir çocukları olur.

Şiir, öykü, deneme ve inceleme kitapları vardır.

*Köy Enstitüsüne kayıt sürecinizi anlatır mısınız?*

### **Çobanlıktan Arifiye Köy Enstitüsü'ne...**

1940'ta ben üç koyunun ardında dolaşırken Tavşantepe'nin yamacında karşıma çıkan biriyle şöyle bir sohbetimiz oldu:

*"Oğlum sen mektebe gitmiyor musun?"*

*"Ben mektebi bitirdim amuca."*

*"Ya başka mektebe gitmek istemez misin?"*

*"Bubam göndermez ki amuca. O, 'Başka mekteplere şehir-  
liler gider. Koyunları kim gütmek, dağdan odunu kim getirecek,  
ekini kim kaldıracak' diyor."*

Kolumdan tuttu, "Gel" dedi. Koyunları önüme kattım, bir-  
likte yürüdük.

O günden sonra ben artık Tavşantepe'nin kara saplı ça-  
kıyla sopa yontan bir sığırtmacı olmaktan çıkmıştım. Boz ur-  
balar içinde bir Arifiye Köy Enstitüsü öğrencisi olmuşum.

### *Köy Enstitülerinde eğitimin niteliği nasıldı?*

#### **Amacına uygun bir eğitim**

Yüzde 80'inin okuma yazma bilmez, bağınazlığın, din ve ağa  
baskısının egemen olduğu karanlıkçı bir ortaçağ düzeni... Bu du-  
rum karşısında, Köy Enstitülerinde verilen eğitimin niteliği ve  
yeterliliği bu kurumların ne yapmak istedikleriyle ilgilidir.

Önce bu gerilik içindeki topluma okuma yazma, hesap,  
yurttaşlık belletilecek, aynı zamanda düşünebilen, sorgulayabi-  
len, üretebilen özgür bireyler ve yurttaşlar yetiştirilecek.

Köy Enstitülerinde verilen eğitimin niteliği, yeterliliği bu  
kurumların amacına uygun düşüyor.

### *Yöneticiler ve öğretmenler için ne söylersiniz?*

#### **İşlerini başarmışlardır**

Köy Enstitülerinde yöneticiler ve öğretmenlerin nitelikleri  
tartışılabilir bile genel olarak işlerinin başarıyla üstesinden gel-

mişlerdir. Başarısız olanlar zaten Köy Enstitülerinden kopmak ve ayrılmak zorunda kalmışlardır.

Çalışanların eğitim düzeyleri, amaç ve ilkeler doğrultusunda görevlerini yapmalarına engel olmamıştır. Yetersizlik görülmemiştir.

Köy Enstitülerinde birçok yönetici ve öğretmen çalışmalarıyla iz bırakmıştır. Ben kendi enstitümde başarısız bir yönetici ve öğretmen anımsamıyorum. Hepsi seçkin ve Köy Enstitüsüne yakışır eğitimcilerdi.

Hepsi üretkendi. Gece gündüz öğrencilerle birlikte çalışıyorlardı. Sürekli olarak öğrencileri üretmeye, okumaya, yurtsever birer kişilik kazandırmaya yönelttiler.

### *Kültür ve iş dersleri arasındaki denge nasıldı?*

Köy Enstitüleri programında iş eğitimi dersleri ile kültür dersleri ağırlık ve önem olarak dengeli dağıtılmıştır. Örneğin; Köy Enstitülerinde beş yıllık eğitim-öğretim süresi içerisinde kültür dersleri 114, tarım dersleri ve çalışmaları 58, teknik dersler ve çalışmaları 58 hafta olarak saptanmıştır.

Beş yıllık süre 260 hafta eder. Geriye kalan 30 haftalık süre ise tatil zamanıdır.

Kültür ve iş dersleri, kurulan denge ile iç içe öğrencilerin yetiştirilmesinde, geliştirilmesinde hem süre olarak hem ağırlık olarak hem de yöntem olarak başlıca etken sayılabilir.

### *Köy Enstitülerinin halkla ilişkileri nasıldı?*

#### **Halkla sürekli iç içeydik**

Kümemiz nöbetçi olduğu günlerde tanık olmuşumdur; enstitüye sık sık yakın köylerden bazı muhtarlarla birlikte köylüler gelirdi. Müdür ve öğretmenlerle görüşürler, bazen de gruplar halinde gelirlerdi.

Tarım öğretmeni **Şeref Öğretmen**, onlara sebze-meyve yetiştirme, aşı yapma konularında bilgi verir, onlarla pratik yapardı. Arifiye köyü muhtarı ve Serdivan köyü muhtarının, Köy Enstitümüzün müdür ve öğretmenleriyle sık sık görüştüğünü, çeşitli konularda bilgilendiğini, köylerinin kimi işleri için destek ve yardım aldığını biliyorum. Muhtarların bazı köylüleri getirip sebzecilik, hayvancılık konularında bilgi ve ders aldıklarını söyleyebilirim.

İlk mezunlardan bir ağabeyimizin yakın köylerden bir grup köylü kadını getirdiğini, kızlarımızın onlara bir süre biçki-dikiş çalışması yaptırdıklarını, eğitim verdiklerini okul başkanıyken gördüm.

Yine enstitünün bulunduğu Arifiye köyü halkı; enstitüde yapılan eğlence günlerine, bayram toplantılarına, şöenlere, milli oyunlara, kümelerin tertipledeği müsamerelere büyük çoğunlukla katılırdı.

Bizim enstitü İstanbul'a yakın olduğu için İstanbul Üniversitesi'nden hocalarla birlikte öğrenci grupları da sık sık enstitüye gelir, konuşmalar yaparlardı.

*Köy Enstitülerinde disiplin işleri nasıldı?*

**Disiplini öğrenci kümeleri sağlıyordu**

İş ve okuma, ders ve hareket... Bu eylemlerin bir başka önemli aralığı yapılan çalışmalarda, üstlenilen görevlerde sonuçların tam demokratik bir ortamda tartışılması, eleştirilmesidir. O bakımdan disiplinsizlik söz konusu olmuyordu. Disiplini öğrenci kümeleri sağlıyordu.

Köy Enstitülerinde disiplini büyük ölçüde hafta sonu yapılan gelenekleşmiş hesap verme toplantıları sağlıyordu.

Enstitüde karşılıklı güvene dayanan bir arkadaş ilişkisi, bazen bir baba-oğul duygusu ve yumuşaklığı içerisinde gelişmiş

öğrenci, yönetici, öğretmen işbirliği ve kucaklaşması disiplinin en sağlam temeli olmuştur.

*Köy Enstitüleri arasındaki ilişkiler nasıldı?*

**Dayanışma, işbirliği, kaynaşmadır**

Köy Enstitüleri arası iş, kültür alışverişleri, önemli bir dayanışma, işbirliği ve etkilenme ögesidir; kaynaşmadır, özümsemedir.

Bir bakıma bu, Anadolu köylüsünün “imece” geleneğinden yararlanma yoludur. Yararlanmak: Bir araya gelip üretmek!

Köy Enstitülerinde uygulanan bu yöntemle öteki enstitülere, hatta çevresindeki il ve köylere ekipler gönderilmiştir.

Ben hem bir enstitüye (Hasanoğlan’a) bina yapmak için giden bir ekipte hem de İstanbul Üsküdar Ümraniye köyüne —o zaman Ümraniye köydü— sulama ve içme suyu sağlamak için oluşturulan ekipte yer aldım.

*Köy Enstitülerindeki iş eğitimi köylerde uygulayabildiniz mi?*

**Çocuklarla birlikte hep uyguladık**

Elbette uyguladım. İlk atandığım Yuvacık köy okulunun badana, boya, bahçe duvarlarını öğrencilerimle birlikte yaptık.

Ayrıca okula ayrılmış 4,5 dönümlük bir toprak için çeşitli meyve fideleri alıp getirdik, öğrencilerle birlikte dikip burayı bir meyve bahçesi olarak değerlendirdik.

Öğretmenlik yaptığım son köy Karamürsel Merdigöz’de de okulun çeşitli işlerini, sıraların tamirini, boya işlerini, bahçe düzenlemelerini yaptık, harita ve levhaları çiztik.

Köy Enstitülerinden aldığımız eğitimle, kişilik ve kimlikle kendi çocuklarımızı da bu eğitimle yetiştirmeye çalıştık.



*Hiç gücünüzün üzerinde çalıştığınız oldu mu?*

## **Of puf desek de istekle çalıştık**

İşin elbet hafifi de ağırı da olacaktır. Ne ki iş, iştir. Bugün bu işlerin çoğunu insanın yaptığı makinelerle yapıyoruz. O günlerde böyle makineler yoktu! Köy Enstitülerinde binalar, çeşitli yapılar hep öğrencilerin katkılarıyla yapılmıştır. Ocaklardan taşlar çıkarmışsınız. Yazın en etkili sıcakların olduğu temmuz, ağustos aylarında tuğla dökmüşüzdür. Hendekler kazmış, borular döşemiş, dağdan su getirmişsiniz.

Dolan hela çukurlarını tenekelerle boşaltıp taşımış, dökmüşüzdür.

Balıkçılık yapmış, manyat (ağlar) uzun, kalın urganlarla çekilmiş, eller yanmış, kızarmış, ağrıyıp dürmuştur.

Örneğin bir başka iş, enstitü olarak Sapanca Gölü'nün kuzey bölgesindeki yamaçlarda bağ yetiştirme, üzüm üretmeydi. Kalkerli, sert olan bu topraklar güneye bakıyordu. Bağ yetiştirmek için birebir topraklardı.

Dikilecek asma çubukları için kümeler (sınıflar) sırayla görevlendiriliyordu ve hepimiz çalışıyorduk. Üç bel iki kürek ölçeğine uygun kuyular açılıyor, bir bel toprak en altta bırakılıp buraya asma çubuğu sulanarak yerleştiriliyor, çıkarılan iki bel toprak tekrar üzerine koyuluyor, toprak iyice bastırılarak açılan çukur örtülüyordu. Bu kalkerli, sert toprakta kuyular açmak, üç bel derinliğinde toprağa girmek güç bir işti. Ellerimiz şişiyor, patlıyordu. Zaman zaman paçavralarla ellerimizi sarmak zorunda kalıyorduk.

Fakat bağ yetiştireceğiz, üzüm yiyeceğiz diye —hiçbir gün ağzımızdan kötü bir söz çıkmadı— coşku içinde, sevinç içinde idik. Öyle de oldu.

O bölgeye bağıcılığı biz getirdik. Orada kendi kurduğumuz yapıda geceleri yatarken ağrıyan ellerimizin sızısı ile çok ofladık pufladık ama her sabah işimize şevkle başladık. Hiçbir şikâyetimiz olmadı. Bugün de aynı şeyi söylüyorum: Sistem doğru idi.

*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

## **Egemen sınıfların işine gelmedi**

Köy Enstitüleri, belli kesimlere dayalı, yığınları ezen, sömüren düzeni tehdit ediyordu. Bu kurumlardan mezun olanlar belli bir sınıfı koruyan düzeni sorgulamaya başladılar.

Köy Enstitülerinin devam etmesi demek, bu düzenin sahiplerinin kısa zamanda bitmesi, tükenmesi demektir. Çünkü köylü uyanıyordu. Ağa, bey gidecek, feodal yapı bitecek, yani bu düzen değişecek, yok olacaktı.

Egemen sınıflar buna müsaade edemezdi. Kaynak kurulmalıydı. Emir büyük yerden gelmişti. Onlar egemen değil miydi? Öyle oldu. Köy Enstitüleri kapatıldı.

Köy Enstitüleri, Demokrat Parti'nin (DP) tek başına ve büyük bir çoğunlukla iktidar olduğu dönemde 1954 yılında 6234 sayılı yasa ile alenen ve resmen kapatılmıştır.

*Köy Enstitüsü sistemi ve ilkeleri bugün uygulanabilir mi?*

## **Eğitimin kaldırıcı olabilir**

Bu iş öncelikle bir iktidar işidir. Bir siyasi iktidar tercihidir. Köy Enstitülerinin ilkelerini, o eğitim sistemini çağdaş, özgün, geçerli bir eğitim sistemi olarak görecektir ve kabul edecek bir siyasi iktidara gerek var!

Köy Enstitülerinde uygulanan eğitim sistemi "iş içinde, yaşayarak uygulanan" bir eğitimidir.

Köy Enstitülerinin ilkeleri her yönüyle temel eğitimden, ilköğretimden başlayarak üniversiteye değin uygulanmalıdır. Eğitim hayatında, okullarda işe dayalı, üretici bir eğitim uygulamasına bugün daha ivedi bir gereksinim var.

Köy Enstitülerinin ilkeleri, 21. yüzyılın, 2000'li yılların koşullarına uygun, pekâlâ eğitim sistemimizin temel bir kaldırıcı olabilir.

*Bir öğrencilik anınızı anlatır mısınız?*

### **İki öğrenci köy okulunun duvarlarını yaptık**

Adapazarı'ndan bir köy muhtarı enstitüye başvurmuş. Anımsadığım kadarıyla köyün adı Tokmaklı. Temeli atılmış, su basmanına dek çıkmış okullarına duvar ustası bulamadıkları ya da maddi güçleri yetmediği için yardım talep etmiş.

Enstitü bizi, son sınıftan iki yapıcı usta öğrenciyi —**Ahmet Küçük** ve beni— bu köye gönderdi.

Biz köylülerin yardımını ile okulun duvarlarını ördük, çatıyı da tamamlayarak okulu teslim ettik.

*Bir öğretmenlik anınızı anlatır mısınız?*

### **Yüzüğüm okul duvarında**

1947'de başöğretmen olarak atandığım İzmit Yuvacık köyünde okulumun bütün dersliklerinin badanasını, dış sıvasını yaptım, bahçenin dört bir tarafını çeviren duvarı öğrencilerimle birlikte ördüm. Bir duvar ustası gibi çalıştığımı gören köylüler hayret etmişlerdi. Öbek öbek toplanıp beni seyretmişlerdi.

Ben bu duvarın taşlarının arasına harç koyarken evlilik yüzüğümün karıştığını fark etmemiş, yüzüğümü yitirmiştım. Şimdi Yuvacık köyünün merkez okulunda o duvar duruyorsa duvarın içinde benim evlilik yüzüğüm de bulunmaktadır.

*Son olarak ne söylemek istersiniz?*

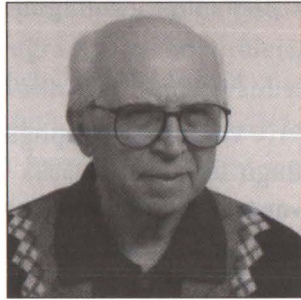
Köy Enstitülerinin yarattığı “adam gibi adam yetiştirme” ilkesini yaşama geçirecek bir siyasal iktidar beklentisi, özlemi içerisinde umutlarımı hep diri tutuyorum.

## **Nadir Gezer (1952)**

**Nadir Gezer**, üç sınıflı okullar beş sınıflıya dönüştürölünce 1945'te ilkokulu bitirir.

İkinci Dünya Savaşı nedeniyle yoksulluk diz boyudur.

Yakın köylerde boz giysili Köy Enstitülü öğrencileri görünce, *"Acaba ben de gidebilir miyim bu okula?"* diye geçirir içinden.



1947'de öğretmeninin yardımı, annesinin desteğiyle Maarif Memurluğu'na bir dilekçe ile başvurur.

Sonuçta çağrılır, büyük bir coşkuyla giderek 25 Kasım 1947'de Arifiye Köy Enstitüsü'ne kaydını yaptırır. Yaşı neredeyse on sekize gelmektedir. Köy Enstitüsü dışında okuma olanağı yoktur.

Severek, kendine güven duyarak çalışır. Arifiye Köy Enstitüsü'nden sonra Gazi Eğitim Enstitüsü Fen Bölümü'nü bitirir.

1969'da TÖS'ün düzenlediği öğretmen boykotuna katılır.

Benzerleri gibi Köy Enstitüsünde aldığı eğitimle sürekli kendini yetiştirmiş, aydınlanmış, çevresini aydınlatmıştır. Kitaplar yazmıştır.

### *Köy Enstitülerinde eğitim nasıldı?*

#### **Bizleri yaşama hazırlayan kurumlardı**

Köy Enstitüleri bizleri yaşama, öğretmenliğe hazırlayan, yüreğimizde çalışma isteği yaratan kurumlardı. Özgürlüğün, bağımsızlığın tadını çıkararak eğitildik.

Enstitüde baskıya dayanmayan, sevgiyle yürütölen bir disiplin anlayışı vardı. Her türlü çalışma büyük bir özenle yürütölürdü.

Günlük, haftalık ve yıllık (yaz-kış) izlenceler çok güzel, birleştiriciydi. İş eğitiminin yüceliğini, evrenselliğini, insan yetiştirmedeki güzelliğini Arifiye Köy Enstitüsü'nde öğrendim.

*Kitaplık, özgür okuma nasıldı?*

Varsıl bir kitaplığımız vardı. Bakanlığın yayımlamış olduğu klasiklerle başka yayınevlerinden satın alınmış kitaplar vardı. Kitaplık, yapılar arasında öğrencinin her an ulaşabileceği bir yerdeydi.

*1946 sonrasındaki işleyişte, eğitimde bir ayrılık oldu mu?*

**Müdür değişti, tutum değişti**

Evet, oldu. İlk üç yılım CHP'nin yeni bir düzen diye ortaya koyduğu izlence içinde geçti. Son iki yılım ise DP'nin enstitülere verdiği bin bir sıkıntı içinde geçti. Sağa eğilimli kadrolar kurulmaya başladı.

Okul müdürümüz, onurlu insan **İsmail Safa Güner**, başkanlık emrine alınınca yerine müdür olarak **Azmi Gökmen** geldi. Olumsuzluk hemen yansıdı enstitüye. Bakanlığa yaranmak için öğrencilerden kimilerine sürgün cezaları verildi.

Milli Eğitim Bakanı **Tevfik İleri**, seçim alanlarında Köy Enstitülerini karaladı. Bu yüzden olsa gerek, Köy Enstitüleri yönetimleri kendi kabuklarına çekildi. Benim enstitüm halkın en sıkıntılı anlarında Sapanca Gölü'nden balık tutarak Adapazarı'nda halka çok ucuza balık satmıştı.

1951-1952 yılları, enstitüde yaşadıklarımızdan dolayı benim için düş kırıklığı yılları oldu.

*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

**CHP içini oydu, DP kapattı**

Öncelikle şunu vurgulamak gerekir: İş içinde işle eğitim insanı kişilikli kılar. Bu kişilik bir de okumayla, kitapla yoğuru-

lunca insan yürekli olur, kimseye boyun bükmez, bel kırmaz, evet efendimci olmaz.

İşte yeni tip insan, yeni tip öğretmen böyle olunca öncelikle CHP milletvekillerinin hışmına uğradı Köy Enstitüleri. **Atatürk**'ün ölümünden sonra **İsmet İnönü**'nün barış yanlısı tavrıyla CHP sıralarına doluşanlar, özellikle 1946 seçimleriyle CHP'yi sağ bir parti konumuna getirdi. Parti içindeki kimi sağ eğilimli kişiler Köy Enstitülerine, oradan yetişmiş öğretmenlere karşı tavrı aldılar.

Milli Eğitim bakanlığına getirilen **Reşat Şemsettin Sirer** döneminde Köy Enstitülerinin iç çalışma düzeni altüst edildi. Özgür okuma saati kaldırıldı. Kendilerince kafalarının almadığı kitapları kitaplıklardan toplattılar. Dilim varmıyor ama okuyan öğretmene, öğrenciye düşman oldular. Bakan **Sirer**, Köy Enstitülerinin kuruluşuna emek veren dört yüz yöneticiyi, öğretmeni görevden aldı, sürgün etti.

İşte böyle **Reşat Şemsettin Sirer**'den ve **Tahsin Banguoğlu**'ndan içi boşaltılmış, yalnız adları kalmış Köy Enstitülerinin üzerine DP'li yeni Milli Eğitim Bakanı **Tevfik İleri** öyle suçlayıcı bir tavırla saldırdı ki, DP ağalarla işbirliği yaptı, Köy Enstitülerini kapattılar.

Kısaca Köy Enstitülerinin CHP içini oydu, DP de bunu fırsat bilip kökten kapattı.

*Köy Enstitüleri kapatılmasaydı neler olurdu?*

**Capcanlı, gelişmiş bir toplum olurduk**

Aydınlanmış bir Türkiye'nin mutluluğunu yaşardık. **Atatürk** ilkeleri köylüyü, kentliyi kucaklamış capcanlı bir toplum olurduk.

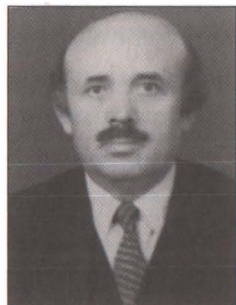
İç boş siyasal kavgalar tükenir, onun yerine toplumu daha ileriye taşıyacak koşullar yaratılırdı. Ne yazık ki yetersiz, duyarsız politikacılar bu gelişimin önünü kestiler.

*Son olarak Köy Enstitüleri üzerine ne söylemek istersiniz?*

### **İnsancıl değerleri hep içimde taşıdım**

Köy Enstitüleri, benim bütün yaşamımı sarıp sarmalamış kurumlardı. Oradan aldığım insancıl değerleri hep içimde taşıdım; halkıma da o gözle baktım, o duyarlılıkla yaklaştım.

### **Muzaffer Özer (1955)**



**Muzaffer Özer** köyünde ilkokulu bitirdikten sonra, bir yıl köyde çalışır, çobanlık yapar.

Birçok köy ailesi gibi onlar da yoksuldur. *"Karnımızı doyuracak mısır ekmeği bile bulamıyorduk"* der **Muzaffer Özer**.

Gurbetçi ağabeyi, onu 1949'da Beşikdüzü Köy Enstitüsü'ne götürüp kaydını yaptırır. Sonra Arifiye'ye nakil olur, orayı 1955'te bitirir.

Bir süre köy öğretmenliği yapar.

Ardından Gazi Eğitim Enstitüsü Fen Bölümü'nü ve Karadeniz Teknik Üniversitesi İnşaat Yüksek Mühendisliği'ni bitirir. Mühendis olarak DSİ ve Bayındırlık Bakanlığı'nda çalışır.

*Köy Enstitülerine nasıl kayıt oldunuz?*

**Kimse bana taşıyamayacağım taşı yüklemez!**

Çocukluğum hastalıklıydı. İşgücü olarak pek elverişli değildim.

Köy Enstitülerine girmek için babamı ve annemi zor ikna ettim. Hem bir işgücünden olmak hem de oğullarını uzaklara göndermek istemiyorlardı.

Sonunda yüklenme senedi yaptırmak için notere gittik. Noter babamı tanıyordu. Babam niçin geldiğini söyleyince, *"Arkadaş bu oğlan çelimsiz; okulda, inşaatlarda çalıştırıyorlar, taş taşıtıyorlar. O işleri yapamaz bu çocuk"* dedi.

Babamın yanında konuşmaya korkuyordum ama iş bozulur korkusuyla cesaretle öyle bir bağırdım ki: *"Amca, kimse bana taşıyamayacağım taşı yüklemez!"*

*Köy Enstitülerinde eğitimin niteliği nasıldı?*

*"Ol mahiler (balıklar) ki derya içredir deryayı bilmezler"* demiş ya şair; Köy Enstitülerinde okurken durumum o balıklardan farklı değildi.

Bugünkü düşünceme gelince, bu kurumlar kuruldukları günlerde Türkiye koşulları göz önüne alınarak değerlendirilmelidir. O zaman bu kuruluşların harika kuruluşlar olduğu anlaşılır.

*Kitaplık, özgür okuma nasıldı?*

Beşikdüzü ve Arifiye Köy Enstitülerinde okudum. Beşikdüzü'nde zengin bir kitaplık vardı. Kitaplıkta son sınıf öğrencilerinden biri danışman olarak bulunurdu.

Kitap almak, geri vermek çok kolaydı. Arifiye'deki kitaplık o kadar kullanışlı değildi.

*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

**Köy çocukları söz sahibi olmasın diye...**

Yoksul köy çocuklarının okuyup söz sahibi olmasını önlemek için...

Bir örnek vereyim: Gazi Eğitim Enstitüsü'nün 1950'li yıllarda kız-erkek ilişkilerinden dolayı adı kötüye çıkmıştı. Oysa



aynı yıllarda kimi üniversitelerin yanında Gazi Terbiye manastır sayılırdı.

Gazi Terbiye parasız yatılı bir okuldu. Zengin çocukları üniversiteye giderken, Gazi Terbiye sınavlarına girenler çoğunlukla yoksul çocuklarıydı.

Köy Enstitüleri de Gazi Eğitim Enstitüsü'ne atılan asılsız karalamaların benzerleriyle yıpratıldı ve kapatıldı.

*Bir öğrencilik anınızı anlatır mısınız?*

**Ayvalar yerlere serilince...**

Tarım dersinde ayva topluyorduk. Görevliler dışında öğrencilerin bahçeye girmesi yasaktı. İki arkadaşımız, taşıdığımız ayva sepetlerini kaza olmuş gibi devirip kapışılmasına yol açmıştı. Öğretmen de bizi azarlayıp bahçeden çıkarmıştı.

*Bir öğretmenlik anınızı anlatır mısınız?*

**Borcumu ödüyorum**

Trabzon Ticaret Lisesi'nde cebir, geometri derslerine giryordum. Birinci sınıfta birçok öğrenci geometriden başarısız olduğu halde borçlu olarak bir üst sınıfa geçmişti. Borçlu geçmenin ilk uygulandığı yıldır.

Öğretim yılı içerisinde bir gün borçluların sınavı olacağı söylendi. Soruları hazırladım, öğrencilere sınav günü yazdırdım. Ama öğrencilerden kalem oynatan yok. *"Yapamıyorsanız getirin kâğıtları"* dedim. Herkes boş kâğıt verdi.

Sınav kâğıtlarını aldım, müdürün odasına gittim. Bütün kâğıtların üzerine 5 yazdım, not fişini de ona göre doldurup imzaladım.

Okul müdürüne de, *"Müdür bey, bu öğrenciler borçlu iseler, bu durumda borçlarını hiçbir zaman veremezler; borçlu bensem, ben borcumu ödüyorum. Al bu kâğıtları istediğin yere şikâyet et!"* dedim.

Amacım borçlu geçmek uygulamasını protesto etmekte  
ama hiçbir şey olmadı, bütün öğrenciler geçtiler.



*Arifiye Köy Enstitüsü'nde balıkçılık yapan öğrenciler*

## BEŞİKDÜZÜ KÖY ENSTİTÜSÜ / TRABZON (1940)



Kuruluş tarihi: 08.07.1940

Müdürler: **Hürrem Arman, Fehim Akıncı, Osman Ülkümen.**

Öğrenci aldığı iller: Trabzon, Giresun, Ordu, Rize, Gümüşane.

Okulu bitirenlerin sayısı: 645

Yeri: Trabzon-Giresun yolu üzerinde, Beşikdüzü'ne 4.5 km uzaklıkta Vakfıkebir köyünde kurulur.

Enstitü eğitim-öğretime başladığında yeterli arazisi yoktur. **Tonguç**, müdür **Hürrem Arman'a**, "*Sizin tarlanız Karadeniz, orayı kullanacaksınız*" der.

Enstitünün kurulduğu yerde 1939'da **Muharrem Karamızrak** müdürlüğünde 1. Dönem Eğitimci Kursu, 1940'ta ilköğretim müfettişi **Kadri Dora'nın** müdürlüğünde 2. Dönem Eğitimci Kursu açılır.

1940'ta **Hürrem Arman** müdürlüğünde Köy Enstitüsü 2'si kız 50 öğrenciyle eğitim-öğretime başlar.

Beşikdüzü Köy Enstitüsü, Asar, Kurbağalıdere ve Çamlık adlı üç dereciğin denize ulaştığı nokta ile yamaçlar arasında

kurulur. Okul alanının doğusunda amlık, ortasında Kurbağalıdere, batısında da Asar dereciğı vardır.

Okul müdürü **Hürrem Arman** ilk günleri şöyle anlatır:

Kurs, yeni ilkokul binasında açılmıştı. Bir mutfak yapılmıştı. ...Bir yıl önceki kurs sırasında alınmış iki atımız vardı. Bir seyyis, iki hizmetli ve iki memurumuz da hazırды. Çıplak okul avlusundan başka bir karış toprağıımız yoktu. İçme ve kullanma suyu köyün çeşmesinden taşıma yoluyla sağlanacaktı. Tuvalet yeni okul binası içindeki iki yerden ibaretti.

...Enstitünün asıl kuruluş yeri olarak düşünölen amlıküzü, deniz kıyısında, tümü kumluk, işe yaramadığı için boş duran bir alandı. Devletin malı idi.<sup>7</sup>

Okuldan çıkan yazarlar: **Sami Kaptan, Şükrü Velioğlu.**



*Beşiküzü Köy Enstitüsü binaları*

7) **Hürrem Arman, Piramidin Tabanı**, YKKED Yayını, 2016, s.202-203.

## **Şükrü Velioğlu (Erten) (1948)**



**Şükrü Velioğlu**, 1930'da Rize'nin Fındıklı ilçesinde doğar. İlkokulu şimdi ilçe, o zamanlar bucak olan Fındıklı'nın Viçe İlkokulu'nda bitirir.

Çevresinde Lazca konuşulduğu için Türkçeyi ilkokulda öğrenir.

1944'te Beşikdüzü Köy Enstitüsü'ne girer. Zaten başka bir okulda

ekonomik yönden okuma olanağı yoktur. Okula girdikten kısa süre sonra babasını yitirir.

1948'de Beşikdüzü Köy Enstitüsü'nden mezun olur. Kendi köyünde iki yıl öğretmenlik yapar. Ardından Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Müzik Bölümü'nü bitirir. İlk ve ortaöğretim okullarında ve Erzurum Eğitim Enstitüsü'nde toplam kırk iki yıl çalıştıktan sonra emekli olur.

Bir oğlu, üç kızı vardır.

*Köy Enstitüsüne nasıl kayıt oldunuz?*

**Tahta bavulumla gittim**

1944 Şubatında komşumuz babama gelerek, *"Yakup, Beşikdüzü'nde bir okul varmış, adı enistü mü ne, pek ismini beceremiyorum. Gezici başöğretmen Zühtü Işık söyledi. Bu okula öğrenci istiyorlarmış. Senin Şükrü'yü, bizim Hasan'ı oraya yazdıralım, ne dersin?"* diye sordu. Babam hemen düşüncemi sordu. Sevinerek kabul ettim.

Ertesi gün kasabaya inerek **Zühtü Bey**'den başvuru formlarını aldık. Formu doldurup öğretmenimize verdik ve çağrılacağı gün beklemeye başladık.

1944 Mart ayı sonuna doğru kabul edildiğimizi bildiren yazı geldi. Ablamla birlikte 4 km yolu tahta bavulla yürüyerek kasabaya (Viçe) vardık. Ablamla vedalaşıp Beşikdüzü'ne gidecek başka öğrencilerle beraber bir gemiyle Trabzon'a geçtik. Yükümlülük senedini yaptırдық.

Trabzon'da bir gün kalarak üç-dört saatlik bir motor yolculuğundan sonra Beşikdüzü Köy Enstitüsü'ne vardık. Bizi öğrenciler karşıladı. Eğitim şefi **Rüştü Güngör** kayıtlarımızı yaptı.

*Köy Enstitünüzü kısaca anlatır mısınız?*

### **Deniz kenarında, bir ova şenliğindeydi**

Beşikdüzü Köy Enstitüsü gerçekten çok güzeldi; deniz kenarında bir ova şenliğinde idi. Okula başladığım günlerde en çok dikkatimi çeken husus, ders ve iş saatleri dışında, hemen okulun her köşe ve alanından gelen enstrüman sesleriydi. Keman, mandolin, akordeon (bazen müzik odasında piyano) ve doğal olarak yerel çalgılar kemençe, dilli-dilsiz kavallar, bağlama, saz vs. Kendi kendime, *"Evet, ben de bir enstrüman çalmayı öğreneceğim"* dedim. Sonradan bana da bir keman verdiler.

Derslerimizi işleyip bitirir, denizde bolca yüzer, ağları-mızla balıklarımızı tutar, mutfağa koşardık. Balıklarımızı temizler, yıkar, akşam yemeklerimizin yanında yerdik.

*Köy Enstitülerinde eğitimin niteliği nasıldı?*

### **Çalışırken öğrendik**

Köy Enstitülerinde tarım, teknik ile kültür dersleri yarı yarıydı. Yapıcılık, dülgerlik (marangozluk), demircilik gibi sanat kolları verilirdi. Kızlara da biçki-dikiş öğretilirdi. Ayrıca kooperatifçilik, arıcılık belletilirdi.

Yapı ustaları gibi sürekli çalıştık. Çalışırken öğrendik. Ne derslerimizi ne de yapılardaki görevlerimizi ihmal ederdik.

Köy Enstitüsünün kütüphanesindeki kitaplardan her ay en az iki kitap okur, kitabın özetini çıkarırdık. Edebiyat öğretmenimize, aldığımız kitapların özetlerini ulaştırırdık.



*Beşikdüzü Köy Enstitüsü'nün balıkçılık filosu*

*Köy Enstitülerinde yöneticiler ve öğretmenler nasıldı?*

**Bizleri evlatları gibi yetiştirdiler**

Köy Enstitümüzde öğretmenlerimiz son derece özverilidiler. Bizleri ihmal etmeden, evlatları gibi yetiştirdiler.

Keman öğretmenim **Mehmet Ali Kamacıoğlu**'nu hiç ama hiç unutmadım. Yalnız onu değil, bizi yetiştiren tüm öğretmenlerimizi de hiç unutmadım.

*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

1950'de iktidara gelenler, ne yazık ki, Köy Enstitülerini yıkmak için birlik oldular. Işıktan korkanlar, çıkarları bozulan, iç-

leri ve dışları kapkaranlık politikacılar Köy Enstitülerini kapat-  
tılar.

*Bir öğrencilik anınızı anlatır mısınız?*

**Elektriği getirince sabaha kadar kutladık**

Beşikdüzü Köy Enstitüsü'nden kalan anılarımın içinde hiç unutamadığım ve hâlâ heyecan duyarak hatırladığım en büyük olay, okula elektrik donanımını kurup motora bağlı dinamoyu (jeneratör) döndürdüğümüz gün ve o günün gecesinde sabaha kadar öğretmen ve yöneticilerimiz başta olmak üzere bütün öğrencilerin yaptığı eğlence ve şenliktir. Elektriği getirmenin sevincini sabaha kadar kutladık.

*Köy Enstitüleri üzerine en son ne söylemek istersiniz?*

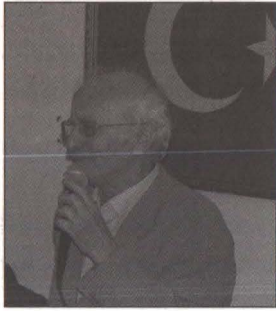
**Kapatanlara lanet olsun!**

Enstitülerin resmen kapatıldığı 1954 yılına kadar 1398'i kadın, 15 bin 943'ü erkek olmak üzere toplam 17 bin 341 öğretmen yetiştirdi. Öğretmen kurslarından 8 bin 675 öğretmen, sağlık bölümlerinden de 1248 sağlık memuru olmak üzere toplam 27 bin 264 yetişkin eleman halkımızın hizmetine girdi.

Bu okullardan çok değerli yazarlar, sanatçılar, bilim insanları, şairler, pek çok hukukçu ve siyaset insanı yetiştirdi.

Işıklar saçan okulları kapatarak karanlıklara yol verdiler. Yüksek Köy Enstitüsünü, yirmi bir Köy Enstitüsünü kapatanlara lanet olsun!





**M. Şinasi Eskiçırak**, Rize'nin bir köyündendir. İlkokulu köyünde bitirir.

İlkokul başöğretmeni **Nuri Kırallı**'nın yönlendirmesiyle Beşikdüzü Köy Enstitüsü'ne başvurur.

Rize'den başka öğrencilerle birlikte gezici başöğretmen **İzzet Erten**'in rehberliğinde gemiyle Be-

şikdüzü'ne gider. Türkçe, matematik, tabiat bilgisinden girdiği sınavı kazanır, kaydolar.

Beşikdüzü Köy Enstitüsü'nden 1952'de mezun olur. Bir süre öğretmenlik yapar. Daha sonra Gazi Eğitim Enstitüsü'nü ve Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü'nü bitirir.

TÖS, TÖB-DER gibi öğretmen örgütlerine üye olur. Birçok soruşturma geçirir.

Dört çocuğunun iyi bir eğitim almasını sağlar.

Emekli olduktan sonra da kimi dersanelerde yönetici ve eğitim uzmanı olarak çalışır.

*Köy Enstitüsünde eğitimin niteliği nasıldı?*

**Evrensel değerde eğitim aldık**

Köy Enstitülerinde uygulanan eğitim-öğretimin niteliği çok olumluydu. Zamanla bunu daha iyi anladım.

Kültür dersleri ile iş eğitimi dersleri eşitti. Dört saat kültür, dört saat iş dersi eğitimi verilirdi.

Özetlersek; evrensel değerde, bilimsel özellikte, çağdaş anlayışta eğitim verilirdi.

*Kitaplık, özgür okuma nasıldı?*

Kitaplığımızın geniş bir okuma salonu vardı. Kitaplar bakanlıkça sağlanırdı. Her öğrenci, dönem süresince birkaç kitabın özetini çıkarmak zorundaydı. Öğrencilerin kitaptan yararlanma kartları vardı.

Okuma salonuna dergi ve gazeteler gelirdi. Onları dışarı çıkarmaz, salonda okurduk.

*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

Devrimleri, yenilikleri, dönüşümleri ve atılımları kabul lenmeyen **Kâzım Karabekir, Fevzi Çakmak** çevresinde kümeleşen zümredir. Çok partili demokrasi hareketinde karşı devrimciler bir araya gelerek kurumun kapatılmasını sağladılar.

**Recep Peker Hükümeti** kapatmayı başlattı, **Adnan Menderes Hükümeti** bitirdi.

*Köy Enstitüleri kapatılmasaydı ne olurdu?*

Köy Enstitüleri sistemi süregelseydi iç ve dış borç batağına batmazdık.

AB'ye girip girmeme tartışması yapılmazdı. ABD'nin oyununa gelmezdik.

Çağdaş bir eğitim, çağcıl bir toplum, dünyaya mal satan bir ekonomi, aydın bir yönetim olurdu.

*Bir öğretmenlik anınızı anlatır mısınız?*

**Kendi bacamızı temizledik**

Erzurum Pulur (Yavuz Selim) İlköğretmen Okulu'nda meslek dersleri öğretmeniydim. Köy Enstitülerinden arkadaşım **Şükrü Velioğlu** da Erzurum Lisesi müzik öğretmeniydi.

Kış başında evlerin bacalarını temizletecektik. Baca temizleyicisi çok para istedi. **Şükrü Bey**, "*Biz Köy Enstitülüyüz,*

*kendi işimizi kendimiz yapmalıyız” dedi. Eski giysilerimizi giydik, bacaları temizledik.*

*Son olarak ne söylemek istersiniz?*

### **Ulusal ve evrensel kuruluşlardır**

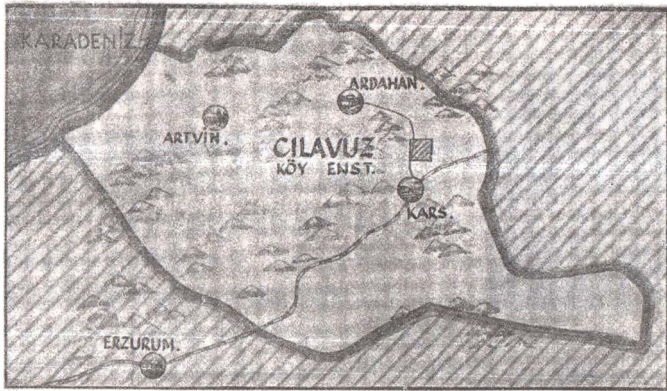
Köy Enstitüleri, bize özgü eğitim kurumlarıdır. Birçok eğitimciden, birçok eğitim kurumundan yararlanılmış ancak hiçbirinden kopya edilmemiştir.

Üreticidir. İşleyişi demokratiktir. Eleştiri ve özeleştiri temel ilkesidir. Çalışmak, araştırmak, çok okumak ana felsefesidir.

Ulusaldır. Ulusun tüm kültür değerlerini korur, geliştirir ve devreder.

Evrenseldir. Tüm insanların değerlerini sever, korur ve devreder. Yeni kuşağı yetiştirirken geçmişe değer verir. Tarihe saygılıdır.

## CILAVUZ KÖY ENSTİTÜSÜ / KARS (1940)



**Kuruluş tarihi:** Temmuz 1940

**Müdürler:** Halit Ağanoğlu, Nazım Esen.

**Öğrenci aldığı iller:** Kars, Ağrı, Artvin, Erzurum. Çoruh ve Doğu Karadeniz'in bazı illerinden de öğrenci aldığı biliniyor. Örneğin; Gümüşhane, Bayburt, Trabzon'un doğu ilçeleri.

**Okulu bitirenlerin sayısı:** 1025

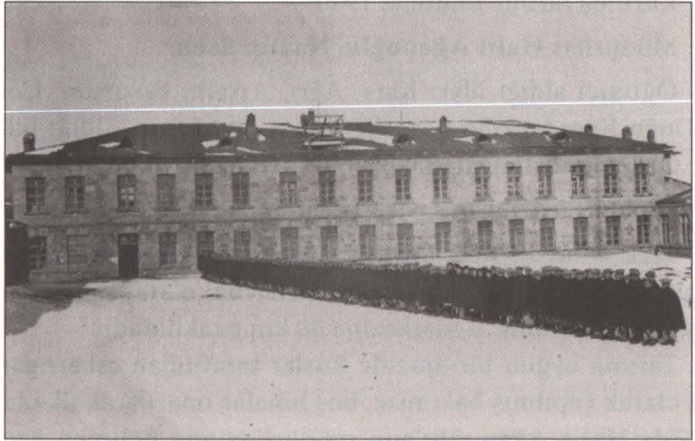
**Yeri:** Cilavuz Köy Enstitüsü, Kars-Artvin yolu üzerinde Susuz nahiye merkezinin Cilavuz (Gılavuz) olarak adlandırılan bölgesinde kurulur. İl merkezine 30 km uzaklıktadır.

Tarıma uygun bir arazide Ruslar tarafından askeri garnizon olarak yapılmış bakımsız, boş binalar onarılarak ilk olarak 1937'de **Halit Ağanoğlu**'nun müdürlüğünde Eğitim Kursu, 1940'ta da Köy Enstitüsü açılır. Eğitim Kursları 1945'e değin sürer.

Enstitü müdürü **Halit Ağanoğlu**, Cilavuz Köy Enstitüsü'nün kuruluşuyla ilgili yazdığı yazıda enstitünün yerini şöyle anlatır:

Enstitü, batıdan doğuya doğru akan derenin iki kıyısında, Cılavuz denilen yerdedir. Söğüt, kavak ağaçları bahar ve yaz mevsimlerinde oldukça bol bir yeşillik vermekte ve burasını çıplak bulunan Kars arazisi içinde sevilir bir yer olarak tanıtmaktadır. Binalar, zamanla Ruslar tarafından burada askeri bir garnizon olarak tesis edilmiş. Enstitü metruk (bırakılmış) ve harap bulunan bu binaları tamir ve yeniden inşa ederek kurulmuştur.<sup>8</sup>

Okuldan çıkan yazar ve sanatçılar: **Dursun Akçam** (yazar), **Ümit Kaftancıoğlu** (yazar), **Gültekin Gazioğlu** (yazar), **Rasim Bakırcıoğlu** (yazar), **Nizamettin Göçmen** (yazar), **Ali Osman Alkanlar** (yazar), **İsa Öztürk** (yazar, çevirmen), **Osman Nuri Alper** (müzik araştırmacısı), **Mustafa Turan** (halkbilim araştırmacısı).



*Cılavuz Köy Enstitüsü binası*

8) **Halit Ağanoglu**, "Cılavuz Köy Enstitüsü'nün Kuruluşu", Köy Enstitüleri 1-2, KEÇEV, 2003, s.208.

**Halise (Sarıkaya) Apaydın (1944)**

**Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsü (1947)**

**Halise Apaydın**, yoksul bir köy çocuğudur. Köyünde ilkokulu birincilikle bitirir.

Öğretmenleri Cılavuz'da yeni açılan Köy Enstitüsüne gitmesi için kendisini ve ailesini yönlendirirler. Aile önce karşı çıkar, sonra ikna olur.

1940'ta babasının Oltu'dan Cılavuz'a

tayin olan bir memur arkadaşının yardımı

ile Cılavuz Köy Enstitüsü müdürü **Halit Ağanoğlu**'na götürülür. Cılavuz Köy Enstitüsü'nü bitirdikten sonra Yüksek Köy Enstitüsüne seçilir.

Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsü'nde tanıştığı **Talip Apaydın**'la evlenir.

Ankara Mamak Lisesi'nde çalışırken 1969 boykotuna katılır, bunun üzerine açığa alınır. Danıştay kararıyla yeniden mesleğine döner.



*Köy Enstitüsünde eğitim ve öğretmenleriniz için ne söylediniz?*

Köy Enstitüsünde yüzde 50 kültür, yüzde 50 tarım ve sanat eğitimi vardı.

Öğretmenler çok iyiydi. Özellikle Cılavuz müdürü **Halit Ağanoğlu** ve bana kitap okuma zevkini öğreten **Aydın Arıkök** öğretmenlerimi unutamam. Hasanoğlu'da da tiyatro öğretmenlerim **Mahir Canova**, **Saim Alpago**, **Ulvi Uraz** ve tezi-

min konusunu veren **Sabahattin Eyuboğlu** unutulmaz öğretmenlerimdi.

*Kitaplık, kitap okuma nasıldı?*

Kitaplıkta çok kitap vardı; alır, okurduk. Her dergi ve gazete gelirdi. İsteyen okurdu. Bizi okumaya yönlendirdiler. Bize okuma zevki aşıladılar.

*Halkla ilişkileri nasıldı?*

Köyden çok gelip giderlerdi. Halkın okullarıydı. Ben cumartesi eğlencelerinde ya milli oyunlarla ya da bir piyesle sahnede olurdum. Köylüler, halktan insanlar izler, beğenirlerdi.

*Köy Enstitülü olduğunuz için önyargılı davranıldı mı?*

Önceleri karşılaştık. Yüksekokul mezunu olduğumuz halde yıllarca ortaöğretimde branş öğretmenliği yaptırmadılar. Sonra haklarımızı aldık. Kendimizi kabul ettirdik. İyi çalıştık. Ben otuz yıl öğretmenlik yaptım. Öğrencilerimizde iz bıraktık.

*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

Halk uyanmasın diye kapatıldı. Sorumlusu o yılların politikacıları, yöneticileri.

*Kısa bir öğrencilik anınızı anlatır mısınız?*

**Üretimin fotoğrafını çeken genel müdür**

Bir gün enstitüye konuk gelecekti. Bana da yemekhanenin perdelerini bitirme görevi verildi. Dikiş işliğinde ben perdeleri dikerken, **Remzi Çakır Öğretmen** de kendisine yeni bir gömlek dikiyordu. O sırada biri içeri girip fotoğraflarımızı çekmeye başladı.

Dışarı çıkınca öğretmene sordum: “*Biz bu kadar sıkışık iş yaparken, bizi alıkoyarak kim bu fotoğraflarımızı çeken?*” Öğretmen yanıtladı: “*Hakkı Tonguç!*” Bu fotoğrafların ne kadar değerli olduğunu ve üretimi belgelediğini yıllar sonra anlayacaktım.

### “Şarkıyı sen söylet...”

Yine bir gün Tellipınar’da masalar kurulmuş; konuklar var, yemek yenecek. Biz öğrenciler de konser vereceğiz. Şarkıları söylemeye başladık. Birkaçı bitti, o sırada **Hasan-Âli Yücel** yanıma geldi. “*Atatürk’ün gözlerinden olan kız, sıradaki şarkıyı sen söyleteceksin*” dedi. Kendimi toparlayıp söyledim. “Gölgeler ne hoş” diye bir şarkı.

O gün kendime öyle bir güven geldi ki ne zaman başarılı olsam o günü hatırlarım. Bu iki değerli insanla ilk tanışmamızı hiç unutamam.

*Kısa bir öğretmenlik anınızı anlatır mısınız?*

### Kendi bağımızdan kovdular

Yozgat’ta öğretmenlik yaparken başıma şöyle bir olay geldi: Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsü’nde tiyatro yeteneğimle tanınıyordum. Bitirme tezimin konusu “Türkiye’de Tiyatro Mesleği” idi. Tezim beğenildi, hatta kitap olarak bastırılması istendi. Hasanoğlu’da müzik öğretmeni **Mehmet Öztekin** tezin kendisinde olduğunu, gelip alabileceğimi söyledi.

Ankara’ya bir gidişimde fırsatını bulup Hasanoğlu’na gittim. İstasyon yanındaki ana kapıdan girmek istedim ama kapıdan almadılar. Biz eski öğrencilerin okula alınmaması kararı varmış. Köye gittim. Sosyoloji öğretmenimiz **İbrahim Yasa**’nın “aile incelemesi” yapmamızı istediği aileyi ziyaret ettim. Çok sıcak karşıladılar, bana yardımcı oldular. Bağ evi tarafındaki kapıdan girerek öğretmenimle görüşüp tezimi aldım. Daha sonra okul müdürü **Kemal Üstün**’le de görüştüm. “*Sana okulu ben gezdireyim*”

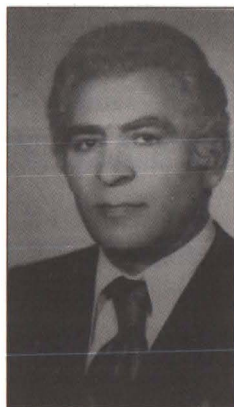


dedi. Çok kırıgın olduğum için kabul etmedim. Kırıgın bir şekilde okulumdan ayrıldım. Bizi kendi bağıımızdan kovdular.

*Son olarak ne söylersiniz?*

Çağdaş bir Türkiye olacaktık, bırakmadılar. Köy Enstitüsünü kapattılar, yazık ettiler. Tarih onları lanetle anacak.

### **M. Sıtkı Demir (1944)**



**M. Sıtkı Demir**, ilkokulu köyünde bitirdikten sonra Kars Lisesi'ne kayıt olmak için iki kez başvurmasına karşın, "*Köy çocuklarını almıyoruz*" yanıtıyla karşılaşır.

Sonra öğretmeninin desteğıyle Kars Cılavuz Köy Enstitüsü'ne kaydını yaptırır. Marangozluk dalına seçilir.

Enstitüden 1944'te mezun olur, köylerde öğretmenlik yapar. Ardından Gazi Eğitim Enstitüsü Eğitim Bölümü'nü bitirir. İlköğretim müfettişliği yapar.

Mesleki kitaplar yayımlar.

Çocuklarına iyi bir eğitim sağlar.

*Köy Enstitülerinde eğitimin niteliğı nasıldı?*

**Yaparak, yaşayarak...**

Köy Enstitülerinde eğitim; yaparak, yaşayarak öğrenme temelinde uygulanırdı. **Tonguç**, "*Bir şeyi bilmek, yapmak demektir*" diyordu. Çok okumamız, okuduğumuzu uygulamamız isteniyordu. Eksiklerimizin nasıl giderileceğı öğretiliyordu.

Bize en çok okuma ve okuduğumuzu uygulama telkini yapıyorlardı. Kültür dersleri ortaokul ve lise programlarının he-  
men aynısı idi. Fazla olarak sanat ve mesleki dersler vardı.

*Köy Enstitüsünde yöneticiler ve öğretmenler nasıldı?*

Çalışkan, becerikli ve müşfiktiler. Yönetme becerileri  
iyiydi. İctendiler.

*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

Köyü sömüren, köylüyü sadece kendilerine hizmet eden  
bir topluluk olarak gören çıkarıcıların baskı ve çabaları sonu-  
cunda kapandı. O devirde öyle bir iftira kampanyası başlatıl-  
mıştır ki **İsmet Paşa** bile eserine sahip çıkamamıştır.

Köy Enstitülerinin kapatılmalarının sorumluluğu feodal  
sistemin temsilcisi ağalara, şıhlara ve o günkü iktidara aittir.

*Köy Enstitüleri sürseydi ne olurdu?*

Köy Enstitüsü devam etseydi, geliştirilmiş olsaydı köylü  
aydınlanacak, belki bugün köy (kent) üniversiteleri olarak de-  
vam edeceklerdi.

*Bugün Köy Enstitüsü sistemi uygulanabilir mi?*

Aynı sistemin bugünkü durumda yeniden oluşması ve can-  
landırılması olanağı yok gibi.

Ancak yatılı bölge okullarında buna benzer bir sisteme gi-  
dilebilir. Bu aynı zamanda öğrencileri, sanat ve el becerileri ve-  
rilerek üniversiteye gitmeden hayata hazırlayabilir, üniversite  
önündeki yığılmalar da bir ölçüde azalır.

*Son olarak ne söylemek istersiniz?*

## **Hiçbirimiz vazgeçmedik**

Köy Enstitüsü tamamen kendi buluşumuz olan, birçok ülkenin örnek aldığı, uyguladığı bir sistemdir. Yazık oldu. Devam etseydi köyden şehre göç başlamayacak, büyük şehirlerin varoşlarındaki süfli (bayağı) hayat meydana gelmeyecek, belki de şehirden köye göç başlayacaktı.

Çok partili hayata geçtiğimiz günden bu yana yozlaşmış bulunan söylem ve propagandalar o önemli kuruluşları tarihin tozlu, küflenmiş raflarına bırakmış oldu.

Mezun olanların yüzde 90'ı ideallerinden zerre kadar sapmadılar, Atatürkçülükten kesinlikle ödün vermediler. Hayatta kalanlardan hiçbirisi köyleri kalkındırma idealinden vazgeçmedi.

## **Kazım Çakmur (1947)**



**Kazım Çakmur**, çok yoksul bir köy çocuğudur.

Sarıkamış ormanlarında bir müteahhit (yüklenici) adına odun keserken, Cılavuz Köy Enstitüsü'nden gelen "gel" çağrısı üzerine kağı arabasını kardeşine teslim ederek okula gider. Gidiş o gidiştir. Artık o bir Köy Enstitülüdür.

Zaten başka bir okulda ekonomik yönden okuma olanağı yoktur.

Enstitüde marangozluk dalına seçilir.

1947'de enstitüyü bitirir, köylerde öğretmenliğe başlar.

Türkiye Öğretmenler Sendikası'na üye olur, bir ara yönetiminde çalışır.

*Erzurum Devrim* adlı yerel gazetede yazıları çıkar.

*Köy Enstitülerinde eğitimin niteliği nasıldı?*

İş içinde eğitim; kişilikli, soran, sorgulayan birey yetiştiriyordu. Köyün, köylünün kalkındırılması ana hedefti.

Aynı eğitim sistemi günümüze kadar sürseydi Anadolu insanı geri kalmışlık çemberini kırıp çağı yakalayacaktı.

*Kitaplık, özgür kitap ve gazete okuma nasıldı?*

Zengin bir kitaplık vardı. Daha çok bakanlık yardımıyla oluşmuştu. Okumaya bol zaman ayrılırdı.

Günlük gazeteler gecikerek gelirdi. *Cumhuriyet* ve *Tanin* gazeteleri bol bol okunurdu.

*Köy Enstitüsü ve öğretmenlerin halkla ilişkileri nasıldı?*

Enstitü, yöre halkıyla ilişkilerini her zaman canlı tutardı. Halk enstitülere güvenirdi, eğlencelere katılırdı.

Siyasi kadroların enstitülere saldırılarına kadar halkın öğretmenlere karşı sonsuz bağlılığı vardı. Çirkin politikacılar zamanla bu bağı kopardılar.

*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

Gazi'nin ölümünden sonra onun sağlığında devrimleri yadırgayan kişilerin zamanla devletin kilit noktalarına yerleşmesiyle hortlatılan gericilik akımları Köy Enstitülerinin kapatılmasında birinci rolü oynamıştır.

*Bir anınızı anlatır mısınız?*

**İlk balta vuruldu**

Yıl 1947. Cılavuz Köy Enstitüsü'nün son sınıfındayız. **Hasan-Âli Yücel** görevden ayrılmış, yeni Milli Eğitim Bakanı **Reşat Şemsettin Sirer**, **Hakkı Tonguç'u** görevden uzaklaştır-

mıştı. **Hasan-Âli Yücel-Kenan Öner** davası devam ediyordu. Gazetelerin gelmesini sabırsızlıkla beklerdik.

Haziran ayındaydık. İş nöbeti o günler bizim sınıftaydı. Bir elimizde çapa, koltuğumuzda kitaplar, Tellipınar'a fasulye çapalamaya gitmiştik. Ara dinlencelerde kitaplarımızı açarak yaklaşan bitirme sınavlarına hazırlanıyorduk. Okuldan haber geldi: Ankara'dan bir heyet gelmiş, bizim sınıfı denetleyecekmiş.

İş elbiselerimizle sınıfta toplandık. Eğitimbaşı sınıfa girdi, endişeliydi. *"Ankara'dan bir heyet geldi, sizi denetleyecek. Sorulacak sorulara vereceğiniz cevaplarda **Hasan-Âli Yücel-Hakkı Tonguç** isimleri geçmesin"* dedi. Denetimin içeriği açıklanmıştı.

Az sonra yeni ilköğretim genel müdürünün başkanlığındaki heyet sınıfa girdi. **Yunus Kâzım Köni**, *"İçinizden yazı yazma yeteneği olan beş arkadaşınızı seçin"* dedi. Beş arkadaş seçtik, bir masada toplandılar.

Soru: *"Köy Enstitüleri hangi amaçla, niçin kurulmuştur?"* Arkadaşlar yazmaya başladılar. Köy kalkınması konusunda sınıfta tartışma açılmıştı. Heyet üyeleri sınıftaki tartışmaları hayranlıkla izliyorlardı. Arkadaşlar yazım işini bitirdiler. Denetim tamamlanmıştı.

**Yunus Kâzım Köni**'nin izlenimleri ne idi, bilemezdik. Bildiğimiz, Köy Enstitüleri üzerinde estirilen havanın fırtınaya dönüşeceği idi. O yılın sonbaharında 3803 sayılı yasanın önemli maddeleri değiştirilerek Köy Enstitüleri çınarına ilk balta vuruldu.

*Son olarak ne söylemek istersiniz?*

Bugün yaşam merdiveninin son basamaklarından, ülkenin genel durumunu acı ve ıstırap içinde izleyen Köy Enstitüsü çıkışlı insanlar, acı duymakla birlikte umutsuz değillerdir.

Bütün hainliklere karşın Anadolu ihtilalini gerçekleştiren Türk ulusu, bu bilgisizlik çemberini kırıp bir gün aydınlık günlere kavuşacaktır.

## Osman İlker (1952)

**Osman İlker**, yoksul bir köy çocuğudur. 1932'de Artvin'in Yukarı Maden köyünde doğar. 1947'de komşu köyde ilkokulu bitirir.

Tam da o yıl sınavla Köy Enstitüsüne öğrenci alındığını öğrenir. Yazılı ve sözlü sınavları kazanarak Cılavuz Köy Enstitüsü'ne kaydolar.

Başka bir okulda okuma olanağı yoktur.

Enstitüde marangozluk dalına seçilir.

Köy Enstitüsü ilkelerinin yozlaştığı bir döneme rastlar eğitimi.

Köy Enstitüsünü 1952'de bitirir. Köylerde öğretmenlik yapar.

Öğretmen örgütlerine üye olur, sürgün edilir. O, her Köy Enstitülü gibi tutumunu, davranışlarını değiştirmez.

1969'daki öğretmen boykotuna katılır.

Köy incelemeleri üzerine iki ciltlik kitabı vardır.



*Köy Enstitülerinde eğitimin niteliği nasıldı?*

**Üretici eğitimden karatahta başına...**

**İsmail Hakkı Tonguç'un** belirlediği eğitim ilkeleri bugün bile ülkenin gereksinim duyduğu eğitim ilkeleridir. Köy çocuklarını çağdaş, bilimsel, ulusal bir eğitimden geçirip köye göndermek güzel bir yöntemdi. Eleman eksiklikleri zamanla giderilebilirdi.

İlk zamanlar fizik, kimya, matematik dersleri araç gerecin olduğu salonlarda denenerek yapılırdı. Zamanla bu sistem bo-

zuldu. Bugünkü okullar gibi her ders sınıfta, karatahta başında işlendi. Hele öğretmen de öğretmenlik sanatından uzaksa dersler can sıkıntısından öte bir anlam taşımazdı.

1947'de Köy Enstitüsüne girdiğimizde kültür, tarım, sanat dersleri dengeliydi. Sonraları tarım ve sanat dersleri azaltıldı ve sözde kültür derslerine ağırlık verildi.

*Kitaplık, kitap, dergi ve gazete okuma nasıldı?*

Zengin bir kitaplığımız vardı. Kaynağını bilmiyorum ama tercüme kitaplarının hepsi vardı. Üçüncü sınıfta arkadaşların bağışlarıyla zengin bir sınıf kitaplığı kurduk.

Kitaplık ders saati dışında her zaman açıktı. İsteyen gidip kitap okurdu.

Enstitüde öğrencilere ulaşan ne gazete ne de dergi vardı. O zamanki ulaşım, yol sorunları buna olanak vermiyordu.

*Yakındığınız, eleştirdiğiniz bir şey var mıydı?*

Mesainin uzunluğu (sekiz saat ders, üç saat etüt), sosyal çevrenin ve yaşamın yokluğu, kızlarla erkeklerin ayrılması, yabancı dil yokluğu (sonradan kaldırıldı) konuları eleştirilebilir.

*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

Sömürücü, egemen çevrelerin işine gelmediği için kapattılar. Sorumluluk, CHP ve DP'nindir.

*Eğer kapanmasaydı ne olurdu?*

En azından okulsuz köy, bucak ve alfabetik insanımız kalmazdı. Laik, demokratik, Atatürkçü düşünce halka mal edilirdi. Halk her şeyi Allah'tan, devletten beklemez, kendine güvenir, kendi olanaklarını değerlendirirdi.

*Son olarak ne söylemek istersiniz?*

Hangi yenilik ya da devrim olursa olsun zaman içinde, zaman ve mekâna göre kendini geliştirerek yenilemek zorundadır.

Köy Enstitülerinin de eksikleri, fazlalıkları giderilir ve daha geliştirilip genişletilebilirdi. Bu yapılabilseydi bugün ülke AB ve ABD'den emir almaz, **Atatürk**'ün özdeyişi gibi, tam bağımsız, başı dik ve kendi ayakları üzerinde duran bir ülke olurdu. Ülkede yeni bir devrim olmadıkça bu olanaksız görünüyor.

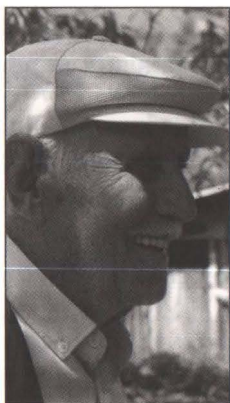
### **İsmail Demirel (1948)**

**İsmail Demirel**, 1929'da Artvin'in Şavşat ilçesinin Düzenli köyünde doğar.

Köyünde okul olmadığı için 4-5 km uzaklıktaki Yavuzköy'e gidip gelerek 1938'de ilkokulu bitirir.

Eğitmen olan abisinin etkisiyle 1943'te girdiği Cılavuz Köy Enstitüsü'nü 1948'de bitirip öğretmen olur.

İlk atanması Artvin ili Yusufeli İlçesi Hemrut köyüdür. Altı yıl Artvin'in köylerinde çalıştıktan sonra 1955'te Edirne'ye



askere gider. Yedek subay olarak askerliğini tamamlayarak Kars ve Ardahan köylerinde öğretmen olarak çalışır. Son olarak 17 yıl çalıştığı Ardahan Yatılı Bölge Okulu'ndan emekli olur.

Üç erkek çocukları olur. Çocuklarına iyi bir eğitim aldırır.

*Cılavuz Köy Enstitüsü'ne nasıl kayıt oldunuz?*

1939'da Cılavuz Eğitim Kursu'nu bitirerek köyümüzde çalışmaya başlayan ağabeyim bana bir gün şöyle dedi:



*“İsmail, Kars Cılavuz’da parasız yatılı yeni bir okul açılmış, öğrenim süresi beş yılmiş, orayı bitirenler ilkokul öğretmenini oluyormuş. Seni oraya kayıt yaptıracam.”*

Çok sevindim, birlikte hemen Şavşat ilçe merkezine giderek kayıt için gerekli evrakı tamamladık. Cılavuz’un (Susuz) yolunu tuttuk.

O zamanlar motorlu araç yok. Ardahan-Kars arasındaki Sakaltutan mevkiinde, Rus (Malakan) hanı vardı. Hasırlar üzerinde yattık, iki günde okulun bulunduğu Susuz’a geldik.

Ağabeyimle birlikte eğitimbaşı **Remzi Çakır**’a çıktık. O bana kimi sorular sordu, ben de karşılık verdim. Sonunda 1943’te kaydımı yaptırdım.

*Enstitünüzün kuruluşunu kısaca anlatır mısınız?*

Cılavuz Köy Enstitüsü Kars merkezine 30 km uzaklıkta bir vadide kurulmuştu. Oldukça sert bir iklimi vardı.

Enstitümüzün hem ilk kurucusu hem de müdürümüz olan **Halit Ağanoğlu**, enstitü için uygun bir yer aramak amacıyla at arabasıyla Kars’ı ve çevre ilçeleri dolaşıyor ancak kendisine gösterilen yerleri uygun bulmuyor. Kendisini dolaştıran arabacı bir de Cılavuz’a (Susuz) bakmasını söylüyor. **Ağanoğlu** teklifi kabul ediyor ve Ruslardan kalan taş binaları görünce buranın enstitü için uygun bir yer olacağına karar veriyor.

Çevrede tutarlı, sözü geçen insanlarla konuşuyor. Bu insanların kendisine her bakımdan yardımcı olacağını bildirmeleri üzerine işe başlıyor. Uzun yıllar boş kaldığı için bakımsız olan bu yerleri, bu taş binaları önce Susuz halkının yardımıyla, sonra orada kurs gören eğitmen adaylarıyla, enstitü öğrencileriyle birlikte yaşanılır bir duruma getiriyor.

*Köy Enstitüsünde eğitim-öğretim nasıldı?*

Köy Enstitülerinde eğitim-öğretime ve iyi ahlaka çok önem veriliyordu. Başlangıçta öğretmenlerimiz genellikle ilkokul öğ-

retmeniydi. 1946'da Ankara Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsü'nden beş öğretmen verdiler. Bunlar **Talip Apaydın, Mehmet Tokdemirli, Ali Bayrak, Mestan Yapıcı** ve **Mustafa Sabri Taşkın**'dı. Bunlar çeşitli dallarda öğretmenlerdi. **Talip Apaydın** bizim sınıfta müzik öğretmeniydi, bir ara da edebiyat derslerine girdi.

*Köy Enstitüsünde yönetici ve öğretmenler nasıldı?*

Cılavuz'da müdürümüz Trabzonlu **Halit Ağanoğlu**, aynı zamanda okulumuzun kuruluşunda görev almıştı. Müdürümüz gerçekten çok çalışkan ve öğrenciler tarafından sevilen biriydi. Kendisi çok iyi yürekli, yılmadan bürokratik engelleri aşan bir insandı. Bugün bile kendisini sevgi ve saygıyla anarız.

Müdürümüz **Ağanoğlu** için dile getirdiğim nitelikler, Cılavuz'un tüm öğretmenleri için de geçerlidir.

Müdür yardımcımız **Aydın Arıkök**, 1940'ta Cılavuz'a tayin olmuş. **Talip Apaydın**'ın Çifteler Köy Enstitüsü'nde Türkçe öğretmeniymiş. Daha sonra Cılavuz'da uzun yıllar görev yapmış. Diğer bir yönetici de **Asım Artun**'dur. **Remzi Çakır Öğretmenimiz** de hem eğitim şefimizdi hem de enstitüde elektrik yokken hemen yakınımızdan geçen dereden küçük bir elektrik santrali yaparak enstitüyü elektriğe kavuşturmada önderlik eden bir insandı. Bu santralin yapımında öğretmenler, öğrenciler ve Cılavuz halkı da ona yardım etti.

*Köy Enstitüsünde kitaplık var mıydı, gazete gelir miydi?*

Cılavuz Köy Enstitüsü'nde kütüphanede okumaya meraklı öğrenciler belli zamanlarda girer, okurlardı. Kütüphanede bizim zamanımızda on bine yakın kitap olduğu söylenirdi. İsteyen öğrenciler kütüphaneye her zaman ulaşabilirdi. Dergi ve gazete pek ender gelirdi. Kütüphanenin işleyişini üst sınıflar yönetirdi.

*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

Köy Enstitülerinden mezun olan öğretmenlere karşı kötü düşünen insanlar vardı. Belli zamanlarda bavullarımızın anahartları toplanıp bavullar açılarak sol yayınlar, bilhassa **Nâzım Hikmet**'in kitapları aranır, bulunursa o öğrenci hakkında disiplin cezaları verilir, hatta okuldan uzaklaştırılırdı. Enstitüler hakkında olumsuz düşünen yöneticiler vardı. Bunlar arasında **Reşat Şemsettin Sirer, Tevfik İleri, Tahsin Banguoğlu** benim bildiklerim.

Cılavuz Köy Enstitüsü çıkışlı Kars Posof'tan **Rahim Eren** Yüksek Köy Enstitüsü sınavını kazanır, kayıt için Ankara Hasanoğlu'na gider. Rastlantı, Milli Eğitim Bakanı **Sirer** ile karşılaşır. **Rahim Eren** bakana, *"Okulumuzun kapanacağını söylüyorlar, ben bu koşullarda burada okumayacağım, köyüme dönüp öğretmenliğime devam edeceğim"* deyince bakan, *"Seni hangi yılan zehirledi?"* demiş. **Rahim Eren** de, *"Kapatacağınız enstitüye kayıt yaptırmayacağım, beni hiç kimse zehirlemedi, ben savaşta kolunu, bacağını yitirmiş bir dedenin torunuyum"* deyince bakan, *"Çık dışarı!"* diye emretmiş. **Rahim** de, *"Çıkıyorum"* diyerek kapıyı vurup gitmiş. Bir daha dönmeyecek şekilde köyünde öğretmenliğini sürdürmüş.

*Bir öğrencilik anınızı anlatır mısınız?*

### **Mehlika'nın ölümü**

Okulumuzda **Mehlika Bozkurt**'un acı ölümü, daha doğrusu kendi canına kıyması bizi çok etkilemişti. Bizden bir yıl sonra ortaya çıkan bu olayı anlatacağım.

Bir gün **Mehlika**, erkek arkadaşı ile baş başa bir bankta otururken eğitim şefi onları görür, yanına çağırır. *"Nasıl yan yana oturup sohbet edersiniz!"* diyerek azarlar. *"Yalnız konuşuyorduk, kötü bir şey yapmıyorduk"* diye kendilerini savunmalarına karşın eğitim şefi dinlemez, disiplin kuruluna verir.

Ondan sonra okulda asılsız dedikodular başlar. **Mehlika** bunları gururuna yediremez. Bir gece yarısı yataktan çıkıp yalınayak yürüyerek okulun elektrik santrali için yaptığı havuza gider, kendisini su dolu havuza atar.

Ertesi gün onu yüzüne dağılmış saçları, donmuş cansız bedeni ile havuzda bulurlar.

Okulda herkes üzülr. Ailesine cenazeyi almaları için bilgi verilir. Ancak **Mehlika**'nın ailesi dedikoduların etkisiyle olayı farklı duyup yorumlar, cenazeyi almaya gitmez.

Cenazeye okul ve arkadaşları sahip çıkar, **Mehlika** Cılavuz'da (Susuz) toprağa verilir. Arkadaşları **Mehlika**'nın mezarında (yabani hayvanlar zarar vermesin diye) kırk gün boyunca ateş yakarlar.

*Bir öğretmenlik anınızı anlatır mısınız?*

İlkokul öğretmeni olarak severek görev yaptığım 32 yıl boyunca elbette birçok anım var. Ama bir tanesi var ki hatırladıkça halen gülmem gelir.

1948'de Artvin'in Yusufeli ilçesi Hemrut (Dereiçi) Köyü İlkokulu'na başöğretmen olarak atandım. Okulla ilgili kaymakamlığa gitmem gerekti.

Yağışlı ve çamurlu bir gündü. Hükümet Konağı'nda kaymakamın kapısına vurdum, tam içeri gireceğim, bir de baktım odanın ortasında halı var. O zamanlar çoğumuzun evinde halı yoktu. Resmi dairelere halı serildiğini de bilmiyordum.

Tabii ben hemen ayakkabılarımı çıkarmaya çalışırken kaymakam beyin sesini duydum:

*"Hocam ayakkabılarını çıkarma, öylece gel!"*

İçeri girince çok utandığımı anlayıp beni teselli etti.

*Köy Enstitüleri üzerine en son ne söylemek istersiniz?*

Ben Düzenli köyünden çıkarak Kars Cılavuz Köy Enstitüsü'nde okudum. Bugün doksan iki yaşımdayım.

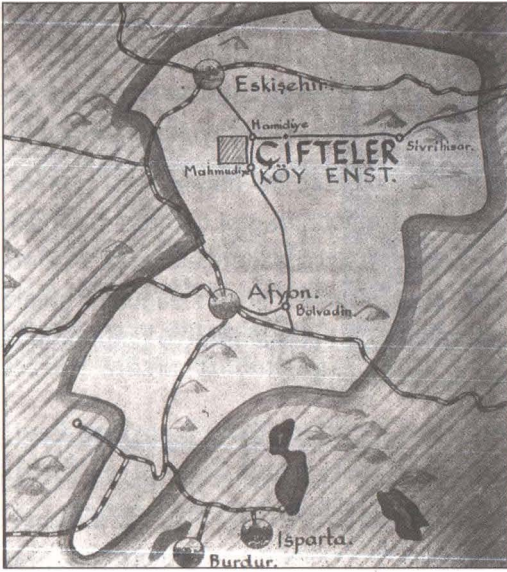
Çok şükür o günlerden bugünlere geldik. Tabii ki bugünlere gelmemizin en büyük nedeni, **Atatürk**'ün attığı sağlam temeller ve Köy Enstitüleridir.

Bu sağlam temelleri içeriden ve dışarıdan zaman içerisinde çok yıkmaya çalıştılar. Ama o temeller o kadar sağlam ki dünya durdukça kimse yıkamaz.



*Kars-Cılavuz Köy Enstitüsü öğrencileri*

## ÇİFTELER KÖY ENSTİTÜSÜ / ESKİŞEHİR (1937)



**Kuruluş tarihi:** 1937

**Müdürler:** **Remzi Özyürek** (1936-40), **M. Rauf İnönü** (1940-45), **Osman Ülkümen** (1945-48), **Ayhan Karasu** (1948-52), **Hüsnü Argun** (1952-54).

**Öğrenci aldığı iller:** Eskişehir, Kütahya, Afyonkarahisar, Ankara, Konya.

**Okulu bitirenlerin sayısı:** Köy Enstitüsü öğretmen 1310, eğitimci 1100'dür.

**Yeri:** Eskişehir'in Çifteler bucağına bağlı Hamidiye ve Mahmudiye köyleri (şimdi ilçe merkezi). Hamidiye köyü, Eskişehir'e 43 km uzaklıkta Eskişehir-Ankara-Konya karayolu kavşağındadır. Mahmudiye ise Eskişehir'e 55 km uzaklıkta olup Es-

kişehir-Konya karayolu üzerindedir. Her iki bölüm de Sakarya Irmağı'nın ilk kolu olan Seydisuyu çevresinde yer alır. Enstitü Ankara-Eskişehir demiryolu hattına yaklaşık 40 km'dir.

Enstitünün tarıma uygun arazisi, 5 bin dekarı Hamidiye'de, 2 bin dekarı Mahmudiye'de olmak üzere 7 bin dekardır.

İlk eğitimci kursu 1936'da Mahmudiye'de, 1937'de ise Hamidiye'de açılır.

Enstitü müdürü **M. Rauf İnan** yeterince işlenmediği için giderek bozkırlaşan yerleri, kuruluş günlerini şöyle anlatır:

...Çifteler Köy Enstitüsü de bugün kurulmuş ve kurulmakta olan bütün Köy Enstitüleri gibi çadırdaki, barakalarda yer azlıkları ve yer sıkıntılarıyla pençeleşerek doğmuştur. Stepin dondurucu kış rüzgârları, tipileri bugünkü binaların ve enstitülerin kurucularını barakalarda ve çadırlarda bulmuş fakat onları durduramamıştır.<sup>9</sup>

Okuldan çıkan yazarlar: **Talip Apaydın, Prof. Dr. Yahya Özsoy, Fethi Esendal, Mehmet Cimi, İlyas Küçükcan, Mustafa Aydoğan, Tahsin Yücel, Yakup Kepenek.**



*Eskişehir-Mahmudiye Köy Öğretmen Okulu*

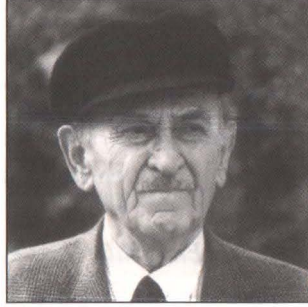
9) **Rauf İnan**, "Çifteler Köy Enstitüsü", Köy Enstitüsü 1-2, KEÇEV, 2003, s.212.

**Talip Apaydın (1943)**

**Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü (1946)**

**Talip Apaydın**, Polatlı'nın Ömerler köyünde doğar. Kurtuluş Savaşı da dahil birçok cephede on altı yıl savaşmış, topraksız ve yoksul bir köylünün çocuğudur.

1943'te Çifteler Köy Enstitüsü'nü, 1946'da Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'nü, daha sonra da Gazi Eğitim Enstitüsü Müzik Bölümü'nü bitirir.



Şiirle, öyküyle başladığı yazı yaşamını romanla sürdürür. Ödüller kazanan seçkin bir yazar olur. Kurtuluş Savaşımızı anlattığı *Toz Duman İçinde, Vatan Dediler, Köylüler* üçlemesi bir başyapıt niteliğindedir.

Köy Enstitülü birçok meslektaşı gibi bedel öder. Askerde çavuş çıkarılır, bakanlık emrine, yani açığa alınır.

**Talip Apaydın**, Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) ve Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı'nın (KEÇEV) kurucuları arasında yer alır.

Kendisi gibi Köy Enstitülü **Halise Sarıkaya**'yla evlenir. Biri kız olan üç çocuklarına iyi bir eğitim sağlarlar.



*Köy Enstitüsüne girişinizi anlatır mısınız?*

### **Üzüntüyle sevinç aynı gün**

10 Kasım 1938, tam da **Atatürk**'ün öldüğü gün, yaşamımın kurtulduğu gündür. İçimdeki öksüzlük duygusunun büyüdüğü gündür.

Buğday çuvalları yüklü bir kamyonun üstünde bütün gece yolculuk yaparak Çifteler Köy Öğretmen Okulu'na (sonradan enstitü oldu) geldim. Banyo yaptık. İç çamaşırlarımızı aldık. Kalın keten pantolon, gömlek, asker potini, ipelik çorap verdiler. Yemek yedik. Demir ranzalar, beyaz nevresimler ve çarşaflarla dünyanın en derin uykularından birini uyudum.

### *Köy Enstitülerinde eğitim ve öğretmenler nasıldı?*

Eğitim çok değişikti, ilginçti, yeterliydi. Yüzde 50 kültür, yüzde 50 tarım ve zanaat dersleri vardı. Dersler çok iyiydi, çok şey öğrendik. Yaşamda gerekli olan bilgiler verilirdi. Her çalıştığımız yerde onları kullandık, bu da başarımızı etkiledi.

Öğretmenler idealist, çalışkandı. Gecelerini gündüzlerini çalışarak geçirdiler, bizleri yetiştirdiler. Köy Enstitülerinde nitelikli kitap okuma alışkanlığı kazandırdılar. Çifteler'de **Osman Yalçın**, **Aydın Arıkök** ve müdür **M. Rauf İnan** bende derin izler bırakmıştır. **M. Rauf İnan** çok güzel konuşan, çok saygın bir insandı. Enstitü ruhunu biz ondan aldık. Hasanoğlu'da **Sabahattin Eyuboğlu**, **Ruhi Su** ve **Sabahattin Ali** en etkilendiğim öğretmenlerdir.

### *Gücünüzü zorlayan işlerde çalıştınız mı?*

Çalıştık ama kendimiz için çalıştık. Coşku ile, heyecanla çalıştık. Onun için bize hiç dokunmazdı. Zaten köyde de çalışıyorduk.

Okulda aşçı, çamaşırcı ve gece bekçisinden başka hademe yoktu. Her işimizi kendimiz yapardık. Tarlada, bahçede, tuğla

oçağında, inşaatta seve seve çalıştık. Bizim amacımız üretimdi. Çalışmak, okul yaşamımızın bir parçasıydı.

Yaşamın bütün gereklerini yerine getirmeye çalışıyorduk. Bu çok öğreticiydi. Örneğin; tuğla harmanında her birimiz bir makinenin parçaları gibi birbirimizi tamamlayarak, güçlerimizi birbirine ekleyerek çalışırdık. Az zamanda tuğla ustası olmuştuk örneğin. Çalışmamızı gören köylüler de coşarlardı.

Biz Çifteler ekibi inşaatçı, demirci, marangoz kırk kişi Sa-vaştepe'ye gitmiştik. İki ayda, oradaki arkadaşlarla birlikte üç ayrı bina yaptık. Bizim eğitimimiz üretim için eğitimdi.

*Bugünkü eğitimde Köy Enstitüsü ilkeleri uygulanabilir mi?*

**Neden olmasın?**

Demokratik eğitim, serbest okuma, üretici eğitim olabilirdi-ğince uygulanabilir. Neden olmasın?

Günümüz koşullarına uyarlanarak Köy Enstitüsü ilkeleri uygulanabilir. Laik, demokratik, modern, üretici bir eğitim hamlesi ülke için zorunludur.

*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

1945-1946 yılları Türkiye'de gerici fikir akımlarının ağır basmaya başladığı yıllardır. Yeni partilerin kurulmaya başlaması ile birlikte dar görüşlü, ırkçı, Turancı görüşler meydana doldurmuşlardı. Halkçı, toplumcu aydınları sindirmek için suçlamalar başladı. İşçiden, köylüden, haktan hukuktan söz edene, "Kahrolsun komünistler" diye yanıt veriyorlardı. Biz Köy Enstitülüler köylerin kalkındırılmasını ve halkın uyandırılmasını istiyorduk. Kız ve erkek çocukların bir arada okumasına gerici kafalar karşı çıkıyorlardı. O dönemde enstitü düşmanlığını yaygınlaştırdılar. Bizim içimizden bile ırkçılar, Turancılar çıktı.

Meclis'te ağır basan siyasi, gerici otorite Köy Enstitülerini kapattı. Çünkü halkın aydınlanmasını istemediler.

*Köy Enstitüleri sürseydi ne olurdu?*

Çağdaş bir toplum olurduk. Demokrasiye güçlü bir adım atabilirdik. Cumhuriyetin bireyleri yaratılamadı. Halk eğitim-siz kaldı. Toprak reformu yapılamadı. Köylüler kentlere göç ettiler. Kentlerin varoşlarında işsiz, yoksul, eğitimsiz yığın-ları oluşturdular. Köy Enstitüleri sürseydi, demokratik atılım-lar gerçekleşseydi bugün yaşadığımız sıkıntılar olmazdı. Bam-başka bir Türkiye olurdu.

*Soruşturmalar geçirdiniz mi? Size önyargılı davranıldı mı?*

**İki yıl açıkta kaldım, çavuş çıkarıldım**

Biz Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsü'nden mezun oldu-ğumuz halde askerde çavuş çıkarıldık. Türlü baskılarla uzun bir askerlik süreci —iki buçuk yıl— yaşatılan öğrencilerden biri de bendim. Almus'ta evim arandı. Edebi mektuplarıma el kondu. Amasya'da evim taşlandı. Kayseri'de bir sinema salonundaki öğretmenler toplantısında Sivas benzeri bir girişimden kıl payı kurtulduk. Eserlerim edebiyat ödülleri aldı ama sıkıyönetim mahkemelerinde yargılandı. Açığa alındım. İki yıl öğretmenlik mesleğinden uzaklaştırıldım. Adliye koridorlarında hukuk mü-cadelesi verdim.

Kitaplarımdan soruşturma geçirdim. Mahkemelere veril-dim. Bakanlık emrine alındım. İki yıl açıkta kaldım. Sonra hep-sinden aklandım.

*Kısa bir öğrencilik anınızı anlatır mısınız?*

**“Yüksek kısımda asıl yoksullar okusun”**

Çifteler Köy Enstitüsü'nde 3. sınıfa kadar müzik öğret-menimiz yoktu. Nihayet bir öğretmen geldi. Nota ve mando-lin çalmayı öğretti. En iyi mandolin çalan ve notayı kavrayan öğrenci bendim. İstiklal Marşı'nı çalabiliyordum. Ne yazık ki

öğretmenimiz askere gitti. Sonra gelen öğretmen türkü öğretti ama nota bilgisi yoktu. Müzik kitabı yok, nota bulamıyoruz.

Bir gün Yüksek Köy Enstitüsünün şan öğretmeni geldi dediler. Müziğe yetenekli öğrencilere ders dışında kurs vererek eksiklerimizi tamamlıyorlar. Meğer **Hakkı Tonguç, Ruhi Su**'yu Çifteler için görevlendirmiş. Nota bilgimizi tamamladı.

Nasıl bir ses, göklere yükseliyor. Bize 9. Senfoni'nin "Neşeye Çağrı" bölümünü iki sesli öğretti. Benim müzik yeteneğimi gördü, "*Sen muhakkak yüksek kısma gel*" dedi. Ben, "*Öğretmenim, babam köyde beni bekliyor, yoksul*" dedim. "*Asıl baban yoksul olduğu için gel. Yüksek kısımda yoksul çocuklar okusun*" dedi. Bu söz beni çok etkiledi. Bütün gece düşündüm, kararımı verdim. Zaten seçilen öğrenciler arasındaydım. Hasanoğlu'da çok sesli müzik, keman eğitimi aldım. Konservatuvar hocaları bizim de öğretmenlerimizdi. Okulun en iyi keman çalan öğrencisiydim.

*Kısa bir öğretmenlik anınızı anlatır mısınız?*

### **Molière'in Cimri'sini sahneye koydum**

Turhal'daki öğretmenlik yıllarımda en yakın dostum **Ceyhan Atuf Kansu**'ydu. Akşamüstleri fabrikanın parkına doğru yürür, sohbet ederdik. Bir taşra kasabasında bulunmaz bir aydıındı. Biz ikimiz de halktan yanaydık ama Turhallıların bundan pek haberi yoktu, üzerimizde baskılar vardı.

İki yıl sessizce Turhal Ortaokulu'nda müzik öğretmeni olarak çalıştım. Sonra okulda **Molière'in Cimri** adlı eserini sahneye koydum. Bu iş için aylarca çalıştım. Ortaokul düzeyinin çok üzerinde bir oyun sahneledik. Dekor ve kostümler şaşırtıcıydı. İki akşam Turhal'da, birer akşam da Tokat ve Zile'de halka sunduk. Çok beğenildi. Yerel gazetelerde günlerce övüldü. Okul müdürü, görevliler çok memnun kaldılar. Halkın çoğunluğu ilk kez bir tiyatro izledi. Çok sevdiler.

*Son olarak ne söylemek istersiniz?*

## **Eğitim cinayeti işlendi**

Köy Enstitülerini kapatanlar eğitim cinayeti işlemişlerdir.

Türk halkına en büyük ihaneti yapmışlardır.

Bizler bakanlık tarafından mesnetsiz, delilsiz yıllarca suçlu ilan edildik. Asıl kötülük halk yığınlarına yapılmıştır.

Türkiye bugün geri kalmış ülke olmaktan kurtulamamışsa nedeni enstitülerin kapatılmış olmasıdır.

## **Mustafa Aydoğan (1943)**

### **Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsü (1946)**



**Mustafa Aydoğan**, Ankara'nın Köseler köyünde orta halli bir ailenin çocuğudur. Yatılı parasız Köy Enstitüsü olmasa başka bir okulda okuma olanağı yoktur.

Köy Enstitüleri daha köy öğretmen okulu olarak ilk açıldığında 1937'de Eskişehir Çifteler hazırlık sınıfına girerek kaydolur. Marangozluk dalına seçilir.

1943'te Çifteler Köy Enstitüsü'nü, 1946'da Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsü'nü, daha sonra da Gazi Eğitim Enstitüsü İngilizce Bölümü'nü bitirir.

Köyünü, köylüleri hiçbir zaman unutmaz. Köseler Köyü Kültür ve Kalkındırma Derneği'nin kurulmasına öncülük eder, bir süre derneğin yönetiminde de bulunur.

**Mustafa Aydoğan**, Diyarbakır Dicle Köy Enstitüsü'nde öğretmenlik; Erzincan, Yozgat, Elazığ illerinde gezici başöğretmenlik ve öğretmenlik yapar.

Askerde, Köy Enstitülü olduğü için yirmi bir arkadaşıyla birlikte yedek subaylık hakkı elinden alınarak çavuş çıkarılır, hakkı yenir.

Uzunca bir süre kitap-kırtasiye işi yaparak geçimini sağlar.

Altı yıl Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı'nın başkanlığını yapar.

Köy Enstitülüler üzerine kaynak olacak önemli kitapların çoğunu tek başına, kimilerini de arkadaşlarıyla hazırlar. Ayrıca *Köy Eğitim Sistemi, Köy Enstitüleri* (2006) adlı bir kitap yazar. Birçok makalesi yayımlanır.

İki çocuğuna üniversite düzeyinde eğitim sağlar.

30 Kasım 2013'te Ankara'da yaşamını yitirir, Cebeci Asri Mezarlığı'nda toprağa verilir.

### *Köy Enstitülerinde eğitimin niteliği nasıldı?*

O günün koşullarında nitelikliydi, yeterliydi. Sanat ve iş eğitimi normal, kültür dersleri o günkü koşullarda içerikliydı. İş ve kültür dersleri eşit dağıtılmıştı.

### *Yöneticiler ve öğretmenler nasıldı?*

Öğretmen okulu, Gazi Eğitim Enstitüsü (GEE) çıkışlıydılar. İyi niyetli, katkı yapan insanlardı.

### *Kitaplık, kitap okuma nasıldı?*

Herhalde kitap iki binden fazlaydı. Bakanlık yardımı ile oluşturulmuştu. Formaliteye boğulmadan kolayca kitap alınıp okunabiliyordu.

Daha çok radyo dinliyorduk, özellikle haberler çok dinleniyordu.

### *Köy Enstitülü olduğunuz için engellerle karşılaştınız mı?*

Evet. Subay yapılmadım. Sınavı kazandığım halde iki kez yurtdışına gönderilmedim. Lisede müdür önerdiği halde baş-

yardımcı bile yapılmadım. Enstitü öğretmenliği yasayla elimden alındı.

*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

Toplumun aydınlanmasından zarar göreceklein gayretleri sonucunda Köy Enstitüleri kapatıldı.

Sorumluluk, bence kendini aydın sananlardadır.

*Köy Enstitüsü ilkeleri bugün uygulanabilir mi?*

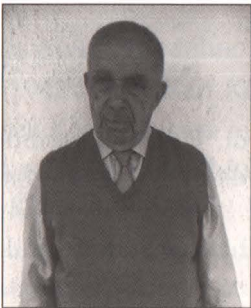
Köy Enstitüsü ilkeleri ancak halkçı yönetimlerce uygulanabilir. Bugünkü sistem halkçı değil.

*Son olarak ne söylersiniz?*

Köy Enstitüleri kapatılmasaydı ülkemiz gerçek demokrasiye kavuşurdu.

**Tahsin Yücel (1944)**

**Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü (1947)**



**Tahsin Yücel**, Kütahya Emet Kayı köyündendir.

Köy Enstitülerinden başka yerde okuma olanağı yoktur. Küçük yaşta iken babası ölür. Annesinin tarım işçiliği, evde yün işleri yapmasıyla geçinirler. Arada dayısı, amcaları yardım eder.

Köy Enstitüsü ve Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'ne gidince yaşamı değişir.

Meslek yaşamında binlerce öğrenci yetiştirir.

Göller Bölgesi Köy Öğretmenleri Derneği, Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) ve Eğitim-Der üyesi olur. 1969 TÖS boykotuna katıldığından dört günlük ücret kesim cezası alır. Ancak o inandığı aydınlık yolda yürür. Günümüzde de birçok derneğe üyedir.

**Tarım İşleri, Meyvecilik Bilgileri** gibi yardımcı ders kitapları ile **Atatürk ve Atatürkçülük, Ülkü Erleri ve Umuda Yolculuk** adlı kitapları yazdı.

*Çifteler Köy Enstitüsü'ne kayıt sürecinizi anlatır mısınız?*

Emet İlkokulu'nu bitirdikten bir yıl sonra başöğretmenimiz beni çağırdı, *"Eskişehir'de Köy Enstitüsü açıldı. Orası yatılı. Seni oraya gönderelim. Bitirince öğretmen olacaksın"* dedi. Hemen kabul ettim. Bana bir yazı yazdırdı. *"Sana haber verince gelirsin"* dedi.

Temmuz ayında çağrıldım. Dört-beş kişi olduk. Bizi bir öğretmen otobüsle Kütahya'ya götürdü. Kütahya ilinden yirmi kadar kişi aynı öğretmenin gözetiminde Çifteler Köy Enstitüsü'ne gittik.

**Saman yastık ve yatakla başlayan bir okul...**

Enstitüye varınca bir öğrenci kılavuzluk etti. Kayıt işlemlerinin ardından giysi, çamaşır, çorap, postal verildi. Banyoda yıkandıktan sonra yeni giyeceklerimizi giydik.

Yatakhane boş yatak ve yastık torbaları verildi. Bunlara, bahçedeki yığından saman doldurduk, gece bunların üzerinde yattık. Ertesi gün derslere başladık.

*Enstitüdeki eğitimin niteliğini nasıldı?*

**Beynin, elin gelişmesini sağlayan eğitim**

Eğitim bilimsel, laik, demokratik ve karma idi. Yatılı olması öğrenim görmemizi sağlıyordu. Günde dört saat kültür



dersi, dört saat tarım ve sanat işleri vardı; bu düzenleme ile hem beynin gelişmesi hem de ellerin iş yapma becerisi sağlanıyordu. Beyin ile el birlikte geliyordu. Yetiştirilecek öğretmenin köye yararlı olması için beyni kadar ellerinin de işe yatkın olması gerekiyordu. Amaç, köy koşullarını bilen, köyün her bakımından kalkınmasına, uyanmasına çalışabilecek öğretmen yetiştirmekti.

*Köy Enstitülerinde sanat ve iş eğitimi nasıldı?*

**Yapıcılığı bir usta kadar öğrendim**

Ben yapıcılığı bir usta kadar öğrendim. Tuğla, taş, kerpiç duvar, harç ve çamur sıva yapmayı, bina projesini uygulamayı biliyorum. Tarımda sebze, meyve yetiştirmeyi, kıraç araziyi ağaçlandırmayı, hayvanlara nasıl bakılacağını öğrendim. Marangozluğu, demirciliği, dokumacılığı, dikişi seçen arkadaşlarım da sanatlarını öğrendiler.

Sonra da evimde ve çalıştığım köy okullarında küçük yapı ve onarım işlerini kendim yaptım.

*Kültür derslerinin içeriği nasıldı?*

Ortaokul ve lise öğretim izlencesindeki Türkçe, tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi, matematik, tabiat bilgisi, fizik, kimya, resim-iş, müzik ve beden eğitimi dersleri vardı. Ayrıca psikolojiyi de içeren öğretmenlik bilgisi, kızlar için ev idaresi dersleri de vardı. Ezbercilik yerine bilgiyi öğrencinin kendi etkinliğiyle arayıp bulmasına, edindiği bilgiyi kullanma yolunu öğrenmesine ve uygulamasına geniş yer veriliyordu.

Yaşamda kullanılmayacak ayrıntıya önem verilmiyordu. Öğrenilen bilgiler tarım ve işlik çalışmalarında, gerçek iş içinde değerlendiriliyordu. Kitap okuma alışkanlığı kazandırılması önemli bir uğraştı. Elbette Atatürk ilkeleri de geniş olarak öğreniliyor ve köylere yayılması üzerinde duruluyordu.

*Köy Enstitülerine gelen dergi ve gazeteler nasıldı?*

Kitaplığa *İlköğretim, Köye Doğru, Yeşilay, Siyasal Bilgiler, Ülkü, Yeni Adam* adlı dergilerin geldiğini anımsıyorum. *Ulus, Cumhuriyet* gazeteleri de geliyordu.

*Köy Enstitüleri arasındaki iş, kültür alışverişini anlatır mısınız?*

### **Kültür alışverişi olurdu**

Yeni kurulan ya da depremden zarar gören enstitülere diğer enstitülerden yardım ekipleri gönderiliyordu. Çoğu zaman bir enstitüye beş-altı enstitüden ekip geliyordu. Bunlar arasında dostluklar kuruluyor, bilgi alışverişi oluyor, bölgesel ulusal oyunlar, halk türküleri öğreniliyordu.

Çifteler Köy Enstitüsü'nden Savaştepe, Hasanoğlan ve Arifiye'ye ekipler gitti. Başka enstitüye yardıma giden ekipler bir haftalık yurt gezisine çıkıyordu. Gezide geceleri yol üzerindeki Köy Enstitülerinde kalınıyor, bu da öğrencilerin birbirlerini tanımalarını artırıyordu.

Bir okulda gereksinimden çok üretilen ürünler, gereksinimi olan enstitülere gönderiliyordu. Savaş yılları olduğu için yiyecek bulmak güçtü. Yardımlaşma, yiyecek bulmayı kolaylaştırıyordu.

*Köy Enstitülerinde halkla ilişkiler nasıldı?*

### **Köyün camisine, kahvelerine elektrik...**

Veliler ve halktan isteyenler enstitüyü gezerek çalışmalarını izleyebiliyordu. Enstitünün gece eğlencelerine halktan isteyenler katılıyordu.

Enstitü çevredeki çiftçilere tohum, fide, fidan, yumurta dağıtıyordu. Enstitünün damızlık hayvanlarından çevre halkı da yararlanıyordu.

Enstitünün kooperatifinden yakındaki köy halkı da mal alabiliyordu. Enstitü, yakın köyde işini yapmakta güçlük çeken kimsesizlere yardım ediyordu.

Enstitüye akarsuyla çalışan elektrik santrali kurulunca yakındaki Hamidiye köyünün yollarına, camisine, kahvelerine de elektrik verildi.

*İş eğitimi kazanımlarını uygulama olanağı bulabildiniz mi?*

**Evde, okulda, bahçede uyguladım**

Kendi yaşamımda buldum. Evim yapılırken işleri kendi bildiğim gibi yaptırdım, bazı yerlerini kendim yaptım. Evimin ufak onarım işlerini, bahçe işlerini kendim yaptım.

Çalıştığım okullarda, dersleri konuların verdiği olanak içinde uygulamalı olarak işledim. Köylerde çalışırken okulun onarım işlerini kendim yaptım; uygulama bahçesini tarım-iş derslerinde öğrencilere işlettim. Sebze, meyve yetiştirme, ağaçlandırma işleri yaptırdım.

*Köy Enstitülerinde disiplin nasıl sağlanıyordu?*

Köy Enstitülerinde disiplin karşılıklı sevgi ve anlayışa dayanıyordu. Öğretmen ve öğrenciler derste, işte, yemekte, günlük yaşamın her alanında beraberdik. Disiplinsizlik olursa hemen orada öğretmen ve öğrencilerce önlenirdi.

Öğrencilerce yönetimin her hafta eleştirilmesi de disiplin olaylarını azaltıyordu.

*Köy Enstitülü olduğunuz için güçlüklerle karşılaştınız mı?*

**“Şu komünist yetiştiren okuldan mı?”**

Ders kitabı yazım yarışmalarında karşılaştım. Ayrıca Zonguldak'ın Ulus ilçesine gezici başöğretmen olarak atanmıştım.

Göreve başladığım günlerde maarif memuru beni kaymakamla tanıştırdı. Kaymakam yaşlı bir adamdı. Yüksek Köy Enstitülü olduğumu söyleyince, “*Şu komünist yetiştiren okuldan mı?*” dedi. Buna çok sıkıldım. Maarif memuru beni savunarak yardım etti.

### *Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

Derslikte öğretmenin söylediklerini, ders kitabından okuduklarını “ezberle, sınavda tekrarla, sınıfını geç” öğretimine alışmış okumuşlarımız ve yöneticilerimiz, Köy Enstitülerinin “iş içinde eğitim-öğretim” yöntemini benimseyemediler. İçlerinde köylünün eğitilmesini istemeyenler de vardı.

Toprak ağaları ve köylünün ürününü ucuza alan esnaf da köylülerin okuryazar olmasını istemiyorlardı.

Din adamlarının çoğu da laik tutumu nedeniyle Köy Enstitülerinden hoşlanmıyordu. Yetiyecek köy öğretmenini kendilerine rakip görüyorlardı.

Bunlar yalan sözlerle kara çaldılar. Politikacılar da oy almak için bu karalamaları koz olarak kullandılar. Sonunda, bunlara inanan, devlet erkini elinde tutan yöneticiler bu okulları kapattı.

### *Köy Enstitüleri sürseydi ne olurdu?*

#### **İlköğretim yüzde yüz gerçekleşirdi**

İlköğretim yüzde yüz gerçekleşir, eğitim daha nitelikli olurdu.

Halkın kültür düzeyi ve mesleki çalışmalarındaki verim daha çok yükselirdi. Köylünün alım gücü yükselir, sanayi ürünlerini alır, sanayinin gelişmesi hızlanırdı.

Çağdaş bilim, teknoloji, sanat köylerde de benimsenirdi.

**Atatürk** ilkeleri doğru olarak yayılır ve benimsenirdi.

Köylerdeki üstün zekâlı çocuklar ortaya çıkarılır, bunlar üst düzey yatılı okulların sınavlarına girerek yükseköğrenim görebilirdi. Böylece ülkemiz değerli bilim insanları kazanırdı.

*Köy Enstitülerinin ilkeleri bugün uygulanabilir mi?*

**İş, ezberden önde...**

Köy Enstitülerinin kurulduğu yıllarda para, öğretmen ve öğrenci bulmak zordu. Şimdi olanaklar daha uygun olduğu için daha kolay uygulanabilir.

1940'ta nüfusumuz 16 milyon kadardı. Bunun yüzde 75'i yani 12 milyonu köylüydü. Şimdi 83 milyonun yüzde 25 kadardı köylü. Yani 20 milyondan fazla köylü var. Büyükşehir yapılan illerde köyler kentlerin içine alındığı için köy sayılmıyor fakat gerçekte köy yaşamı sürüyor. Bu nedenle köy nüfusu daha da çok.

Bana göre, iş okulunun ezber okulundan daha yararlı olduğu kabul edilirse Köy Enstitülerinin iş içinde eğitim ilkesi kent, köy her okulda uygulanabilir. Kentlerin kenar semtlerindeki okullar geniş arazide kurulabilir. Arazi bulunamayan kentlerde, tarım dersleri için topraksız tarım yapılabilir. Sanat çalışmaları için işlik yapmak geniş arazi istemez. Elbette çeşitli konularda çağın getirdiği gelişmelere göre yenilikler yapılır.

Şimdiki yatılı bölge ilköğretim okulları ile teknik liseler hemen uygulamaya elverişlidir.

*Bir öğrencilik anınızı anlatır mısınız?*

**Göçmene yapılan ev**

Çifteler Köy Enstitüsü'nde 3. sınıf öğrencisiydim. Müdürümüz **M. Rauf İnan** bana, "*Mahmudiye köyüne yaşlı bir göçmen kadın gelmiş, başka kimsesi yokmuş. Yanına beş arkadaş bul, işlikten kazma, kürek, mala alın. Seydisuyu'nun kıyısındaki çayıra onun için bir ev yapın*" dedi. Fakat evin nasıl yapılacağını, kullanılacak araç gereci nereden alacağımızı söylemedi.

Bizim sınıftan yapıcı arkadaşlarıma söyledim. Altı arkadaş araçları depodan alarak çayıra gittik. Komşulara da görevimizi anlattık. İki odalı bir ev krokisi çizdik. Bir kısmımız temel ve

pis su çukuru kazarken, bir kısımmız da toprak kazıp kerpiç çamuru hazırladı. Kerpiç için samanı ve kalıbı komşu evlerden istedik.

Çevrede temel için taş yoktu. Seydisuyu'nun sürükleyip getirdiğı küçük taşlarla temeli attık. Yeteri kadar kerpiç kestik. Duvarları örerken komşu evlerden hatıl ağaçları aldık. Bir hafta içinde evi çatı düzeyine kadar yükselttik. Sonra marangoz ekibi geldi, evi tamamladı.

*Bir öğretmenlik anınızı anlatır mısınız?*

### **Zamanında önlenen tifo salgını**

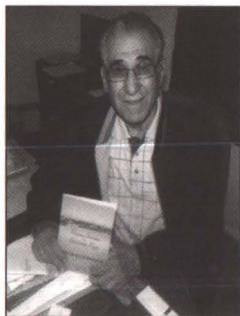
Köyde bir adam hastalanmış. Durumunun kötü olduğı söylendi. Evine ziyarete gittim. Bitkin durumda yatıyordu. Derdini anlattı. Hastalığının tifo olmasından kuşkulandım.

Evimde, bulaşıcı hastalıklarla ilgili küçük bir kitap vardı. Tifo konusunu okudum. Kuşkum arttı. Yakınlarına hastayı hemen ilçe merkezine götürüp doktora göstermelerini söyledim.

Hükümet doktoru da tifo diye il merkezindeki hastaneye göndermiş.

Bir hafta sonra köye iki sağık memuru geldi. Hastalık tifoymuş. Herkese tifo aşısı yaptılar. Köyde bazı evlerin hela çukurları açıktı, onları kapattırdılar. Köydeki iki çeşmeden su örneğı aldılar.

Köylülerin çoğı durumdan memnundu. Yalnız hela çukurlarının kapatılması için kimileri, "Başımıza iş aştın" diye sitem etti. Hasta bir süre sonra sağıaltılmış olarak geldi.



**İlyas Küçükcan**, Eskişehir Seyitgazi Büyükdere köyünden küçük bir çiftçi ailenin oğludur. İlkokulu kendi köyünde bitirir. Köy Enstitüsü çıkışlı ilkokul öğretmenin yönlendirme- siyle  ifteler'e kaydolur.

Demircilik dalına seçilir.

1949'da  ifteler Köy Enstitüsü'n  bitirir. On dört yıl köylerde  ğretmen-

lik yapar. 1962'de Gazi Eğitim Enstitüsü Edebiyat Grubu  ğretmenlik Bölümü'nü bitirir.

Mesleki kitaplar ve ders kitapları yazar.  ifteler Köy Enstitüsü  zerine yaptığı ** ncesi ve Sonrasıyla Çifteler Köy Enstitüsü** adlı inceleme kitabıyla 2018'de **Yunus Nadi Sosyal Bilimler Araştırma  d l **'nü kazanır.

Öğretmen örgütlerine  ye olur.

Evlenir,    çocukları olur.

*Köy Enstitülerinde eğitimin niteliği nasıldı?*

 a daşlık yönü (bilimsel, laik, demokratik, karma) son derece yeterliydi. Kişilik eğitimine önem veren yanı yeterliydi.

Düşünsel ve duygusal üretime önem veren yanı yeterliydi.

Bedensel  retim alanında bahçe tarımı, ağaçlandırma,  evre koruma ve geliştirme ayağı çok işlevseldi.

*Yöneticilerin ve öğretmenlerin niteliği nasıldı?*

Genelde nitelikleri, eğitim düzeyleri, yönetme becerileri, kuruma katkıları yeterli sayılabilir.

Sayıları az da olsa nitelik yetersizliği ve yönetim beceriksizliği olanlar öğrencilerce zaten dışlanıyordu. 1947 sonrasında gelenlerin yeterlilik düzeyi daha düşüktü.

*İş ve kültür dersleri dengesi nasıldı?*

Saat birimi olarak dağılımı ve bu rakamsal dağılımın mevsimlere göre oran değişikliğine uğraması eğitimi işlevsel kılıyor ve bütüncülleştiriyordu.

Ancak bu dağılım içinde tarımsal etkinliklerin üretime yatkınlığı ilgi ve işlevselliği çok yükseltiyordu.

*Enstitüler arasında ilişki ve yardımlaşma nasıldı?*

**Yurt düzeyindeki enstitüler bir aile gibiydi**

Ülke düzeyine yayılmış enstitülerin tamamı bir ailenin unsurları olarak görüldüğü için çok yönlü yardımlaşma, dayanışma ve iletişim hep işlevsel olmuştur.

Yapılanma yerleşim aşamasında ise enstitüler arası ekip denilen grup katılımları da son derece üretken sonuçlar vermiştir.

1947 yılına kadar Çifteler Köy Enstitüsü'nden dokuz enstitüye on bir ekip gönderilmiştir.

*Enstitüdeki eğitimi hayatta uygulayabildiniz mi?*

Duygusal ve düşünsel üretime dayalı iş eğitimi meslek yaşamında başarılı bir eğitimci olmamın temel dayanağını oluşturdu.

Özellikle duygusal üretime dayalı iş eğitiminin temelindeki müzik ve drama etkinlikleri kırsalda halkla bütünleşmede çok etkili olmuştu. El sanatına dayalı marangozluk ve dülgerlik (yapıcılık) becerileri de aynı derecede işlevseldi.



*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

### **Politikacı, eşraf, ağa üçgeni**

Ülke nüfusunun yüzde 80'ini oluşturan ve çok yönlü geri kalmışlık içinde olan kırsal kesim insanının aydınlanmasını çıkarları açısından uygun görmeyen iç ve dış işbirlikçi politikacı, eşraf, ağa üçgeni eliyle kapatılmıştır Köy Enstitüleri.

Sorumluluk bu özgün yapıların bozulması ve kapatılmalarına seyirci kalan siyasi iktidarlara ve dönemin eğitim yöneticilerine aittir.

*Bir anınızı anlatır mısınız?*

### **Eğiticinin dersi**

1947 sonrası bellek ağırlıklı öğretim ortamında ister istemez kopya öne çıktı. Kopya girişimimi gören öğretmenimiz görmezden geldi.

Üstelik kitaptaki cümleleri eksik yazdığımdan on üzerinden dokuz verdi.

Disipline vermedi ama eğitici olarak bana büyük bir ders verdi.

*Son olarak ne söylemek istersiniz?*

### **Köy Enstitüsü gibi kurumlar gerekli**

Uluslararası gelişmişlik farkının temel belirleyicilerinden olan eğitimin, çağdaş toplumun oluşturulması için çağcıl nitelikte olması gerekir.

Ancak bu şekilde **Atatürk**'ün, *"Eğitimdir ki bir ulusu çağdaş, yüce, özgür, bağımsız kılar"* sözünü gerçekleştirmiş oluruz.

Bu da ancak Köy Enstitüsü niteliğindeki kurumlar eliyle gerçekleşir, uygulanabilirdi.

## **Yakup Kepenek (1955)**

**Yakup Kepenek**, Rize Hemşin Yeni-yol köyünden yoksul bir ailenin ilk çocuğudur.

Beşikdüzü Köy Enstitüsü'ne gidemeydi ilkokul sonrasında okuma olanağı bulamayacaktı.

İlkokulu kendi köyünde okur. 1949 sonunda Beşikdüzü Köy Enstitüsü'ne girer. Burada üç yıl okuduktan sonra Çifteler Köy Enstitüsü'ne geçer. 1955'te Çifteler Köy Enstitüsü'nü bitirir.

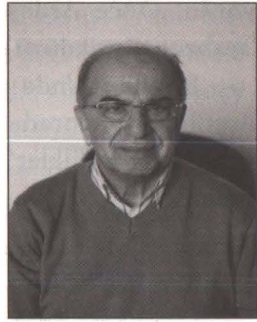
1955-1962 yıllarında ilkokul öğretmenliği yapar. Daha sonra Ankara Hukuk Fakültesi'nden mezun olur. İktisat doktorasını ABD'de tamamlar.

1964'te Köy Enstitüsü öğretmeni **Nuran Alptekin**'le evlenir. İki oğulları olur.

**Yakup Kepenek**, ODTÜ ve kimi üniversitelerde öğretim üyesi olarak çalışır.

22. Dönem'de Ankara CHP milletvekili seçilir.

*Cumhuriyet* ve *Birgün* gazetelerinde yazıları yayımlanır. Yayımlanmış kitapları vardır.



*Köy Enstitüsüne nasıl kayıt oldunuz?*

### **İlk kez elektriği gördüm**

Yağmurlu bir sabah, bir arkadaşımın aldığı bez ayakkabılarla dört saat yol yürüdükten sonra Pazar'da sınava girdim.

Sınavın kompozisyon sorusunu hiç unutmadım: *"Yaptığınız bir işe karşı teşekkür beklemeyiniz sözünü açıklayınız."*

Köy Enstitüsü için daha yola çıkmadan beynimize bu anlayışın yerleştirilmesine çalışılıyormuş.

Beşikdüzü'ne yolculuk iki gün sürüyordu; ister vapur ile ister tahta karoserli otobüsle olsun, yolculuk süresi değişmiyordu. Önce Ardeşen'den Trabzon'a 145 km, ertesi gün de Trabzon-Beşikdüzü'ne 54 km yolculuk yaptık.

Beşikdüzü'nde gözüme ilk "çarpan" okulun yerleşkesinde üretildiğini sonradan öğrendiğim elektrik ışıkları oldu. Sonra karşılaştığım "ilkler", ilk ayakkabı, elbise ve iç çamaşırı... İlk hamam...

*Köy Enstitülerinde eğitim nasıldı?*

### **Okul bizi Türkçede birleştirdi**

Eğitim, benim doyumsuz olan öğrenme isteğimi karşılıyordu, doyurucuydu. Çünkü gerek bilgi derslerinde gerekse el becerisi gerektiren derslerde, öğrenci olarak sürece özgürce katılıyor, soruyor ve sorguluyorduk. Dahası, öğrenmenin yeri ve zamanı sınırsızdı; tarih ya da matematik dersinden çıkıp öğle yemeği için bizimle yemekhaneye doğru yürüyen öğretmenlerimize derste sormaya fırsat bulamadığımız soruları soruyorduk. Aynı rahatlık sabah kahvaltısında ya da akşam ders çalışma saatinde de vardı.

Kırk kişilik sınıfta, anadilleri Lazca ve Rumca olanlar sınıfın yaklaşık yarısını oluşturuyordu; benim kaba/kırma Türkçem onlardan çok iyiydi. Özellikle Giresunlu arkadaşlarımızın Türkçesi kusursuzdu, onları Ordulular izliyordu.

Okul bizi Türkçede birleştirmeyi hedefliyordu. Trabzonlu arkadaşlarımızın b'leri "p" ya da tersi; aynı şekilde t'leri "d" diye söylemeleri bir tarafa bırakılırsa büyük ölçüde başarılıydı.

*Köy Enstitüsündeki yöneticileri ve öğretmenlerinizi anlatır mısınız?*

### **Giyim ve davranışlarıyla örnek insanlardı**

Yöneticilerimiz ve öğretmenlerimiz eşitlikçi ve demoklattı; özellikle cumartesi günleri bayrak töreni sonrasında ya-

pılan ortak toplantılarda her türlü eleştiriyi tam bir olgunlukla karşılıyorlardı. Eşitliği içselleştirmemiz kaçınılmazdı.

Öğretmenlerimiz kendilerini işlerine adanmış, örnek kişilikleriyle, 7/24 yemekte, mütalaa dediğimiz ders çalışma saatlerinde, konser vb. etkinliklerde, uyku dışında, sürekli bizimleydiler, bizimle yaşıyorlardı.

Sanırım gerek yöneticilerimiz gerekse öğretmenlerimiz, “seçilerek” gelmişlerdi ama hiç seçkinci değillerdi, eşitlikçiydiler.

Ayrıca yönetici ve öğretmenlerimiz sevgi doluydular; ben on bir-on altı yaşlarımı onlarla geçirdim. Anne, baba, kardeş sevgisini onlarla yaşadım, ben de onlara yaşatmaya çalıştım.

### *Köy Enstitünüzü kısaca anlatır mısınız?*

Benim iki enstitüm var; çok şanslıyım. Okulumun adı Köy Enstitüsü (Beşikdüzü) olduğunda ve öğretmen okulu (Çifteler) olduktan sonra, her birinde üçer yıl olmak üzere eğitim aldım; enstitüden öğretmen okuluna geçiş yıllarını yaşadım.

Üstelik ilki Doğu Karadeniz'deydi. Rize'den Ordu'ya tüm illerden. İkincisi ise İç Batı Anadolu'dan özellikle de Uşak ve Afyonkarahisar'dan gelen öğrencilerden oluşuyordu. Buna ek olarak her iki okul da kültürel etkinliklerde çevre köylerle iç içe yaşıyordu. O kuşak, böyle bir toplumsal ve kültürel bireşimin ürünüdür.

Ancak Köy Enstitüsü ile öğretmen okulu arasında önemli anlayış ya da yaklaşım farkları vardı. Birincisinde bizi çağdaş, ideal, görev bilincine sahip, kusursuz öğretmen olarak yetiştirmeye çalıştılar; ikincisinde bu noktalar sulandırıldı.

### *Ne gibi değişiklikler oldu?*

#### **Önce dil, sonra tutum değişti**

Önce dilimiz değişti, iktidardaki Demokrat Parti hükümeti Anayasa'yı Teşkilatı Esasiye Kanunu diye değiştirdi. Tüm

ders kitaplarımızın dili o yönde değişmeye başladı. Neredeyse okuduğumuzu anlamıyorduk.

Bizim için dildeki değişime uyum sağlamak gerçekten güç oluyordu. Türkçe öğretmenlerimizden biri bize Arapçanın Türkçeye üstünlüğünü kanıtlamaya çalışmıştı.

Sonra derslerde öğretmenlerimiz değişik bir tutuma girip enstitüleri eleştirmeye başladılar. Onlara göre, “eskiden” valiler ve Milli Eğitim müdürleri, illerinin köylerine atanan enstitü çıkışlı öğretmenlerin “ayağına” gidiyormuş; bu uygulama devletin hiyerarşisini bozan, giderek altüst eden ve asla onaylanamayacak bir anlayışmış.

*Köy Enstitüsünde kitaplık, kitap, dergi ve gazete okuma nasıldı?*

Diyebilirim ki hayatımın en güzel iki yılını Çifteler’de kütüphane görevlisi olarak geçirdim. Kütüphanedeki görevim sırasında yaşadığım üç olay beni çok etkiledi, daha doğrusu yönlendirdi.

**“Nâzım mı? Sus duymasınlar!”**

Birincisi; kitaplıkta bir “yasak kitaplar” kısmı var. On dört-on beş yaşlarındaki ben, en çok o kitapları merak ediyordum ve ilgiyle okuyordum. Yasak kitaplardan biri, **İsmail Habip Sevük**’ün, üstelik Milli Eğitim Bakanlığı yayını da olan ve 1930’lu yıllarda liselerde okutulan (yanılmıyorsa 2. sınıf) ders kitabıydı. Ben o kitapta **Nâzım Hikmet**’in iki şiirini okudum: “Yalınayak” ve “Türk Köylüsü.” Beşikdüzü’ne geldiğim gün nasıl elektriği görünce çarpılmış idiysem bu şiirlerden de o kadar etkilenmişim.

Köylüydüm ve enstitülerin eğitimi bana köylülüğümle gurur duymayı yalnızca öğretmemiş, aşlamıştı. Sonra ben enstitüye girdinceye kadar hiç ayakkabı giyemedim, çoğu kez yalınayaktım; karda kışta yalınayak, küçükbaş hayvan otlatmışım. Beynimde

şu tür sorular dolaşmaya başladı: **Nâzım Hikmet** kimdi, nasıl olmuştu da benim gibileri yazmıştı? Ayrıca bu şiirleri yazan kişi, neden ve nasıl karalanıyordu? Acaba bu şiirleri yazdığı için mi? Daha önce her şeyi sorabildiğim öğretmenlerime bu soruları soramıyordum; sorduğumda aldığım yanıt, artık dudaklara başparmak götürülerek yapılan bir “sus” işaretiydi.

### “Üniversiteye gitmelisin”

İkincisi; Milli Kütüphane’ye alınmama olayı. Yıl 1953, **Atatürk**’ün Etnografya Müzesi’nden Anıtkabir’e götürülmesi törenine katılmak üzere her sınıftan bir öğrenci seçilmişti; aralarında ben de vardım. Kütüphaneciyim ya, ilk işim Milli Kütüphane’ye gitmek olmalıydı. O zaman Kumrular Sokak’ta olağanüstü güzel, villa gibi küçücük bir yapı; hayranlıkla izliyorum, içeri gireceğim. Kapıdaki görevli;

*“Giremezsin, buraya yalnızca üniversite öğrencileri girebilir”* demez mi!

Dünyalar başıma yıkıldı. Ağlaya ağlaya oradan ayrıldım. Öğretmenim **Osman Şahintaş**’a durumu anlattım. Öğretmenim ne dese beğenirsiniz?

*“Sen de git üniversitede oku!”*

### “Git felsefe oku”

Üçüncüsü; bir kitapla ilgili. Kütüphaneye yeni gelen kitapları ben numaralıyor ve yerleştiriyorum. Bir gün zarftan **Tarihi Maddeciliğe Reddiye** adlı bir kitap çıktı; yazarı **Hilmi Ziya Ülken**. O günlerde yeni ortaya çıkan, kuşe denilen, hiç görmediğim parlak beyaz kâğıda basılmış bir çalışma.

Bu kitabı okudum, hiçbir şey anlamadım; tekrar okudum, yine anlamadım. O yıl öğretmen olacağım, “okuduğunu anlamayan öğretmen” olur mu? Öyle eğitilmişiz ki böyle bir şey düşünülemez bile. Ben yine öğretmenim **Osman Şahintaş**’a koştum, *“Öğretmenim durum bu; okuduğumu anlamadım, ne yapabilirim?”* diye sordum. Önceki cevabını tekrarladı:

*"Git felsefe eğitimi al!"*

Felsefe eğitimine yönelmedim ama yine halkın parasıyla ekonomi doktorası için gittiğim New York "ortamında" tarihi maddeciliği oldukça iyi öğrendim diye düşünüyorum.

Kütüphanelerimize gazete ve dergiler de geliyordu. Önce-leri bunların az sayıda ve tarafsız olmalarına dikkat ediliyordu sanırım; sonraları ise İslamcı dergiler, örneğin **Necip Fazıl Kısakürek**'in yayımladığı *Büyük Doğu*, **Eşref Edip**'in çıkardığı *Sebilürreşad* dergilerini anımsıyorum.

*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

**ABD ve yerli güçlerin işbirliğiyle...**

Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşadığı dönüşüm süreci, bu dönüşümü belirleyen ve birleşen iç ve dış —belki de dış ve iç olarak sıralamak daha doğru olur— etkenler.

**Yücel** ve **Tonguç**'un görevden uzaklaştırılmaları, **Yücel**'e yönelik saldırılar, ABD kaynaklı sözümona bilimsel raporlarda, enstitülerin nitelikli öğretmen yetiştiremediğinin vurgulanması, o zamana kadar kapalı köy ekonomisi ile yaşayan kırsal Türkiye'nin, kendi çocuklarının eliyle kabuğunu kırması ve canlanmasında yolunda atılan enstitü adımıyla çıkarları zarar görenler, eski yapıdan yararlanan ağa takımı, eğitimin yeniden dinsel-leşmesi için pusuda bekleyen çevreler, bilimin aydınlığından korkanlar, hepsi Köy Enstitülerinin kapanmasında rol oynadı.

Soğuk Savaş'ın başladığı yıllarda oluşan ABD ve yerli tutucu güçlerin bu işbirliği karşısında hiçbir güç tutunamazdı.

*Kısa bir öğrencilik anınızı anlatır mısınız?*

**Özgüvenim arttı**

Beşikdüzü'nde kimya öğretmenimiz **Sait Aydemir**, daha 2. sınıfta beni hem fizik-kimya laboratuvarı sorumlusu yaptı hem de bana Meteoroloji İstasyonu'nun izlenmesi görevini verdi.

Ben günde üç kez havanın sıcaklık, nem, rüzgâr, basınç gibi değerlerini ilgili kutunun içindeki göstergelerden okuyor ve kendisine iletiyorum. O günlerde televizyon yok, tek devlet radyosu var. Haber bültenlerinin sonunda verilen hava durumu bilgilerinin içinde Trabzon da var. O bilgi akışına katkı yapmış olmanın bende yarattığı özgüven tanımlanamaz.

Ek olarak, enstitülerin eğitim anlayışı, “üretilen ve edinilen bilgilerin üretimde kullanılması” ilkesine dayandığından benim meteoroloji ölçümlerimden okulun Karadeniz’de balık avlama ya da tarla işlerinde yararlanılıyordu.

*Kısa bir öğretmenlik anınızı anlatır mısınız?*

### **Çocuğu iyileştirdim**

Yıl 1955. Öğretmenliğimin ilk yılı. Fırtına Deresi üzerinde, Ardeşen’den 20 km uzaklıkta Mekaleskiriti —şimdiki adıyla Dikkaya— köyünde öğretmenim. Okulun bir odasında yatıp kalkıyorum.

Bir akşam geç bir saatte kapım çalındı. Kapıda genç bir çift, kadının kollarında bir çocuk. İçeri aldım. Çocuğun ateşi çok yüksek, çaresizler. Ardeşen yaya dört saat; ulaşım yok. Ben ne yapabilirim?

Okulda bize iğne yapmayı da öğretmişlerdi. Yanımda peni-silin iğnesi vardı; çocuğa iğne yaptım, gittiler.

Çocuk iyileşti, aile ders yılı süresince bana yerel yemekler getirdi. Daha da önemlisi, o tarihe kadar o köyden ilkokuldan sonra eğitime devam eden kimse yok. O çocuk benim de önerimle öğretmen oldu.

*Köy Enstitüleri üzerine en son ne söylemek istersiniz?*

### **Kapatılmaları yanlıştı**

Köy Enstitülerinin kapatılması çok büyük bir yanlıştı; üretimi, üreterek özgürleşmeyi ve bilimsel bilginin büyük önemini

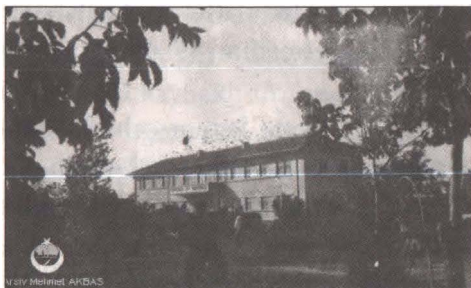


benim kuşağıma kazandırdıklarından dolayı enstitülerin benim için ayrı bir öneminin olması doğaldır.

Başta İzmir ve İstanbul olmak üzere yeni seçilen büyükşehir belediye başkanlarının, Köy Enstitülerinin eğitim anlayışını yaşama geçireceklerini belirtmeleri umut vericidir.

Ayrıca tekil düzeyde de yapılabilecek çok şey var. Aileler ve öğretmenler, enstitülerin çocuğun ve gencin “yaratıcı yeteneklerini” özgürlük içinde geliştirme olarak özetleyebileceğim anlayışını uygulamalıdır.

Her türlü “üretimin” önemi, üretimin özellikle de kişiyi “özgürleştirici” yönü, olabildiğince çok sayıda ailede ve okulda yaşama geçirilirse toplumun geleceği de o ölçüde aydınlık olacaktır!



*Eskişehir Çifteler Köy Enstitüsü*

## DİCLE KÖY ENSTİTÜSÜ / DİYARBAKIR (1944)

Kuruluş tarihi: 01.06.1944

Müdür: **Nazif Evren**

Öğrenci aldığı iller: Diyarbakır, Bitlis, Siirt, Urfa, Mardin, Van, Hakkâri.

Okulu bitirenlerin sayısı: 218<sup>10</sup>

Yeri: Diyarbakır-Malatya tren yolu üzerinde, Ergani'nin güneyinde, 5 km uzaklıktaki Hoşot Ovası'nda kurulur.

Binaların yapımında Akçadağ (Malatya), Pamukpınar (Sivas), Kepirtepe (Kırklareli), Arifiye (Kocaeli), Düziçi (Adana), Çifteler (Eskişehir), Kızılçullu (İzmir), Gönen (Isparta), Pazarcık (Kayseri), Cıvavuz (Kars), Hasanoğlu (Ankara) Köy Enstitülerinden gelen ekipler yardımcı olur. 850 dekar bir arazi vardır.

Açılış sırasına göre 19. enstitü olarak kurulur.

Enstitü müdürü **Nazif Evren**, kuruluş yerini ve ilk günleri şöyle anlatır:

Hoşot Zülküf Dağı'nın eteğinde, bu dağdan inen suların yarık yarık ettiği, ekilip biçilmeyen ve tekin sayılmayan bataklık bir yer.

...Sabahleyin Ergani İstasyonu'na indiğimde 600 m kadar uzakta bir tarlanın ortasında Köy Enstitüsü öğrencilerini gördüm. Bunlar Malatya Akçadağ Köy Enstitüsü'nden gelen ekipti. Müdürleri Şerif Tekben de başlarındaydı. Bu ekip gelirken iki öküz, iki at, hem öküzlerin hem atların koşulabile-

---

10) Nedim Menekşe, *Kapatılışlarının 50. Yılında Köy Enstitüleri Gerçeği*, 2005, s.401.

ceği bir arabayı beraberinde getirmişlerdi. Kuruluş için daha altı enstitüden ekip gelecekti.<sup>11</sup>

Dicle Köy Enstitüsü'ne, çoğu üç sınıflı eğitimli okulu bitiren köy çocukları alınır. Onlar önce ilkokulu tamamlar, sonra enstitüye kayıt olur. Çünkü çevre illerin kimilerinde yeterince ilkokulu bitiren bulunamaz.

Okuldan çıkan yazarlar: **Adnan Binyazar, Şevket Yücel.**



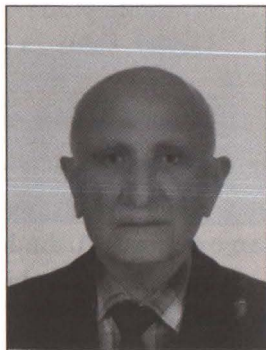
*Dicle Köy Enstitüsü binaları*

11) "Diyarbakır-Dicle Köy Enstitüsü", Köy Enstitüleri 1-2, KEÇEV, 2003, s.304.

**Servet Avcı (1950)**

**Servet Avcı** (1929), Van-Edremit'te ilkokulu bitirir. Altı aylıkken babasını yitirir. Olanakları olmadığı için başka okula gidemez.

İlkokulu bitirdikten üç yıl sonra köye gelen müfettişin ve öğretmeni-nin yönlendirmesiyle Diyarbakır Dicle Köy Enstitüsü'ne başvurur. 7 Temmuz 1945'te kaydını yaptırdığı Dicle Köy Enstitüsü'nü 1950'de bitirir.



Van'ın Gevaş ilçesi Güzelkonak köyüne atanır. Beş yıl aynı köyde, daha sonra Van merkezde çalışır.

1968'den sonra ilköğretim müdürlüğü yapar, 1981'de emekli olur.

İkisi kız, ikisi erkek dört çocuğu vardır.

*Dicle Köy Enstitüsü'nü kısaca anlatır mısınız?*

**Kendi işimizi kendimiz görürdük**

Okulun öğrenci sayısı 501'di. İki kamyon, iki şoför, iki çamaşırcı, bir yemek ustası vardı. Onun dışında her şeyi öğrenciler kendileri görürdü.

Demircilik, marangozluk, yapıcılık meslek dalları vardı. Her öğrenci bir enstrüman çalmak zorundaydı. Usta eğitimciler vardı.

On iki ayın sekiz ayı eğitim ve öğretim olurdu. Bir ay öğrencilere dönüşümlü izin verilirdi. Kalan dört ayda enstitünün işleri görülürdü.

Günde sekiz saat ders, akşam iki saat mütalaa vardı. Bu mütalaalar öğretmenlerce sıkı takip edilirdi.

Cumartesi öğleyin eleştiri-özeleştiri toplantıları yapılırdı.

Meyve sebze yetiştirir, buğday ekerdik. Birkaç öğrenci yetişen buğdayı kamyonla doldurur, değirmene öğütmeye götürürdük.

İmece yöntemiyle işleri görürdük. Kimi zaman başka enstitülere gider, orada binalar yapardık.

Devlet, yalnızca giysi, kereste, çimento gibi şeyler verirdi.

*Enstitüdeki bir gününüzü anlatır mısınız?*

Sabah 6'da kalkılır, önce çevre temizliği yapılırdı. Sonra alanda toplanılır, spor yapılır ve davul zurna eşliğinde halk oyunları oynanırdı. Ardından da derslere girilirdi. Akşam etüt olurdu.

Sırayla sınıflar birer hafta nöbetçi olur, o sınıf bütün işleri görürdü.

*Yöneticiler, öğretmenler için ne söylersiniz?*

Yöneticilerle öğretmenler gayet nitelikliydi ve öğrencilerle devamlı beraber sayılırlardı. Bir baba gibi bizleri sever, sorunlarımızla ilgilenirlerdi.

*Kitaplık ve kitap okuma nasıldı?*

Okulda kitaplık vardı. Boş zamanlarımızda kitap okurduk. Okuduğumuz kitapların özetini yazmamızı isterlerdi.

Gazeteyi ise arasıra Ergani ilçesine izinli çıktığımızda alıp okurduk.

*Son olarak Köy Enstitüleri üzerine ne söylemek istersiniz?*

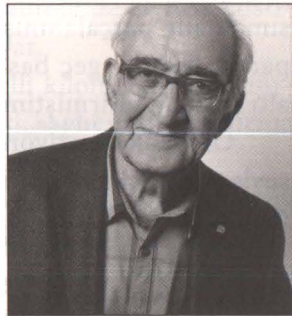
Köy Enstitüleri Türkiye'deki tüm köyleri öncelikle aydınlatmaya yönelik kurumlardı. Amacı köylüyü kalkındırmak, köylüye her türlü yardımı sağlamaktı.

Aynı yolda, aynı emek, gönüllerde bir tek dilek; Türk köyünü önde görmek, Türk köyünü önde görmek...

## Adnan Binyazar (1956)

**Adnan Binyazar**'ın annesi Elazığ Ağın'dan; Diyarbakır'ın Kulp, Silvan, Çermik ilçelerinde mahkeme başkâtipliği yapan babası Erzincan Kema-liye'dendir.

Babası yuvayı bozup ortalar-dan kaybolunca annesi, iki çocuğuyla Ağın'da yaşayan annesiyle kardeşinin yanına sığınır.



fotoğraf: corinna kneuttinger

**Binyazar**, yoksulluk ve acılar içinde geçen çocukluğunu *Masalını Yitiren Dev*'de yalın ve çarpıcı bir biçimde anlatır.

İlkokulu on altı yaşında tamamlar. 1950'de girdiği Dicle Köy Enstitüsü'nü 1956'da ikincilikle bitirir. **Adnan Binyazar**, enstitülerin özgün ilkelerinin yozlaştığı dönemde Dicle Köy Enstitüsü'nde okur.

Daha sonra Gazi Eğitim Enstitüsü Edebiyat Bölümü'nü bi-tirir.

İlköğretmen okullarında, Hacettepe Üniversitesi'nde ve Gazi Eğitim Enstitüsü'nde öğretmenlik yapar.

Kültür Bakanlığı, Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kuru-mu'nda çalışır. Öğretmenlik yaparken TÖS'e, TÖB-DER'e üye olur.

1981'de Berlin Eğitim Senatosu'nun çağrısı üzerine Al-manya'ya gider. Orada **İncila Özhan**'la birlikte altı ciltlik *Türkçe Dil ve Okuma Kitabı*'nı yazar. 1999'da yeniden Türki-ye'ye döner.

Yazar olarak birçok ödül alır.

*Köy Enstitüsüne girişinizi kısaca anlatır mısınız?*

Ben kent (Diyarbakır) doğumluyum. Okula başlama yaşımda aile parçalanmıştı. Orada burada hamallık, çıraklık yaparak ilkokula geç başlamış, kimi sınıfları sınavla geçerek on altı yaşında bitirmiştım.

Okumak da istiyordum. Enstitüde okuyan arkadaşlarım iyi şeyler anlattılar. Enstitüye ancak yer değişikliği yapıp köy doğumlu olunca alındım.

*Köy Enstitülerinde eğitimin niteliği nasıldı?*

Ben üç yıl Köy Enstitülü, üç yıl da ilköğretmen okulunda okuyarak tamamladım öğrenimimi.

Kentte büyümüş bir çocuk olarak iş eğitiminde yeterince başarılı olamıyordum. Enstitüye çöküş yıllarında başladığım için, öğrencilere despotça davranan çok öğretmenle karşılaştım.

Enstitüler ilköğretmen okuluna dönüştürüldükten sonra, *Varlık* dergisi okuyan öğrencileri *Orkun*, *Komünizmle Mücadele* türünden ideolojik dergilere zorunlu abone ettiren yöneticiler, öğretmenler türedi. Onların yanında tutumlarından örnek aldığımız saygın öğretmenlerle de karşılaştık.

*Köy Enstitülerinde yöneticiler, öğretmenler nasıldı?*

Nitelikli olanlar da vardı; eğitim düzeyleri düşük, yönetsel becerilerinden söz edilemeyecek türde, orada görev yaptıkları için her an küskün yöneticiler, öğretmenler de vardı. Onların çoğu enstitünün varoluşundan çok yıkımında etkili olmuşlardır.

*İş eğitimi derslerinde gücünüzün üzerinde çalıştırıldınız mı?*

Anımsadığım iki olay çok önemli:

**Zorluklara katlanmayı o sıralarda öğrendim**

1) Kirizma yaparken ellerimizin derisinde su toplanırdı. O durumda çalışamayınca bir de tarım öğretmeninden dayak

yerdik. **Şairin Kedisi** adlı öykü kitabımda (Can Yayınları) yer alan “Çuff Çuff” öyküsü bu konuda aydınlatıcı olabilir. **Masalını Yitiren Dev** adlı romanımın son bölümünde de Köy Enstitüsü deneyimlerine yönelik izlenimler var.

2) Bina yapımı sırasında sanırım elli kiloluk çimento torbalarını ta üst katlara taşırdık. Birçok işi, sağlığımızı, kaldırma gücümüzü hiç düşünmeden yaptırıyorlardı.

İyi mi kötü mü? Tabii kötü! Bir yandan da ağır işleri yaparken, “*Bu bizim işimiz, zor da olsa yapınca rahat edeceğiz*” gibi bir duygu vardı içimizde. Zorluklara katlanmayı o sıralarda öğrendim ben.

*Köy Enstitülerindeki sanat ve iş eğitimi öğretmenleri nasıldı?*

**İyilerdi, saygıyla andıklarım var bir de...**

Müzik ve resim derslerinde hep yetenekli öğretmenlerle karşılaştım, iş eğitimi ise ne yazık ki genellikle işten anlamayanların yönetimindeydi. Yalnız bu boşluğu o zaman da fark etmiş olmalılar ki enstitüye son zamanlarda atanan **Şükrü Yüksel, İbrahim Çamlı, Hüseyin Deniz** gibi öğretmenlerimi saygıyla anmak isterim.

*Köy Enstitülerinde kültür derslerinin içeriği nasıldı?*

**Çok iyi öğretmenlerle de karşılaştım**

İçeriği hem kapsamlıydı hem çağdaştı. Kültür derslerinde çok iyi öğretmenlerle de karşılaştım. Coğrafya öğretmenlerim **Muzaffer Yıldırım**tel ile **Feridun Muştu**’yu, fen derslerine giren **Lemi Uluer**’i, **Belkis Çorapçıoğlu** ile **Mehmet Çorapçıoğlu**’nu, edebiyat öğretmenlerim **Nuriye Üsküdarlı** ile **Agâh Önen**’i, **Abdurrahman Yücel**’i, müzik öğretmenlerim **Bedia Utku**’yu, **Mustafa Kurtdemir**’i, **Necati Seçkin**’i, resim öğretmenim **Adnan Varınca**’yı, şu anda adını çıkaramadığım ama son-



radan Devlet Opera ve Bale'sinde görev alacak denli yetenekli bir öğretmenimi, matematik öğretmenlerim **Lütfü Özhan, Cermal Ürkmez** ve **Nurettin Ceran**'ı hayatım boyunca unutamam. Adını anımsayamadığım daha nicelerini saygıyla anıyorum.

*Kitaplık var mıydı, özgür okuma nasıl oluyordu?*

**Klasiklerin tümü vardı**

Kitaplık vardı tabii. Dicle Köy Enstitüsü'ne girince, ertesi gün soluğu sonradan "enstitünün cenneti" saydığım kitaplıkta almıştım. Enstitünün en güzel salonu kitaplara ayrılmıştı. Kitaplar arasında büyümemiştim. En kapasitesiz kitaplık bile bana kapasiteli görünebilirdi. Oysa hayallerimi de aşacak düzeydeydi kitaplık.

Kitaplığın nasıl oluşturulduğuna ilişkin bilgim de yok. Yalnız Milli Eğitim Bakanlığınca yayımlanan klasiklerin tümü vardı. Ben de onları okuyordum zaten. İlk okuduğum kitap **Shakespeare**'in *Romeo ve Juliet*'iydi, belki sonuncusu da o olacak...

Türk yazarlarınca kaleme alınan şiir, roman, öykü türünden eserler çok sınırlıydı. Tarım, kooperatifçilik, eğitim vb. alanlara yönelik kitaplar hiç ilgimi çekmiyordu. Varsa yoksa oyun, roman, öykü ve düşünsel kitaplar...

Kitaplığı öğrenciler çalıştırıyordu. Bir aksamayla karşılaştığımı anımsamıyorum.

*Gazete ve dergi geliyor muydu?*

*Türk Dili, Varlık* yanında *Orkun, Komünizmle Mücadele*, Milli Eğitim Bakanlığı'nın çıkardığı ya da bakanlığın satın alıp gönderdiği dergiler yok değildi. Ama ben onlarla hiç ilgilenmiyordum. *Türk Dili* dergisine aboneydim. Bir de *Varlık*'a. *Varlık* Yayınları'nı da yakından izliyordum.

Daha önce de söylediğim gibi enstitü, ilköğretmen okuluna dönüştürüldükten sonra öğrencilerin büyük bir kesimini *Orkun* ve *Komünizmle Mücadele* dergilerine abone ettiler. Abone olmayanlara iyi gözle bakılmıyordu.

*Köy Enstitüleri arasındaki iş, kültür alışverişlerini anlatır mısınız?*

Yapıların ortaklaşa yapıldığı döneme rastlamadım. Ancak Diyarbakır ve Elazığ Kız Öğretmen Okulu öğrencilerinin okulumuza geldiğini, sportif etkinliklerde bulunduklarını anımsıyorum.

İlköğretmen okulu olduktan sonra çevre illerden müftülerin, imamların, "Hoca Efendi" namı ki kişilerin konferanslarına yer verilmeye başlanmıştı.

*Köy Enstitülerine bugün baktığınızda eleştirdiğiniz bir yön var mı?*

Enstitülerin kentlerden uzak oluşu, öğrencilerin sosyalleşmesinde boşluklar bırakmıştır. Öne sürüldüğü gibi, kendini bir kültür varlığı olarak yetiştiren öğretmenlerin oranının pek yüksek olduğu kanısında değilim. Giyimde kuşamda "tek tip" uygulaması öğrencilerin toplum dışı kalmasına yol açıyordu.

*Sizce Köy Enstitüleri neden kapatıldı?*

### **Toprak ağaları ile bürokratların güç birliği**

O zamanın iktidarı, Köy Enstitüsünden yetişenlerin köylerde kendilerinin temsilcisi olacağını sandı. Toprak ağaları, para babaları, enstitülerin yeni kullar yetiştirdiği yanılgısına düştüler.

Tam tersi oldu, onların arasından düşüncelerini aydınlığa erdirmiş özgür kafalı insanlar çıktı. Amaçlarını gerçekleştiremeyen toprak ağaları, bürokratlar, en verimli döneminde Köy

Enstitülerini aydınlanma tarihinden silmeye kalktılar. Aralarında akıl almaz bir güç birliği de kurdular.

Oysa o gün de bugün de Türkiye'yi çağdaş eğitim düzeyine ancak Köy Enstitüleri modelinin eriştireceğine inanıyorum.

Sorumluluk, umduğunu bulamayan o dönemin iktidarına aittir.

*Köy Enstitüleri sürseydi ne olurdu?*

### **Dünyaya örnek olacaktı**

Devlete yük getirmeyecek üretici eğitimin kurumlaştığı yerlerdi Köy Enstitüleri. O haliyle bugünlere gelseydi yapısında ilköğretimi, ortaöğretimi, Halkevlerinde uygulanan sanatsal kursları da barındıran köy üniversiteleri oluşacak, oralardaki uygulama bütün dünyaya örnek olacaktı.

Eğitim ezberci yöntemle tükenişe uğramayacak, üretici eğitim anlayışı yalnız okullarda değil, insanın günlük yaşamında da etkili olacak, bu da insanımıza çağdaşlaşma yolları açacaktı.

*Öğretmen Okulları Köy Enstitülerinin ilkelerini yaşatabildi mi?*

Yaşatamadılar. Tersine, oralarda Köy Enstitüsü ruhunu taşımayan insanlar yer alınca o kurumlar da yozlaştı. Okulların her akla gelen yerden devşirilen öğretmenlerle doldurulması, Cumhuriyet döneminde temeli atılan çağdaş eğitim anlayışının yozlaşmasına yol açmıştır.

Din öğretimini önde tutan bir eğitim uygulaması, “dindar ve kindar nesiller” yetiştirme amacının en tehlikeli adımıdır. Orada yetişenlerin bile kısa bir süre sonra, çağdışı kalmanın acısını ruhlarında duyacaklarına inanıyorum.

*Bir öğrencilik anınızı anlatır mısınız?*

**“Ölmüş mü o?”**

Anılarım hep kitaba yönelik. Bir yaz tatilinde at otlatıyordum. Elimde de **Shakespeare**’in *Hamlet*’i vardı. Kendimi hep o halimle anımsıyorum.

Bir gün de yatakhane elimde kitapla uyuyup kalmışım. Bir arkadaş da ranzanın üstünde Kuran okuyormuş. Nöbetçi öğretmen yatakhane dolaşırken beni gösterip, “Ölmüş mü o?” diye sormuş.

**Duman öğretmenin yüzüne püskürdü**

Her öğrenci gibi ben de sigara içmeye heves ettim. Okullarda sigara içilen yerler tuvaletlerdir. İlk dumanı içime çekmiştim ki içeriye nöbetçi öğretmen girdi, “*Sen de mi sigara içiyorsun?*” diye sordu. Başımla hayır işareti yaptım. Tokadı patlatınca avurtlarımda sakladığım bütün duman öğretmenin yüzüne püskürdü. Kötülüğün iyilik yarattığı oluyor, o günden sonra zaman zaman denesem de asla sigara tiryakisi olmadım.

**Dövse mi sevse mi?**

Yine bir yaz tatilinde, eğitim şefinin odasının temizliğinden ben sorumluydum. O gece, aynı memleketten olduğumuz santralcinin yanında yattım. Öğleye kadar uyanamamışım. Anahtarları alıp kaçtığımı sanmışlar.

Uyanıp hiçbir şey olmamış gibi yönetim binasına giderken her tarafı jandarmaların sardığını gördüm. Eğitim şefi **İbrahim Oymak** beni görünce ayağının altına alıp ezsin mi, sevincinden boynuma sarılıp hasret mi gidersin, bilemedi. Onun iki duygu arasında bocaladığı o günkü gibi gözümün önündedir.

*Son olarak ne söylemek istersiniz?*

**Eğitim eşitliği kaldırıldı**

Köy Enstitüleri kapatılarak yurttaşın en doğal hakkı eğitim eşitliği de ortadan kaldırıldı. Eğitim, neredeyse parası olanın elde ettiği bir meta gibi algılanıyor.

Gerçek eğitim, artık parası bol olanlara özgü. İnsanın kendini yetiştirme hakkı ayrıcalık yarattı mı orada eğitimden söz edilemez. Bu, eğitilenlerin, eğitim hakkını kullanamayanları daha insafsız sömürmelerine yol açar. Türkiye, her gün biraz daha bu batağa saplanıyor.

## DÜZİÇİ KÖY ENSTİTÜSÜ / ADANA (1940)



Kuruluş tarihi: 25.07.1940

Müdürler: **Ahmet Lütü Dağlar** (1940-47), **Ahmet Şakir Oba** (1947-48), **İshak Toker** (1948-49), **Azmi Gökmen** (1949-51), **Ramazan Oral** (1952-54).

Öğrenci aldığı iller: Adana, İçel, Hatay, Gaziantep, Kahramanmaraş.

Okulu bitirenlerin sayısı: 58'i kız, 878'i erkek olmak üzere toplam 936 kişi.

Yeri: Düziçi Köy Enstitüsü, Adana Bahçe ilçesi tren yolu üzerinde Yarbaşı durağına 11 km uzaklıkta Haruniye bucağına bağlı tarıma elverişli arazide, Almanlar tarafından Ermeni çocukların eğitimi için yapılan üç katlı okul onarılarak eğitim-öğretime başlar. Enstitünün ilk yıl 400 dekarlık sınırlı yeri varken, 1942'de 2 bin 500 dekarlık bir araziye sahip olur.

1939'da **Ahmet Lutfi Dağlar**'ın yönetiminde Adana'da açılan Eğitim Kursu sona ermeden Haruniye Düziçi Ovası'na taşınır. Eğitimciler ilk çalışmayı yapar. Sebze yetiştirir, ağaç dikerler. Kısa bir süre sonra Köy Enstitüsü yasası çıkar, kurs enstitüye bağlanır.

Enstitü müdürü **Ahmet Lutfi Dağlar** ilk günleri şöyle anlatır:

...Bir yandan sebze bahçesi kurarken bir yandan da fidanlık ve meyve bahçesini kurmaya çalıştık. Bahçemizi hektarlara böldük. Hektarlar arasında yollar geçirdik, bu yollara muhtelif meyve ağacı fidanları diktik. Ayrıca 4 hektarlık bir yerde de fidanlık temelini attık; meyveli meyvesiz 8 bin kadar fidan yetiştirdik. Bu fidanlık bu yıl daha da genişleyecektir. Ayrıca 60 dekarlık bir meyve bahçesi de ilkbaharda yapılmış olacaktır.<sup>12</sup>

Okuldan çıkan yazarlar: **Ali Kemal Gözükara, Behzat Ay, Hasan Turan, İbrahim Karalı Davutluoğlu, Süleyman Şimşek, Osman Şahin, Osman Nuri Poyrazoğlu, Mahmut Yağmur, Mustafa Okumuş, Prof. Dr. Doğan Çağlar.**



*Düziçi Köy Enstitüsü binaları*

12) **Ahmet Lutfi Dağlar**, "Düziçi Köy Enstitüsü Yılları", Köy Enstitüleri 1-2, KEÇEV, 2003, s.224.

## Düziçi çıkışlılar enstitülerini anlatıyor:

### Ali Yüce (1946)

**Ali Yüce'nin** kimliğinde doğumu 1928 yazsa da asıl doğum tarihi 1926'dır. İki yıl sonra nüfusa yazılır. Ancak o, *"Ben asıl Köy Enstitüsüne gidince doğdum"* der.

Hatay Yayladağ ilçesi Hisarcık köyünde çobanken Düziçi Köy Enstitüsü'ne giderek hem kendisini kurtarır hem de edebiyatımız iyi bir şair kazanır.

Çeşitli okullarda öğretmenlik yaptıktan sonra Gazi Eğitim Enstitüsü İngilizce Bölümü'nü bitirerek İngilizce öğretmeni olur.

**1982 Türk Dil Kurumu Şiir Ödülü** ve **1994 Akdeniz Şiir Ödülü** (İtalya) başta olmak üzere birçok ödülün sahibidir.

29 Nisan 2015'te Ankara'da yitirdiğimiz **Ali Yüce**, şiirleriyle yaşıyor. "Demokrasi Pehlivanı" (1999) şiiri Köy Enstitüsü'nün onun yaşamındaki yerini gösterir:



Köy Enstitülerinden önce  
Molla Osman'ın yanında okurdum  
Fes giyer, sarık bağlardım

Enstitüye gitmeseydim eğer  
Elimde kara bayrak  
Dörtmala koşardım ortaçağa

Öğretmenlerimin öğretmeni  
İsmail Hakkı Tonguç  
ve Hasan-Âli Yücel  
Enstitüye gitmeseydim eğer  
Göğsümde kulluk madalyam  
Demokrasi pehlivanı olurdu



*Köy Enstitüsüne gidişinizi kısaca anlatır mısınız?*

### **Evden kaçtım**

Hatay'ın kurtuluş yıllarında cami hocasının yanında okuyordum. O sırada köye gece okulu açıldı. Orada yeni abece öğrendim. Sonra köyümüzün yakınında Kışlak köyüne yeni okul açıldı. Oraya yayan gidip geldim. 3. sınıfta öğretmen askere gitti. Okulu bıraktım. Öğretmen askerden dönünce yaşımlerlediğinden 3. ve 4. sınıfı dışarıdan sınavla, 5. sınıfı da okuyarak bitirdim. Okuyarak dediysem öğleye kadar davar güdüyor, öğleden sonra okula gidiyordum. Cumartesi, pazar günleri de davar güttüm, çobanlık yaptım.

İlkokulu bitirdiğimde on sekiz yaşımdaydım. Düziçi Köy Enstitüsü'ne yazılmak için köyden kaçtım. Yarı yolda anam-babam yakaladı. İnat ettim. 5 lira harçlık koydular. İkinci Dünya Savaşı yıllarıydı. Gidip kaydoldum. Köyden kimileri gâvur okuluna gittim diye üzölmüş arkamdan.

### *Köy Enstitülerinde eğitimin niteliği nasıldı?*

Köy Enstitülerinde eğitim yeterliydi, nitelikliydi. Ezbere değil yaparak, yaşayarak öğrenmeye dayalıydı. En iyi yönü, sanat ve iş eğitiminin her şeyden çok olmasıydı.

### *Kitaplık, özgür kitap okuma nasıldı?*

Kitaplık gereksinimleri karşılıyordu. Yararlanıyorduk. Yaz tatili dönüşü kitap özeti istenirdi.

*Cumhuriyet* gazetesini Düziçi Köy Enstitüsü'nde okumaya başladım. Dergiler de geliyordu.

### *Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

### **Halk düşmanları**

Köy Enstitülerini halk düşmanları kapattı. Halkın uyanmasını istemeyenler, kölelik düzeninin bitmesinden korkanlar ka-

pattı. Beyinlere zincir vuranlar bu zincirin kırılmasını istemediler. Sorumlular, halk düşmanlarıdır.

*Son olarak bu konuda ne söylemek istersiniz?*

**Aynaya baksalar...**

Timurlenk hayatında bir kez aynaya bakmış. Bakar bakmaz ağlamaya başlamış; çünkü yüzü çok çirkinmiş.

Nasreddin Hoca, *"Sultanım"* demiş, *"biz bu yüzü bir ömür boyu görüyoruz, siz bir kez bakmaya dayanamıyorsunuz."* Günümüz Timurlenkleri hiç aynaya bakmıyorlar.

Eğer aynaya baksalar Türkiye bu duruma düşmezdi.

**Mustafa Okumuş (1951)**

**Mustafa Okumuş**, 1932'de Maraş'ın Türkoğlu ilçesi, Karalar köyünde doğar. Babası bir eğitmendir. 1943'te üç sınıflı öğretmen okulunu bitirir.

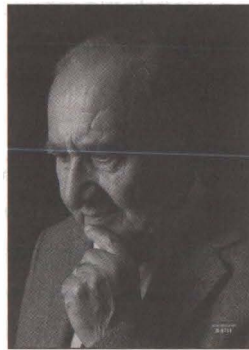
Düziçi Köy Enstitüsü'nde iki yıl hazırlık okuduktan sonra enstitüye kaydolar.

1951'de Düziçi Köy Enstitüsü'nü bitirir. Hemen o yıl Adana'nın Feke ilçesi Kodas köyünde öğretmenliğe başlar.

1960'ta Gazi Eğitim Enstitüsü Edebiyat Grubu Bölümü'nü bitirir. Daha sonra Kahramanmaraş merkez ortaöğretim okullarında öğretmen ve eğitim yöneticisi olarak görev yapar. 1981'de emekli olur.

İkisi kız, üç çocuğu vardır. Yerel gazetelerde yazıları çıkar.

Şiir, deneme, öykü, araştırma alanlarında 10'un üzerinde kitabı yayımlanır.



*Köy Enstitüsüne nasıl kayıt oldunuz?*

## **Atla dağları aştık**

1943'te üç yıllık eğitimci okulunu bitirdim. Eğitimime devam edebilmem için iki yıl daha okuyup ilköğretim mezunu olmam gerekiyordu. O günlerin koşullarında dışarıda çocuk okutmak zor işti. Bir yılım boşa gitti. Okuma hevesim daha da arttı. 1944 sonbaharında Maraş Milli Eğitim Müdürü **Siret İstemi**, babama misafir olmuştu. Benimle çok yakından ilgilendi, bir şiir okumamı istedi. Hemen fırladım, bir selam çakıp **Hassan-Âli Yücel**'in "**Atatürk**" şiirini heyecanla bir solukta okudum. Çok beğendiler, alkışladılar. Müdür;

*"İsmail Efendi bu çocuğu okut!" dedi.*

Benim de muradım o ya... Sözün arkasını getiremedi. Müdür anlamıştı.

*"Düzici Köy Enstitüsü, eğitimci okulu mezunlarını hazırlık sınıfına alıyor. İki yılın sonunda başarılı olanları enstitüye kayıt yapıyor, sana hiçbir yükü olmaz."*

Babam da ben de çok sevinmiştik. En kısa zamanda atla dağ yolundan akşamüzeri Düzici'ne ulaştık. O geceyi bir tınıdıkta geçirdik. Ertesi sabah kayıt için eğitimbaşına uğradık. Gerekli belgelerle hazırlık sınıfına kaydım yapıldı.

Babamın eğitimci olduğunu öğrenen eğitimbaşı **İsmail Safa Güner**, benimle daha yakından ilgilendi. Nöbetçi öğreniciyi çağırıp eline bir liste verdi, kümebaşına yolladı. Oradan terzihaneye, depoya yollandım. Tepeden tırnağa giydirildim. Aynanın karşısına geçtiğimde biraz önce imrenerek baktığım okul öğrencilerinden hiçbir farkımın kalmadığını gördüm.

İkinciüzeri babam geldi. Eskilerimi çıkın yapıp verdiğimde, hayranlıkla bana bakıyordu. "*Hayırlı olsun, Allah zihin açıklığı versin*" dileği ile vedalaştık.

*Enstitünüzü kısaca anlatır mısınız, işleyiş nasıldı?*

### **Müzik eşliğinde halk oyunları, spor...**

Düziçi Köy Enstitüsü Adana Bahçe ilçesi Haruniye nahiyesinde kurulmuştur. Alman binası adıyla bilinen, yüksekçe bir tepede yer alan (muhtemelen misyoner okulu) dört-beş katlı büyük bir ahşap binada geçici olarak işlevine başlamıştır. Sağlıklı olmayan bu ahşap bina en kısa zamanda terk edilerek düze kurulan daha sağlıklı, kullanışlı derslikler, işlikler, öğretmen lojmanları, spor salonu, hamam, mutfak, yatakhane, yemekhane, ziraat yönetim binaları yapıldı. Ahır, tavla gibi bölümlerden oluşan bir eğitim sitesi oluşturuldu. O günlerde çevrede elektrik yoktu. Elektrik jeneratörle sağlanıyordu.

Yönetimde okul müdürünün iki yardımcısından biri eğitimbaşı eğitim işlerine, diğeri parasal işlere bakardı. Her sınıfın bir öğretmen kümebaşı vardı. Karma eğitim uygulanırdı. Okulda yumuşak, koruyucu, gücünü sevgi ve saygıdan alan bir otorite vardı. Ayrıca öğrenciler de yönetimde okul başkanı, inzibat başkanı olarak ya da temizlik vb. alanlarda görev alırlar, yönetime yardımcı olurlardı.

Yöneticiler ve öğretmenler, özellikle öğle yemeklerinde birer birer öğrenci masalarında yer alırlardı. Bu demokratça tavırları nedeniyle, dolaylı biçimde de olsa, onlardan sofra adabını öğrendiğimizi söylemeliyim. Örnek davranışlar sergileyen yönetici ve eğitimcilerimizden kişiliğimizin oluşumunda çok yararlandık.

Tek merkezden yönetilen müzik eşliğinde halk oyunları oynanır, sportif etkinlikler düzenlenirdi. Her mezunun el becerisi kazanmasına önem verilirdi.

*Köy Enstitüsünde eğitim, eğitimin niteliği nasıldı?*

### **Yaşayarak, yaparak...**

Kuşkusuz kuruluş aşamasında bu okullar çok sorun yaşadı. Devlet bütçesinin çok kıt olduğu bir dönemde kendi fiziki ge-

reksinimlerini döner sermayeli bir uygulamayla kendi olanakları içinde karşıladılar. Bu nedenle de ihtiyaçtan doğan, iş ağırlıklı bir eğitim sistemi uygulandı.

Ancak giderek meslek ve kültür dersleri ağırlık kazandı. Görerek, yaşayarak, yaparak üretken nitelikli eğitim öncelik kazandı. Mesleki ve kültür yetkinliğinin yanında, mezunlarına el becerisi kazandırmaya devam etti.

Çünkü o günün koşullarında köylerimizde eğitimin fiziki altyapısı çok eksikti. Köy öğretmenleri kendi kendilerine yetmek zorundaydı.

### *Yöneticiler ve öğretmenler nasıldı?*

Yöneticiler ve öğretmenler, ana-baba yarısı kavramının içini dolduran, öğrencilerle bütünleşen eğitimcilerdi. Köy Enstitüsü uygulamasına yürekten inanan bu insanlar, özverileri, hoşgörüler ve sevecen yaklaşımlarıyla bir aile büyüğünün davranışlarını sergilerlerdi.

Ülkede eğitimli insan sayısının az olduğunu dikkate alırsak, başlangıçta bu okullarda ilkokul öğretmenlerinin de görev yapması son derece doğaldır. Ancak bunlar mesleki uygulamanın içinde pişmiş, pedagojik formasyonları gelişmiş öğretmenlerdi. Benim öğrencilik dönemimde, 1944'lü yıllar ve sonrasında, kadro tamamen Gazi Eğitim ve üniversite mezunu branş öğretmenlerinden oluşmaya başlamıştı.

### *Kitaplık, özgür kitap, dergi, gazete okuma nasıldı?*

#### **Batı klasikleriyle tanıştık**

Kitaplık, laboratuvar, müzikhane, resim atölyesi ve yeterince ışık vardı. Öğrencilerin özgün ilgi ve yetenek alanlarını geliştirmek için bu okullar yeterli altyapıya sahipti. Söz konusu özel yetenek geliştirme mekânlarında rehberlik yapacak branş öğretmenleri ya da son sınıf ağabeyleri bulunurdu.

Ben hazırlık sınıfındayken iş eğitimimiz ziraatla sınırlıydı. Çok zamanımız oldu. Bu zamanı hep kitap okuyarak kullandığımı söylemeliyim. Batı klasikleriyle daha o günlerde tanışma fırsatı buldum. Kitaplığımız oldukça zengindi. Ancak okul dergisi, duvar gazetesi dışında yeterince gazete, dergi okuduğumuzu söyleyemem.

*Köy Enstitüsünü kimler, niçin kapattı?*

6254 sayılı yasayla Köy Enstitüleri, ilköğretmen okulları statüsüne alınarak 1954'te zamanın iktidarınca kapatıldı. Sorunun gerektirdiği yanıt bu ama yeterli değil bence. Bu sona gelişin nedenlerinin, önyargısız bir eğitimci gözüyle irdelenmesi gerekir diye düşünüyorum. Gerçekçi bir algılamaya varabilmemizin gereği de bu sanırım.

Çok partili düzene geçişin ana ögesi olan partilerin, rekabeti popülist (halk yardakçısı) temeller üzerine kurmalarından köylünün kalkınmasını, uyanmasını istemeyen kurulu düzen çıkarıcıları ve emperyalist güçlere kadar uzayan bir serüven... Köy Enstitüleri, demokrasi bilinci oluşmadan çok partili düzene geçişin kurbanı mı yoksa diye düşündüğüm olmuştur kimi zaman...

*Kısa bir öğrencilik anınızı anlatabilir misiniz?*

**Tokat yerine gülümseme**

Sınıfça revirin önünde toplanmıştık. Kilomuz, boyumuz ölçülecekti. Belden yukarı soyunuktuk. Herkes önündekinin çıplak sırtına şaplak vuruyor, şakalaşıyordu. Bir an ben de önümdekine vurmak üzere sağ elimi kaldırdığımda arkamdakinin suratına hızlıca çarptım. O anda bileğimi bir el kavradı, öne hareketimi engelledi. Dönüp baktığımda eğitimbaşımızla yüz yüze geldim, çok utandım.

İyi bir tokat beklerken elini gevşeten eğitimbaşı, yüzüme dikkatlice baktı, hafif bir tebessümle çekip gitti. O günden sonra eğitimbaşımızla ne zaman karşılaşsam başım öne düşerdi.

*Kısa bir öğretmenlik anınızı anlatır mısınız?*

Başyardımcım teneffüste bir öğrenci getirdi, “Müdür bey, ben bu öğrenciyle başa çıkamadım. Çok yaramaz, problemlı bir öğrenci” dedi.

Belli ki pataklamıştı, bırakıp gitti. Ders zili çalınca dek öğrenci odamda ayakta bekledi. Ben masamda bir şeylerle meşgul oldum. Arada onu göz ucuyla izlemeye aldım. Önce kızardı, sonra terlemeye başladı. Her an yerimden kalkıp kendisini çok fena pataklamamı bekler bir hali vardı. Bir yandan da kendiyile hesaplaştığı belliydi.

Derse gir zili çaldı. Başımı kaldırdım, gözlerimi gözlerine diktim; kirpikleri inip kalkıyordu. Ağlamaklı bir hali vardı. Yerimden kalktım, ona iyice yaklaştım. Titriyordu. Elim kaldırdım, dayak atacağımı düşünürken saçlarını okşadığımda ağlamaya başladı.

*“Git oğlum, elini yüzünü yıka. Son saat derse girme, arkadaşların seni bu durumda görmesin. Doğru evine git. Bir daha seni suçlu olarak karşımda görmek istemiyorum.”*

Elimi öpüp ayrıldı. Aradan zaman geçti. Yardımcım;

*“Hocam, o çocuğa ne yaptınız? Çok olumlu bir değişim sürecine girdi”* dedi.

*“Senin yaptığının tam tersini...”* diye yanıtladım.

Utandırmanın en olumlu ve etkili bir ceza olduğunu eğitimbaşımından öğrenmiştim. Bu yöntemden çok yararlandığımı söylemeliyim.

*Son olarak ne söylemek istersiniz?*

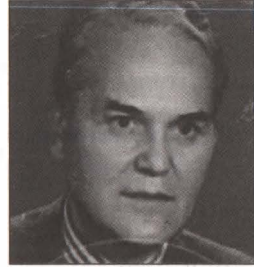
Köy Enstitüleri sistemi, kalkınmayı, bilinçlenmeyi ve çağdaşlaşmayı köyden başlatmayı amaçlıyordu. Bizim gerçeklerimizden, koşullarımızdan, gereksinimlerimizden doğmuştu.

O günlerde nüfusun yüzde 80'i köylerde oturuyor, çiftçilik ve hayvancılıkla geçiniyordu. Toplumsal dokunun temeli çok kuşaklı ailelerden oluşuyordu. Bugün bu dengeler tam tersine döndü. Sanayi, kırsaldan kentsele göçü tetikledi. Köyler boşaldı, kentler beton yığına döndü. Çok kuşaklı ailelerin yerini çekirdek aile aldı.

Öyleyse, Köy Enstitülerinin yeniden kurulmasının söz konusu olacağını düşünmüyorum. Ne var ki bugün ezber ağırlıklı, hayattan kopuk eğitimin, Köy Enstitülerinin üretken, uygulamalı, hayatın içine dönük sisteminden yararlanacağı çok şey var diye düşünüyorum.

### **Haydar Demirtaş (1951)**

**Haydar Demirtaş**, 1933'te Hatay'ın Kırıkhan ilçesine bağlı Dedeçınar köyünde doğar. Ancak nüfusa kaydı 1939'dan sonra yapılır. O tarihe dek Hatay, Fransız işgalindedir. İşgal sonrası devletin memurları evlere gelerek tek tek kayıtları yaparlar.



1941'de Saylak köyünde tek öğretmenle ilkokul açılır. Yıl sonunda öğretmen askere alındığından okul kapanır. 1942'de öğretmen terhis olunca okul yeniden açılır.

**Haydar** okuma yazmayı evde öğrendiğinden doğrudan 2. sınıfa kaydederler. 1946'da ilkokulu bitirdiğinde onun için daha ileri eğitim olanağı yoktur.



Daha sonra Düziçi Köy Enstitüsü'nden gelen bir öğretmen, kapanan bu kapıyı aralayarak beş arkadaşıyla birlikte **Haydar**'ın bu enstitüye kaydolmasını sağlar.

Düziçi Köy Enstitüsü'nden 1951'de mezun olur. Önce Şanlıurfa'da, sonra da Hatay ilinin değişik yerlerinde ilkokul öğretmenliği yapar. Ardından Gazi Eğitim Enstitüsü'nün Pedagoji (Eğitim) Bölümü'nü bitirir.

Hatay Kız İlköğretim Okulu'nda meslek dersleri öğretmenliğine atanır. Bu okulda çalışırken teşkilat ve idare dersi için yazdığı kitap bakanlıkça onaylanır.

Birinci Milliyetçi Cephe Hükümeti döneminde aynı okulda öğretmen eşiyle birlikte Kayseri Rehberlik ve Araştırma Merkezi'ne uzman olarak sürülür.

1977 milletvekili seçimlerinde CHP'den Hatay milletvekili seçilir.

1980 Askeri Darbesi'nden sonra tekrar iline döner, İskenderun'a yerleşirler.

İki kız, bir erkek çocukları olur.

*Köy Enstitüsüne nasıl kaydoldunuz, okula gidiş sürecinizi anlatır mısınız?*

### **Dünyam değişmeye başladı**

En büyük ağabeyim **Ali Demirtaş**, Ankara Hasanoğlu Köy Enstitüsü Sağlık Bölümü'nün son sınıfında okuyordu. Onun küçüğü, **Mustafa** ağabeyim, beni enstitüye götürmeye karar verdi. İlkokul 4. sınıftayken babamı kaybetmiştim. Çok sıkıntılı bir dönem, para yok. En büyük ağabeyimin okula her gidişinde annem Türkmen kadın başlığını çıkarır, oradan bir altın koparır, *"Bu senin yol paran"* diyerek ağabeyime verirdi. Gelin olurken dedem on beş altın takmış.

Benim için de başlığı çıkardı, son altını kopararak beni götürecek ağabeyime verdi.

O yıllarda ulaşım çok zordu. Hassa-Kırıkhan arasındaki yola köylüler "Uluyol" diyorlardı. Kırıkhan'a gidecek köylüler sabahleyin Uluyol'a iner, kamyondan bozma posta arabasına binerlerdi. Biz de öyle yaptık. Uluyol kenarındaki pelit ağacının altında arabayı bekledik. Araba geldi. İlk kez arabaya biniyordum. Heyecanımı belli etmemeye çalışarak posta aracına bindim.

Kırıkhan'a geldik. Kayıt için enstitünün istediği belgeler vardı. Yirmi yıl köyde öğretmenlik yapacağımıza dair yükümlülük belgesi ve bu belgenin geçerli olabilmesi için güvenilir bir kefil isteniyordu. Kimse kefil olmak istemedi. Zamanın Belediye Başkanı **Sabri Kılıçoğlu** bir belediye çavuşuna, "*Git, Haydar'a kefil ol*" dedi. Sorun çözüldü.

O gece Kırıkhan'a çok yakın olan Karataş köyünde oturan akrabalarımızda kaldık. **Memiş Emmi** 2,5 lira kâğıt para verdi. Ekmegin 5 kuruş olduğu yıllarda 2,5 lira çok değerli paraydı. Sabah olunca tekrar Kırıkhan'a indik. Yine kamyondan bozma bir otobüsle İskenderun'a geldik. Trenle önce Toprakale'ye, buradan da aktarmalı olarak Adana'dan gelen trenle Yarbaşı istasyonuna vardık. Yarbaşı istasyonunda rampa nedeniyle tren duramıyordu. Yavaşlayınca atladık. Trene de ilk kez biniyordum.

Dünyam değişiyordu. Otobüse bindim, trene bindim... Yolculuk bitmedi. Yarbaşı'ndan at arabasıyla Düziçi'ne!.. At arabasına da ilk kez bindim.

Okula vardık. Benim gibi kara kuru, çelimsiz köy çocukları hep kayıt için gelmişler. Okulun öğrencileri önümüzü kesiyorlar: "*Nerelisiniz, nereden geldiniz?*" Hataylı, Adanalı, Kahramanmaraşlı, Gaziantep'li, Mersinli öğrenciler kendi hemşerilerine sahip çıkıyor, onlara yol gösterip yardımcı oluyorlar.

Okul başkanı **Ali Rıza Yılmaz**, son sınıf öğrencisi ağabeyimin sınıf arkadaşı. Hassalı hemşeri benimle özel ilgileniyor. Kayıt bürosuna gidiyoruz. Eğitim şefi kayıt belgelerimizi ince-

liyor. Kaydımız yapıldıktan sonra da öğrenciler bizlere yardım edebilmek için birbirleriyle yarış ediyorlar.

Her şey hazırlanmış: İç çamaşırları, elbiseler, gömlekler, potinler... Okulun terzisi **Ali Usta** şöyle bir boyuna bosuna bakıyor, "3 numara, 4 numara, 5 numara..." diyor. Depodan ona göre elbise veriliyor.

Arkasından, makineyle hemen saç tıraşı... Tıraş edenler de okulun öğrencileri, Bitmedi. Hemen okulun hamamına... Tepeden tırnağa değişim. Köy giysilerimiz çöpe... Okul haklı; o yıllar bit, pire yaygın. Sonra diş fırçası, macun, sabun, havlu... Ağız temizliği anlatılıyor. Dahası muslukların, tuvaletin nasıl kullanılacağı öğretiliyor. Daha önce yeni gelen öğrencilerin bazıları küçük taşlarla taharet alıp taşları tuvalet giderine atmışlar. Tuvaletler tıkanmış.

Görevli bir öğrenci okulun bölümlerini gezdiriyor, zaman çizelgesini anlatıyor: Yatış, kalkış, etüt, kahvaltı, ders ve iş saatleri, öğle-akşam yemeği saatleri...

Dinlenme saatlerinde bir öğrenci mandolin çalıyor, akordeon çalan da var. Etrafında kızlar, erkekler milli oyunlar oynuyor.

Daha ikinci gün çevre temizliği yapıyoruz. Başımızda büyük sınıftan bir ağabey var. Bana bir kürek veriyorlar, küreğin boyu, boyumdan uzun.

*Köy Enstitülerinde eğitim, eğitimin niteliği nasıldı?*

### **Çağdaş, laik ve bilimsel eğitim**

Baştan gururla söylemeliyim: Köy Enstitülerinde zorunlu veya seçmeli din dersi yoktu. Laik ve çağdaş bir eğitim vardı. İyi ki din dersi yoktu. Bir şekilde tarikatlar sızar, bu ulusal ve evrensel eğitim kurumunu da amacından saptırırdı.

Yine baştan söylemeliyim: Enstitülerde **Atatürk**'ün istediği "*fikri hür, irfanı hür, vicdanı hür*" eğitimciler yetiştiriliyordu.

Bir başka çok önemli konu da okulların karma olmasıydı.

Bu üç temel unsur çağdaş, laik ve bilimsel eğitimin olmazsa olmazıdır.

Okulların yatılı olması da öğretmen adaylarının günde yirmi dört saat eğitildiği anlamına gelir.

Köy Enstitülerinde her iş öğretmen-öğrenci işbirliği ile yapılırdı. Tüm temizlik işlerini öğrenciler yapardı.

Tüm tarım dersleri uygulamalıydı. Tarım alanında üretiyor, okulun yemekhanesinde tüketiyorduk.

Sanat dersleri de öyle. Yapıcılığın usta öğrencileri, demirciliğin usta öğrencileri, marangozluğun usta öğrencileri işbirliğiyle binaları yapıyor, birlikte iş yapmanın (imecenin) mutluluğunu yaşıyorlardı.

Kültür derslerinde de ezberciliğin yerini araştırma, inceleme, sorgulama, sebep-sonuç ilişkilerini bulma, değişik kaynakları tarama almıştı; içeriği belirleyen ölçütler bunlar olmuştu.

*Kitaplık, özgür okuma nasıldı?*

**Şair ve yazarlar yetişti**

Düziçi Köy Enstitüsü'nün çok zengin bir kitaplığı vardı. Kitaplıkta kadrolu bir de kitaplık memuru görev yapıyordu. Kitaplık sabahtan akşama dek açıktı.

Türkçe öğretmenleri okuma alışkanlığı kazanmamız için ödevler veriyor, araya neler okuduğumuzu soruyorlardı. Milli Eğitim Bakanı **Hasan-Âli Yücel** zamanında Türkçeye çevrilen dünya klasiklerini okuyorduk.

**Eğitim Tarihi** adında bir ders kitabımız vardı. O kitabı okudukça ufkumuz genişliyordu. Kitap, dünya tarihinde gelip geçmiş tüm eğitimcilerin görüşlerini ve neler yaptıklarını içeriyordu. İsviçre'de eğitim denince **Johann Heinrich Pestalozzi**'nin iş eğitimi, Amerika'da eğitim denince **John Dewey**'in pragmatizmi akla gelir ve hâlâ o ülkeler için geçerli anlayış-

lardır. Rusya'da, Çin'de eğitim... **Jean-Jacques Rousseau**'nun *Émile*'i gibi... Bu kitap yalnız bir eğitim tarihi değildi, aynı zamanda felsefi görüşleri içeriyordu.

Düziçi Köy Enstitüsü'ndeki kültürel zenginlik ve kitap okuma alışkanlığı sonucu yalnız benim sınıfımdan —sınıf kırk beş kişilik— üç yazar çıktı: **Ali Yüce** (yazar, şair), **Mustafa Okumuş** (yazar, şair), **Şevket Yücel** (yazar).

*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

**Dış ve iç sömürücü güçler birlik olup kapattı**

Bugün daha iyi değerlendiriyorum ki enstitülerin kapatılması ABD'nin isteğiyle olmuştur. Önce FETÖ kumpasına benzer propagandalarla karalama kampanyası başlatıldı.

Başbakan **Adnan Menderes**, *"Enstitüler devleti yönetenlerden daha donanımlı insanlar yetiştiriyor. Bu, kabul edilemez"* diyordu.

Toprak ağaları, *"Köy çocuklarını okutursanız çiftimizi kim sürecektir, kızlarla erkekler bir arada olur mu? 'Ateşle pamuk bir arada olmaz,' bu okullar komünist yuvası, enstitülerde dinsizlik öğretiliyor"* diyorlardı.

**Tonguç** ve **Yücel** görevden alındı. **Yücel**'in yerine enstitülere karşı olan **Reşat Şemsettin Sirer** getirildi.

1950'de iktidara gelen DP, NATO'ya girmek için ABD'ye ödünler vermeye başladı. Kore'ye Türk askeri gönderildi. **Menderes**, *"Küçük Amerika olacağız"* diyordu. Enstitüleri karalama kampanyası yoğunlaştı.

1954'te DP iktidarı ABD'nin gözüne girmek ve içeride de toprak ağalarını memnun etmek için enstitüleri kapattı.

*Kısa bir öğrencilik anınızı anlatır mısınız?*

**İşe yarar eğitimin yaptığı...**

Okula yeni kaydolmuşuz. Elektrikle ilk kez tanışıyoruz. Elektrik düğmesini açıp kapamayı öğrendik.

Geceleri ranzalarda yatıyorduk. Yeni gelen bir öğrenci ranzanın üst katında yatıyordu. Aynı köyden iki-üç gün önce gelen diğer bir öğrenci arkadaşımız, *"Hiç renk vermeyin, onu işleteceğim"* dedi.

Merakla izlemeye başladık. Üst katta yatan köylüsünün tam üstünde elektrik lambası sarkıyordu. Çok ciddi bir şekilde, *"Canım hemşerim, köylüm, bak uykumuz geldi. Üstünde sarkan o lambayı üfle, söndür de uyuyalım"* dedi.

Yeni gelen çocuk önemli bir iş yapıyormuş gibi üflemeye başladı. Yüksek sesle, *"Çok sağlam, sönmüyor"* dedi. Üç günlük kıdemli köylüsü, *"Önce ciğerlerini nefesle şişir, sonra üfle"* dedi. O üflerken öteki, düğmeye bastı ve lamba söndü... Gü-lüşmeler...

Sonra ne mi oldu?

O elektrik lambasını üfleyerek söndürmeye çalışan arkadaşımız, kısa zamanda okulumuzun elektrik santralini çalıştıran, arızalarını gideren ve okulun tüm elektrik işlerini yöneten, ses cihazlarını ayarlayan "usta öğrenci" oluverdi.

*Bir öğretmenlik anınızı anlatır mısınız?*

**Denetlemede öğretmenime rastlayınca...**

1965 yılında Gaziantep'te ilköğretim müfettişiyim. O zaman Gaziantep'in en büyük ilkokulu, Ömer Aliye Battal İlkokulu. Okulu karı-koca olan Ömer ve Aliye isimli şahıslar yaptırıp Milli Eğitim'e bağışlamış.

Birinci sınıflı okutan bir öğretmenin teftişine girdim. Öğretmeni görür görmez hem heyecanlandım hem de şaşırdım. Karşımda eğitimci, Düziçi Köy Enstitüsü'ndeki öğretmenimiz **Ali Kaynak**. Ben onu tanıdım ama onun beni tanıma olanağı yok. Ne yapmalıyım diye düşündüm. Okuma yazma dersini ben işlemeye karar verdim. *"Öğretmenim siz lütfen oturunuz, dersi ben işleyeceğim"* dedim. Bir anlam veremedi.

Dersi işledikten sonra yanına gidip elinden öptüm. “Siz, benim Düziçi’den öğretmenimsiniz. Ben sizi teftiş edemem. O nedenle dersi ben işledim” dedim. Ağlaştık...

Enstitülerin kapatılma aşamasında okuldan sürgün edilen ilk öğretmenlerimizdendi **Ali Kaynak**. Elbette Köy Enstitülerinde emeği olan öğretmenime hak ettiği gibi “üstün başarı raporu” yazdım. Işıklar içinde yatsın...

*Köy Enstitüleri için en son ne söylemek istersiniz?*

**Demokrasiye kavuşur, üretim toplumu olurduk**

Diyeceğim şu ki;

1) Enstitüler kapatılmasaydı okuma yazma bilmeyen, Türkçe bilmeyen yurttaş olmazdı.

2) Enstitüler kapatılmasaydı PKK olmazdı. Ulusal eğitim gören birey laiktir; ırk, din, dil, mezhep ayrımı yapmaz.

3) Köy Enstitüleri kapatılmasaydı FETÖ olmazdı.

4) Enstitüler kapatılmasaydı “aydınlanma devrimi” tamamlanır, iç ve dış sömürü olmazdı.

5) Enstitüler kapatılmasaydı bu ölçüde şehirlere göç olmazdı.

6) Enstitüler kapatılmasaydı ülkemiz “gerçek demokrasi”ye kavuşurdu.

7) Enstitüler kapatılmasaydı “üretim toplumu” olurduk.

## Halil Erkan (1956)

**Halil Erkan**, 1946'da Mersin Arslan-köy'de ilkokulu bitirir.

Çok yoksul bir ailenin sekizinci çocuğudur. İlkokulu bitirince önce babasını, iki yıl sonra da annesini yitirir.

İki yıl sınavlara gidemez. Üçüncü yıl ağabeyinin yardımıyla, 70 km'lik yolu yürüyerek Mersin'de Düziçi Köy Enstitüsü sınavlarına girer. Sınavı kazanır, 1949'da kaydını yaptırır. Yaz tatillerinde gündeliğe giderek harçlığını çıkarır.

Bir yıl hazırlık sınıfında olmak üzere altı yıl okuyarak 1956'da mezun olur. Köy Enstitüsü olarak girdiği okul son iki yıl öğretmen okuluna dönüşür.

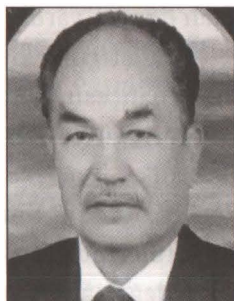
Okulu bitirmeden önce atanmak istedikleri üç ili sorarlar. O, *"Türk bayrağının dalgalandığı her yer"* diye yazar. Bingöl'ün Solhan ilçesinin Hırbozan köyüne öğretmen olarak atanır.

1961'de Gazi Eğitim Enstitüsü Pedagoji Bölümü'nü bitirir. Çeşitli okullarda öğretmenlik ve ilköğretim müfettişliği yapar.

Çalışırken öğretmen örgütlerine, emekli olduktan sonra da demokratik kitle örgütlerine üye olur.

Üç çocuğuna iyi bir eğitim sağlar.

**Halil Erkan**, benim Gönen Öğretmen Okulu'ndan öğretmenimdi. 2011 yılında yaşamını yitirdi.



*Öğretmenim, Köy Enstitülerinde eğitimin niteliği nasıldı?*

**Eğitim nitelikliydi**

Köy Enstitülerinde verilen eğitim-öğretim kuruluş amaçlarına uygun olarak çok nitelikliydi. Öğrenciler yurdumuzun



köy koşullarına ve işlerine göre yetiştirilirdi. Örneğin; Köy Enstitülerinde demircilik, marangozluk, inşaat, tarım gibi uygulamalı dersler vardı.

Çalıştığım okullarda, kapısında, camında, çatısında, uygulama bahçesinde ufak tefek eksiklikleri, arızaları Milli Eğitim Müdürlüğü ve Bakanlıktan yardım beklemeden kendimiz giderirdik.

İlköğretim müfettişliği yıllarımda köylere gittiğimde Köy Enstitülerinde iş eğitimi almış öğretmenlerin ve Köy Enstitülerinin değerini bir kez daha takdir ettim.

### *Kültür dersleri nasıldı?*

Köy Enstitülerinde kültür dersleri gayet yeterliydi. Ancak her meslekte olduğu gibi öğretmenlik mesleğinde de yaşam boyu okumak ve kendini yenilemek gerekir.

Bir İsveç atasözü der ki: *"Her gün doğan güneş kendi koşulu ile doğar. Bugün uyumlu, başarılı olabilirsiniz ama bu yarın da uyumlu, başarılı olacağın anlamına gelmez."* Her doğan güneş kendimizi geliştirmemiz, yenilememiz gerekir.

### *Köy Enstitüleri arasında iş ve kültür alışverişi nasıldı?*

Köy Enstitülerinde gerek duyulduğu zamanlarda iş ve kültür alışverişleri yapılırdı. Örneğin; Köy Enstitüsüne yakın okulu olmayan köylere okul yapılır, ziraat işlerinde örnek çalışmalarda bulunulurdu. Ayrıca gerek duyulan köylere gidilir, eğitici ve eğlendirici tiyatro gösterileri yapılırdı.

### *Kitaplık, kitap, dergi ve gazete okuma nasıldı?*

Çok zengindi. Dünya klasiklerinden oluşmuş bir kitaplığı-mız vardı. En çok okuyan çocuğa, okumaya teşvik için ödül verilirirdi.

Dergi ve gazete de gelirdi. *Varlık* dergisini, *Hayat* mecmuasını anımsıyorum.

## *Disiplin nasıl sağlanırdı?*

Köy Enstitüsünde disiplin öğrenci ve öğretmen kurullarınca sağlanırdı. Bir disiplin olayı önce öğrenci, sonra öğretmen kurullarından geçerdi. Dayak yoktu. Konu öğretmen-öğrenci işbirliği içinde çözülebilir duruma getirilirdi.

## *Köy Enstitüsü ilkelerini atandığınız yerlerde uygulayabildiniz mi?*

Adana Düziçi Köy Enstitüsü'nde almış olduğum iş eğitiminden çok yararlandım. Köy Enstitülerinin önemini bir kez daha takdir ettim ve gurur duydum.

Ben Bingöl'ün Solhan ilçesinin Hırbozan köyüne atandığımda, okul köyevi olarak kerpiçten yapılmış, ilkel, toprak bir binayı gösterdiler.

Köy Enstitüsünde aldığım iş eğitimi sayesinde kırılan, bozulan sıraların tamirini, binanın dökülen sıva ve badanasının yapılmasını, okul önünde bulunan arazinin bir kısmının öğrenciler için oyun sahası, bir kısmının da uygulama bahçesi olarak düzenlenmesini ve uygulamasını öğrencilerimle beraber sağladık.

## *Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

Tamamen siyasi amaçlarla kapatıldı.

Genellikle geri kalmış ülkelerde kendinden önceki iktidarlar ve partiler tarafından yapılmış iş ve kurumları yıkmak amaç haline gelmiştir.

Sorumluluk, DP ve onun başı **Adnan Menderes**'e aittir.

## *Kapatılmasaydı ne olurdu?*

**Halk uyanır, hesap sorardı**

Köy Enstitüleri sistemi süregelseydi, şu andaki Misakı Milli hudutları içindeki 40 bin köyümüz (Hakkâri'nin Şemdinli

ilçesinin Ördekli köyünden Edirne'nin Yunanistan sınırındaki köyüne kadar) uyanır, kendini yönetenlerden hesap sorardı. AB'nin birçok ülkesinin altı-yedi yüzyıl önce geçirmiş olduğu ilkel ortamda kalmazdık.

1956-57 yılında Doğu'da toprak altında yaşayan halkımızın çocuklarını okutmaya başladığımda ülkemizi yönetenlerin genelde Doğu'da şıhlar, ağalar, Batı'da sermaye sınıfının olduğu kanısındaydım; şimdi yine aynı kanıdayım.

Şu anda yine ülkemizdeki çetelerin birçoğu, ülkeyi yönetenlerin kanatları altında gelişiyor. Bereket bunlara karşı direnen, haktan hukuktan yana davrananlar var. Onlar da olmasa vay halimize!.. Halkın büyük çoğunluğu hak etmediği bir yaşam sürüyor. Bugünleri gördükçe Atatürk gözümüzde bin kez daha büyüyor.

*Unutamadığınız bir öğrencilik anınızı anlatır mısınız?*

### **Kerpiçleri kurtardık**

Bir gün iş dersimizde süthane yapmak için kerpiç dökmüştük. İki-üç saat sonra etütteyken yağmur başladı.

İş öğretmenimiz gelip, "Çocuklar emekleriniz boşa gitmesin" dedi. Sınıfça hemen gidip kiminin üstünü kapattık, kimini kapalı yerlere taşıdık. Döktüğümüz kerpiçleri kurtardık.

*Bir öğretmenlik anınızı anlatır mısınız?*

### **Üstümde biriken kar...**

Bingöl'ün Solhan ilçesinin Hırbozan köyüne ilk gidip göreve başladığımda tek odalı, çok ilkel bir evde kalıyordum.

Kışın, gece yatarken ayağımın üstünde bir ağırlık hissettim. Karanlıkta elimi bir uzattım, kar. Ayakucuma yakın duvar yıkılmış. Açılan delikten yorganın üstüne kar yağmış. Allah'tan duvarın tamamı yıkılıp da altında kalmamışım diye sevindim.

*Köy Enstitüleri hakkında son olarak ne söylemek istersiniz?*

**Kuranlara heykel, yıkanlara lanet...**

Köy Enstitülerini açanların her yıl 17 Nisanlarda sevgi ve saygı ile anılarak heykellerinin dikilmesini isterim, dilerim.

Köy Enstitülerini kapatanların da her yıl 17 Nisan günleri başta olmak üzere lanetlenmelerini isterim, dilerim.

## ERNİS KÖY ENSTİTÜSÜ / VAN (1948)

Kuruluş tarihi: 18.11.1948

Müdürler: **Mustafa Yaldır, İbrahim Oymak.**

Öğrenci aldığı iller: Van, Hakkâri.

Okulu bitirenlerin sayısı: 1950-1954'te 175.<sup>13</sup>

Yeri: Ernis Köy Enstitüsü, Van Muradiye Ernis köyünün 2 km uzağında, Van Gölü'nün kuzey kıyısında, Ruslar zamanında tersane olarak kullanılan yirmi-otuz binanın bulunduğu yerde kurulur. İlçe merkezi Erciş'e 20 km uzaklıktadır.

İlk aşamada Erzurum Pulur Köy Enstitüsü'nde bulunan 110, Diyarbakır Dicle'den de 15 öğrenci Ernis Köy Enstitüsü'ne gönüllü olarak nakledilir.

**Yücel ve Tonguç'tan sonra Milli Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu** zamanında kurulan 21. Köy Enstitüsüdür.

**Banguoğlu** ve İlköğretim Genel Müdürü **Yunus Kâzım Köni** zamanında 1948'de açılan son Köy Enstitüsüdür.

**Tonguç'un** yerine ilköğretim genel müdürü olan **Yunus Kâzım Köni** yeri inceleyerek, sazlık ve bataklık olan 50 dekarlık kısmın sıtma tehlikesine karşı kurutulması kaydıyla burasının enstitü kurmaya uygun olduğunu belirtir:

Ernis, yeter arazisi, suyu ve başlangıçta tamir ve tadil edilerek kullanılacak taş binaları bulunması bakımından mak-sada elverişlidir.<sup>14</sup>

Erzurum Pulur ve Malatya Akçadağ Köy Enstitülerinin Ernis Köy Enstitüsü'nün kurulmasında katkısı olur.

13) **Nedim Menekşe, Köy Enstitüleri Gerçeği**, Lüleburgaz, 2005, s.468.

14) **Yunus Kâzım Köni**, "Ernis Köy Enstitüsü", Ülkü, Halkevleri ve Halk Odaları Dergisi, Sayı 24, Aralık 1948.

**Müdür Mustafa Yaldır**, öğretmenler ve öğrencilerle birlikte ek binalar yapar, suyu getirir, çevreyi ağaçlandırır.

## **Ernis çıkışlılar enstitülerini anlatıyor:**

### **Enver Taşbaşı (1951)**

**Enver Taşbaşı**, 1931'de Erzurum'un Tortum ilçesinin Tortumkale köyünde doğmuştur.

Çiftçi bir babanın ilk çocuğudur.

1951 yılında Ernis Köy Enstitüsü'nü bitirir.

İlk olarak Erzurum Hınıs Karaçoban köyüne atanır.

1951-1968 arasında Erzurum ve Ankara'daki değişik okullarda öğretmenlik ve yöneticilik yapar.

1984'te emekli olur. Emekli oluncaya kadar birçok kez üstün başarı belgesi ile ödüllendirilir.

Biri kız, ikisi erkek üç çocuğu vardır.



*Köy Enstitüsüne nasıl kaydolduğunuzu anlatır mısınız?*

### **Pulur'dan Ernis Köy Enstitüsü'ne...**

Köyümüzden iki arkadaşıla birlikte 1946'da Erzurum Pulur Köy Enstitüsü'ne kaydolduk.

Üçüncü sınıfta öğrenci iken Ernis Köy Enstitüsü açılacağı duyuruldu. Birinci ve üçüncü sınıf arasındaki öğrencilerden gönüllü olanların okul idaresine gitmeleri istendi. Ben de başvurdum. Üçüncü sınıftan otuz öğrenci gittik.

*Ernis Köy Enstitüsü'nü biraz anlatır mısınız?*

Van Gölü'nün kenarındaki Ernis köyünde daha önceden Deniz ve Göl İşletmelerine ait binalarda eğitim verilmeye başlandı. Bizim dışımızda birinci sınıflara yeni kayıtlar başladı.

Okul müdürümüz **Mustafa Yaldır** idi. Çok iyi bir insan ve iyi bir yöneticiydi. Gece yata Khanemizi dolaşır, uykuda üzeri açılan öğrencilerin üstünü bir baba şefkatiyle örterdi.

Enstitüsünün kuruluşunu müdürümüz ve öğrenciler yaptı.

*Pulur Köy Enstitüsü ile Ernis Köy Enstitüsü'nü karşılaştırır mısınız?*

Pulur Köy Enstitüsü ile Ernis Köy Enstitüsü arasında gözle görünür bir fark yoktu. Eğitim aynı eğitim. Sadece birinde her şeye sıfırdan başladık. Ernis'e Pulur'dan öğretmenler gelmişti, ayrıca yeni atanalar da vardı. Denizyollarına ait hazır binalar değerlendirildi. İlk eğitim bu binalarda yapıldı.

*Okuduğunuz enstitülerde eğitim nasıldı?*

Yenilikçi ve gelişmelere açık olan bir eğitim sistemi ile sürekli okumaya ve öğrenmeye teşvik edici programlarımız vardı.

Öğrencilere sadece eğitim verilmemiş, kendilerini bilimsel konularda, sanat, spor, müzik, tarım, ziraat, hayvancılık, sağlık ve inşaat gibi alanlarda geliştirmeleri sağlanmıştı.

Yılın on bir ayı eğitim veriliyordu. Her öğrencinin bu eğitim dallarında her yıl üçer ay eğitim alma zorunluluğu vardı. Günlük zaman çizelgelerinde elli dakika okuma saati olarak ayrılmıştı.

*Köy Enstitülerinin kapatılma süreci konusunda ne söylersiniz?*

**Bakan Reşat Şemsettin Sirer kolunu kanadını kırdı**

Aşiret ağaları köylülerin kendilerine hizmet etmemelerinden korkuyorlardı. Kapanması için birçok suçlamalar ortaya

atılmıştır. Plan ve programlar değiştirildi. Karma eğitime son verildi. Kız öğrencilerin sayısı azaltıldı. Özgür okuma ve özelleştiri uygulamaları kaldırıldı.

1946'da **Hasan-Âli Yücel** görevden alındıktan sonra Milli Eğitim Bakanı **Reşat Şemsettin Sirer** zamanında köy öğretmen okullarına dönüştürüldü, Köy Enstitülerinin kolu kanadı kırıldı. 27 Ocak 1954'te 6234 sayılı yasayla Köy Enstitüleri kapatıldı.

*Bir öğrencilik anınızı anlatır mısınız?*

### **Az daha boğuluyorduk**

Van Gölü'nde bulunan Adır Adası o yıllarda Köy Enstitüsüne tahsis edilmişti. Enstitü adına orada koyunlar besleniyordu. Okulun et ihtiyacı burada beslenen koyunlarla sağlanıyordu.

Bir gün adadan et getirmek için görevlendirildik. Okulun bir takası vardı; o takaya görevli öğrenciler bindik.

Beş ya da altı kişiydik. Adır Adası'na gittik, görevimizi yaptık.

Dönüşte gölde fırtınaya tutulduk. Tam gölde takamız devrilirken göl kenarına yerleşen köylüler tarafından kurtarıldık.

Okula haber verildi. Gelen yardım ve arabalarla sağ salim okulumuza döndük.

*Bir öğretmenlik anınızı anlatır mısınız?*

### **Yoktan var edilen okul**

Yedek subaylığını yaptıktan sonra (1960-1961) Ankara Çubuk Kızılöz köyünde görevlendirildim. Bu köyde ilk kez okul açılacaktı. Baraka olan bir binayı okul yaptık. Okulda ne bir yazı tahtası, ne bir sıra, ne de bir öğrenci vardı.

Köy muhtarını çağırdım. Olanakları değerlendirerek Milli Eğitim tarafından hiçbir katkı olmaksızın köy muhtarı ile kol-ları sıvadık. Sıra ve öğrenci masası yaptık. Soba kurduk.



Soba kurumuyla yazı tahtası, sönmemiş kireçle tebeşir yaptım. Barakayı sınıf haline getirdim. Öğrenci kayıtları yaptım.

Eğitime başladık. Bütün bunlar Ankara'ya bağlı bir ilçenin, Çubuk ilçesinin bir köyünde oldu.

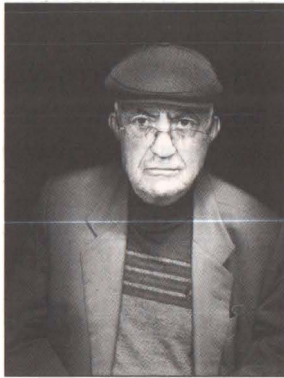
*Köy Enstitüsü konusunda son olarak ne söylemek istersiniz?*

### **Bir Atatürk devrimiydi**

Köy Enstitüleri kapatılmaması gerekli kurumlardı. Halkın aydınlanması, eğitilmesi için gereken kurumlardı.

Köy Enstitüleri bir **Atatürk** devrimiydi.

### **Güngör Töre (1958)**



**Güngör Töre**, 1938'de Van Edremit'te doğar. İlkokulu bitirdikten sonra bir yıl ortaokula gider.

1953'te Van Ernis Köy Enstitüsü sınavını kazanır, 1958'de enstitüyü bitirir.

Van'da bir yıl ilkokul öğretmenliği yaptıktan sonra Ankara'nın köylerinde mesleğini sürdürür. Bu arada lise fark derslerini vererek sınavla Ankara İktisadi Ti-

cari İlimler Akademisi'ne kaydını yaptırır.

İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi'ni bitirdikten sonra Van Ticaret Lisesi Meslek Okulu meslek dersleri öğretmenliğine atanır.

Bir süre Kars'ta, Diyarbakır'da öğretmenlik yaptıktan sonra 1972'de Van Ticaret Lisesi müdürlüğüne atanır. Burada uzun süre müdürlük yapar.

1980 sonrası rotasyonla Çanakkale'ye verilir. Bir yıl da burada çalıştıktan sonra emekli olur.

Emekliliğin ardından, sekiz yıl Van Ticaret Sanayi Odası genel sekreterliği yapar.

Bir öğretmenle evlenir; biri kız, iki çocuğu olur.

*Köy Enstitüsüne nasıl kayıt oldunuz?*

Ortaokul 1'den 2'ye geçtim; babam nüfus memuruydu ve o zamanlar maddi imkânsızlıklar nedeniyle okuyamıyordum, bu yüzden Ernis Köy Enstitüsü sınavına girdim. Sınavı kazanarak kaydımı yaptırdım.

*Enstitünüzde neler yapardınız?*

Eğitim nitelikliydi. Okulun her türlü işini kendimiz görür-dük. İş yaparken eğitilirdik.

Mevsimine göre çeşitli sebzeler yetiştirdik. Koyun ve kaz-larımız vardı. Koyunları yazın yaylaya götürür, kışın da getirip okul bölgesinde onlara ait yerde bakardık.

*Yöneticiler ve öğretmenler nasıldı?*

Yönetici ve öğretmenlerimiz çok başarılıydılar. Birçok öğ-retmenimiz Gazi Eğitim mezunuydu. Seçilip gönderilirlerdi.

*Kitaplık, özgür kitap, dergi, gazete okuma nasıl olurdu?*

Kütüphanemizde her çeşit ansiklopedi ve kitap vardı. De-ğişik düşüncelere ait gazeteler gelirdi; herkes istediği kitap, dergi veya gazeteyi okurdu.

*Köy Enstitüleri öğretmen okullarına dönüştükten sonra ne gibi değişiklikler oldu?*

Köy Enstitüsü zamanında üretimi biz yapardık. Sebzeyi, hayvanları, birçok şeyi yetiştirirdik. Ancak Köy Enstitüleri öğ-

retmen okullarına dönüştürölünce bu işler tamamen durdu ve yapılmadı.

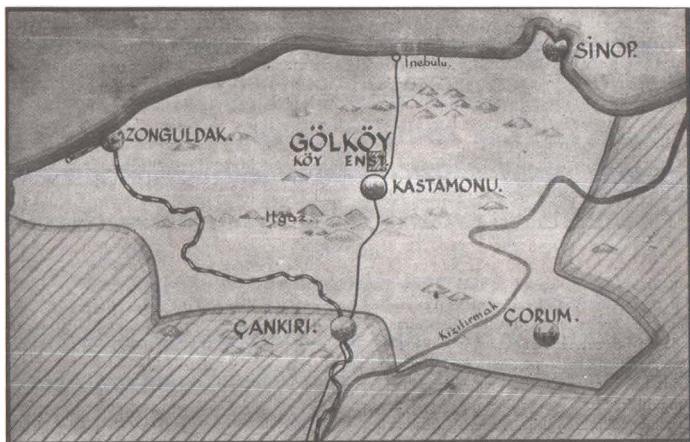
*Köy Enstitüleri üzerine son olarak ne söylemek istersiniz?*

O okullarda üretici bir eğitim vardı. Okul müdürü ve öğretmenler bize, “Köylere gittiğiniz zaman sebze ekin, köylümüz de bunu görüp örnek alarak kendisi de yapar” derlerdi. Ayrıca, “Köye gittiğiniz zaman okuma-yazma kursları açın. Hem onlar aydınlanır hem de siz köylülerle kaynaşırsınız” diye nasihat verirlerdi.



*1951 yılında mezun olan Ernis Köy Enstitülü öğrenciler*

## GÖL KÖY ENSTİTÜSÜ / KASTAMONU (1939)



Kuruluş tarihi: 1939

Müdürler: **Ali Doğan Toran** (1939-46), **Hilmi Bilginer** (1946-48), **İsmail Safa Güner** (1948-50), **Mustafa Yaldir** (1950-53), **Fuat Artun** (1953-59).

Öğrenci aldığı iller: Kastamonu, Çorum, Sinop, Çankırı, Zonguldak.

Okulu bitirenlerin sayısı: 1125

Yeri: Göl Köy Enstitüsü, Kastamonu-İnebolu ve Kastamonu-Daday karayolları arasında, Kastamonu'ya 11 km olan Göl köyünde, yeşil bir vadiye kurulur.

Göl'de Tarım Bakanlığı'na bağlı büyük bir fidanlık ve yanında kullanılmayan bir arazi vardır.

1938'de bu arazi üzerinde **Süleyman Edip Balkır** sorumluluğunda Göl Eğitim Kursu gerçekleştirilir.

1939'da ikinci eğitim kursu ve köy öğretmen okulu açılır. 1940'ta bu öğretmen okulunun adı Köy Enstitüsü olur.

Okul müdürü **Ali Doğan Toran** ilk yılları şöyle anlatır:

1940 bahar sonundan kış mevsimine kadar şimdiki öğrencilerimizin kullanabileceği büyüklükte, zemin beton, ahşap bir yemekhane ile 200 kişilik yatakhane, iki büyük dersane, bir büyük dikiş ve dokuma işliğı, iki öğretmen odası, yeter derecede lavabo... oldukça geniş bir kantin binasıyla her biri bağımsız, kagir (taş) olmak üzere dört öğretmen evi yapılmıştır.<sup>15</sup>

Bugün eski Köy Enstitüsü yerleşkesini jandarma kullanmaktadır.

Okuldan çıkan yazarlar: **Musa Uysal, Mehmet Sazak.**

## **Göl çıkışlılar enstitülerini anlatıyor:**

### **Raşit Tiryakioğlu (1944)**



**Raşit Tiryakioğlu (1924)**, Kastamonu Merkez Halifekuyucağı köyünde doğar.

Köyünde ilkokul olmadığı için ilk üç sınıfı komşu köyde, 4. ve 5. sınıfı 35 km uzaklıktaki Seydiler kasabasında okuyarak ilkokulu tamamlar.

1939'da girdiği Kastamonu Göl Köy Enstitüsü'nü 1944'te bitirir.

Öğretmenliğinin ilk on iki yılı

kendi köyünde çalışır. Daha sonra on yıl enstitünün yerine açılan öğretmen okulunun staj ve uygulama okulu da olan Göl İlkokulu'nda müdürlük yapar.

15) **Ali Doğan Toran**, "Göl Köy Enstitüsü", Köy Enstitüsü 1-2, KEÇEV, 2003, s.230.

Çalışma hayatının son on yılında Kastamonu merkez okullarında müdür ve öğretmen olarak çalışıp 1976'da emekli olur. İki kız, bir erkek üç çocuğu vardır.

*Köy Enstitülerindeki eğitimi kısaca anlatır mısınız?*

Marangozluk, inşaatçılık, demircilik bölümleri vardı. Kültür derslerinin kitapları bakanlıktan gelirdi. Müziğe çok önem verilirdi ve çok çalışılırdı.

Çevrede yetiştirilen ürünlerin okulda yetiştirilmesi ve geliştirilmesi amacıyla tarım dersleri de çok önemliydi.

*Köy Enstitüsünde öğretmenler nasıldı?*

**Özverili insanlardı**

Öğretmenler özverili, nitelikli kişilerdi. Ülkemizin geleceğinde etkili olacak bir nesil yetiştirmenin bilinci ve sorumluluğu içindeydiler. Kültürlü, vefalı idiler.

Yokluklar içinde her türlü güçlüklerle katlanarak çalışan birer yurtseverdiler.

*Köy Enstitülerinde kitaplık, kitap, dergi, gazete okuma nasıldı?*

Kitaplıkta üç-dört dolap dolusu kitap vardı. *Ulus* gazetesiyse *İlköğretim* dergisi gelirdi. Bir-iki gün gecikirdi ama gelirdi.

Ben kitaplık görevlisiydim. İlk gazeteleri ben okur, akşam etütte başıma toplanan arkadaşlarıma İkinci Dünya Savaşı ile ilgili haberleri aktarırdım. Radyo yoktu, sonradan geldi.

*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

Enstitülere komünizm dahil çirkin iftiralarda bulundular. CHP'nin içindeki toprak ağaları bu iftiralara destek verdi. Sonunda enstitüler Demokrat Parti zamanında resmen kapatıldı.

*Kısa bir anınızı anlatır mısınız?*

### **Arkadaşlarımı birbirinden ayıramam**

Mezuniyetimize çok az kalmıştı. Kendi köyümüzde öğretmen olacaktık. Köyümde okul yapılıyor, ben de bedenen çalışıyordum.

Korucu gelip, *“Köye misafirler geldi, seni de çağırıyorlar”* deyince iş elbisemle koşup toplandıkları elma bahçesine vardım.

Okul müdürümüz **Ali Doğan Toran** ile İlköğretim Genel Müdürü **İ. Hakkı Tonguç**’u hemen tanıdım. **Tonguç** beni yanına çağırırdı, *“Gel bakayım delikanlı, adın ne senin?”* diye sordu.

Sıkılarak, *“**Raşit Tiryakioğlu efendim**”* dedim.

Ağaçtan üç-dört elma kopardı, bana dönerek, *“Okulda en çok sevdiğin üç arkadaşını söyle **Raşit**, bu elmaları onlara verip senin gönderdiğini söyleyeceğim”* dedi.

Şaşırmıştım. Durumumu anlayan **Tonguç**’un arkasında duran bir misafir, iki eliyle havada bir daire çizerek bana fikir verdi.

*“Arkadaşlarımı ayırt edemem efendim. Bizler aynı ülküde birleşmiş ve kaynaşmış bir bütünüz”* dedim.

Yanıt hoşuna gitmiş olmalı ki, elini omzuma atarak beni kutladı.

*Son olarak ne söylemek istersiniz?*

Enstitüde bizler sadece öğretmenlikle değil, köylümüzün tüm dertlerine derman ve rehber olacak biçimde donatılmıştık.

Özellikle tarım ve sağlık konularında, yurttaşla devlet arasındaki ilişkilerde örnek çalışmalarda bulunurduk.

**Nuri Çelik Yazıcıoğlu, Çankırı'nın**

Ilgaz ilçesi Yeşildumlupınar köyündendir. İlkokulu kendi köyünde bitirir. Gezici başöğretmenin yönlendirmesiyle 1947'de Kastamonu Göl Köy Enstitüsü'ne girer.

Enstitüyü bitirdikten sonra köylerde öğretmenlik yapar.

Gazi Eğitim Enstitüsü Eğitim Bölümü'nü, ardından da Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü'nü bitirir.

Beşikdüzü Kız Öğretmen Okulu'nda ve Hasanoğlan Öğretmen Okulu'nda eğitim şefliği, Kastamonu Kız Öğretmen Okulu müdürlüğü, Zonguldak'ta ilköğretim müfettişliği, Milli Eğitim Bakanlığı danışmanlığı yapar.

İki dönem CHP Çankırı milletvekili, bir dönem de Yeşildumlupınar belediye başkanı seçilir.

Altı çocukları olur, onlara iyi bir eğitim sağlarlar.



*Köy Enstitüsüne nasıl kayıt oldunuz?*

**Okuyup köyümde öğretmenlik yapacağım**

Bir gün çapa elimde bahçe sulamaya gidiyordum. Okulun önünden geçerken **Durmuş** öğretmen pencereden beni çağırdı. Ayaklarım çıplak, yalınayak, başöğretmenin odasına girdim. Gezici başöğretmen **Sadık Gönültaş** oradaydı. Bana, *"Diplomanı, nüfus kâğıdını getir, Köy Enstitüsüne başvurunu yapalım"* dedi.

Eve koşup istediği evrakı getirdim. Formu, dilekçeyi doldurduk. Sonuna da el yazımla, *"Köy Enstitüsünde okuyup köyümde öğretmenlik yapacağım"* diye yazdım.



Kastamonu'ya kamyon kasasında, yirmi beş kişi gittik. Kastamonu'dan Göl'e de kamyonla geçtik. Sözlü sınav yapılacaktı. Bu sınava bizim köyden dört kişi girdik. Üçümüzü sınavı kazandığımız için doğrudan enstitüye, dördüncü arkadaşımızı da hazırlık sınıfına kaydettiler.

*Göl Köy Enstitüsü'nü anlatır mısınız?*

**Yeşillikler içinde sıcak bir yuva**

Göl Köy Enstitüsü, Kastamonu'ya 11 km uzaklıkta, Daday ilçesi ile İnebolu yol ayrımında, Gölköy ile bütünleşmiş, yeşillikler içinde sıcak bir yuva. Bütün Köy Enstitüsü gibi yaparak, yaşayarak uygulanan bir eğitim verilirdi.

Ne yazık ki şimdi burası jandarma okulu olarak kullanılıyor.

*Yönetici ve öğretmenlerinizi kısaca anlatır mısınız?*

**Atatürk ilkelerine bağlı insanlardı**

Köy Enstitüsü yöneticileri, öğretmenleri, ana-baba şefkatiyle bizleri bağrına basan insanlardı.

Erkek öğretmenlerimizin bir kısmı Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarına yedek subay asker olarak katılmıştı.

Öğretmenlerin, yöneticilerin hepsi Atatürk ilkelerine bağlı insanlardı.

*Kitaplık ve özgür okuma nasıldı?*

**Kitap okur, özetini çıkarırdık**

Çok zengin bir kitaplığımız vardı. Akşamları iki etüt olurdu. Birinci etütte grup öğretmenimiz başımızda kitap okurduk. Kitap bitince özetini (rapor) grup öğretmenimize sunardık.

Türkiye'de yayımlanan her dergi kitaplığımıza gelirdi.

Üç arkadaş (**Suphi Türközü, Hacı Öz ve ben**) 3. sınıfta *Cumhuriyet* gazetesine abone olduk. Gazete 5 kuruştı. İkinci etütte kızlar kendi binalarına giderdi.



*Göl Köy Enstitüsü'nde öğretmenleri*

*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

**Önce ödün verildi, sonra kapatıldı**

Sayın Cumhurbaşkanı **İsmet İnönü**, çok partili düzeni yaşatmak amacıyla çok ödün verdi. Özellikle Milli Eğitim'de...

Çok başarılı bir bakan olan **Hasan-Âli Yücel**'i Milli Eğitim bakanlığından aldı. **Reşat Şemsettin Sirer**, Köy Enstitüsü düşmanıydı, onu bakan yaptı.

DP iktidarında Milli Eğitim Bakanı **Tevfik İleri** ve Başbakan **Adnan Menderes** çirkin iftiralarla karalamaya çalışmışlardı bu kurumları.

Önce Köy Enstitülerinden kız öğrencileri ayırdılar, 1951’de İzmir Kızılçullu’da topladılar. 1952’de Türkiye NATO üyesi olunca Cumhuriyetten önce “Amerikan Kız Koleji” olan binayı NATO karargâhı yaptılar. Orada toplanan kız öğrencileri Beşikdüzü (Trabzon) ve Bolu’ya yerleştirdiler.

*Kısa bir öğrencilik anınızı anlatır mısınız?*

**Bütünlemeye kalınca...**

Köy Enstitüsünde müzik derslerine çok önem verilirdi. Ben 1. sınıfta müzik dersinden bütünlemeye kaldım.

Müzik salonundan bir mandolin aldım. Kendi kendime tıngırdatıyordum yemekhaneye giderken. Arkamdan birisi mandolinin kenarına sertçe vurunca dönüp baktım: Müzik öğretmenimizin kocası **Veysel Arseven**.

Kendisi de müzik öğretmeni olan **Veysel Bey**, “*Çalabiliyor musun?*” diye sordu bana. “*Öğreneceğim öğretmenim*” dedim. “*Müzik salonuna pazar günü öğleden sonra gel, ben öğreteyim*” dedi.

Müzik salonu bir barakaydı. Bir anahtarını **Veysel Bey** bana verdi; boş odasında yaz tatili boyunca çalıştım. Müzik öğretmeni **Zehra Hanım**’ın bundan haberi yoktu. Bütünleme sınavında İstiklal Marşı bile çaldım, sınıfı geçtim.

*Son olarak Köy Enstitüleri üzerine ne söylersiniz?*

Öyle bir insan yetiştirmeliydi ki yalnızca köyün çocuklarına okulda abeceyi belletmek yerine okul dışına taşsın, çevreyi kucaklasın.

Sıtmanın iplik bağlayarak, veremin üfürükle değil, ilaçla sağaltılacağını (tedavi edileceğini) öğretsin...

Tarımda karasabanla ekip orakla biçmek yerine teknik tarım araçları olan traktör, mibzer, biçerdöver kullanmayı öğretsin...

Hayvan sağılığı, cins ıslahı, sağlıklı konut, tuvalet, banyo, temizlik alışkanlıkları kazandırmada bir öncü olsun...

Köy Enstitülü öğretmenler bunları yaptı. Sonra bu anlayış değişti.

### **Mehmet Sazak (1952)**

**Mehmet Sazak**, 1934'te Kastamonu Araç Huruçören köyünde doğar.

1947'de köyünde ilkokulu bitirir. Aynı yıl Göl Köy Enstitüsü'ne girer, 1952'de mezun olur.

Sırayla Ceyhan-Çelemlı, Kastamonu Taşköprü Şahinçatı köylerinde üçer yıl, Araç Kadarta Köyü İlkokulu'nda iki yıl olmak üzere sekiz yıl ilko-

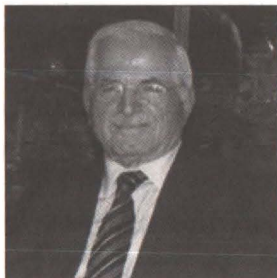
kul öğretmenliğinden sonra, 1962'de Gazi Eğitim Enstitüsü Pedagoji Bölümü'nü bitirir.

Kastamonu Göl İlköğretmen Okulu ve Artvin Öğretmen Okulu'nda meslek dersleri öğretmenliği yapar. Daha sonra çeşitli okullarda meslek dersleri ve resim öğretmenliği, 1978-1979 yıllarında Kastamonu Eğitim Enstitüsü müdürlüğü görevlerinde bulunur.

1979-1981 arasında İstanbul Bakırköy Bahçelievler Ortaokulu'nda resim öğretmenliği yapar ve emekli olur.

Köy Enstitüleri anılarını *Dişle, Tırnakla, Kitapla Aydınlanma Savaşı* (2009) adlı bir kitapta anlatır.

Bir kızları vardır.



*Köy Enstitüsüne nasıl kayıt oldunuz?*

**Küreği sallar, kazmayı kaldırırım**

İlçemizde ortaokul bile yoktu. Göl Köy Enstitüsü'nün adını duymuştuk, oraya girmeyi düşünüyordum. Okulu bitirdiğimiz

eylül ayında sığırlarımızı otlatırken köyümüzün hanında oturan **Hamdi Mutlu** arkadaşımız geldi, *"Göl'e öğrenci alıyorlarmış, çarşamba günü Araç'a gidelim, başvuralım"* dedi. Köyümüz ilçeye 5 km olduğu için yürüyerek ilçedeki Milli Eğitim Memurluğu'na vardık. Milli Eğitim memuru bir dilekçe uzattı. Dilekçenin boş bırakılan yerine, *"Huruçören Köyü İlkokulu'nu bitirdim, Kastamonu Göl Köy Enstitüsü'ne girmek istiyorum"* diye el yazımızla yazdırdılar, imzalattırdılar ve *"Cuma günü gelin"* dediler.

Cuma günü ilçeye vardığımızda, bir yük kamyonunun hazır olduğunu, adayların kamyon kasasına bindiklerini gördük. Köyümüzden dört aday vardı. Bizler de bindik. Açık kasa kamyonla Kastamonu'ya vardığımızda aşı kâğıtlarımız düzenlendi. Oradan hareketle 11 km uzaklıktaki Göl Köy Enstitüsü'ne vardık.

Bizleri görevli öğretmenler ve öğrenciler karşıladı. Yatacağımız yeri gösterdiler. Cumartesi ve pazar gününü okulda kalarak, inşaat alanlarındaki kereste, tahta artıklarını toplayıp istiflemeye yardım ederek geçirdik.

Pazartesi günü sözlü seçme sınavlarımız başladı. Dersnede dört ayırtman vardı. Dörder kişi olarak sınava aldılar. Önce dördümüz birden tebeşirle bölünmüş karatahtanın başına geçtik. İkişer matematik sorusu sordular, onları yanıtladık. Türkçe, tabiat bilgisi öğretmenleri adayları paylaşarak sözlü sınavı sürdürdüler.

Bir gün sonra, tüm adaylar, yönetim yapısının (Şeyhoğlu Konağı) yanındaki tören alanında toplandık. Kazananlar, onar kişilik gruplar halinde çağrılarak müdürün (direktör) odasına çıkıyorlardı. Çağrılan bir grubun içinde ben de vardım. On kişi direktörün odasına çıktık.

Ben boy olarak çok küçüktüm. Direktör benimle ilgilendi. *"Biz burada, öğrencileri çalıştırırız, kazmayı kaldırabilir misin? Küreği sallayabilir misin?"* dediğinde, *"Kaldırırım, sallarım direktörüm"* dedim. Okulda kaldığımız iki gün içinde, mü-

düre direktör denildiğini öğrenmiştik. Köyümüzden dört kişi geldik, iki kişi kazanmıştık. Ne yazık ki haberi getiren **Hamdi** arkadaşımız kazanamamıştı.

*Köy Enstitülerinde eğitim, işleyiş nasıldı?*

**Üreticilikten ezbere...**

1947'de hazırlanan yeni öğretim izlencesinde, ustalaşmayı amaçlayan iş öğretiminin niteliği değişmiş, ustalık yerine küçük el becerisi kazandırmayı amaçlayan "temrin"e yer verilmişti. Tarım ve iş saatleri azaltılmıştı.

Müdürümüz **İsmail Safa Güner**'in özel çabalarıyla, dünyada olan bitenle ilgileniyorduk. Biri 35 mm'lik, diğeri 16 mm'lik iki sinema makinemiz vardı. Bugün de sinema, tiyatro ve toplantı salonu olarak kullanılan yerde her hafta sinema izlerdik. Sınıf ve okul temsilleri düzenli yapılırdı. Kastamonu'ya gelen her türlü tiyatro ve eğlence toplulukları okulumuza getirilirdi. **Zati Sungur**'u okulumuzda izledim.

Okulumuzda her türlü kültürel etkinliğe uygun ortam ve uygulamalar vardı. Cumartesi, pazar ve diğer boş zamanlarda, görevli öğretmenlerin öncülüğünde, müzik koroları (keman, bağlama, mandolin, ses), temsil kolunun düzenlediği tiyatro çalışmaları, her türlü spor çalışması için yeterli alanlar, resim çalışmaları için bir resim öğretmeni gözetiminde, resim gereçleriyle birlikte atölye hazır bulunurdu. Okul korolarında ve tiyatro, resim çalışmalarıyla edinilen kazanımlar, hem okulda hem de Kastamonu ve diğer illerde sahnelenip sergilenirdi.

*Yöneticilerin ve öğretmenlerin nitelikleri nasıldı?*

Başlangıçta ilkokul öğretmenleri ağırlıktaydı. Zamanla Eğitim Enstitüleri toplu dersler çıkışlı genç öğretmenler geldiler. İçtenlikli ve çalışkan insanlardı. Okulun yirmi dört saatlik çalışma ortamına istekle katılırlardı.

1948-1950 arasında müdürlüğümüzü yapan **İsmail Safa Güner**, yetkin bir müdür, iyi bir eğitimciydi. Onun sayesinde Köy Enstitülerinin 1947 sonrası yozlaşmasını fazla duyumsamadık.

*Okuldaki bir gününüzü, işleyişi anlatır mısınız?*

Enstitümüzün işleyişi şöyleydi: Sabah kalkış, kırk beş dakika sabah etüdü, kahvaltı... Sonra tören alanında toplanıp hal-kalar halinde tüm okul, milli oyunlar oynardık. Alanda şubeler dikdörtgen şeklinde toplanırlardı, sabah tekmili verildikten sonra dersanelere, tarım ve iş alanlarına gidecekler ayrılarak yerlerine giderlerdi. Günde yedi saat, cumartesi dört saat ders vardı.

Günlük dersler tamamlanıp serbest dinlenme saatlerinden sonra, kırk beş dakika serbest okuma saatimiz vardı. Bu saatte küme öğretmenimiz de bulunurdu. Akşam yemeği, kırk beş dakika kadar ara ve bir saatlik ikinci etüt yapılır, temizlik ve yatmaya hazırlık sonrası, saat 21.00'de yatılır ve sabah 06.30'da kalkılırdı.

*Kitaplık, özgür kitap, dergi ve gazete okuma nasıl işliyordu?*

İçinde okuma salonu da olan kitaplığımız vardı. Salona, *Doğan Kardeş* gibi dergiler yanında gazeteler de gelirdi. Salon her zaman açıktı. Kitap okumak serbestti ancak popüler aşk kitapları ağırılıktaydı...

*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

Köy Enstitülerinin kapatılması konusunda **Kinyas Kartal** tertibine inananlardan değilim. Gerek **İsmet İnönü** gerekse dönemin Milli Eğitim bakanı bu okulları nasıl kapattıklarını anlatmışlar.

**İnönü**, *"Ben Köy Enstitüsü düşününe inanmışımdır. İnanmış bir insan sonuna kadar bunu yürütür. İdealizmde, felsefede bu böyledir ama ben politikacıyım, uygulayıcıyım. Ben gücüme göre, gücümün var olduğu yerde gücümü gösterebilirim. (...) Ben gücümün bittiği yerde, bir politikacı, bir deneyimli insan olarak bir noktada, onu gelecekte uygulamak üzere bir noktada dururum"* diyordu.

**Reşat Şemsettin Sirer**, 7 Mart 1951 günlü *Ulus* gazetesinde şöyle yazıyordu:

*"Köy Enstitülerinin öğretmen okulu haline getirileceği haberlerinde bir yanlışlık olacak. Çünkü bu enstitüler, dört yıldan beri birer öğretmen okulundan başka bir şey değildir."*

Başka söze gerek yok...

*Bir öğrencilik anınızı anlatır mısınız?*

Birinci sınıfa başladığımızda, matematik öğretmenimiz **Hayri Yalçın**'dı. Matematikte iyi bir öğrenciydim. Bir süre sonra öğretmenimiz, *"Temiz defter tutun, öğrendiklerinizi yazınız!"* dedi. Özenerek defterimi hazırladım. Konu başlıklarını kırmızı mürekkeple yazıyordum. Bir gün öğretmenimiz, *"Defterlerinizi açın, göreceğim!"* dedi. Defterimde kırmızı mürekkeple yazılmış başlıkları görünce, *"Ne bu ulan?"* diye bağırdı. Çağırıp beni tokatladı.

Şansım dönmüştü. Sık sık tahtaya kaldırıyor, en kolay problemde bile küçük bir hata yapıyor ve zılgıtı yiyordum. Birinci ve ikinci dönemde zayıf aldım. En başarılı olduğum derste sınıfta kalacağımdan kaygılıydim.

Geometri dersimizde bir üçgenle ilgili değerleri tahtaya yazdı: *"Bu üçgeni kim çizecek?"* diye sınıfa sordu. Kimseden ses çıkmadı. Ben korkarak el kaldırdım. *"Çizecekmiş! Gel bakalım!"* diyerek alaylı bir şekilde beni çağırdı.



Cetvel, pergel, iletke vardı. Bunları ustaca kullanarak üçgeni tahtaya çizdim. Öğretmen tahtaya dikkatle baktı. Sınıfa dönerek, *“Arkadaşınız 48 (okul numaramı söylüyor) bugüne değin başarısızdı. Bugün gösterdiği üstün başarıdan dolayı kendisine 10 veriyorum”* dedi.

Hemen aramızda sıcak bir dostluk kurulmuş olmalı ki, *“Evde mendilimi unutmuşum, git getir!”* diyerek beni evine gönderdi.

*Bir öğretmenlik anınızı anlatır mısınız?*

**Yağ yerine yumurta...**

Göl İlköğretmen Okulu’nda meslek dersleri öğretmeni-yken, haftada bir gün Kastamonu Kız Öğretmen Okulu’na genel psikoloji dersine gidiyordum.

Bir gün kızlardan biri, *“Öğretmenim, çizimleriniz ve yazınız çok güzel ama sesiniz biraz zayıf”* dedi.

Ertesi gün bizim öğrencilerin dersinde, *“Yahu çocuklar! Şu kadar yıllık öğretmeninizim, bir kere sizlerden ‘yazınız güzel’ dediğinizi duymadım. Ancak sesim biraz zayıfmış. Bir kız öğrenci öyle diyor”* dediğimde, arkadan el kaldıran **Hasan Ünal**, *“Öğretmenim, o size yağ yakacağına yumurta içirseydi daha iyi olurdu”* diyerek sınıfın neşesine neşe katmıştı.

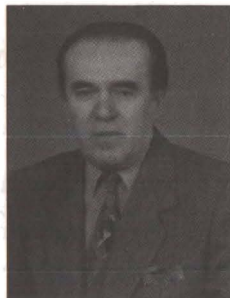
*Köy Enstitüsü üzerine son olarak ne söylemek istersiniz?*

Köy Enstitüleri, bilimin aydınlığını, Cumhuriyetin nimetlerini yüzyıllardır unutulmuş Anadolu halkına ulaştırmayı, yirmi bir noktada yerleştirilmiş bir kaldıraçla ülkeyi topyekûn kalkındırmayı amaçlayan eğitim kurumlarıydı. O nedenle, değil yetmiş, yüz yıl, bin yıl geçse ekilen tohum ürün vermeyi sürdürecektir. Bütün iç ve dış olumsuzluklara karşın, Cumhuriyetimiz hâlâ dimdik ayaktaysa bunu Köy Enstitülerinin yetiştirmelerine borçludur diye düşünüyorum.

**Ali Nuri Güntekin**, 1933'te Zonguldak Çaycuma Kahvecioğlu köyünde doğar. İlköğrenimini köyünde tamamlar.

1948'de Çaycuma'da yapılan Kastamonu Göl Köy Enstitüsü sınavını kazanır.

Sınavı kazanan arkadaşlarıyla birlikte Göl Köy Enstitüsü'ne gider. Okul müdürü **İsmail Safa Güner**'e gerekli evrakı verir, 1/A sınıfına kaydı yapılır.



1954'te Göl Köy Enstitüsü'nü bitirir. İlk görev yeri Muş Bağlımelik köyüdür.

Daha sonra Zonguldak Çaycuma'nın çeşitli okullarında müdürlük ve öğretmenlik yapar, 1985 yılında kendi isteğiyle emekli olur.

Üç kızı vardır.

Türkiye Öğretmenler Sendikası'nın (TÖS) Çaycuma Şubesi kuruculuğunu ve başkanlığını yapar. 1969 öğretmen boykotuna katılır.

*Köy Enstitülerine nasıl kaydolduğunuzu kısaca anlatır mısınız?*

**Nöbetçi öğretmen ve okul öğrenci başkanı bizi karşıladı**

Yola çıkmadan önce babam küçük bir bez kesesinin içine 10 lira koydu. Sıkı sıkı tembih etti, sakın paranı çaldırma diye. Çaycuma'dan sınavı kazanan on arkadaş tren ile Karabük'e gittik. Oradan otobüse binerek Kastamonu'ya doğru gece yola çıktık. Hepimiz çok heyecanlıydık. Enstitüyü, müdürü ve öğretmenleri çok merak ediyorduk.

Sabah 06.00'da Göl Köy Enstitüsü'ne vardık. Korkak ve çekingen bir halde idare binasına gittik, gerekli evrakı verdik. Bizi nöbetçi öğretmenle okulun öğrenci başkanı karşıladı ve kayıt işlemlerimiz yapıldı.

*Köy Enstitülerinde eğitim, işleyiş nasıldı?*

**Yaparak, yaşayarak...**

Köy Enstitülerinde eğitim işe dayalı, yaparak, yaşayarak, araştıran, sorgulayan, bilimsel, laik, demokratik, üreten ve ürettiğini paylaşan, dünyada eşi ve benzeri olmayan bir eğitim şekliydi.

Eğitim programı yüzde 50 kültür, yüzde 25 sanat ve yüzde 25 tarım dersleri olarak yürütülüyordu. Bütün dersler uygulamalı bir şekilde veriliyordu.

*Yöneticiler ve öğretmenler nasıldı?*

Köy Enstitüsündeki yöneticiler demokrat ve sevecendiler. Gerek yöneticiler gerekse öğretmenlerimiz bize anne-baba şefkati ile bakıyorlar ve bütün sorunlarımızla ilgileniyorlardı.

İlk zamanlarda yönetici ve öğretmen kadrolarında sıkıntılar yaşansa da son zamanlarda yetişmiş kaliteli yöneticiler ve öğretmenler olmuştur.

Her şubenin kümebaşı denilen bir öğretmeni vardı. Kümebaşı öğretmenler sınıftaki bütün öğrencilerin sorunlarıyla ilgilenir ve idare ile ilgili her türlü işlerde önderlik ederlerdi.

*Köy Enstitülerinde yaşamı, işleyişi kısaca anlatır mısınız?*

Okulumuzun tarlaları, sebze ve meyve bahçeleri, arıları ve tavukları vardı. Süt veren cins inekler ve tarlalarımızı süren öküzlerimiz vardı. Ekiliyor, biçiliyor, harmanlar dövülüyordu. Ekmeğimiz fırınlarımızda yapılıyordu. Bahçelerde sebze ve meyvemizi yetiştiriyor, kendimiz üretip kendimiz tüketiyorduk.

Sabahları bir saat mütalaa vardı. Mütalaadan sonra meydana milli oyun çalışmaları ve yoklama yapıldı. Sıralar halinde, şarkılar ve marşlar eşliğinde yemekhaneye giderdik.

Yemekten sonra kültür dersleri olanlar sınıflarına, sanat dersi olanlar atölyelerine ve tarım dersi olanlar tarım alanlarına gider, imece şeklinde çalışırdık. Binaların yapımında başımızda öğretmen ve usta öğreticiler bulunurdu. Duvar örmek, sıva yapmak, ağaca ve demire şekil vermek el maharetlerimizin gelişmesi açısından büyük kazanımlardı.

Ders araç ve gereçlerimizin çoğunu kendimiz yapardık. Amacımız öğretmen olarak bütün bu etkinlikleri ve kazanımları köye getirmek ve köylüyü aydınlatmaktı. **Atatürk**'ün devrim ve ilkelerini köylüye anlatmak, köylerdeki üretimi artırmak için köylüyü çağın gerektirdiklerine göre aydınlatmaktı.

*Kitaplık, özgür okuma nasıldı?*

**Okuma alışkanlığı yaşamım boyunca sürdü**

Okulumuzun çok zengin bir kitaplığı vardı. Gazete, dergi gibi yayınlar Kastamonu'dan geliyordu. Kitaplıkta görevli öğrenciden imza karşılığı kitap alır, okuduktan sonra teslim ederdik.

Okuduğumuz yerli romanların özetini yazardık. Aşk ve tarih romanları bende okuma zevki yarattı. Yerli romanların çoğunu okudum. Daha sonra dünya klasiklerini okumaya başladım.

Hayatımda en çok sevdiğim şey kitaptır. Ayda birkaç kitap okurum. Evimde oldukça zengin bir kitaplığım ve arşivim var. Kitap okumak, kitap almak bende adeta bir hastalıktır. Kitaplığıma gözüm gibi bakarım ve onları büyük bir sevgi ile okşarım.

Dünyanın en zengin kitaplığını kuran adam şöyle diyor: *"Kimseye kitap vermeyin zira ben kitaplığımı başkalarından aldığım kitaplarla kurdum."* Ben bu düşünceye katılmıyorum. Geri almak şartıyla başkalarına kitap vermek güzel bir duygudur.

*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

## **Karşı devrim**

Köy Enstitülerindeki çağdaş ve özgür faaliyetlerimiz köy ve toprak ağalarını ürküttü. Köylüler ağanın etrafından ayrılarak öğretmen yanına geçtiler. “Milletin her kazancı milletin kesesine” düşüncesi, köylüyü adam yerine koydu.

1945 yılında çok partili sisteme geçilmesi, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra dünyanın yeniden yapılanması ve Demokrat Parti’nin kurulması ile Köy Enstitülerine acımasız eleştiriler ve çamur atılmaya başladı. Köy Enstitüleri komünizmle suçlandı.

Köy Enstitülerinin kapatılmasında Ağrı Milletvekili **Kinyas Kartal** ve Eskişehir Milletvekili **Emin Sazak** gibi toprak ve köy ağaları başı çekti. 1950 seçimlerinde iktidara gelen DP, din sömürüsü yaparak ilk iş olarak Türkçe ezanı Arapçaya çevirdi, Halkevlerini kapattı.

27 Ocak 1954’te de Köy Enstitülerini kapatarak kapılarına kilit vurdu. Kapanan bu okullar ilköğretmen okulları oldu.

Devrim, karşı devrimin eline geçti.

*Bir öğrencilik anınızı anlatır mısınız?*

## **Cumhurbaşkanları okulumuzda**

19 Nisan 1949 sabahı sınıf öğretmenimiz **Hayri Kadir Güneş** heyecanla sınıfa girdi. Her zamankinden farklı görünüyordu. Heyecanlı bir şekilde, “*Çocuklar İsmet Paşa geliyor, az sonra bütün okul İsmet Paşa’yı karşılamaya çıkacağız*” dedi. Hepimiz meraktan ve heyecandan uçuyorduk.

**İsmet Paşa’nın** hayatını tarih kitaplarından **Atatürk** ile birlikte öğrenmiştik. O bizim ikinci cumhurbaşkanımız ve yüce varlığımızdı. Birden araba ve siren sesleri duyuldu, Paşamızı alkışlar arasında arabadan indi. Okul müdürümüz, “*Hoş geldiniz Paşam*” diyerek elini sıktı.

Üç numaralı idare binasının önüne gelindi. Orası bilgilen-  
dirme için hazırlanmıştı. Kendisine ayran ve pasta ikram edildi.  
Müdürümüz enstitü hakkında bilgi veriyordu. Paşa'nın kulak-  
ları ağır işittiğinden müdür devamlı yüksek sesle konuşuyordu.

**İnönü** okulun çok gelişmiş olmasından memnun oldu. Se-  
vinci gözlerinden anlaşıyordu. O yıllarda Türkçe kitabında **İs-  
met Paşa** için yazılmış bir şiir vardı:

Bir dağ başısın  
Ak saçın alnında bulutlar  
Çizmenle çizilmiştir aşılmaz bu hudutlar.  
Gökten Atamın ruhu eğilmiş  
Seni kutlar.  
Bir dağ başısın, alnında bulutlar  
Çizmenle çizilmiştir aşılmaz bu hudutlar...

diye şiir devam ediyordu. Bu şiiri bir kız öğrenci öyle güzel ve  
duygulu okudu ki **İsmet Paşa** duygulandı, gözleri yaşardı ve ce-  
binden bir mendil çıkararak gözlerini sildi.

Ben birinci sınıf öğrencisiyim, boyum kısa; öğrenci kala-  
balığını yara yara **İnönü**'nün karşısına ulaştım. Aramızda bir-  
iki metre mesafe var. **İnönü**'nün elleri o kadar zayıf ki, damar-  
ları dışa vurmuş gibi. Çocukluk düşüncemle ellerinin üstün-  
deki damarları sayıyordum. Okulun hatıra defterine aşağıdaki  
metni yazdı:

Göl Köy, 19 Nisan 1949

Köy Enstitülerinin kuruluş yıldönümünü Kastamonu Ensti-  
tüsü'nde kutlamakla bahtiyar oldum. Cumhuriyetin en kıy-  
metli eserlerinden biri olan bu müessesede, Köy Enstitüle-  
rine memleketin bağlamış olduğu büyük ümitleri bir daha be-  
lirtmek isterim. Köylerimizde ilköğretimi büyük bir milli vazife  
olarak üzerine alacak öğretmenleri az zamanda ve geniş sa-  
yıda yetiştirecek bir feyiz ocağı olarak bu enstitüler kurul-

muştur. Bunların kurucuları, içinde çalışan öğretmen ve idarecileri ve bu enstitülere öğrenci olarak yazılan köylü çocuklarımız büyük bir milli davanın vatansever, fedakâr yolcuları olarak hizmete girmişlerdir. Şimdiye olan tecrübelerimizde bu müesseseler her gün bir derece daha ilerleyerek kıymetlerini artırmışlardır. Bu müesseselerden yetişen genç öğretmenler ve sağlık memurları aldıkları vazifelerde her sene bir derece daha ilerleyerek hizmet imkânlarını artırmaktadırlar. Devletin alacağı tedbirlere göre, Köy Enstitüsünde yetişen öğretmenler köylerde ilköğretimin geniş ve temel kadrosunu teşkil edeceklerdir. Kendilerini büyük vatan hizmeti bekliyor. Memleket onları yetiştirmek için mütemadiyen himayesini, dikkat ve yardımını artırıyor. Köy Enstitülerinde çalışan, Köy Enstitülerinden mezun olan vatandaşlarıma yürekten sevgilerimi ve tebriklerimi bildirir ve gözümüzde çok kıymetli olan yüksek vazifelerinde muvaffak olmalarını yürekten dilerim. Bu duygularım, Köy Enstitülerinin yıldönümünü, bütün mensuplarına ve mezunlarına tebriklerimin ifadesi ve seyahatim esnasında aldığım tebrik ve muhabbet telgraflarının cevabıdır.

**İsmet İnönü, 19 Nisan 1949**

**İsmet Paşa'nın** ziyaretinden bir yıl sonra **Celal Bayar** kömür ocaklarını açmaya giderken okulumuza uğradı. **İsmet Paşa** gibi onu da karşıladık. Yüzü hiç gülmedi, çok soğuk durdu. Verilen ikramı yemedi, ayrıntı dahi içmedi. Okulun hatıra defterine yalnız "**Bayar**" diye imza attı.

*Bir öğretmenlik anınızı anlatır mısınız?*

**Önce bir tuvalet yaptık**

1954 öğretim yılında Muş Bağlımelik köyünde öğretime başladım. Okulun çatısı toprak; bir dersane ve bir odası var. Bu küçük odada on sekiz öğrencimi okutuyorum. Geceleri

aynı odada yatıyor, sabahları kalkıp odayı dersaneye dönüştürüyorum.

Bir gece öyle bir yağmur yağdı ki sıırıslıklam oldum. Yapacak bir şeyim yok. Çok üzüldüm, ağladım.

Sabah muhtar geldi; birileri okulun çatısına çıkıp loğ taşı denilen araçla toprağı güzelce dövdüler.

Okulun tuvaleti yok, köyde tuvalet yok. En büyük sıkıntım bu. Köyde kadınlar komlarda (ağıl), erkekler dereye inip ihtiyaçlarını görüyorlar. Olacak gibi değil.

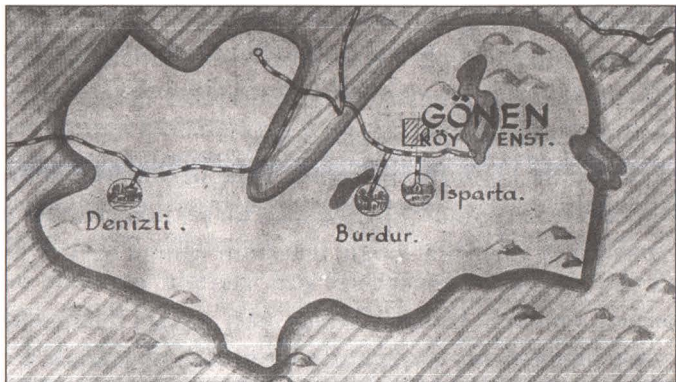
Çocuklarla taş toplayıp çamur harç ile küçük bir tuvalet yaptık, rahata kavuştum. Köylülere de bu şekilde evlerine tuvalet yapmalarını önerdim. Çoğu, evlerinin yanına tuvalet yaptı.



*Göl Köy Enstitülü öğrenciler*



## GÖNEN KÖY ENSTİTÜSÜ / ISPARTA (1940)



Kuruluş tarihi: 1940

Müdürler: **Ömer Uzgil** (1940-47), **Ahmet Zeki Yörükler** (1947-49), **Ahmet Ünal** (1949-52), **Remzi Arifoğlu** (1952-57).

Öğrenci aldığı iller: Isparta, Burdur, Denizli.

Okulu bitirenlerin sayısı: 975

Yeri: Gönen Köy Enstitüsü Isparta'ya 24 km, Baladız-Isparta tren yoluna 3,5 km uzaklıkta Tinas Dağı eteklerinde Gönen köyünde kurulur.

Gönen'de Köy Enstitülerinden önce 15 Nisan 1939'da Isparta İlköğretim Müfettişi **Tahir Erdem** müdürlüğünde eğitim kursu açılır.

Enstitü müdürü **Ömer Uzgil** yerle ilgili şunları söyler:

Gönen Köy Enstitüsü, 5 Temmuz 1940 tarihinde Isparta'nın Gönen köyünde açıldı. Gönen, kuzeyde sırtını deniz seviyesinden 1930 metre yükseklikte bulunan Tınaz Dağı'na daya-

mıştır. Güneyde ise geniş mümbit (verimli) bir ovaya, Gönen Ovası'na bakmaktadır. Enstitü köyün iki mahallesi arasında ve Tınaz Tepe eteğinde tatlı bir sırtın ovaya bakan ön yama-cında kurulmuştur. Bu saha 301 dekar yer kaplar. Enstitünün kuzey sınırı boş, çalılık bir arazidir. 1939'da Gönen ilkokul bi-nasında eğitim kursu açılır.<sup>16</sup>

Benim de okulum olan Gönen Köy Enstitüsü ve Öğret-men Okulu'ndan çıkan yazar ve sanatçılar: **Fakir Baykurt**, **Re-fet Özkan**, **Salih Urhan** (saz sanatçısı), **Ahmet Yamacı** (saz sa-natçısı).



16) **Ömer Uzgil**, "Göner Köy Enstitüsü", Köy Enstitüleri 1, 2, KEÇEV, 2003, s.238.

**Fatma Dicle Yalçın (1944)**

**Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü (1947)**



**Fatma Dicle Yalçın**, 1926'da Is-parta Atabey'de doğar. Orta halli bir çiftçi ailesinin kızıdır. İlkokulu köyünde bitirir. Tütün tarlasında çalışırken Gönen Köy Enstitüsü'ne öğrenci alınacağını öğrenir.

Dedesinin karşı çıkmasına rağmen gizlice kaydını yaptırır.

Başka bir okulda okuma olanağı yoktur.

1944'te Gönen Köy Enstitüsü'nü, daha sonra da Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'nü bitirir.

Gönen Köy Enstitüsü'nde dikiş-biçki dalında, Yüksek Köy Enstitüsünde köy ve ev el sanatları kolunda okur.

Burdur'da Gazi İlkokulu'nda ve Burdur Lisesi orta kısmında, İzmir 27 Mayıs Ortaokulu ve Buca Ortaokulu'nda ev ekonomisi öğretmenliği yapar.

Kendisi gibi Köy Enstitüsü çıkışlı **Hüseyin Yalçın**'la evlenir.

Üç çocuklarına iyi bir eğitim sağlarlar.

*Köy Enstitülerinde eğitim nasıldı?*

Köy Enstitüsü yaparak, üreterek öğrenmenin yaşandığı bir kurumdu.

Dikiş atölyesi sorumlusuydum. Biz kız öğrenciler revirin üstünde ranzalarda yataydık. Dikiş öğretmenimiz **Huriye Atay** da bizimle birlikte yatardı.

Erkek arkadaşlarımızın kışlık giysilerini biz dikerdik. Ben öğretmenimize yardım ederdim. Kalıplarla erkek arkadaşlarımızın ölçülerine göre biçerdik. Vücut ölçülerine göre biçki yaptığımız için, her birinin isimlerini kumaşların üzerine yazardım. Öğretmenim kontrol eder, biçtiğim kumaşları üçerli beşerli takım yapıp arkadaşlarıma dikmeleri için verirdim. Dikiş bitince erkek arkadaşlarımıza dağıtım yapardık.

Dokuma atölyesinde de çalıştım. Perde dokuduk. Dört ve iki ayaklı makineler vardı, ikisini de kullanmayı öğrenmiştim. Başımızda bir dokuma usta öğreticisi vardı. Ayrıca halıcılık atölyemiz de vardı; kendi evimde babamın halı tezgâhları olduğu için halı dokumayı biliyordum, o yüzden halı dokuma işine girişmedim.

*Köy Enstitüsü sisteminde eleştirdiğiniz bir durum var mı?*

İlk atamalarda kendi başöğretmenimizin başına başöğretmen olarak atanmamız doğru değildi.

*Köy Enstitülü olduğunuz için size önyargıyla bakıldı mı?*

Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü mezunu olarak Köy Enstitülerinde öğretmen olmam gerekirken on bir yıl ilkokulda çalıştırıldım.

*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

Köy ağaları ve büyük sermaye sahipleri çıkarlarına ters düştüğü için bu kurumları kapattılar.

**Reşat Şemsettin Sirer**'in sorumluluğu büyüktür.

*Bir öğrencilik anınızı anlatır mısınız?*

### **Tonguç adıyla seslendi**

İlköğretim Genel Müdürü **İsmail Hakkı Tonguç** Gönen'e geldiğinde benim orada atölye sorumlusu olduğumu nasıl aklında tutmuşsa, mezuniyet sonrası Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsü'nde ismimle hitap ederek, "*Burada da şef mi oldun Fatma Dicle?*" dediğinde çok gururlandım.

**Tonguç** ile ilgili bir anım daha var: Kastamonu Göl Köy Enstitüsü'ne son sınıfta sınıf arkadaşlarım Arifiye'den **Mehmet Ulucan** ve Düziçi'nden **İbrahim Türk** isimli arkadaşlarımla bir aylığına staja gitmiştim. Yolda Kastamonu'da bir handa mola verip geceyi orada geçirmek zorunda kalmıştık. Çok kalabalıktı, odaların kapıları kapanmıyordu. Bu nedenle, güvenliğim için arkadaşlarımla sabaha kadar uyumadan beni beklediklerini hiç unutamam.

Göl Köy'de bana hiçbir iş vermemişlerdi. **Tonguç** gelmişti, yine beni tanıdı, bahçede gezerken beni yanına aldı, öylece diğer öğretmenlerle enstitüyü dolaştık.

**Tonguç'a**, "*Burada bana hiçbir iş vermediler*" dedim. Hemen bana atölye sorumluluğu verildi.

*Bir öğretmenlik anınızı anlatır mısınız?*

### **Bir şey demeden "sağ ol" diye bağırdılar**

1951 yılında, Zonguldak'a 11 km uzaklıktaki Gaca İlkokulu'nda öğretmenlik yapıyordum. Beş sınıflı bir okulda 1., 2., 3. sınıfları okutuyordum. İlköğretim müfettişinin geleceğini diğer köylerdeki öğretmenlerden öğrenmiştim.

Öğrencilere müfettiş girip nasılsınız diye sorunca ne cevap vereceklerini uygulamalı olarak birçok kez öğrettim. Müfettiş geldi. Derste ben çocuklarla konuşurken müfettiş içeri girer girmez öğrenciler ayağa kalkıp, "Sağ ol" diye bağırdılar. Müfettiş güldü, anladı. Bana hiçbir şey söylemedi.

Üçüncü sınıfı okutmak çok zordu. Öğrenciler çok uzak köylerden gelirdi. Sürekli yağış olduğu için her tarafları ıslanırdı, çoğu zaman geç kalırlardı. Neden geç kalıyorsunuz diye sorardım.

Sonraları bizi nüfus sayımında görevlendirdiler, o uzaktan gelen çocukların köylerini saymaya gitmiştim. Köy bekçisi ile birlikte yağmurlu bir havada yürüyerek gitmiştik. O zaman öğrencilerin halini anlayıp onlar için çok üzül müştüm. Bir daha neden geç kaldınız diye sormadım.

*Son olarak ne söylemek istersiniz?*

### **Yeniden kurulmalı**

Köy Enstitülerinin tekrar kurulmasını çok isterim. Bunun için uğraşan kuruluşlara destek verilmesini dilerim.

### **Hakkı Uysal (1947)**

**Hakkı Uysal**, Denizli Acıpayam Kelekçi'de ilkokulu bitirir.

Gönen Köy Enstitüsü'ne girer. Ekonomik olarak başka bir okulda okuma olanağı yoktur.

Genel eğitim yanında yapıcılık dalına seçilir.

1947'de Gönen Köy Enstitüsü'nü bitirir. Köylerde öğretmenliğe başlar.

Öğretmen örgütlerine üye olur. 1969 öğretmen boykotuna katılır.

Evlenir, altı çocuğu olur. Onların tümüne iyi bir eğitim sağlar.

Emekli olduktan sonra ayakkabı onarım dükkânı açar.



### *Köy Enstitülerinde eğitimin niteliği nasıldı?*

Hem kalem tutan hem alet kullanan insanlar yetiştiren bir eğitim anlayışı vardı.

Kültür derslerinde başka okullarda okutulanlar okutulurdu.

Bir günün, ayın yarısı kültür, yarısı iş eğitimi olurdu.

Karma bir eğitim vardı. Kız-erkek bir arada yemek yer, aynı sınıfta ders yapardık. Milli oyunlar birlikte oynanırdı.

### *Yöneticiler ve öğretmenlerin niteliği nasıldı?*

Bir ağabey, bir baba gibi öğrenciye yaklaşırlardı. İyi bir pedagoji eğitimi almışlardı.

Öğrencilerle birlikte (dağdan çalı çekme, kireç söndürme) her işi yapan öğretmenler bütün engelleri aşarlardı.

### *Kitaplık ve kitap okuma konusunda ne söylersiniz?*

Binlerce ciltlik bir kitaplığımız vardı. Her öğrenci geri vermek kaydıyla kitap alıp okurdu. Ders kitapları dışında kitaplar okunurdu.

### *Köy Enstitülü öğretmenlere halkın yaklaşımı nasıldı?*

1950-1960 arasındaki siyasiler halka Köy Enstitüsü hakkında iyi şeyler söylemedi. O zamanki komünist suçlaması önce Köy Enstitüsü için yapıldı.

### *Köy Enstitüsü kazanımlarınız hayatta işinize yaradı mı?*

Çalıştığımız okullarda sıvaların dökülmesi, çatının akması, karatahtanın boyanması, okulun badana yapılması gibi durumlarda usta aramadık, kendimiz yaptık. Çünkü enstitüde alet kullanma becerisi edindik.

*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

### **Ortaçağ karanlığına taşımak isteyenler...**

Halkın uyanmasını istemeyen kişiler, yöneticiler, çıkarıcılar çeşitli iftira senaryoları sergilediler. Bunu sinsice ve sürekli sürdürdüler. Amaçları toplumu ortaçağ karanlığına taşımaktı. Ne yazık ki bu çalışmalarında başarılı oldular ve Köy Enstitülerini kapattılar.

Sorumlusu 1950 seçimlerini kazanmak için ödün veren **İs-met İnönü** ve çevresidir. Sonra da DP'dir.

*Son olarak ne söylemek istersiniz?*

CHP, **İsmet İnönü** 1946-1950 arası enstitüler yıkılırken, hücumu uğrarken karşıdan seyretti, sessiz kaldı.

### **Avni Aytan (1947)**

**Avni Aytan**'ın ağabeyi **Emin Aytan**, 1943 yılında Gönen Köy Enstitüsü'ne kaydolar. Ağabeyi, okul müdür yardımcısı **Emin Yağcı**'ya kardeşinden söz eder. Okul yönetimi babasına mektup yazarak **Avni Aytan**'ı okula çağırır.

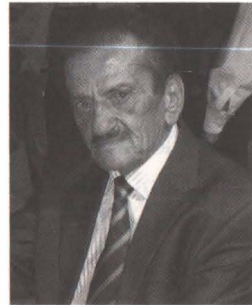
Bunun üzerine **Avni Aytan**, 20 Temmuz 1943'te babasıyla Gönen Köy Enstitüsü'ne gider, kaydını yaptırır.

Marangozluk dalına seçilir.

1947'de Gönen Köy Enstitüsü'nü bitirir.

Köylerde öğretmenlik yapar.

Öğretmen örgütlerinde etkin olarak çalışır. TÖS davasından içeride yatar. Emekli olduktan sonra bir süre TÖYKO'da çalışır.





### *Köy Enstitülerinde eğitimin niteliği nasıldı?*

Köy Enstitüsünde iş ağırlıklı bir eğitim vardı. Öğrenciler üretirken eğitiliyordu. Kuruluş yıllarında (1940-1944) öğretimin yeterliğinden ve niteliğinden çok, okul kurağının (kampüs) plana uygun yapımı ve kullanıma hazır duruma getirilmesi çalışmalarından dolayı program basit klasik eğitim yanında iş ağırlıklıydı.

Öğrenciler iş içerisinde değer yarattıklarının bilincine ulaştırılıyordu. Bence öğretimden çok Köy Enstitülerinin en önemli yanı burasıdır.

### *Yöneticiler ve öğretmenler için ne dersiniz?*

Tüm öğretmenler, yöneticiler idealistti. Hepsinin, tüm çalışanların özverileri ve katkıları büyüktür.

Kuruluş aşamasında kadroda eksikler vardı. İlkokul öğretmenleri çoğunlukta idi.

### *Kitaplık, kitap, dergi, gazete okuma için ne söylersiniz?*

Gönen Köy Enstitüsü'nün çok büyük bir kitaplığı vardı. Kitaplık, okul yönetimi ve bakanlıkça oluşturulmuştu. Kitaplıkta dünya klasikleri ve edebi eserler vardı. Ben kitaplıktan çok yararlandım. **Fakir Baykurt** kitaplık başkanıydı.

*Çınaraltı, Varlık, Kızılelma* dergilerini hatırlıyorum. *Ulus* gazetesi gelirdi, kitaplıkta okuyabilirdik.

### *Köy Enstitüleri arasındaki ilişkiler nasıldı?*

Köy Enstitüleri arasında çok sağlam bir iş ve kültür dayanışması vardı. Karşılıklı ekiplerle iş eğitimi ve iş dayanışması, yardımlaşması en üst düzeyde yürütülürdü.

Ekipler, başlarında öğretmenleriyle bütün Köy Enstitülerine geziler düzenler, bu gezilerde kültür alışverişi olur, oyun-

larını, türkülerini, yaşam biçimlerini, eğlence yöntemlerini birbirlerine aktarırlardı.

*Köy Enstitüleri kapanmasaydı ne olurdu?*

Kalkınmış, uygar ve kültürlü bir ülke, çağına uyumlu, bütün bireylerin kardeşçe yaşadığı, gelişmiş bir toplum olurduk.

*Bir öğrencilik anınızı anlatır mısınız?*

**Kara duman, kara leke...**

Yıl 1947, ilkbaharın güneşli ılık bir günü. Bizim sınıfın (4/C) o gün öğleden önceki son iki saati tabiat bilgisi dersine ayrılmıştı. Ders öğretmenimiz **Rahmi Ünüvar**, Yüksek Köy Enstitüsü çıkışlıydı. Çok okuyan, az konuşan, kültürlü, onurlu, içten ve sevecen biriydi. Bütün öğrenciler kendisini sever ve sayardı. Ama nedense, okulumuza yeni atanan müdür **Zekâî Yürüker** ile aralarının biraz soğuk olduğu söyleniyordu.

Öğretmenimiz, havanın güzelliğinden yararlanmak ve dere kenarlarındaki yumuşamış kaya katmanlarını göstererek ve gerekli incelemeleri yerinde yaptırarak ders konusunu işlemek istemişti. Okulumuzun biraz yukarısında, Tınaz Dağı'nın eteklerindeki bademliğe götürdü sınıfımızı. Bademlik kenarındaki ahlat ağacının gölgesinde dersi işlemeye başladık.

Toprak üzerinde bitkilerin oluşumu hakkında karşılıklı sohbet biçiminde konuşulurken öğretmenimiz oturduğu taştan ayağa kalktı, eliyle Gönen Ovası'nı çevreleyen çıplak ve boz tepeleri gösterdi. Sıcak ve içten bir ses tonuyla, *"Bakın arkadaşlar! Şu kupkuru çıplak tepelere bakın! Başka ülkelerde bir karış bile boş toprak, çıplak dağlar, tepeler, bozkırlar göremezsiniz. Başka ulusların aydın insanları, ülkelerinin ormanlarını ve tüm bitki örtülerini korur, daha da bir zenginleştirip güzelleştirir. Bizim ülkemizde, bizim insanlarımız tarafından ve küçücük çıkarlar için ormanlarımız yok ediliyor. Böyle giderse ya-*

*kın bir gelecekte bu ülke, karşıda gördüğünüz çıplak tepelere döner, bozkır olur, çölleşir” dedi.*

Öğretmenimiz daha cümlesini tamamlamadan sınıf başkanı (L.Ç.) yanında birkaç arkadaşımızla birlikte ayağa kalkarak öğretmenimize doğru yürüdü. Öfkeli bir sesle, “*Öğretmenim, burada, başta Rus halkını övmenizi, kendi halkımızı ve ülkemizi kötülemenizi size yakıştıramadık ve içimize de sindiremedik*” dedikten sonra yanındaki birkaç kişiyle oradan ayrılıp okula doğru koşar adım uzaklaştılar. Öğretmenimiz ne olduğunu anlayamadı, şaşırdı. Bütün sınıf da şaşırmıştı. Dersin tadı kaçmış, öğretmenimizin de morali iyice bozulmuştu. Hiç beklemediği bu olay onu çok üzmüş, biraz da sinirlenmişti. Suratı asılmış, benzi solmuştu. Kimsede tek kelime edecek hal kalmamıştı. Öğretmenimiz başta olmak üzere sessiz sedasız oturduğumuz yerden kalkarak dağınık düzende okula döndük.

O günün son saatinde askerlik dersi öğretmenimiz **Ahmet Bilgen** gelecekti, sessizlik içerisinde onu bekliyorduk. Sınıfımızın kapısı hızlı bir şekilde açıldı. Kapıda beden eğitimi öğretmenimiz **Fuat Tekin** duruyordu. Hepimiz ayağa kalktık. **Fuat Tekin**’in bir ayağı dışarıda, bir ayağı kapının eşiğinde, öylece durdu. Bir kolunu kapının kasasına dayadı, bir eliyle de kapının kolunu tutuyordu. Kapı aralığında, sert ve ateş saçan gözleriyle bizi öylece süzüyor, bize oturun bile demiyordu. Neden sonra kasaya dayalı kolunu kaldırarak ve elini yumruk yaparak bize doğru sallamaya başladı. Çığlık atar gibi, “*Yazıklar olsun size! Yazıklar olsun size!*” diye bağırmaya başladı. Sesi koca koridorda ve kulaklarımızda yankılar yapıyordu. Sonra, kapıyı sertçe, yüzümüze çarpar gibi kapatarak çekip gitti.

**Fuat Tekin**’in kapıyı kapatmasıyla birlikte sınıf başkanı ve arkadaşları ortaya fırladılar. Başkan masanın üstüne çıktı. Elini kolunu sallaya sallaya, sınıfı tahrik edici sözlerle konuşmaya başlamıştı ki kapının açılmasıyla sesini kesti. Masadan indi, arkadaşlarıyla yerine oturdu. L.Ç. kapıya koştu, öğretmenimiz

**Ahmet Bilgen**'i kapıda karşıladı. Hepimiz ayaktaydık. Öğretmenimiz, *"Kesin sesinizi! Oturun yerinize!"* diye bağırınca, sakince herkes yerine oturdu. **Ahmet Bilgen** de çok öfkeliydi.

Hemen konuşmaya başladı. Sınıfımızı ağır sözlerle suçluyordu. *"Siz! Rahmi Ünüvar* denilen o adam, Rus halkını överken ve halkımıza ağır hakaretler ederken, ancak üç-beş arkadaşınız karşı çıkmış ve dersi terk etmiş. Sizler, hepiniz de o adamın dizinin dibinde oturdunuz, onun Türk halkına ettiği hakaretleri, ağır sözleri kuzu gibi dinlediniz. O adamın oracıkta ağzının payını veremediniz. Yazıklar olsun size! Yazıklar olsun size!" diyerek bağırıyordu. Konuştukça coşuyor, coştukça bağırıyor, bağırdıkça ağzından tükürükler saçılıyordu. Arkadaşlarımızı iyice etkiledi. Heyecanlanan arkadaşlarımız da öğretmenimizle birlikte bağırıp çağırmaya başladılar. Öğretmenimiz sınıf kitaplığının önüne gelmişti. Hayli heyecanlıydı. Titreyen elleriyle kitaplıktan bir kucak kitabı alarak yere fırlattı. Kitapların üzerinde tepinmeye başladı. Bir kitabı da eline aldı, kitabı yırtıp parçalıyor, bir taraftan da bağıra bağıra konuşmaya devam ediyordu. *"İşte bu kitaplarla sizin kafalarınızı bozdular. Sizin özvarlığınızı bu kitaplarla yok ettiler. Yırtın bu kitapları!"* diye çığlık atıyor, bir yandan da yerdeki kitaplar üzerinde tepinmeyi sürdürüyordu. Bağırmaktan sesi kısılmıştı. Kapıya yürüdü. Kapıdan çıkarken bile o kısılmış sesiyle hâlâ, *"Yakın bu kitapları! Yakın bu kitapları!"* diye bağırıyordu. *"Yakın bu kitapları!"* diye diye sınıftan çıkıp gitti. Koridor boyunca da hâlâ bağırıyor, sesi birinci okul binasının her köşesinde yankılanıyordu.

Öğretmenimizin sesi duyulmaz olunca, sınıfın içerisi bir anda karıştı. Sınıf başkanı ve arkadaşları, *"Kitapları yakalım arkadaşlar!"* diye bağırdılar. Bu kez sınıfımızın çoğunluğu da onlarla birlikte bağırmaya başladı. *"Yakalım arkadaşlar! Yakalım!"* sesleri, okul binasının koridorlarında çınlıyordu. Kitaplıktaki kitaplar sınıfın ortasına yığılmıştı. L.Ç., *"Meydanda yakalım,*

*kitapları meydana taşıyalım arkadaşlar!”* diye talimat yağdırıyordu. Kitaplar kucak kucak meydana taşınırken, okulun bütün öğrencileri sınıflarından çıkmış, koridoru doldurmuşlardı; öğretmenler de bir köşede toplanmış, hiç ses çıkarmadan, şaşkın gözlerle bizi izliyorlardı. Yeni gelen okul müdürü de odasının penceresinden okul meydanındaki olayları gözlüyordu. Sınıftaki kitaplar taşınırken birçok arkadaşımız da diğer sınıfların kitaplığındaki kitapları taşımaya başlamıştı. Hiç kimse dur demiyor, kimse bize engel olmuyordu. Sınıflardaki kitaplar bittince, bu kez yatakhanelere koştu arkadaşlar. Dolaplarda, yastık ve yatak altlarında ne kadar kitap varsa hepsi de meydana taşındı. Meydanda kocaman bir kitap harmanı oluşmuştu. Benzin dolu bir bidon da kitap harmanının yanında duruyordu.

L.Ç. benzin bidonunu kaptığı gibi kitap harmanının her yanına serpti. E.Ö. de kibriti çakıp kitap harmanına fırlattı. Bir anda alevler gökyüzüne yükseldi. Günbatımı saatlerinde, Gönen Köy Enstitüsü yerleşkesinin üzeri kara dumanlarla kaplanmıştı. Ufkun kızıl ışıkları ve batan güneş de kara dumanların arkasında görünmez olmuştu.

Alev alev yanan kitap harmanının etrafını kalabalık bir öğrenci grubu çevirmiş, halay çekiyorlar, neşe içerisinde çalıp oynuyorlardı. Akşam yemeğinin kampanası çalıncaya kadar devam etti yanan kitap harmanının çevresindeki tantana.

Kampana ile birlikte yemekhaneye koştuk. Hiç kimsenin yüzünde kitap yakmanın pişmanlığı görülüyordu. Herkes yemeğini yedi. Karnını doyuran gene yanan kitap harmanının etrafında güle oynaya halay tuttu. Coşku, neşe, halay çekmeler akşam serbest çalışması kampanası ile birlikte sona erdi. Herkes kendi sınıfına girdi.

Akşam serbest çalışma saati bittikten sonra yatakhanelerimize giderken yanan kitap harmanının yerinde kapkara bir kül yığınının kaldığını gördük. Gecenin geç saatlerinde bütün okul derin bir uykuda iken, Tınaz Dağı'ndan esen bir gece rüzgârı,

geride kalan kül yığınlarını okul meydanının hemen altındaki gül bahçesinin üzerine savurmuş. Küllerin yerinde, okul meydanının tam ortasında geniş ve kocaman, kapkara bir yanık karası kalmış.

Okul alanındaki bu kara leke, yoğun sonbahar yağmurları başlayana dek öylece durdu.

*Bir öğretmenlik anınızı anlatır mısınız?*

### **Başbakanla yemek**

Ege Bölgesi Köy Öğretmenleri Derneği'nin 10. Genel Kurulu, 1959'da Manisa'da Kızılay Salonu'nda yapıldı.

Genel Kurul, 1946 yılından bu yana Köy Enstitüsü çıkışlı öğretmenler üzerindeki yasal ve sosyal baskıların durdurulması, ellerinden alınan birçok yasal hakkın geri verilmesi, öğretmen okullu öğretmenlerle Köy Enstitüsü çıkışlı öğretmenler arasındaki her türlü yasal ayrıcalıkların giderilmesi, köyde çalışan öğretmenlere 50 lira (kitap bedeli) verilmesi doğrultusunda her türlü girişimde bulunulması da karara bağlandı.

Genel Kurul'da alınan bu kararların "Şubat ayı içerisinde Milli Eğitim bakanı ve başbakana iletilmesi, onlarla gerekli görüşmelerin yapılması ve sonuçların alınması için **Hayrettin Karademir, Mustafa Metin ve Ayni Aytan**'ın Ankara'ya görevli olarak gönderilmesi" kararı da alındı.

7 Şubat 1959 günü Genel Kurulun üç görevlisi İzmir'de buluştuk. Genel Kurul kararlarını içeren ve yönetim kurulunun özel olarak düzenlediği dosyalarla birlikte Ankara'ya hareket ettik. 8 Şubat günü sabah saat 10.00'da Milli Eğitim Bakanlığı'nın kapısında ve özel kalem müdürünün odasında idik. Özel kalem odasında, bizden önce gelen başka ziyaretçiler de görüşme sırası bekliyorlardı. Sözcümüz **Hayrettin Karademir**, özel kalem müdürüne ziyaret nedenimizi anlattı. Özel kalem müdürü hiç ses etmeden masasından kalkarak bakanın odasına girdi. Çok geçmeden kapıyı aralayarak bakanın odasına

bizi buyur etti. Bakan tarafından bu kadar çabuk kabul edileceğimizi hiç beklemiyorduk.

Sevinçle kapıya yöneldik. Sevincimiz ve kendimize güvenimiz artmış, morallerimiz yükselmişti. Milli Eğitim Bakanı **Atıf Benderlioğlu** bizi gülerek ve koltuğundan doğrularak karşıladı. Ellerimizi sıkarak masasının önündeki koltuklara bizi buyur etti. **Hayrettin Karademir** kendimizi tanıttı, ne amaçla geldiğimizi açıkladı. Genel Kurulda alınan kararları bütün ayrıntıları ile anlattı ve dosyayı bakanın eline verdi. Bakan dosyaya şöyle bir göz atarken bize de çay söyledi.

Bakanla görüşmemiz yaklaşık yarım saat sürdü. Bakan, dosyayı incelettireceğini, genel müdür ve uzmanlarıyla görüşeceğini, onların da görüşlerini alacağını, gerekirse konuyu ve dosyayı Bakanlar Kurulu'na da götürebileceğini söyledi. mzn de elini sıkarak ve gülümseyerek bizi uğurladı.

Aynı gün saat 14.00'te Başbakanlık binasındaydık. Kapı girişindeki görevliye kendimizi tanıtarak başbakanla grşeceğimizi söyledik. Görevli bizi Başbakanlık zel Kalem Müdürlüğü'nün makamına yönlendirdi. Özel Kalem Müdürlüğü'nün kapısı açıktı. Görkemli bir masanın arkasında oturan, havalı tavırlar içerisindeki kişiye yöneldik.

Özel kalem müdürünün masasında oturan ve özel kalem müdürüne gözle işaret veren kişinin, başbakanlık müsteşarı (**A. Salih Korur**) olduğunu sonradan ğrendik. Kapı önünde dikilen özel kalem müdürü güleç bir yüzle, "*Bir dakika bekleyin*" dedi ve kapıyı vurarak başbakanın odasına girdi. Üçümüz de umutlanmış, kalbimiz heyecanla çarpmaya başlamıştı. Fazla beklemedik. Özel kalem müdürü gülerek içeriden çıkıp yanımıza geldi. Tavrı bize umut veriyordu. Elini **Hayrettin**'in omzuna koyarak, "*Gençler!*" dedi, "*Başbakan biraz sonra kabine toplantısına girecekmiş. Toplantı alışmaları yapıyor, siz yarın sabah gelin*" dedi. İçimizdeki umut bir anda söndü. Yapacak bir

şey yoktu. Özel kalem müdürüne teşekkür ettik, içeridekileri de selamlayarak odadan çıktık.

Neşemiz kaçmıştı ama özel kalem müdürünün, *"Siz yarın sabah gelin"* sözü bize umut oluyordu. Akşama kadar Kızılay ve çevresinde dolaştık. Akşam Piknik'te yemeğimizi yedik. Ertesi sabah saat tam 10.00'da gene Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü'nün kapısının önündeydik. Koridordaki banklardan birine oturduk. **Hayrettin** kapalı kapıya koşup kapıyı açtı, kapı önünde beklemeye başladı. Biraz sonra özel kalem müdürü yanımıza geldi. Ellerini iki yana açarak, *"Yahu gençler, bugün de bir aksilik çıktı. Pazar günü başbakanımızın Maraş'ta mitingi var. Başbakan makamına bile gelemedi. Akşama kadar geleceğini de zannetmiyorum. Zahmet olmaz ise siz yarın bir uğrayın"* dedi. Söyleyecek hiçbir söz bulamadık. Özel kalem müdürü odasına döndü, beni fazla rahatsız etmeyin dercesine de kapıyı yüzümüze kapattı.

Beş gün sabahtan öğleye, öğleden akşama kadar Başbakanlık binasını ve özel kalem müdürünün odasını yol ettik kendimize. Haftanın son gününü de kapı önünde oturarak, umutsuzluk içerisinde geçirdik. Başbakanla bizi görüştürmeyeceklerini anlamıştık. Ertesi gün İzmir'e dönmeyi kararlaştırdık. Akşam yaklaştı. Dışarıda hatırı sayılır bir soğuk vardı, sert bir rüzgâr esiyordu. Üçümüzün de ağzını bıçak açmıyordu.

Çay ocağından aldığımız çaylarımızı içip kalkacaktık. Özel kalemin kapısı açıldı. Yaşlıca bir kişi yanımıza yaklaştı. O da bizim gibi üzgün görünüyordu. Fısıldar gibi bir sesle, *"Yahu gençler, beş gündür, sabah akşam sizi burada umutsuz beklerken gördükçe üzülüyordum. Bu adam, sizi başbakanla görüştürmez. Çünkü ilk gün, müsteşar bey sizin Köy Enstitüsü mezunu öğretmenlerden olduğunuzu anlayınca özel kalem müdürüne, 'Bunları başbakanla görüştürmeyeceksin' diye talimat verdi. Bugün hafta sonu, burada boşuna beklemeyin. Ben size bir akıl vereyim, beni iyi dinleyin... Başbakan Ankara'da olduğu"*



günlerde (şayet işi olmaz ise) mutlaka köşküne gider ve özel kalemine de durumu bildirir. Başbakan bugün evine gidecek. Anacaddeden köşklere ayrılan köşede (Çankaya Sineması'nın önünde) mutlaka arabasından iner, Başbakanlık Köşkü'ne kadar (hava durumu ne olursa olsun) korumaları yanında yürüyerek gider. Siz saat altıya doğru Çankaya'ya çıkın, köşkün yakınlarında başbakanı bekleyin. Size yaklaştığında önüne çıkar, meramınızı anlatırsınız. Sizi mutlaka dinler" dedi. Ellerimizi sıkarak başarılar dileyip hızlıca odaya döndü.

Biz saat beşe gelmeden Çankaya'nın tepesindeydik. Cumhurbaşkanlığı Köşkü ile Başbakanlık Köşkü arasındaki anacaddenin üzerindeki otobüs duraklarından birine sığındık. Durağın camları ve örtüsü bizi sert esen poyrazdan ve savrulan kar tipisinden olabildiğince koruyordu. Paltolarımızın yakalarını iyice kaldırıp kulaklarımıza kadar çektik. Buna karşın, eksi on dört derece soğukta, Çankaya sırtlarında bu ayaza ve kar tipisine dayanmak kolay değildi. Kaşımıza gözümüze varıncaya kadar her yanımızı kar kaplamış, buza dönüşmüştü. Soğuk dayanılacak gibi değildi. Yerimizde tepiniyor, duraktan dışarı çıkıp hareket yapıyor ama soğuktan kurtulamıyorduk.

**Hayrettin**'in boyun atkısı vardı. Onun durumu bizden daha iyiydi. Konuşamıyorduk, el ve ayaklarımızın hareketleri yavaşlamıştı. Tam da umudumuz tükenmek üzereydi ki Çankaya Sineması'nın önünde bir hareketlenmeye takıldı gözlerimiz. O hareketlenme, bize hem can hem de umut kaynağı olmuştu. Birden biz de hareketlendik. Ağzımızı, yüzümüzü, gözlerimizi ovaladık, üstümüzdeki karları silkeledik, yol üstünde aşağı yukarı yürüyüp hareketler yapmaya, güç ve kuvvet toplamaya başladık. Gözümüzü kavşaktan köşklere doğru gelen yola dikmiştik. Arabalardan inenler yürüyerek bize doğru geliyorlardı. Başbakanın yanında bir kişi daha vardı. Önlerinde, arkalarında, yanlarında korumalar bulunuyordu. Şapkaları ellerinde, gelip geçen arabaları, yürüyen insanları selamlayarak

bize doğru yaklaşıyorlardı. Biz de Başbakanlık Köşkü'ne dönen yolun köşesini tuttuk. Ama ayakta duracak halimiz ve iki söz edecek mecalimiz yoktu. Bütün gücümüzü toplayarak kendimizi gelen kalabalığın önüne attık. Birden etrafımızı korumalar sardı. Başbakan ve yanındaki yakınımızda duruyor, bize bakıp, *"Çok fena, çok fena!"* diye söyleniyordu.

**Hayrettin** bütün gücünü toplayarak ve korumalardan sıyrılarak başbakanın önüne varabildi. *"Başbakanım"* diye bağırdığını duyuyorduk. Ege Bölgesi Köy Öğretmenleri Derneği'nin temsilcileri olduğumuzu, kendileriyle görüşmek için Genel Kurulumuzca görevlendirildiğimizi, bir haftadır görüşmek için çırpındığımızı ama görüştürülmediğimizi söyledi. *"Başbakanım bu soğukta yolunuzu bekledik. Ne olursun bizi dinle başbakanım!"* diyebildi. Başbakanın, *"Ooo!.. Çok fena! Çok fena!"* dediğini duyabildik. Yanındaki korumalarına bir şeyler söyledi. Sonra yanındaki kişinin koluna girdi, Başbakanlık Köşkü'nün kapısından geçerek gözden kayboldu. Yanımızda kalan korumalar da bizim kollarımıza girip bizi köşke doğru sürükler gibi götürdüler.

Kendimizi zemin katta bir odada bulduk. Üçümüzü de birer koltuğa oturtular. Üzerimizdeki paltoları, ayakkabıları çıkardılar. Sıcacık oda bizi rahatlatıp gevşetmişti. Çok geçmeden bir görevli birer sıcak çay ile yanında birer bardak başka bir içecek getirdi. Bize önce diğer bardaktaki soğuk içeceği bir dikişte içirdiler, sonra da sıcak çayı yudumlayarak içtik. Ardından yine birer bardak çay ile o soğuk içecekten geldi. Onları da içtik. (Bilmediğimiz o soğuk içecek kanyakmış. Üçümüz de o güne kadar kanyak görmemiş ve içmemişiz.) Bütün vücudumuza bir sıcaklık yayıldı. Neşemiz öylesine yerine gelmişti ki **Hayrettin**'in dili çözölmüş, odadaki görevlilere durmadan bir şeyler anlatıyor, onları güldürüp neşelendiriyordu.

Kapıdan giren bir görevli, *"Başbakanımız konuklarını yemek salonunda bekliyor"* dedi. Hayli şaşırdık. Böyle bir daveti

hiç beklemiyorduk. Biraz da heyecanlandık. Bir devlet büyüğünün yemek masasında nasıl davranacağımızı da bilemiyorduk. Yerlerimizden kalktık, üstümüzü başımızı düzeltip görevlinin peşinden yürüdük. Pırıl pırıl, aydınlık, büyük bir salona girdik. Küçük ama çok şık yemek masasının bir başında Başbakan **Menderes**, öbür başında da Dışişleri Bakanı **Fatin Rüştü Zorlu** oturuyordu. **Menderes**'in sol yanında da eşi **Berrin Menderes** vardı. Bizi gülümseyerek karşıladılar. **Menderes** oturduğu koltuktan hafifçe doğrularak, "*Soframıza buyurun hemşerilerim. Buyurun! Şöyle buyurun*" dedi. Hizmet gören garsonlar koştu. Koltukları altımıza çekerek bizi de masaya oturttilar. **Menderes**'in sağ yanına **Hayrettin**, onun yanına **Mustafa Metin** oturdu, ben de **Berrin Hanım**'ın yanına oturdum. Hemen bir bardağımıza su, diğer bardağımıza da viski olduğunu sonradan öğrendiğimiz bir içecek koydular. Tabaklarımızın biri gelip biri gitmeye başladı. Arada bir başbakan, "*Haydin hemşerilerim*" deyip bardağını kaldırdıkça biz de kaldırıp viskimizi yudumluyorduk. Aşağıda iki bardak kanyak, masada da bir dolu bardak viski bizim başımızı döndürmüştü. Böyle içkilere de alışık olmadığımız için bayağı kafaları bulmuştuk. Aradaki çekingenlikler, durgunluklar, huzursuzlukların yerini bir güven ve coşku almıştı. Hele **Hayrettin**'in peltekleşmiş diliyle ve Ege ağzıyla komik şeyler anlatması, başbakanın da, Dışişleri bakanının da, **Berrin Hanım**'ın da çok hoşlarına gitmişti. **Hayrettin** konuştukça onlar kahkaha ile gülüyorlardı.

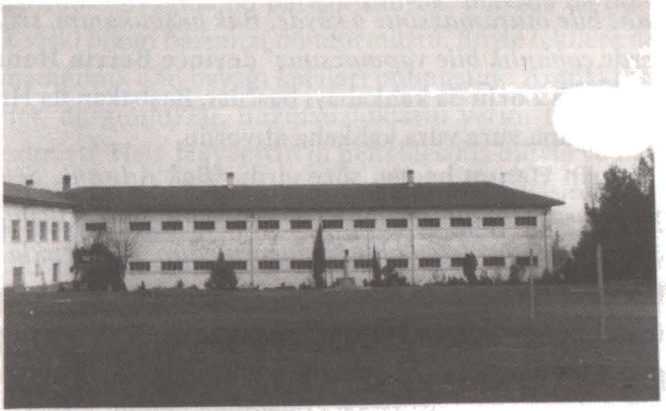
**Menderes** son defa bardağını kaldırdı. **Hayrettin** de bardağını başbakana doğru kaldırarak bir yudumda viskisini bitirdi. Başbakan ile **Hayrettin** iki dost gibi olmuşlardı. Başbakan elini **Hayrettin**'in omzuna koyarak, "*Hemşerilerim, benimle görüşecek sorunuz ne? Bu soğukta benim yolumu niye beklediniz?*" diye sordu. **Hayrettin** sözü kimseye düşürmeden peltek diliyle ve Ege'nin o güzel ağzıyla, "*Ülen başbakanım!*" diye söze başladı. "*Bizim köy öğretmenlerinin derdi büyük başbakanım, Manisa'daki Genel Kurulumuzda bütün dertlerimizi, so-*

runlarımızı dile getirdik. Genel Kurulumuz, 'Bu sorunlarımızı başbakanımıza götürelim. Başbakanımız bizim sorunlarımıza çare olur' dedi. Aldığı kararları sizlere iletmemiz için bizi görevlendirdi. Bir haftadır derdimizi anlatmak için kapınızda bekliyoruz. Müsteşar diye bir adam varmış. Sizinle görüşmemizi o adam engellemiş. Biz de çareyi bu tepenin başında, bu soğukta sizin yolunuzu beklemekte bulduk. Bir yığın, çekilmeyecek derdimiz var. Hepsi de bu dosyada yazılı. Asıl derdimiz başbakanım, bir 50 liracık kitap bedeli zammı. Başbakanım, dağın başında, ovanın ortasında, kuş uçmaz kervan geçmez, yolu izi olmayan köylerde çalışıyoruz. Boş zamanlarımızda nereye gideceğimizi, ne yapacağımızı bilemiyoruz. Köylerde ne kahvehane var ne de toplanma yerleri... Yalnızlıktan bunalıyoruz başbakanım. Kitap alıp okumaya paramız yok. Hiç olmazsa 50 lira kitap bedeli isteyelim hükümetimizden diye geldik. Emme, kapınızı açıp giremedik yanınıza... Sizden bi 50 lira istiyoruz, çok mu? Valla başbakanım, sen bizim köye gelsen, yalnızlıktan bir saat bile oturamazsınız o köyde. Bak başbakanım, siz bizim köylerde çobanlık bile yapmazsınız" deyince **Berrin Hanım** da **Fatin Rüştü Zorlu** da kahkahayı bastılar. Başbakan da **Hayrettin**'in omzuna vura vura kahkaha atıyordu.

**Berrin Hanım** hemen söze girdi. "Bak **Adnan**!.. Senin bu yemek masalarından on binlerce kişi geldi geçti. Hiçbirisinin bu çocuklar kadar içten olduğunu görmedim. Bu çocukların istediklerini lütfen yerine getir" dedi. **Fatin Rüştü Zorlu** da hem gülüyor hem de **Berrin Hanım**'ı başını sallayarak onaylıyordu. **Adnan Menderes** de çok memnun görünüyordu. Hemen yana döndü, telefonu masaya istedi. Telefonda aradığı kişiye, "İzzet, yarın ben **Maraş** mitingine gidiyorum, sana üç hemşerimi gönderiyorum. Şimdi yanımda, yemek masamızdalar. Köy öğretmenlerinin sorunlarını anlattılar bize. Kendilerini dikkatle dinledik. Yarın sen de dinle onları. Dosyalarını al ve ne gerekiyorsa yap" dedi. Bize dönerek, "İzzet **Akçal Bey** yarın sizi kabul edecek. So-

*runlarınızı aynı samimiyetle ona da anlatır, dosyanızı kendisine verirsiniz” dedi. Başbakanımıza teşekkür ettik. Başbakan bir görevliyi yanına çağırarak bizi kaldığımız otele götürmesini söyledi. Başbakanın ve Dışişleri bakanının ellerini sıkıp **Berrin Hanım**’ın da elini öperek yemek salonundan ayrıldık. Görevli bizi, köşkün arabası ile gecenin bir saatinde otelimize getirdi.*

Ertesi gün **İzzet Akçal** bizi makamında karşıladı, yarım saate yakın bizi dinledi. Arada bir çay ikram etti. Görevlileri çağırdı, dosyayı onlara uzatıp, *“Dosyayı iyice inceleyin... Gereği için hazırlıkları yapın”* diye talimat verdi. Bizi kapıdan uğurladı. Merdivenlerden uçarcasına indik. İçimiz içimize sığmıyordu. Hiç de beklemediğimiz bu sonuç bizi heyecanlandırmıştı. Akşamı beklemeden doğruca Etlik otobüs garajına koştuk, İzmir’e ilk kalkan otobüse atladık.



*Gönen Köy Enstitüsü binası*

## Hasan Özdemir (1947)

**Hasan Özdemir**, Isparta Eğirdir ilçesi Bağören köyünden. Az topraklı çiftçi bir ailenin çocuğudur.

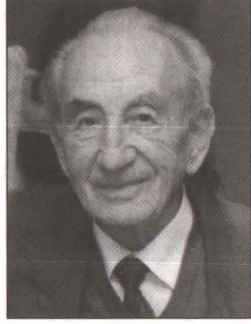
Köye gelen gezici bir başöğretmenin yönlendirmesiyle 1943'te girdiği Gönen Köy Enstitüsü'nü 1947'de bitirir.

*"Köy Enstitüsü olmasaydı okuyamazdım"* der.

**Hasan Özdemir**, otuz iki yıl öğretmenlik yapar, sonra emekli olur.

Öğretmenliği sırasında Türkiye Öğretmenler Sendikası'na (TÖS) katılır. 1969'da öğretmen boykotuna katılır. Yerli ve yabancı yazarları, günlük gazeteleri okur.

Üç çocukları vardır.



### *Köy Enstitülerinde eğitim, işleyiş nasıldı?*

Yalnız okuduğum Gönen'de değil, bütün Köy Enstitülerindeki yaşam biçimi günümüzde hiçbir okulda göremediğimiz bir tarzdaydı. Enstitüler sanki 700-900 çocuklu büyütülmüş birer aile idi. Öğretmenlerimiz, yöneticilerimiz bizi öz çocukları gibi bağrına basar, her derdimize cansıparane koşarlardı.

Okulda yönetici, öğretmen ve öğrenci dışında dışarıdan alınan bir aşçıbaşı ve yardımcısı, iki bulaşıkçı, iki çamaşırcı, bir gece bekçisi, bir arabacı, bir şoför ve bir de erzak işlerine bakan ambarcımız vardı. Diğer işlerin tümü öğrencilerce yürütülürdü. Bunun sağlanması için de her hafta bir sınıf iş nöbetine ayrılırdı. İş nöbetine ayrılan sınıf o hafta ders yapmaz, okulun bütün işleriyle ilgilenirdi. Yapılması gereken işler zaten belliydi. Sınıf içinde kimin hangi işte çalışacağı belirlenir, günü

geldiğinde de herkes işinin başına geçer ve hafta boyunca o işi en iyi şekilde başarmaya çalışırdı.

Okulun bulunduğu bölge halkıyla ilişkiler kurulurdu. Folklor gösterilerini, cumartesi müsamere ve eğlencelerini izlemeye gelirlerdi. O günün şartlarına göre eğitim ve öğretim bizler için yeterliydi. Yaparak, yaşayarak yapılan öğretimle bizi köye örnek olacak şekilde yetiştiriyorlardı.

*Değerlendirme, eleştiri toplantıları nasıl oluyordu?*

**Eleştiri olunca...**

Hafta bittikten sonraki ilk pazartesi sabahı okul müdürü, öğretmenler de dahil tüm okul tören alanında toplanır, o haftaki iş nöbeti çalışmalarının genel değerlendirmesini yapardık. Bu değerlendirmeler çok önemliydi. Çünkü orada yapılacak eleştiriler nöbeti devralacak arkadaşların çalışmalarına da örnek teşkil edecek, yön verecekti.

Değerlendirmede başarılı çalışmalar anlatılır, hatalar ve eksikler eleştirilirdi. Eleştirilenler kendi açılarından savunmalarını yaparlardı. Böylece alınan bir görevin ne kadar önemli olduğu, nasıl özen ve dikkat gerektirdiği ortaya çıkar, yeni görevliler işine daha bir ciddiyetle sarılırlardı.

*Ya kültür dersleri, kitaplık?*

Kültür derslerine de çok önem verilirdi. Devamlı okulda kaldığımız için akşam mütalaaları (etüt-çalışma) olur, nöbetçi öğretmen sürekli başımızda kalır, anlayamadığımız konuları çekinmeden sorardık.

Çok geniş kapsamlı okul kitaplığımız, ayrıca her sınıfın sınıf kitaplığı vardı. Bize bu kitaplar her zaman açıktı. Her öğrenci istediği kitabı alır, okur, değiştirebilirdi.

*Köy Enstitülerinde disiplin nasıl işliyordu?*

### **Disiplin çok sıkıydı**

Disiplin çok sıkıydı. Aslında fazla disiplin gerektirecek olaylar olmazdı. Ufak tefek olaylar olsa bile çabuk önlenirdi. Dayak yoktu, disiplin cezası verilirdi. Bir sigara ve mektuplaşma yüzünden okuldan uzaklaştırılanlar oldu.

### *Ahmet Yamacı'nın okuldan uzaklaştırılması nasıl oldu?*

Burdur Tefenni'den güzel saz çalan **Ahmet Yamacı**, konserlerde her zaman okulun yüzünü ağartırdı. Aynı sınıftaki arkadaş **Hacer**'e mektup yazmış. Mektubu **Hacer**'e verirken yakalandı.

Okulu bitirmelerine az kalmış olmasına karşın üçer ay okuldan uzaklaştırma cezası verildi.

Üç ay sonra **Hacer** döndü ise de **Ahmet Yamacı** onur meselesi yaparak dönmedi. Ankara Radyosu'nun açtığı sınavı kazandı, sanatçı olarak çalıp söylemeye başladı.

### *Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

### **Köyün kalkınmasını, uyanmasını istemeyenler...**

Siyasete alet edildi, iftiralara uğradı Köy Enstitüleri. Toprak ağalarının baskıları ile köyün kalkınmasını, uyanmasını istemeyenler kapattılar.

Sorumlusu o gün başımızda olan hükümetler ve cumhurbaşkanıdır.

Köy Enstitüsü dursaydı köy çocukları daha çok okuma fırsatı bulur, her yönden gelişmiş insan olurlardı. Köyden kente akın bu kadar olmaz, köylülerin yaşam düzeyi gelişir, köyler gelişmiş, güzelleşmiş olurdu.



### **Hiçbir isteği olmayan okul**

Yıl 1955. Nisan başlarında Eğirdir Barla İlkokulu'nda üç arkadaş çalışıyoruz, bir de dikiş kursu öğretmeni var, onunla dört kişiyiz. Ben başöğretmenim. Öbür arkadaşlar ikişer sınıf okutuyorlar, ben yönetici olduğum için yalnız 1. sınıfı okutuyorum.

Öğle paydosu zili çaldı, çocukları boşalttık. Biz de yemeğe gitmek için okul kapısından çıkarken iki arabanın içeri girdiğini gördük.

Isparta Milli Eğitim Müdürü **Hakkı Kadioğlu**, müfettişleri, ilköğretim müdürünü, gezici başöğretmenleri, Kız Enstitüsü müdürünü de alarak ani baskınla denetlemeye geldi.

Yemek zamanı olduğu için evlerimizden bir şeyler getirerek önce karınlarını doyurduk. Okul derli toplu, tertemizdi. Ders zili çaldı. Önce 4. ve 5. sınıfları teftiş ettiler. Çocuklar ateş gibi, her soruyu cevapladılar. Sonra 2. ve 3. sınıfları teftiş ettiler, onları da çok beğendiler.

Sıra benim 1. sınıfa geldi. Ben yönetici olduğum için diğer sınıfları teftiş ederken beni de yanından ayırmadı. Benim sınıf yalnız kaldı. Onlara kelime tombalası yapmıştım, onu oynuyorlardı.

İçeri girdiğimizde ayağa kalktılar, oyuna devam ettiler. Müdür bey ve yanındakiler sabırla oyunun bitmesini beklediler. Oyun bitti. Sorular sordu, cümleler yazdırdı. Çok memnun oldu.

Dikiş kursunu da teftiş ettikten sonra öğretmenler odasında toplandık. Günlük çalışma planlarımızı birer birer kontrol etti. Hepsi tamam. Öğretmenlerin isteklerini sordu. Okuldan memnun olduklarını, hiçbir isteklerinin olmadığını, tayin de istemediklerini söylediler. Bana sordu, ben de aynı cevabı verdim; tayin de istemediğimi, askerliğimin çıktığını, haziran sonu askere gideceğimi söyledim. Okulun ihtiyaçlarını sordu.

Okulun hiçbir ihtiyacı olmadığını söyledim. *"Ders araçları-nız filan tamam mı?"* dedi. *"Hepsi tamam"* dedim. Bu ihtiyaç-larımızı nasıl ve nereden karşıladığımızı sordu. O zaman ger-çeği olduğu gibi anlattım. *"Müdür bey, ben ve birlikte çalıştı-ğımız arkadaşlar Köy Enstitüsü mezunuyuz. Okulumuzun ge-niş bahçesi ve bol suyu var. Biz bunlardan yararlanarak bağ diktik, bademlik yaptık, gül diktik. Bunların ürününü satarak okulun bütün ihtiyaçlarını karşılıyoruz. Hatta döner sermaye-mizde şu kadar da paramız var"* deyince **Hakkı Kadioğlu** ye-rinden kalktı, yanıma gelip koluma girdi.

*"Arkadaşlar, duyuyor musunuz, bu adam ne diyor; kulak-larıma inanamıyorum. Ben şu kadar yıl müfettişlik, şu kadar yıl da müdürlük yapıyorum, şimdiye kadar hiç ihtiyacı olma-yan bir okulla karşılaşmadım. Ben hayal mi görüyorum yoksa rüya mı?"* dedi.

*Son olarak ne söylemek istersiniz?*

### **Hazmedemiyorum**

Köy Enstitüsü köy çocuklarının okuyabilmesi için tek kay-naktı. Öğretim sistemi de Türk köyüne uygundu. Okuldaki bü-tün çalışmalar, hep birlik beraberlik içerisinde yapılıyordu. Köylerde olduğu gibi imece usulü.

Okuyacak öğrenciler hep köyden alınıyordu. Öğrenciler köyün bütün güç koşullarını yenebilecek bir biçimde, köycü olarak yetiştiriliyordu.

Bu son derece yararlı eğitim ocaklarının neden ve nasıl ka-patıldığına bir türlü aklımız ermiyor ve bunu hazmedemiyoruz.

Ne söylesek boş, maalesef giden geri gelmiyor. Gelse de gelenler onun yerini tutmuyor.

## **Mehmet Ali Öztürk (1947)**



**Mehmet Ali Öztürk**, Denizli Acıpayam'ın Gümüş köyünde ilkökulu bitirdikten sonra ilçesinde sınavlara katılır, kazanınca 1942'de Gönen Köy Enstitüsü'ne girer.

Benzerleri gibi Köy Enstitüsü eğitimi onun yaşamını değiştirir, ona özgür bir kişilik kazandırır.

Onu bekleyen köyler, köylüler olmasa okuldan hiç ayrılmak istemez.

1947'de Gönen Köy Enstitüsü'nü bitirir, köylerde öğretmenliğe başlar.

Daha sonra İstanbul Çapa Eğitim ve Beden Eğitimi Bölümlerini bitirir.

Kısa süreli Çameli ilköğretim müdürlüğü dışında ona ortaöğretimde görev vermezler.

Öğretmen örgütlerinde etkin çalışır. Sürgünlere uğrar. Bakanlık emrine alınır.

Açıktaki kaldığı zamanlar odun satarak yaşamını kazanır. Denizli'de "Oduncu Öğretmen" diye ünlenir.

Birçok Köy Enstitüsü gibi emekli olunca da boş durmaz, bir süre Aydınlar Köy Kooperatifi'nde çalışır.

Bir ara Eğitim-Der Denizli Şube başkanlığı yapar.

1969'da Türkiye İşçi Partisi'nden Denizli milletvekili adayı olur.

1950'de **Fatma Hanım**'la evlenir; üçü kız, dört çocukları olur.

**Mehmet Ali Öztürk**, 24 Mayıs 2017'de Denizli'de yaşama gözlerini yumar.

*Köy Enstitülerinde eğitimin niteliği nasıldı?*

## **Beni ben yapan Köy Enstitüsüdür**

Beni ben yaptı Köy Enstitüsü. Özgür olmanın hazzını tattım orada. Eleştirel bir bakışla var olduğumu, doğayı, tüm varlıkları ayırmadan evreni kucaklamamı sağladı enstitü. Demokrasinin ne olup olmadığını öğretti.

İş eğitimi yapılırken yapıtlar meydana gelirdi.

Konular sorgulamalı işlenirdi. Düşünen, sorgulayan, üretken insanı yaratmaktı amaç, öyle oldu.

## *Kitaplık ve kitap okuma nasıldı?*

Büyükçe bir kitaplığımız vardı. Kitaplığa *Cumhuriyet, Ulus* başta olmak üzere on gazete gelirdi. İkinci Dünya Savaşı'nın en doğru haberlerini *Cumhuriyet*'ten okurduk.

**Hasan-Âli Yücel**'in tercüme ettiği tüm klasikleri okudum. Yabancı eserlerin çoğunu sınıfça okurduk.

Köy Enstitülerinde serbest kitap okuma saati vardı. Okuduğumuz kitabın özetini sınıf öğretmenimize sunardık. Öğretmen bu özetlerden not verirdi.

## *Halkla ilişkiler nasıldı?*

### **İmece**

Köy Enstitülerinde imece kültürü vardı. Halkla iç içeydi. Tüm etkinliklere yöre halkı katılırdı. Köylerin ihtiyaçları giderilirdi. Bizim şube çevremizdeki iki ilkokulu imeceyle yaptık.

Herhangi bir enstitünün gereksinimi varsa, oraya diğer enstitüler imeceye giderdi. 1945 yılında 3-C sınıfı olarak kırk üç kişi Hasanoğan Köy Enstitüsü'ne gittik. Bizden başka yedi Köy Enstitüsü de yardıma gelmiş.

Su ihtiyacı için İdris Dağı'nda su kanalı açtık. Derelere balar diktik. Hastanenin (revirin) kaba inşaatını yaptık. On beş gün de açık hava tiyatrosu çalışmalarına katıldık.

Sonunda bir buçuk ay yurt gezisi yaptık. Gezdiğimiz yerlerin folklorunu okulumuza taşıdık. Örneğin; Balıkesir Bengisi Gönen’de oynandı.

*Bakanlık emrine nasıl alındınız?*

**Seni, seni, seni bakanlık emrine aldım!**

Olay 18 Eylül 1968’de geçiyor. 17 Eylül 1968 tarihinde zamanın Milli Eğitim Bakanı **İlhami Ertem**, “1968 programı modern bir programdır. Tek dersten sınav hakkı tanıyarak tembel nesil yetiştirmeyeceğiz” diye açıklama yaptı.

Denizli TÖS Şube Başkanı **Hüseyin Çölgeçen**, TÖS genel yönetiminden **Veli Caner**, Denizli Öğretmenler Derneği Başkanı ben, **Mehmet Ali Öztürk** olarak günlerce çalıştık; öğretmen, öğrenci, veli, program konularında üç rapor hazırladık. Raporların özetlerini Milli Eğitim bakanı Denizli’ye geldiğinde yapılan toplantıda topluma ve bakana sunacaktık.

Denizli Kız Meslek Lisesi salonunda yapılan toplantıda en ön sıradayız. Bizlere söz verilmiyor, belli insanlara söz veriliyor. Israr ettik, sonunda verdiler. TÖS başkanı arkadaşımız konuştuğuça alkış aldı. Salon çok elektriklendi. Söz benimdi.

“Sayın bakanım, Burdur’da, ‘Tek dersten sınav hakkı vererek tembel nesil yetiştirmeyeceğiz’ dediniz. Çağdaş ülkelerde çok dersten sınıf geçiliyor. Danışmanlarınız ya bunu bilmiyor ya da sizi yanıltıyor. Müzikçi matematikten 4,5’tan 5 almak zorunda değildir. Biraz düşünürseniz bunu bilirsiniz. Bu program dostlar alışverişte görsün düşüncesiyle hazırlanmış.”

Bakan sinirlendi. “Sizler istifa edip memleket hayrına olmayan partiler var, oralarda çalışınız” dedi. Konuştuğuça daha da sinirlendi, “Sapıklar” deyince salonda yuh sesleri yükseldi. Biz bir şey söyledikçe alkış kopuyor, bakan konuştuğuça yuhalanıyor. Yuhlar ona, alkışlar bize...

Daha fazla dayanamadı, parmağıyla beni, **Veli’yi, Hüseyin’i** göstererek;

*“Seni, seni, seni bakanlık emrine alırım” dedi.*

*“Şeref duyarız.” (Alkışlar)*

*“Alacağım.” (Yuhlar)*

*“Şeref duyarız.” (Alkışlar)*

*“Aldım.” (Yuhlar)*

*“Şeref duyduk.” (Alkışlar)*

Ben, **Veli Caner** ve **Hüseyin Çölgeçen** ihaleyle bakanlık emrine alındık.

Olay günü akşamını Pamukkale’de geçiren bakana **Hüseyin Çölgeçen**, *“Türk öğretmenine sapık diyemezsiniz, saygı ile hizaya gelin”* diyen, ben de, *“Toplantıdaki tutumunuz gerçeklerden korkan biri olduğunuzu gösterdi. Türk milli eğitimine hizmet etmek istiyorsanız istifanız en namuslu yoldur”* diyen telgraflar gönderdik.

Telgraftan dolayı bakana hakaretten yargılandım, aklandım.

*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

**Ağa, eşraf, mütegalibe**

Toplumlar sürüp gelen doğrultuda ilerler. Alışlagelmiş eğitimi uygulayan, pedagojik bilgiler yeterli diyenlerle iş eğitimini uygulayanlar ayrışımında ağa, eşraf, mütegalibe birincilerin yanında yer aldı. Köy Enstitüsü kuruluş yasası çıkarken 178 milletvekili kuliste kaldı.

Dış güçlerin de etkisiyle halkın uyanmasını istemeyenler Köy Enstitülerini kapattılar.

Sorumluluk elbette CHP’nindir. *“Cumhuriyetin en büyük eseri”* diyen **İnönü**, Köy Enstitülerinin kapatılmasına karşı çıkmadı. Grubuna hâkim olamayacağı korkusu vardı.

**İnönü**’nün Uşak’ta başına taş atıldığında, *“Köy Enstitülerinin kapatılışına karşı çıkmadığıma çok pişmanım”* dediği söylenir.

*Köy Enstitüsü ilkeleri bugün uygulanabilir mi?*

Aynen uygulanamaz.

Ancak Köy Enstitülerindeki sorgulama, eğitim, üreten eğitim, özgür bireyi yaratan eğitim felsefesi uygulanabilir.

Bugünkü ortaçağ artığı nakliyeciler eğitim kaldırılmalı, "hoca" diktası son bulmalıdır.

Çağdaş eğitim felsefesi, devletin felsefesi olmalıdır.

*Askerde çavuş çıkmaktan son anda kurtulmuşsunuz öyle mi?*

**Aranızdan çok çavuş çıkacak**

Bir gün zırhlı birlikler öğretmenimiz olan kurmay ilk der-simizde, "Köy Enstitüsü mezunları ayağa kalksın" dedi. Yüz yirmi kişiydik 42. Dönem Zırhlı Birlikler'de. Yetmiş kişi ayak-taydık. Kurmay devam etti: "Öğretmenler kurulu kararını tebliğ ediyorum: Köy Enstitülerinde aldığınız bilgi, süvarinin teknik bilgileri için yetersizdir. Aranızdan çok çavuş çıkacaktır."

Zırhlı birlik dersleri sonunda yapılan sınavda tam not alan kırk kişi vardı; bunun otuz dokuzu Köy Enstitüsü mezunu, biri de Edirne Öğretmen Okulu mezunuydu.

Öğretmen, "Köy Enstitüsü mezunlarından özür diliyorum. Siz yetersiz değildiniz. Sonucu öğretmenler kuruluna götüreceğim. Süvarinin teknik bilgi yetersizliğinin diğer okul mezunu adaylardan olduğunu anlatacağım" dedi. Anlatmış olmalı ki öğretmenlerin tutumu bize karşı değişti.

*Bir öğretmenlik anınızı anlatır mısınız?*

**Delikanlı değil başöğretmenim**

Öğretmenliğimin ilk öğretim yılında (1947-1948) pazar günü ilköğretim müfettişi **Fehmi Bilgin** teftişe geldi. İnşaat halindeki okulda çocuk yok, evrak yok. Teftiş raporunun 17 mad-

desinin 17'si de zayıf. Okula devamsızlık olmadığı halde devamsızlık zayıf.

Raporun tutarsızlıklarını belirten bir dilekçe ile Maarif Müdürü **Ethem Salmangil**'e gittim. Dilekçemi okuyan maarif müdürü;

*"Bak delikanlı..." dedi.*

*"Ben delikanlı değil, Acıpayam Gümüş Köyü İlkokulu başöğretmeniyim. Size ihtiyar desem kıvarsınız değil mi?"*

*"Büyük balık küçük balığı yutar."*

*"Hayvanlar âleminin özdeyişinin Denizli maarifine kadar girdiğini bilmiyordum."*

*"Sizi böyle yetiştirenler kahrolsun!"*

*"Bir gün bize böyle diyenler kahrolacak"* diyerek odadan çıktım.

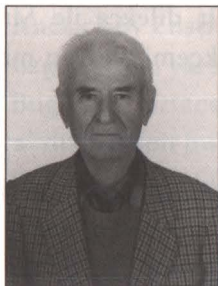
Milli Eğitim Bakanlığı'na maarif müdürünün sözünü de ekleyerek bir telgraf çekip yeniden teftişimi istedim.

Bir ay çok çalışarak altmış dört kişilik birinci sınıf öğrencisinin tümünü okuryazar yaptım, onları iyi yetiştirdim.

Bakanlıktan gelen yazı üzerine, teftişim aynı müfettiş tarafından yeniden yapıldı, bir önceki rapor iptal edilerek başarılı raporu verildi.



## Yusuf Korkut (1947)



**Yusuf Korkut**, Denizli Çal'ın Dağal köyünden. 1943'te köyündeki ilkokulu bitirir. Öğretmeninin yönlendirmesiyle Gönen Köy Enstitüsü'ne başvurur. Eğitim başı **Ayhan Karasu**, "*Uzat elini yavrum*" der, nasırlı ellerini uzatır **Yusuf Korkut**. "*Kaydedin bu çocuğu*" der eğitim başı. 514 numarayla kaydolar.

**Yusuf Korkut**'un Gönen Köy Enstitüsü'nde aldığı eğitimle yaşamı değişir; bilinçlenir, savaşımçı bir kişilik kazanır.

1947'de Gönen Köy Enstitüsü'nü, 1967'de de dışarıdan İstanbul Çapa Eğitim Enstitüsü Pedagoji Bölümü'nü bitirir.

Kendisi gibi Gönen Köy Enstitüsü'nü bitiren **Keziban Öner**'le evlenir, üç çocukları olur.

1960-1964 yıllarında Denizli Çal İsabey belediye başkanlığı yapar.

Öğretmen örgütlerinde yer alır. Denizli'de çalışırken Adıyaman'a ve Erzincan'a sürgüne gönderilir, Danıştay kararıyla döner.

2019 yazında yazlık evinde yaşamını yitirir.

### *Köy Enstitüsünde eğitim nasıldı?*

Köy Enstitülerinde uygulanan eğitim gelenekçi, ezberci değil çağdaştı. Dogmacı değil ileriye, değişime açıktı.

Üretici olduğu kadar üretilenlerin kolektif bir anlayışla paylaşılması düşüncesini kazandırıyor. Doğayı sorumsuzca tüketmeyi önleyip koruyucu nitelikteydi. Doğa ile insan birbirini bütünlüyordu. Beleşçiliğe karşıydı. Yaparak, yaşayarak öğrenme ilkesine bağlı olduğu için emeğe saygılıydı.

Hazır bilgilerin aktarıldığı gelenekçi kurumlar değil, bilgilerin didinerek üretildiği, sonra da edinilmiş bilgileri çevrenin, insanlığın mutluluğu yolunda kullanmayı amaçlayan yerlerdi.

Durmadan gelişmeye, evrimleşmeye açık olduklarından yeterlilikleri üzerinde durulmaması gereken eğitim kurumlarıydı Köy Enstitüleri.

*İş ve kültür eğitimi arasındaki denge nasıldı?*

İş eğitimiyle kültür dersleri dengeliydi. Birbirini tamamlayıcı ve eşit ağırlıktaydı.

Bunu düzenleyenlerin pedagojik yeterliklerine özenmek mümkün değildir.

*Aldığınız eğitimi yaşamda uygulayabildiniz mi?*

İş eğitimi bize alışkanlık olarak verilmişti. Ondan ayrıldığıımı hiç sanmıyorum.

*Kitaplık, kitap ve dergi, gazete okuma nasıldı?*

Gönen Köy Enstitüsü kitaplığı o günkü koşullara göre zengin sayılırdı. Her türlü kitabı alıp okumak mümkündü. Milli Eğitim Bakanlığı ve öğrencilerin kolektif anlayışı ile kuruldu.

O günlerde ülkede yayımlanan *Ulus, Cumhuriyet, Anadolu* adlı günlük gazeteler ile *Ülkü, Yağmur, Toprak, Köy Enstitüleri* dergisi sürekli geliyordu.

*Başka enstitülerle ilişkisi nasıldı?*

Köy Enstitüsü bulunduğu yöre insanını uyandırır, haklarını aramasını öğretir, o yönde geliştirirdi.

Enstitüler arasındaki yardımlaşmayı, kültür alışverişini gerçekten destansı buluyor, onu özleyorum.

*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

Bunu bilmeyen kaldı mı?

Halkın uyanmasından kim korkmuşsa sorumlusu odur. Bunun bir kişinin üzerinde olmaması gerekir. Onu yıkanlar egemen sınıflardır.

*Köy Enstitüsü kapanmasaydı ne olurdu?*

Batı emperyalistlerine avuç açıp yalvarmazdık. Güneydoğu sorunu bizi otuz yıl meşgul etmezdi.

*Köy Enstitüleri üzerine en son ne söylemek istersiniz?*

Ne söyleyelim? Arkalarından gözyaşı dökmeden, umutla bu düşünceleri gelecek kuşaklara aktaralım. Onlar bir çözüm yolu bulur.

**Ahmet Taşal (1948)**



**Ahmet Taşal**, Denizli Acıpayam'ın yoksul bir köy çocuğu. Küçük yaşta babasını yitirir, öksüz kalır.

Gezici başöğretmenin ve müfettişin davranışlarına, giyimine özenir, öğretmen olmak ister.

Bir yıl önce abisi de Gönen Köy Enstitüsü'ne girmiştir. O da 1944'te aynı okula kaydolur. Zaten başka seçeneği de yoktur. Yapıcılık dalına seçilir.

1948'de Köy Enstitüsünü bitirdikten sonra köylerde çalışır. İlk gittiği köyde kendisinden önceki eğitmen, öğrencileri 3. sınıfa kadar okutur, üç yıl aradan sonra **Ahmet Taşal** atanır. Çocuklar büyümüştür. Onları toplar, okutmaya başlar.

Öğretmen örgütlerine (TÖS, TÖB-DER) üye olur.

*Köy Enstitüsüne gidişinizi anlatır mısınız?*

Beş yıllık ilkokulu bitirmiştım. 1944 yılında Gönen Köy Enstitüsü'ne başvurduğum, hazırlığımı yaptım. Yanımda tahta bavulum, arkadaşlarla kamyonla Acıpayam'dan Denizli'ye gittik. Ertesi gün trenle Isparta Gönen'e vardık. Sözlü sınavdan sonra kaydımız yapıldı. Derslere hemen başladık.

*Köy Enstitüsünde eğitim ve yöneticiler, öğretmenler nasıldı?*

O günün şartlarına göre eğitim yeterliydi. Kültür dersleri yanında tarım ve teknik dersler vardı. Yüzde 50 kültür, yüzde 25 tarım, yüzde 25 de teknik dersler vardı.

Yöneticiler, öğretmenler çok sabırlı, demokrat, sevecen, hoşgörülüydüler. Becerileri çok iyiydi.

*Köy Enstitülerinin birbirleriyle ve çevreyle ilişkileri nasıldı?*

Tüm enstitüler arasında ekiplik geziler olurdu. Bunlar çok yararlıydı. Enstitüler arasında kaynaşma sağlanırdı.

Örneğin; biz Gönen Köy Enstitüsü öğrencileri olarak başımızda bir öğretmenle Erzurum'a, Hasanoğlan'a, Denizli Karcı köyüne ekipler halinde gittik. Okul ve lojman yapıldı. Çevre köylere gidilirdi.

Hasanoğlan'da üç ayda anahtar teslimi bir lojman yaptık. Sonra da ödül olarak Ankara, Sivas, Kayseri, Samsun, Hatay, Adana, Konya ve Afyon'u gezdik.

*Köy Enstitüsü eğitiminden daha sonra yararlandınız mı?*

Okulların badanasında, boya ve sıvalarında, pencere, kapı, sıra, masa, sandalye yapım ve onarımlarında, toprağı kirizma etmede, ağaç dikme ve yetiştirmede yararlandık.

*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

DP milletvekilleri ve ağaların işbirliğiyle kapatıldı. Sorumluk, yüzde 25 CHP'nin, yüzde 75 DP'nindir.

*Son olarak ne söylemek istersiniz?*

Dünyaca ünlü eğitim-öğretim kurumlarıydı Köy Enstitüleri. Türk milletine, eğitimine bir daha böyle bir fırsat gelir mi bilmem.

### **Ali Makal (1948)**



**Ali Makal**, İkinci Dünya Savaşı'nın hüküm sürdüğü kıtlık, yokluk yıllarında köyde ilkokulu bitirir.

İlköğretim müdürü **Hulusi Anıl**'ın yönlendirmesiyle sınava girer.

Köy Enstitüsü olmasaydı okuma olanağı bulamayacaktı.

Sınavı kazanan arkadaşlarıyla birlikte kamyonla Denizli'ye gelip o geceyi handa geçirirler. Ertesi gün trenle Gönen'e giderler.

1948'de Gönen Köy Enstitüsü'nü bitirdikten sonra çeşitli köylerde çalışır. Daha sonra yedi yıl kadar kütüphane öğretmenliği yapar.

Öğretmen örgütlerinde çalışır. 1969 öğretmen boykotuna katılır.

Aynı enstitüden **Zeynep Gençler**'le evlenir. Üç çocukları olur, onlara iyi bir eğitim sağlarlar.

*Köy Enstitüsüne nasıl girdiniz?*

Eğitimbaşı **Ayhan Karasu**'dan Gönen Köy Enstitüsü'nü kazandığıma ilişkin bir yazı aldım. Birkaç arkadaşım ile bir-

likte karlı, soğuk bir kış günü, 13 Mart 1944'te Acıpayam'dan bir tuğla kamyonunun kasasında, brandanın altında Denizli'ye geldik.

O gece ucuz bir handa kaldım. Ertesi gün trene bindim, gece yarısı Gönen yakınındaki Kırıkçayır istasyonunda indim. Okula giden başkaları da vardı. Onlarla birlikte 5 km çamurlu yolu elimizdeki bavul ve eşyalarla yürüdük.

Bizi nöbetçi öğretmen ve okul başkanı karşıladı. Gece olduğu için yatakhanelere götürüp yatırdılar.

Sabah olunca okul başkanı, yeni gelenleri yemekhaneye götürdü, kahvaltıdan sonra nöbetçi öğretmen **Fuat Tekin** ve okul başkanıyla birlikte eğitimbaşı **Ayhan Karasu**'ya gittik.

İlkokul diplomamızı, yükümlenme senedini ve nüfus cüzdanımızı vererek kayıt olduk.

*Köy Enstitüsünde eğitim nasıldı?*

Köy Enstitülerinde verilen eğitim o zamanki şartlar içinde yeterliydi. Kültür ve iş derslerinden çok şey kazandık.

Ancak yabancı dil eğitimi yeterli değildi.

*Kitaplık var mıydı? Kitap, dergi, gazete okunuyor muydu?*

Okulumuzda geniş bir kitaplık vardı. Buradan her öğrenci yararlanırdı. Kitaplık yerli ve yabancı klasiklerden oluşuyordu.

Köy Enstitüsüne dergi ve gazete devamlı gelirdi. *Türk Dili, Ülkü, Yücel, Varlık* gibi dergiler gelirdi.

*Köy Enstitülerinin öteki enstitülerle ilişkileri nasıldı?*

Köy Enstitülerinin birbirleriyle iyi ilişkileri olurdu. Her biri diğerinin işlerine yardım ederdi.

Ekip olarak gidip geldikleri enstitülere kendi bölgelerinin halk oyunlarını götürürler, kültürlerini birbirlerine aktarırlardı.

*Halkın Köy Enstitülerine bakışı nasıldı?*

## **Halk karşı değildi**

Genel olarak halk Köy Enstitülerine karşı olmamıştır. Siyasiler oy almak amacıyla bu kurumları karalama yolunu seçmiştir.

Halk öğretmene saygı duymuştur, kendisine hizmet eden öğretmene adeta tapmıştır.

Çalışmalarımızla çevremizde uyandırdığımız etkilerle bunları kanıtlamışızdır.

*Bir anınızı anlatır mısınız?*

## **Bir tabak pirinç dökülünce...**

1943'ün Mayıs başı idi. Bizim sınıfa işbölümü düşmüştü. Nöbetçi öğretmen sınıftan dört öğrenci ayırıp iâşe çıkarmak için görevlendirdi. **Mehmet Yılmaz, Nuri Çakar, Cemil Tutu** ve ben ambarın memuruna gidip erzak çıkaracağımızı söyledik ve elimizde bulunan erzak çizelgesini verdik. Bize kantar başında birimizin bulunmasını, ambardan da pirinç çıkarmamızı önerdi.

Ambar derin olunca arkadaşlar, "*Sen bizden uzunsun, ambara in*" dediler.

Pirinç çıkarmak için girdiğim ambardan pirinçleri tabakla diğer arkadaşların tuttuğu çuvala doldururken elimdeki tabak ambarın kenarına çarpınca pirinçler beton olan yerlere dağıldı. Ne yapacağımızı bilemediğimiz için hepimiz suçlanmıştık. Ambar memuru **Seniha Hanım**, "*Süpürürüz*" diye bizi teselli etti.

Bu arada nöbetçi öğretmen **Fuat Tekin** elinde kırbaçla çıkageldi. Yerlerdeki pirinci görünce, "*Ne yaptınız, kim döktü?*" diye söylenmeye başladı. Korkumuzdan söyleyecek söz bulamadık.

O anda ambar memuru imdadımıza yetişti.

**“Fuat Bey kaza oldu”** diye yatıştırmak istediysen de bana dönüp sertçe, **“Sen nerelisin?”** diye sordu.

**“Acıpayamlı”** dedim.

**“Senin köyünde buğday, arpa hasadı nerede yapılır?”**

**“Çayırda”** diye cevapladım.

**“Bak, döktüğün pirinçle dört arkadaşını aç bıraktın. Annen buğday tanelerini çalı süpürgesi ile çayır içinden topluyor, sen arkadaşlarına ihanet ettin.”**

Bu olayı hiç unutmam, hâlâ sorumluluk duyarım. Öğretmen, bana sorumluluğun ne kadar önemli olduğunu öğretmiş oldu.

**Köy Enstitüsü konusunda son olarak ne söylemek istersiniz?**

Köy Enstitülerini siyasetçiler, ağalar, çıkarıcılar kapattı.

Eğer kapatılmasaydı toplumun hurafelerden kurtulup her alanda gelişmesinde örnek kurumlar olurdu.

## **Tali Özdemir (1954)**

**Tali Özdemir**, Isparta'nın Eğridir Bağören köyünden. Yetmiş beş haneli bir dağ köyü. İlk üç sınıfı köyünde okur. 4. ve 5. sınıfı da Barla Köyü İlkokulu'nda tamamlar.

Köyüne 1,5 saat uzaklıkta olan Barla'daki okula on iki köy çocuğu kar kış demeden her gün yürüyerek giderler.

**Tali** ise Gönen Köy Enstitüsü'nde öğrenci olan büyük ağabeyi **Hasan Özdemir** gibi okumak ister. Babasını ikna eder, ge-





zici başöğretmenin yardımıyla Gönen Köy Enstitüsü'ne başvurur. Başka bir yerde okuma olanağı yoktur. Sınavı kazanır, kaydını yaptırır.

1954'te enstitüyü bitirdikten sonra bir süre köy öğretmenliği yapar. Daha sonra Gazi Eğitim Enstitüsü Eğitim Bölümü'nü bitirir.

Öğretmen örgütlerine üye olur. 1969 TÖS boykotuna katılır.

*Köy Enstitülerinde eğitim nasıldı?*

### **İş içinde tam öğrenme**

Köy Enstitüsü eğitimi günün şartlarına göre en iyi uygulanmış ideal bir sistemdi. Eğitim, iş içinde uygulamalı yapıldığı için öğrenme tam oluyor, yetişen öğretmenlerin gittikleri köylerde şartlar hazırlanmış olduğundan aynı eğitimi uygulama ortamı doğuyordu.

Köydeki çocuklar, öğretmenin yardımıyla modern tarımı, çeşitli sanat dallarını öğrenebiliyordu. Okuma alışkanlıklarına yöneliyorlardı. Köylerde çeşitli sosyal etkinlikler yayılıyordu. Kısaca köyler canlanıyordu.

*Kitaplık, özgür okuma nasıldı?*

Gönen Köy Enstitüsü'nün zengin bir kitaplığı vardı. Ayrıca çeşitli gazete ve dergiler de gelirdi.

Ders saati dışında kitaptan her zaman yararlanılırdı.

*Köy Enstitülü olduğunuz için güçlüklerle karşılaştınız mı?*

### **Bakanlık da bize iyi bakmazdı**

Demokrat Parti (DP) döneminde çok zorluklar yaşadık. Parti ocak-bucak başkanları sanki birer kral gibiydiler. Bizi düşman gibi görürlerdi.

Bakanlığımız da bize iyi bakmazdı. Ancak görevimizi iyi yaptığımız için de dış geçiremezlerdi.

*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

Çünkü güçlü bir Türkiye'nin varlığı emperyalizm için büyük tehlikeydi. Türkiye mutlaka tökezletilmeliydi. Kapatılma sorumluluğu önce **İsmet İnönü**'ye, sonra da Demokrat Parti'ye aittir.

*Köy Enstitülerinin ilkeleri bugün uygulanabilir mi?*

Çok güzel uygulanabilir. Çünkü günümüz okullarının olanakları ve tesisleri o yıllara göre çok daha iyidir. Teknoloji çok farklı noktadadır. Özellikle yatılı bölge okulları bu uygulamalara çok uygundur.

Önemli olan, ders programlarının laboratuvar, atölye ve uygulama alanının iş anlayışına göre düzenlenmesi.

*Köy Enstitüleri ilkeleri öğretmen okullarında sürdürülebildi mi?*

Ben o dönemi hem öğrenci hem de öğretmen olarak uzun yıllar yaşadım. Tarım dersleri alanları hazır olduğunda öğrencilerle aynen Köy Enstitülerinde olduğu gibi yapıldı. İş dersleri demircilik ve marangozluk atölyelerinde temrin şeklinde yapılır, çocuk en azından el becerileri kazanırdı. Okuma alışkanlığı, sosyal etkinlikler aynen sürdürülürdü. Çalışma disiplini, öğretmenlik sevgisi, vatana hizmet aşkı aynen kazandırılırdı.

Yalnız kent öğretmen okullarının Köy Enstitülerinin devamı olanlardan biraz farklılığı ve eksik yönleri vardı.

*Bir öğrencilik anınızı anlatır mısınız?*

Okul olarak sporun her dalına önem verilirdi. Ben de iyi voleybol ve futbol oynardım. Her yıl Isparta'da atletizm yarış-

malarına katılırdık. Hemen her dalda birinci olurduk. Benim de Isparta'da bir gülle atma birinciliğim vardır.

Onun hazzını unutamam.

*Ya öğretmenlik anınız?*

### **Ahıra dönen okulu düzenledik**

Göreve ilk başladığım günü unutamam. Benden önceki kişi köyün ilk öğretmeni idi. Askerliği geldiği için okulu muhtara teslim edip gitmiş. Muhtar kendi işinde, okulla hiç ilgilenmemiş.

Ağıllı köyüne vardığımda okul kapısının kırıldığını, içinde hayvanların barındığını gördüm. Pencerelerinde cam kalmamıştı. Özetle okul, okul olmaktan çıkmış, ahır olmuştu.

Gördüklerime inanamamıştım. İlk anda gözlerimden yaşlar aktı.

O gece hiç uyumadım. Okulu nasıl adam edeceğimin planını yaptım. O zamanlar on sekiz yaşındaydım.

Ertesi gün, muhtar da dahil köylüleri okula çağırdım. *"Burada sizin çocuklarınız nasıl okuyacak? Burayı hep birlikte onarmamız, yapmamız gerekir"* dedim.

Köylüler, *"Şimdi bizim iş güç zamanı, paramız da yok. Sen de haklısın, sana para yerine fasulye verelim, sen onu sat, okulu yap"* dediler. Her ev üç kilo fasulye getirdi, onları bir odada topladık. Satarak kereste, cam, boya, kireç aldım. Okuldan edindiğim marangozluk aletleri vardı, işe giriştim. Çocuklar toplandı, onlar da temizliğe yardım ettiler. Kısa sürede okulu eğitime hazırladık.

Sonra köylülerle kaynaştık. Birisi hasta olsa haber verirdi, koşup giderdim. Yaralananların yarasını sarardım.

Köylüler bana öylesine güven duydular ki onlardan yaşça küçük olmama karşın her şeyi bana danışmaya başladılar. Okulun genel bir işi olduğunda da her işi bırakıp imece ile çözdüler.

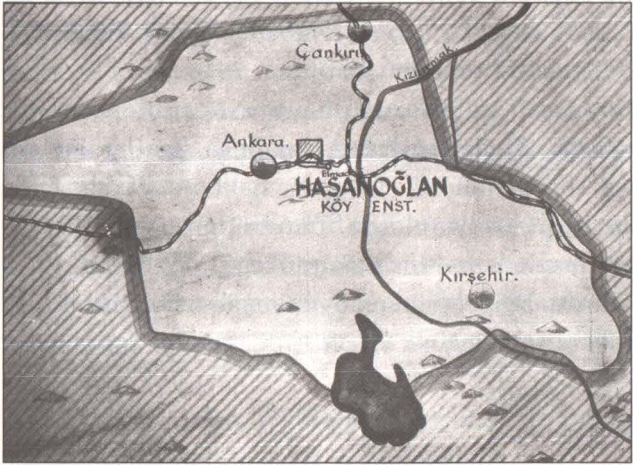
*Son olarak ne söylemek istersiniz?*

### **Başka bir Türkiye olurdu**

Türkiye'nin kurtuluşu, günümüzün koşullarında Köy Enstitüsü sisteminin yeniden tüm özellikleriyle uygulamaya konmasına bağlıdır. Yoksa her zaman büyük felaketlerle karşılaşırız. Yetişen kuşaklar ülkesine yabancılaşıyor. Tüketici, teslimiyetçi, dilenci bir toplum yaratılıyor.

Köy Enstitüsü sürseydi dünyada süper bir ekonomik gücümüz olurdu. Köyler böylesine boşalmaz, kentler böylesine karmaşaya sürüklenmezdi. Okuyan, hakkını arayan, başkalarına kul olmayan insanlar olurdu. Tam bağımsız, başı dik, saygınlığı yüksek, mazlum ve Müslüman ülkelerin önderi güçlü bir Türkiye olurdu. Emperyalizm böylesine alan bulamazdı.

## HASANOĞLAN KÖY ENSTİTÜSÜ / ANKARA (1941)



**Kuruluş tarihi: 1941**

**Müdürler: Ali Rıza Tümer (Vekil, 1941), Mehmet Tuğrul (Vekil, 1941) Mustafa Güneri (Vekil, 1941-42), Mustafa Lütfi Engin (1942-43), Hürrem Arman (1943-45), M. Rauf İnan (1945-46), Tahir Erdem (1946), Ali Doğan Toran (1946), Fevzi Ertem (1946-49), Kemal Üstün (1949-58).**

**Öğrenci aldığı iller: Ankara, Çankırı, Kırşehir.**

**Okulu bitirenlerin sayısı:**

**Köy Enstitüsü (1941-1954): 56'sı kız, 622'si erkek olmak üzere toplam 678 kişidir.**

**Yüksek Köy Enstitüsü (1942-1947): 18'i kız, 195'i erkek olmak üzere toplam 213'tür.**

**Hasanoğlan Eğitim Kursu'ndan (1936-1947) çıkan eğitimci sayısı: 306**

Hasanoğlu Sağık Kolu'ndan (1943-1951) ıkan sağık memuru sayısı: 774<sup>17</sup>

Yeri: Ankara'ya 34 km uzaklıktadır. İdris Dağı eteğinde kurulan Hasanoğlu Köy Enstitüsü, Ankara-Kırıkkale karayolu ile Ankara-Kayseri tren hattına yakındır. Geçmişte ankaya ilçesine bağılyken, bugün 13 km uzaklıktaki Elmadağı ilçesine bağılıdır.

Köy Enstitüsü müdürlerinden **M. Lütfi Engin**, kuruluş günlerini şöyle anlatır:

Kendisinden önce kurulan enstitülerden gelen öğrenci grupları tarafından yapılan her biri onların adlarını taşıyan, 5 okul, 5 işlik, 3 depo binası vaziyet planına göre yerlerine oturtulmuş, ayrıca duvarları bitirilmiş yemekhane binası görölüyor. Binaların üzerinde Kepirtepe, Göl, Çifteler, Aksu, Ari-fiye, Düziçi, Akpınar gibi enstitü adlarını okursunuz. Sanki burada bütün Köy Enstitüleri birleşmiş, Türk köylüsünün yüz-yıllardır giden makûs talihini yenmeye ant içmişler.<sup>18</sup>



*Hasanoğlu Köy Enstitüsü kurulurken...*

17) **Ali Kınacı**'nın hazırladığı notlardan.

18) **M. Lütfi Engin**, "Hasanoğlu Köy Enstitüsü", Köy Enstitüsü 1-2, KE-ÇEV, 2003, s.243-244.

1941 yılında İkinci Dünya Savaşı günlerinde güvenlik nedeniyle Kepirtepe Köy Enstitüsü'nden 266 öğrenci Hasanoğlan'a taşınır.

1945'te Köy Enstitüleri Dergisi, Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nde basılarak çıkarılmaya başlanır. Yüksek Köy Enstitüsü Dergi Kolu, **Sabahattin Eyuboğlu**'nun rehberliğinde bu dergiyi (sekiz sayı) yayına hazırlar.

Enstitüde öğrenciler tarafından açık hava tiyatrosu düzenlenirdi. Bu tiyatrodan oyunlar, sanat etkinlikleri sergilenirdi.

Yerli ve yabancı devlet adamları sık sık Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nü ziyaret ederlerdi.

Bahçe heykellerle süslenirdi.

Okuldan çıkan yazar ve sanatçılar: **Fikri Cantürk, Ramiz Aydın, Halis Biçer, Aydın Aydemir, Yaşar Sami Gökgez** (resam, heykeltıraş),

### **Hasanoğlan çıkışlılar enstitülerini anlatıyor:**

#### **Ali Yıldız (1949)**



**Ali Yıldız**, Hatay Erzin Gökdere köyündendir. 1940'lı yılların başında küçük yaşta babasını yitirir. İki abisini askere alırlar. Annesi ve küçük kardeşiyle yokluk, yoksunluk içinde geçinmeye çalışır.

Abisinin biri tezkereyle dönünce, 1944 Ağustos ayında Köy Enstitülerinden istenen evrakı yaptırıp 2,5 lira para,

üç yufka, iki yumurta ile yollara düşer. 175 kuruşa bilet alarak trenle Düziçi Köy Enstitüsü'ne ulaşır.

Üçüncü sınıftan sonra sağlık sınavını kazanarak Düziçi'nden Ankara Hasanoğlu Köy Enstitüsü Sağlık Kolu'na kaydını yaptırır.

1949'da okulu köy sağlık memuru olarak bitirir. Uzun süre köylerde sağlık memuru olarak çalışır.

O da öğretmenler gibi soruşturmalar geçirir, sürgüne uğrar.

Sonra çıkan bir yasa gereği 1966'da Ankara İl Sağlık Müdürlüğü'nde 6 aylık sağlık kursunu başarı ile bitirir. Bundan sonra Sağlık Bakanlığı'na bağlı olarak kasaba ve kentlerde de görev yapar.

**Ali Yıldız**, beş çocuğunu da okutur. İkiisi öğretmen olur. Emekli olduktan sonra İskenderun'da özel sağlık kabinesi açar.

*Enstitünüzün bir gününü, işleyişini anlatır mısınız?*

Kalk zili çaldığında hemen giysilerimizi giyer, elimizi yüzümüzü yıkar, spor sahasına giderdik. Yarım saat egzersiz ve spor yapardık. Sonra başımızda küme öğretmenimizle yemekhaneye gider, kahvaltımızı yapar, dersanenin yolunu tutardık.

Yarı kültür, yarı uygulamalı ders görürdük.

Uygulamalı derslerde binalar yapardık. Sebzemizi, buğdayımızı kendimiz üretirdik. Önceleri hayvanla sürüyorduk, son yıllarımızda traktör alındı, onunla sürdük.

Kimi günler öğrencilerin rol aldığı temsiller verilirdi. Halk oyunları oynardık.

Okulumuzun çevresi tepeliklerle doluydu. O tepelere sıra ile zeytin fidanları diktik, kendi okul numaramızı verdik. Pazarları gidip zeytinlerimizi çapalar, sulardık. Onlara çocuğumuz gibi bakardık.



Çevre gezileri olurdu. Hiç unutmam, bir gün, öğretmeni-  
mizle birlikte Amanos Düldül Dağı'ndaki mağarada yaşayan ai-  
leleri ziyaret ettik.

Öğretmenlerimiz bize ana-baba sevgisiyle yaklaşırlardı.  
*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

Köylü, kentli uyanmasın, ağaların, beylerin hallerine za-  
rar gelmesin diye. **Reşat Şemsettin Sirer ve Menderes Hükü-  
meti.**

*Kısa bir öğrencilik anınızı anlatır mısınız?*

**Akşama kadar çalıştıktan sonra 12,5 km yürüdük**

Ekim ayıydı. Akşama kadar çuvarlarla sırtımızda harç çek-  
miştik. Bir haber geldi istasyona iki vagon kiremit gelmiş diye.  
12,5 km yolu o yorgunluk üzerine yürüdük.

Yiyeceklerimiz arkadan bir eşekle getirildi. Kiremitleri in-  
dirdik, karnımızı doyurduk. Biraz dinlendikten sonra okula  
döndük.

*Kısa bir memurluk anınızı anlatır mısınız?*

İl sağlık müdürünün devlet malını partililerin emrine verdi-  
ğini on iki madde halinde Milli Birlik Hükümeti'ne rapor ettim.

Müfettiş geldi, "Bu imza senin mi?" diye sordu. "Evet" de-  
dim. Haklıydım.

Müfettiş gittikten sonra sağlık müdürü bana kin besledi. İl  
içinde beni oradan oraya sürgüne gönderme rekoru kırdı.

*Son olarak ne söylemek istersiniz?*

Bu destansı serüven yazmakla, söylemekle bitmez.

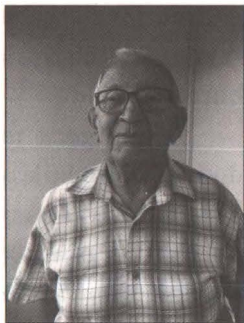
**Dursun Akçam'ın Kafdağı'nın Ardı, Adnan Binyazar'ın  
Masalını Yitiren Dev** kitaplarında benim yaşantımla onların  
yaşantısı arasında benzerlikler olduğunu gördüm.

Fin şair **Mkawez**'in dediği gibi: "Milyonların ızdırabını du-  
yuyorum çünkü onlar benim içimdedir."

## Mustafa Fakıoğlu (1950)

**Mustafa Fakıoğlu**, Kırşehir Kaman Yağmurlu Büyükoba köyündendir. Köyünde ilkokulu bitirir.

Okumaya çok düşkündür. Daha ilkokulda **Hazreti Ali'nin Cenkleri'ni**, ardından Halkevlerinin köy odalarına gönderdiği **Denizler Altında Yirmi Bin Fersah**, **Ay'a Seyahat**, **Göklerin Hâkimi**, **80 Günde Devriâlem** gibi Jules Verne'in hikâyelerini, **Yakup Kadri'nin Yaban** romanını ve başka kitapları okur.



Dar gelirli bir çiftçinin çocuğudur. Babasının başka bir okulda okutacak ekonomik gücü yoktur.

**Yusuf Ziya Torun**, **Mustafa Fakıoğlu**'ndan önce köyünde ilkokulu bitirerek Hasanoğlu Köy Enstitüsü'ne gitmiştir. O da yoksul bir aile çocuğudur. *"Demek ki bu okullara yoksullar gidebiliyor"* diye düşünür. Enstitüye girmenin peşine düşer.

*Köy Enstitüsüne nasıl kayıt oldunuz?*

### Gizlice başvuru

1946'da ilkokulu bitirdim. Okuyup adam olmak istiyordum. Ama çiftçi ailenin en büyük çocuğu olduğumdan, babam beni artık okula göndermek istemiyordu.

Babamla gittiğim bir pazar günü fırsat bulup Milli Eğitim müdürüne çıkarak derdimi anlattım.

Elime bir kâğıt kalem verdiler, bana sorular sorup cevabını yazmamı söylediler. Soruları cevapladım. Adresimi alıp, *"Bu yazıyı Hasanoğlu Köy Enstitüsü'ne göndereceğiz, cevap geldiğinde seni çağıracağız"* dediler.

1946 Ekim ayının sonları idi. Kasım ayının ortalarında köye gelen postacı Milli Eğitim Müdürlüğü'nden bana bir yazı getirdi. Okula kabul edildiğimi, acele müdürlüğe gitmem gerektiğini bildiriyorlardı. Dünyalar benim oldu. Babam da mecburen razı oldu.

O gün gece yarısı, mahkemesi olan bir yakınımınla şehre doğru yola çıktık, diz boyu karda 20 km'lik yolu aşarak öğle üzeri şehre vardık.

Milli Eğitim Müdürlüğü'nde elime evrak verip, *"İlçemiz Kaman Maarif Memurluğu'nda yüklenme yaptırıcaksın ve okula hareket edeceksin"* dediler.

Mahkemesi görülen yakınımınla 20 km'lik karlı yolu yine yürüyerek köye döndük. Ertesi gün babamla yaya olarak hareket ettik.

Kaman'la bizim köyün arası 40 km kadar; bir köyde misafir edildik.

Ertesi gün Kaman'a ulaştık. Öğleye kadar işimizi bitirdik.

Maarif memurunun verdiği evraklarla Ankara'ya üzeri çadırırlı posta kamyonu ile yalnız başıma hareket ettim. Babam köye döndü.

Akşamüzeri Ankara'ya vardım. Babamın asker arkadaşının evinde misafir edildim. Ertesi gün Ankara'dan Kırıkkale'ye kadar giden banliyö denen trenle Hasanoğlan Köy Enstitüsü'ne ulaştım.

O gün kaydımı derhal yaptılar. Çamaşırlarımı, bütün elbisele-rimi değiştirdiler, bir sınıfa yerleştirdiler.

*Köy Enstitüsünde eğitim ve öğretmenler nasıldı?*

### **İş içinde öğrenmek**

Köy Enstitüsünde iş içinde iş yaparak, yaşayarak, bölge koşullarına uygun olarak üretime dönük bir eğitim vardı.

Yaparak, yaşayarak, iş içinde birçok ürünü yetiştiriyorduk. Böylece hem öğreniyor hem de kuruma büyük katkı sağlamış oluyorduk.

Köylüyü her konuda aydınlatacak bir biçimde eğitim alıyorduk.

Spor, halk oyunları gibi ortak etkinlikler olurdu.

Köy Enstitüsünde öğretmenler ve yöneticiler, Cumhuriyetin faziletine inanan, çağdaş, laikliği benimsemiş, kendine güvenen, ülkesini ve insanları seven, özverili, çalışkan, her türlü bilgiyi vermek için çırpınan, dürüst, fedakâr, eğitim psikolojisini bilen insanlardı.

### *Halkla ilişkiler nasıldı?*

Genel olarak yakın köy halkı ile iyi ilişkiler kurulur, bayram ve tatillerde eğlencelere davet edilirlerdi. Genellikle tiyatro ve şenliklere köy halkı katılırdı.

### *Kitaplık ve özgür okuma nasıldı?*

Hasanoğlu Köy Enstitüsü'nde zengin bir kitaplığımız vardı. Burada bakanlığın bastırıp gönderdiği dünya klasikleri ve başka kitaplar vardı. Öğrenciler hem kitaplıkta hem de emanet alarak okurlardı.

Dergiler kitaplığa gelirdi. Okulun küçük bir matbaası vardı, orada dergi basılırdı.

### *Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

#### **Ağalar, beyler...**

Köylünün aydınlanmasından korkan, çıkarları zarar görecektir siyasetler, ağalar, beyler kapatılması için çaba harcadılar ve kapattılar.

Yüksek Köy Enstitüsünün kapatılması **Mareşal Fevzi Çakmak**'ın **İsmet İnönü**'ye baskısı sonucu oldu.

Enstitülerin kapatılması, öğretmen okullarına dönüştürülmesinin sorumluluğu DP'nin yöneticileri **Menderes** ve **Celal Bayar**'a aittir.

*Bir anınızı anlatır mısınız?*

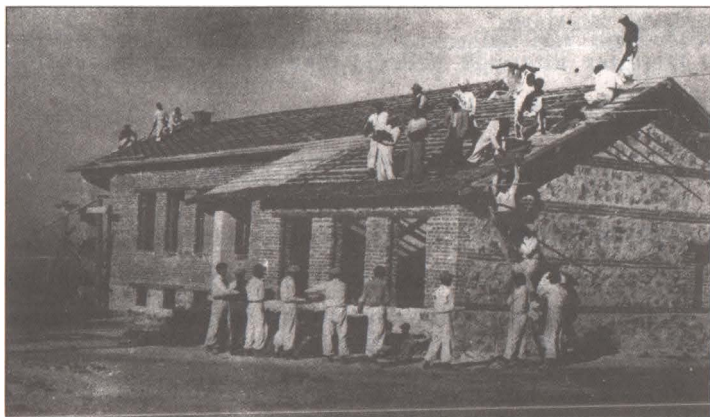
**Ev ev kayıt olunca...**

1950'de atandığım köyde köylüler kız çocuklarını okula göndermiyorlardı. Ben valiye, Milli Eğitim müdürlerine birer mektup yazarak yardımcı olmalarını istedim. Bir müfettiş gönderdiler; yine sağlayamadım.

Mahkemeye vermem istendi. Bu yol bana ters geldiğinden her akşam köyün bir odasına misafir giderek halkı çeşitli yollarla aydınlatmaya başladım. Girişimler sonucunda yirmi beş kız öğrenci okula gelmeye başladı. İkinci yıl toplam yüz beş öğrencinin yarısından fazlası kızdı.

*Köy Enstitüleri üzerine en son ne söylemek istersiniz?*

Eğer bugüne kadar Köy Enstitüsü yaşısaydı ne ekonomik ne de demokratik sorunumuz olurdu. Şehirlerin varoşlarını dolduran aç, işsiz insanımız kalmazdı.



*Yeni okul binalarından biri*

## Ömer Ekşioğlu (1950)

Babası maddi geliri düşük, küçük bir çiftçidir. Köyü Ankara'ya yakın olmasına karşın okutmaya gücü yoktur.

**Ömer Ekşioğlu**, Hasanoğlu Köy Enstitüsü yatılı ve masrafsız olduğu için babasını ikna ederek oraya başvurur.

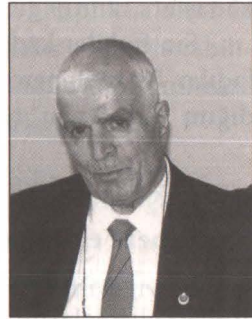
1946'da Hasanoğlu Köy Enstitüsü'ne kaydını yaptırır.

Genel derslerin yanında demircilik dalına seçilir.

1950'de okulu bitirir, bir süre öğretmenlik yapar.

Ardından Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-İş Bölümü'nü bitirir. Resim öğretmenliğinden sonra emekli olur. Atölye açarak resimler yapar, resimlerini sergiler.

İki çocuğu da üniversite eğitimi alır.



*Köy Enstitüsüne kaydolmanızı kısaca anlatır mısınız?*

### **“Sarı Gelin”**

1946 yılında bizim köyden ilkokul çıkışlı dört erkek öğrenciyi sınavla aldılar. Köy Enstitüsünün verdiği giriş belgesiyle Ankara Ulus'taki noterliğe gittik. Noter bize okuldan okulu bitirmeden ve okuldan sonra öğretmenlikten yirmi yılı doldurmadan ayrıldığımızda devletin tazminat alacağına ait (yüklenme senedi) yazıyı velilerimize imzalattı ve verdi.

Bu senetle Köy Enstitüsüne gittik. Okul müdür yardımcısı, eğitimbaşı noterlikten getirdiğimiz senetleri aldı. Bize numara vererek okul defterine kaydetti. Sınıf öğretmenimiz **Rahmiye Hanım** bizi okuyacağımız sınıfa götürdü.

Dört öğrenciden ikimizi A şubesine verdiler. Sınıf şarkı söylüyordu, biz sınıfa girince sustular. Öğretmenimiz bizi arkadaşlara tanıtıp gitti.

Sınıftakiler kızlı erkekli şarkı, türkü söylemeye tekrar başladılar. Bu söylenen türküler içinde o zamana kadar hiç duymadığım "Sarı Gelin" türküsü de vardı. Onu hiç unutamam.

*Köy Enstitülerinde eğitimin niteliği nasıldı?*

### **Ezbere eğitim olmazdı**

Köy Enstitülerinde gerek bahçe, tarım gerekse sanat, atölye çalışmalarını çok severek yapıyorduk. Resim, müzik, beden eğitimi dersleri de bizim okulu sevmemize yardımcı oluyordu. Kültür dersleri ezbere değildi. Laboratuvarlarda ve amfilerde görerek, deneyerek, yaparak öğretim oluyordu.

Fizik, kimya dersleri fizik, kimya laboratuvarlarında; tarih, coğrafya dersleri coğrafya amfisinde; müzik dersimiz müzik aletleri (piyano, keman, mandolin, saz) bulunan müzik salonunda; resim-iş dersi resim-iş atölyesinde; beden eğitimi dersi spor sahasında ve beden eğitimi salonlarında işleniyordu.

*Yöneticiler ve öğretmenler için ne söylersiniz?*

Öğretmenlerimiz ve yöneticilerimiz seçkin, mesleğe gönül vermiş, tüm zamanlarını bizi eğitmek ve bizi en iyi şekilde hayata ve öğretmenliğe hazırlamak için çalışan kimselerdi.

Öğretmenlerimiz kuramsal anlatım yanında uygulama, deneme ve gözlemlere dayanarak dersleri yaparlardı. Tarım derslerini ağaç dikerek, sebze bahçesi düzenleyerek, sanat derslerini atölyede ve gerçek iş üzerinde çalışarak, fizik-kimya laboratuvarında, resim, müzik ve beden eğitimi dersleri salonda yapıldı.

*Kitaplık, kitap okuma konusunda ne söylersiniz?*

### **Zengin bir kitaplığımız vardı**

Okulumuzda zengin bir kitaplığımız vardı. Aydınlık, geniş bir okuma salonunda yüz öğrenci rahat kitap okuyabilirdi.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın katkıları ve kitapsever öğretmenlerin bağıışı ile kitaplık oluşturuluyordu.

Boş zamanlarımızda, ders saati dışında kitaplık salonunda okuyarak ve kitaplardan notlar alarak kitaplıktan yararlanabiliyorduk. Bunun yanında istediğimiz kitabı ödünç alıp sınıfımıza götürerek de kitaplıktan yeterli olarak yararlanıyorduk.

*Köy Enstitüsü sisteminde değiştirilmesini istediğiniz bir yan oldu mu?*

Köy Enstitüsünde öğrenci iken gerek eğitim-öğretim gerekse yönetim aısından beğenmediğim taraf olmadı.

Bugünden baktığınızda bize gelecekte daha çok olanaklar kazandırması için bazı isteklerim var.

Bir defa, yirmi yıl öğretmenlik yapma şartı (mecburi hizmet) fazlaydı. Bazı yüksekokullara ve üniversitelere girme hakkımız yoktu.

Yüksek Köy Enstitüsü vardı, o da az sayıda öğrenci alıyordu. Girebileceğimiz Gazi Eğitim Enstitüsü vardı. Türkiye'deki öğretmen okulları ve liselerden öğrenci aldıklarından oraya da girmek zordu.

*Köy Enstitüleri sürseydi eğitimde ve toplumda ne gibi etkileri olurdu?*

### **PKK terörü olmazdı**

Okula gidemeyen kız ve erkek köy çocukları daha çok okuma olanağı bulurdu.

Köy Enstitülerinde uygulamalı tarım, sanat dersleri görüldüğünden, mezunlar gittikleri yörelerde bu beceri ve kültürleri ile örnek olurdu. Köy ağası ve köy imamlarından çok, Köy Enstitüsü çıkışlı öğretmenlerin sözü dinlenirdi.

Halk akıl ve bilimden uzak, yanlış inançlardan kurtulur, gerçeği, doğru yolu bulurdu. şimdi başımıza bela olan PKK terörü olmazdı.



*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

Zamanın iktidarı (1946 sonrası CHP ve 1950 sonrası DP) Köy Enstitülerinden hoşlanmadı. İş eğitimi kaldırdı, karma eğitime son verdi. Ezberci eğitime geçildi. Köy Enstitüleri, kadroları görevlerinden uzaklaştırılarak kapatıldı.

*Öğretmenlikle ilgili bir anınızı anlatır mısınız?*

**Çobana da öğretmene de kimse dokunmasın**

Ankara'nın küçük bir köyüne öğretmen olarak atandım. Köyde yabancı olarak iki kişiydik: Sığır çobanı ve öğretmen olarak ben.

Bir gün sığır çobanını köylülerden biri dövmüş. Köylülerin toplandığı köy odasındaydık. Köyün ağası **Ali Çavuş** ayağa kalktı, "*Köyün çobanına ve öğretmene kimse dokunamaz*" dedi. Çobanla beni aynı tutsa da ağanın bana sahip çıkmasına sevindim.

Köylü, kız çocuklarını okula göndermiyordu. **Ali Çavuş**'a torununu okula göndermesini söyledim. Ertesi gün torununu okula gönderdi. Bunu gören köylüler de kızlarını okula gönderdiler.

*Köy Enstitüsü ile ilgili son olarak ne söylemek istersiniz?*

Köy Enstitülerinde çağın eğitimi yapılıyordu. Kültür, tarım ve teknik dersler doyurucuydu. Eklenecek bir şey yok.

## HASANOĞLAN YÜKSEK KÖY ENSTİTÜSÜ

(19.10.1942-27.11.1947)

Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu'nun 19.10.1942 tarihli kararı ile Hasanoğlan Köy Enstitüsü içinde, enstitülere öğretmen yetiştirmek amacıyla altı aylık kurs olarak açıldı. Eskişehir Çifteler ve İzmir Kızılçullu Köy Enstitülerini aynı yıl bitiren 103 öğretmen bu kursa alındı.

1943 yılında bu kurs, üç yıllık Yüksek Köy Enstitüsü oldu. 27 Kasım 1947'de kapatıldı.

*"Yüksek Köy Enstitüsünde yetiştirilen öğretmen adayları köy eğitim ve eğitilimi sistemleştirmek amacıyla yetiştirilir."*  
(İ.H. Tonguç, Köy Eğitim ve Öğretimin Amaçları)

Buraya Köy Enstitüsünü bitiren öğrencilerden her enstitünün öğretmenler kurulunca gösterilen adaylar sınavla alındı. Enstitülerin beyni sayılan Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'nü bitiren öğretmenim **Tahsin Yücel**'e sorduk:

*Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'nün amacı neydi?*

Beş temel amacı vardı:

- Köy Enstitülerine öğretmen yetiştirmek.
- Köy Enstitüsü mezunu öğretmenlerin çalıştığı okulları denetlemek için gezici başöğretmen ve ilköğretim müfettişi yetiştirmek.
- Köy Enstitülerinde çalışan öğretmenleri iş içinde yetiştirme kursları açmak.
- Köy incelemeleri merkezi kurmak.
- Yüksek Köy Enstitüsü öğretmenlerine ders kitapları yazdırmak.

### *Derslerin işleyişi, içeriği nasıldı?*

Dersler ortak dersler ve kol dersleri olarak ikiye ayrılıyordu.

Ortak dersler:

- 1) Devrim ve Türkiye Cumhuriyeti tarihi
- 2) Öğretmenlik bilgisi: a) Toplumbilim, b) İş eğitbilimi,
- c) Çocuk ve iş ruhbilimi, d) Öğretim metodu ve ders uygulamaları, e) Eğitim ve iş eğitimi tarihi
- 3) Türkçe: a) Yazma, b) Metin okuma ve anlatma
- 4) Yabancı dil (İngilizce, Fransızca, Almanca)
- 5) Matematik
- 6) Askerlik

### *Kol dersleri dediğiniz neydi?*

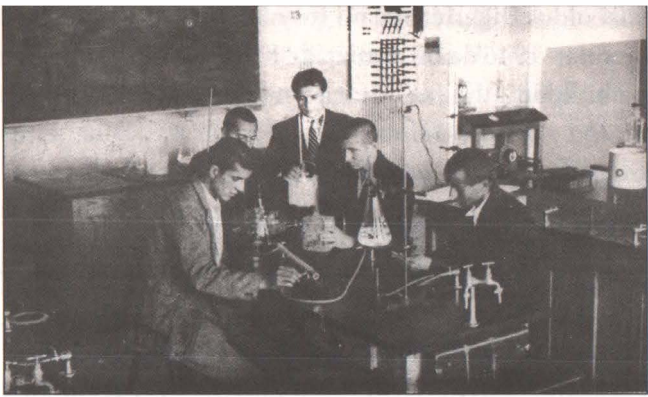
Sekiz kol vardı:

- 1) Güzel sanatlar kolu
- 2) Yapıcılık kolu
- 3) Maden işleri kolu
- 4) Hayvan bakımı kolu
- 5) Kümes hayvancılığı kolu
- 6) Tarla-bahçe tarımı kolu
- 7) Zirai işletme ekonomisi kolu
- 8) Köy ev ve el sanatları kolu

Ortak derslere her kolun öğrencisi katılıyordu.

Kol dersleri, kolların özelliklerine göre ayrılıyordu.

Birinci ve ikinci yıl yaz tatillerinde öğrenciler Köy Enstitülerinde altı hafta öğretmenlik stajı yapıyordu.



*Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü Yüksek Kısım öğrencileri fizik dersinde...*

*Sanıyorum yüze yakın kadrosu vardı, öğretmenler kimlerdi?*

### **Üniversiteden uzmanlar**

Öğretmenlerimiz; Ankara Üniversitesi Yüksek Ziraat Enstitüsü, Gazi Terbiye Enstitüsü Devlet Konservatuarı, Kız Teknik Yüksek Okulu öğretim üyeleri ve Milli Eğitim Bakanlığı yöneticileriydi. Askerlik dersine ordudan subaylar geliyordu.

Kamuoyunun da bildiği birkaçını sayayım:

**Prof. Dr. Enver Ziya Karal** (tarih), **Ruhi Su** (tiyatro, şan, temsil), **Mualla Eyuboğlu** (mimarlık), **Sabahattin Eyuboğlu** (Batı Edebiyatı), **İ. Hakkı Tonguç** (iş eğitimi), **Mahir Canova** (tiyatro), **Malik Aksel** (sanat tarihi), **Doç. Dr. Ferruh Sanır** (coğrafya), **Aydın Gün** (şan), **Cüneyt Gökçer** (tiyatro), **Faik Canselen** (keman), **Ferit Apa** (resim) ve **Prof. Dr. Zuckmayer** (piyano).

Yüksek Köy Enstitüsü; 1945, 1946 ve 1947 yıllarında olmak üzere üç yıl mezun verdi. 1945 yılında mezun olanların sekizi aynı enstitüde asistan olarak kaldı, üç-dört kişi kesim

müfettişi oldu. Diğerleri yirmi Köy Enstitüsüne öğretmen olarak atandılar. 1946'da bitirenler de Köy Enstitüsü öğretmenliklerine atandılar.

*Kapatılma süreci nasıl oldu?*

**1946'dan sonra değişti**

1946'nın sonlarında **Hasan-Âli Yücel**'in yerine **Reşat Şemsettin Sirer** bakan olunca değişiklikler başladı.

İlköğretim Genel Müdürü **İsmail Hakkı Tonguç** ve yardımcıları, Köy Enstitülerinin müdürleri ve öğretmenlerinin çoğu başka görevlere atandı.

1946 Ekim ayında bir gün eğitimbaşımız bizi yapı kolu dersliğinde topladı, "*Milli Eğitim bakanı geldi, sizinle konuşacak*" dedi. Bakan **Reşat Şemsettin Sirer** biraz sonra geldi, kapıdan girerken kolunu yukarıya kaldırıp yüksek sesle;

*"Ben Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin Milli Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin Sirer. Merhaba yüksek kısım!"* diyerek konuşmaya devam etti. Konuşmasının özü şuydu:

*"Güzel elmalar yapan bir ağacın meyvelerine kurt girerse değeri azalır. Yüksek kısma da kurt girmiştir. Bunu temizleyeceğiz."*

Kısa süre sonra Talim Terbiye Kurulu'nun 05.04.1947 tarih, 74 sayılı kararıyla Yüksek Köy Enstitüsü yönetmeliği değiştirildi.

Amaç, gezici başöğretmen ve bölge okulu öğretmeni yetiştirmek oldu. Köy Enstitülerine öğretmen yetiştirmek, ders kitabı yazmak amaçları kaldırıldı. Kol sayısı sekizden üçe indirildi. Öğrencilere çok sıkı disiplin kuralları getirildi.

Sanki öğrenciler daha önce bu niteliğe sahip değilmiş gibi "öğrencilerin milli ahlakın ilkelerine bağlı olması" koşulu getirildi.

Başlangıçta bakanlık kararı ile kurulduğu için, bakan değışince yine bakanlık kararı ile kapatıldı.

1945-1946 çıkışlı ağabeylerimiz, askerlik görevi için toptan yedek subay okuluna alındı. Bunların büyük bölümünün yedek subaylık hakkı alındı, yirmi kadar arkadaşımız çavuş çıkarıldı.

1947 yılında, son sınıf olan bizler de diplomalarımızı alınca gezici başöğretmenliklere atandık. Askerliklerini bitirenler de gezici başöğretmen olarak atandılar.

*Kapanmadan sonra neler oldu?*

**Dünyanın en iyilerinden...**

Yüksek Köy Enstitüsünü bitirenler, 15'i kız, 198'i erkek olmak üzere toplam 213 kişidir. Kapatıldığı zaman 1., 2. ve 3. sınıflarda toplam 157 öğrenci vardı.

Kalan öğrenciler çeşitli yüksekokulların birinci sınıflarına dağıtıldı. Dağıtılan öğrencilerden biri olan **Prof. Dr. Doğan Çağlar**, Yüksek Köy Enstitüsündeki öğretimin niteliğini şöyle açıklıyor:

Yüksek Köy Enstitüsünden başka, Gazi Eğitim Enstitüsü'nde, ABD Columbia Üniversitesi'nde lisans ve yüksek lisans öğrenimi yaptım. Üç yüksekokulda öğrenim yaptıktan sonra doktora yaparak, kariyere girip profesör olarak emekli oldum.

Objektif değerlendirme yaptığımda, Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'nün, yükseköğrenim gördüğüm kurumlar içinde en ciddi eğitim veren, en sağlam bilgileri kazandıran, meslek hayatım boyunca kendime örnek aldığım öğretim üyelerine sahip olan yükseköğrenim kurumu olduğunu çekinmeden söyleyebilirim. Hayatım boyunca hamleler yapabildiğim en köklü öğrenim yaşantılarımı, alışkanlıkları ve örnek akademik davranış kalıplarını bu kurumdan aldım.

Dört üniversitede öğretim ve yönetim görevleri üstlenen bir akademisyen olarak yaptığım değerlendirmeye göre, Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsü en iyi eğitim ve öğretim kurumları arasında yer almaktadır.<sup>19</sup>

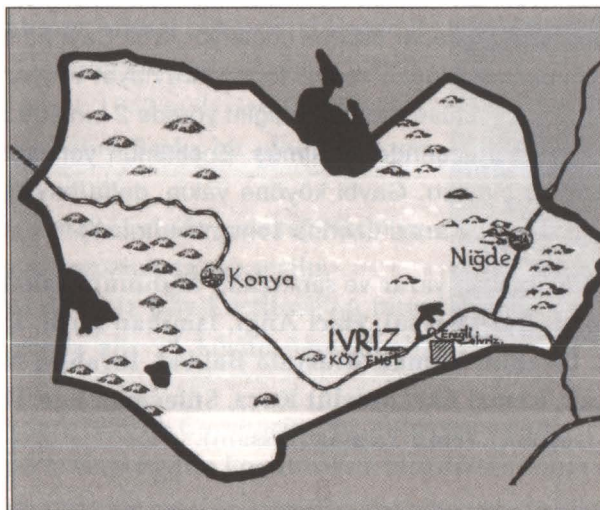
Yüksek Köy Enstitüsü, Köy Enstitüleriyle sağlam ilişkiler kuran, eksiklerini gidermeye, amaçları doğrultusunda geliştirmeye uğraşan bir üst kurum olma yolundaydı. Bu yol kesildi.



*Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Hasanoğlu Köy Enstitüsü ziyaretinde İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç ve Hürrem Arman ile, 1945.*

19) **Prof. Dr. Hasan Coşkun-Ali Kınacı, *Hasanoğlu-Elmadağ*, CTB Yayını, Ankara, 2007, s.29.**

## İVRİZ KÖY ENSTİTÜSÜ / KONYA (1941)



Kuruluş tarihi: 11.11.1941

Müdürler: **Recep Gürel, İsmail Safa Güner, İhsan Baykal.**

Öğrenci aldığı iller: Konya, Niğde.

Okulu bitirenlerin sayısı: 415

Yeri: Konya Ereğli'ye 12 km, İvriz köyüne 9 km uzaklıkta kurulur.

İvriz Köy Enstitüsü, 11.11.1941'de geçici olarak Konya Ereğli'sine bağlı Zanapa bucağındaki yatılı bir ilkokul binasında açılır. Malatya Akçadağ, Adana Düziçi, Eskişehir Çifteler, Kayseri Pazarören, İzmir Kızılçullu ile Balıkesir Savaştepe Köy Enstitülerinden gelen ekipler İvriz Köy Enstitüsü'nün yapım çalışmalarına yardımcı olur.



1947'de İvriz Köy Enstitüsü'nü bitiren **İbrahim Şimşek** yerle, kuruluşla ilgili şunları anlatır:

Köy Enstitüsüne 'İvriz' adı verilmesi, Hitit döneminden kalma İvriz kaya kabartmasından kaynaklanıyor. Toros Dağları'nın kuzeyindeki bir kayanın altından fışkıran buz gibi kaynak suyu Ereğli'ye kadar artarak çoğalıyor, İvriz Çayı adını alıyor ve çevresinde oluşan verimli topraklara hayat veriyor.

İvriz Köy Enstitüsü, bu tarif ettiğim yörede 2 bin 500 dönümlük bir arazi üzerinde kurulmuş. Enstitünün yerleşkesi Köy Enstitüsü binaları, Gaybi köyüne yakın, daha havadar ama biraz meyilli bir arazi üzerine konumlandırılmış.<sup>20</sup>

Okuldan çıkan yazar ve sanatçılar: **Mahmut Makal, Mevlüt Kaplan, Ayşe Baysal, Hacı Angı, İsmihan Şirin, İbrahim Şimşek, İbrahim Yılmaz, Mustafa Bakkal, İbrahim Mercan, Ali Koçak, Kemal Eke, Mevlüt Koca, Süleyman Ege, İbrahim Türker** (ressam), **İrfan Yılmaz** (ressam).



*İvriz Köy Enstitüsü yapıları*

20) **İbrahim Şimşek**, *Köy Enstitülerinden Öğretmenliğe, Öğretmenden Öğrenciye*, TİB, 2019, s.62.

## İvriz çıkışlılar enstitülerini anlatıyor:

### Mahmut Makal (1947)

**Mahmut Makal**, Aksaray Gülağaç ilçesinin Demirci köyünde ilkokulu bitirir.

23 Mart 1943'te İvriz Köy Enstitüsü'ne kayıt olur. Başka bir okulda okuma seçeneği yoktur.

Köy Enstitülerinde genel eğitimin yanında marangozluk dalına seçilir.

1947'de İvriz Köy Enstitüsü'nü bitirdikten sonra altı yıl köyde öğretmenlik yapar.

Yazıları 1950'de *Cumhuriyet*'te çıkmaya başlar.

1955'te Gazi Eğitim Enstitüsü'nü bitirdikten sonra ilköğretim müfettişi olur.

1969 öğretmen boykotuna katılır.

Sağır ve dilsizler okuluna verilir. Soruşturmalar geçirir.

Bir ara Kültür Bakanlığı danışmanlığı yapar.

**Bizim Köy** başta olmak üzere, köy yaşamı, eğitim ve Köy Enstitüleri konusunda birçok yayımlanmış kitabı vardır. **Bizim Köy** kitabı, UNESCO'nun **Dünya Kültürüne Hizmet Ödülü**'nü, **Değişenler** kitabı **Türk Dil Kurumu Ödülü**'nü alır.

Kitaplarından dolayı soruşturmalar geçirir, yargılanır. Hepsinden aklanır.

Kendisi gibi Köy Enstitüsü çıkışlı **Naciye Poyraz**'la evlenir, iki çocukları olur.

10 Ağustos 2018'de yaşama gözlerini yumar.



*Köy Enstitülerinde eğitimin niteliği nasıldı?*

Her yönden güzel ve yararlıydı.

*Yöneticiler ve öğretmenler nasıldı?*

Seçme öğretmenlerdi. Arkadaş gibiydiler... Yönetme becerileri çok iyiydi. Kuruma katkıları çoktu. Aralarında ilkokul öğretmenleri de vardı.

*Kitaplık ve özgür okuma konusunda ne söylersiniz?*

Kitaplık vardı ve çok yararlandık. Bakanlık kurdu.

Beş kadar gazete ve on kadar dergi geliyordu. Kitaplık salonundaki masalarda okumaya hazırdılar. Rahatça okuyorduk.

*Enstitüler arasındaki ilişkiler nasıldı?*

Enstitüden enstitüye gider, yapı oluşturur ve yurt gezisi yaparlardı.

*Köy Enstitülerinde aldığınız iş eğitiminin hayatta uygulayabildiniz mi?*

Köy Enstitüsü kapandığı, sistem değiştiği için uygulayamadım.

*Köy Enstitülü olduğunuz için güçlüklerle karşılaştınız mı?*

Çok karşılaştım.

*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

Köy Enstitülerini bürokratlar, toprak ağaları, politika ağaları ve emperyalizm ağaları kapattı. Sorumluluk, DP iktidarınınındır.

*Köy Enstitüleri kapanmasaydı ne olurdu?*

Çağdaş bir ülke olurduk. Politika ve eğitim ayağa düşmezdi.

*Köy Enstitüsü ilkeleri bugünkü eğitimde uygulanabilir mi?*

Bugünün koşullarında, Köy Enstitülerinde uygulanan gerçek eğitim istenirse uygulanabilir. Bu bir siyasal iktidar sorunudur. Lafla olmaz...

*Köy Enstitüleri ile ilgili son olarak ne söylemek istersiniz?*

**Tan yıldızıydı**

Köy Enstitüleri birer tan yıldızı idi, o yıldızlar battı. Artık kanımca ne Türkiye ne de öyle bir eğitime gereksinimi olan dünya ülkeleri o yıldızı görecekler. Çünkü emperyalizm ezberci eğitimi bile halkların elinden almaya çalışıyor sömürümün yolu kesilmesin diye.

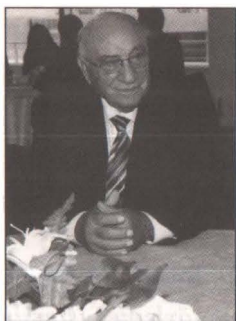
*Bir öğrencilik anınızı anlatır mısınız?*

**Yüzyılların suskunluğu**

Duvar dibi dersliğimize teftişe gelen **Tonguç**, beni ayağa kaldırıp da soru sorduğunda yalnız akla kararı seçmedim, aynı zamanda seferberliğin anlamını da kavradım.

*“Nedir devletin vatandaşlara karşı görevleri?”* diye soruyordu dersimizin yurt bilgisi olduğunu öğrenen **Tonguç**. Ben-den yanıt alamayınca, öğretmenimiz **Mümtaz Sayın’a** dönüp şöyle dedi:

*“Bunlar yedi yüzyıldır konuşturulmadıkları için çocuğun durumunu doğal karşılıyorum, konuşturun bunları. Konuşturun ve düşündüklerini söylemeye alıştırsın. İlk yapacakları iş bu...”*



**Mevlüt Kaplan**, Konya Akşehir ilçesinin yedi yüz nüfuslu, okulsuz, öğretmensiz Ökes köyünde doğar.

1943 yılında üç yıllık eğitimli okulu bitirir. Dördüncü sınıfı komşu köy olan Reis bucağına gidip geleerek tamamlar. Beşinci sınıfı okumadan sınavla enstitünün birinci sınıfına alınır.

1944'te köylerinde okulun temeli atılır.

Annesini küçük yaşta yitirir, babasının ekonomik durumu kötüdür.

1945'te serüvenli bir biçimde İvriz Köy Enstitüsü'ne kaydolur. Bir süre demircilik dalında çalışır, sonra marangozluk dalına seçilir.

1949'da İvriz Köy Enstitüsü'nü, ardından Gazi Eğitim Enstitüsü Eğitim Bölümü'nü bitirir.

Sırasıyla Akşehir köylerinde, Mersin'de, Antalya'da ve İzmir'de öğretmenlik, eğitim uzmanlığı, ilköğretim müfettişliği yapar.

1981 yılında emekli olur.

1964'te İzmir'de kurduğu Özgür Eğitim Yayınları'nı oğlu **Özgür** ile çalıştırır.

Altı yüzün üzerinde basılmış şiir, öykü, roman ve inceleme kitapları vardır.

Tam bir Köy Enstitülü olarak arı gibi üretmektedir.

Denetlemelerde bulunmak üzere köye gelen gezici başöğretmen **Ali Erdem**'in yardımları ve muhtarın önerisi ile İvriz Köy Enstitüsü'ne gönderildim.

1945 yılına beş gün kala trenle Akşehir'den Ereğli'ye, oradan da 12 km yürüyerek İvriz Köy Enstitüsü'ne ulaştım. Bir yıl önce buraya gelmiş olan köylüm **Süleyman Er**'i buldum.

Kaydımı yaptırmak için yönetime gittiğimizde eğitimbaşı **Rıfat Akıncı**, "*Burası Dingo'nun ahır mı?*" diyerek uzattığım belgeleri yüzüme fırlattı.

*"Beni müdür bey çağırdı"* dediysem de dinlemedi.

*"Al bavulunu köyüne dön!"* dedi.

Ağlamaya başladım.

Köylüm **Süleyman Er**, "*Müdüre gidelim*" dedi ama müdür **Recep Gürel**'in **İsmail Hakkı Tonguç** ile birlikte okul yapımlarını görmek için Beyşehir, Seydişehir ve Bozkır köylerine gitmiş olduğunu öğrendik.

Köyüme hangi yüzle, nasıl giderdim? Yemek ve tren param yoktu. Çaresizdim, asla geriye dönemezdim.

Müdürün gelmesini bekledim.

İki kilometre ötede bulunan hayvanların bakıldığı tarım sahasına gittim. Bir hafta orada kaldım. Kabakulak hastalığı geçirdim. Nöbetçi olarak tanımadığım yeni öğrenciler gelerek nöbeti devraldıkları için tarım sahasında daha fazla kalamadım, enstitüye geri geldim.

Köylü giyimliydim. Eğitimbaşı **Rıfat Akıncı** beni yeniden görünce kulağımdan tuttu, suratıma iki tokat attı. Büyük ağabeylerden **Mustafa Yaman**'ı çağırarak, "*Bunu ve bavulunu al, Sarıca köyüne bırak gel, nereye gidecekse gitsin*" dedi.

**Mustafa Yaman** bavulumu sırtladı, beni 5 km uzakta bulunan Sarıca'ya götürdü. "*Ereğli'ye git, oradan da trenle köyüne dön*" dedi.

Güneş inmiş, hava kararmış, buz kesiyordu. Bavulum ağırdı. Gelirken de çok zorlanmıştım. Ereğli 7 km uzaktaydı. Üzgündüm. Uzun süre ağladım. Karanlık bastırınca yeniden Köy Enstitüsüne döndüm, **Süleyman Er**'i buldum. Birkaç gün yatakhane-den çıkmadım. Onun getirdiği kuru ekmekle yetindim.

Aradan on beş gün geçmişti. **Mahmut Makal** ile marangoz işliğinde çalışırken **Rıfat Akıncı** ile müdür **Recep Gürel** yanıma geldiler.

**Rıfat Akıncı** bana bir kez daha çıkıştı:

*"Sen hâlâ gitmedin mi?"*

Müdüre dönüp, *"Bu çocuğu kaçınıcı kovuşum"* dedi.

Müdür **Recep Gürel** başımı okşadı, *"Seni ben çağırmıştım, iyi ki gitmemişsin. Şimdi öğretmeninle birlikte ambara gidin, üzerindeki çıkar, bavuluna koy. Yeni postal, şapka, iç, dış giysi al"* dedi.

Kaydımı, *"Gel bakalım yüz­süz adam"* diyen eğitimbaşı **Rıfat Akıncı** yaptı.

Çok geçmeden **Rıfat Akıncı**'nın şehir okullarından birine atandığını duydum. Yalnız bana değil, başka öğrencilere de Köy Enstitüleri ilkelerine uygun davranmıyordu, onun için gönderilmiş olmalı.

*Köy Enstitüsünde eğitimin niteliği nasıldı, neler yapılıyordu?*

**Üretir, okur, eleştirir, eğlenirdik...**

Öğretmenler öğrencilere ana-baba gibi davranıyorlardı. Köyde yaptığımız çiftçilik, hayvancılık burada da vardı, yabancılık çekmiyorduk.

Tarih, coğrafya, matematik gibi kültür derslerinin yanında, tarlada tarım, işlikte marangozluk, demircilik, bina yapıcılığı dersleri alıyorduk. Kızlar daha çok nakış, dikiş, örme,

dokuma, çocuk bakımını, mutfak işlerini öğreniyordu, tarım ve kültür derslerini birlikte yapıyorduk.

Sabahları bir gün mandolin, akordeon eşliğinde ulusal oyunlar oynuyor, ikinci gün spor yapıyorduk.

Her sınıfın rehberliğini yapan, kümebaşı adı verilen öğretmenimiz oluyordu. Çarşamba günleri okulun haftalık yönetilişini konuşuyor, müdür dahil eleştirilerde bulunuyorduk.

Cumartesi günleri akşam çevre köylülerin de katılımı ile eğlenceler düzenliyor, oyunlar, piyesler oynuyor, şiirler okuyor, marşlar, türküler söylüyorduk.

3. sınıftan sonra isteyen öğrenciler İzmir Kızılçullu Köy Enstitüsü'ne Sağlık Kolu'na gidiyordu.

4. sınıfta kırk beş gün okul dışında çadırlarda bir bölük muvazzaf er, onbaşı ve subay eşliğinde silahlı olarak asker giysileri ile askerlik kampına alınıyorduk. Son sınıfta üç ay köy okullarına gönderiliyor, öğretmen adaylarına uygulamalı ders işletiliyordu. Enstitüler arasında geziye götürülüyor, yurt gezisine çıkarılıyor, tarihi ve turistik yerler gösteriliyordu.

Rehberlik, kooperatif ve meslek dersleri öğretiliyor, üç yıl stajyerlikten sonra öğretmen olunuyordu. Köyde her yıl denetim görüyor, üç yılda bir maaş artışı oluyordu. Yetersiz görülen öğretmenler Köy Enstitülerine çağrılıyor, onlara kırk beş gün kurs gösteriliyordu.

### *Özgür okuma nasıl oluyordu?*

Kitaplığımız zengindi; harıl harıl kitap okuyorduk. Sabah derslerden, akşam yatmadan önce özgür okuma adı ile bir saat ders dışı şiir, öykü, roman okuyorduk.

Her öğrenci her yıl en az yirmi kitap okumak, özet çıkarmak zorundaydı.

Halkevlerinin yayımladığı yirmi beş kadar sanat, edebiyat, kültür dergisi geliyor, onlara şiir, öykü gönderiyorduk.



### **Adım adım kapanış...**

1940'a kadar dört yerde köy öğretmen okulu, 1945'e kadar yirmi Köy Enstitüsü açıldı. Türkiye bir baştan öbür başa şantiyeye döndü. Köylüler öğretmenlerini ve okulunu kendileri yaptı.

Köylü çocuklar öğretmen olup köylerine dönünce kökenlerine sahip çıktılar, köylüye ışık oldular. Bitin, pirenin, sıtmanın, trahomun, veremin son bulması için çaba gösterdiler. Teknikte, tarımda modern araç, tohum, ilaç, gübre kullanımında öncülük ettiler. Emek sömürsünün, hurafe inanışların köküne kibrit suyu döktüler. Yoksulu korudular, kadın haklarına saygı duydular. Eşitliği, adaleti savundular. Köyleri aydınlattılar, köylüleri bilinçlendirdiler.

1946'ya gelince çok etkin politikacı, devlet adamı, Köy Enstitülerinin kurulmasında önemli rol oynayan **İsmet İnönü**, çağdaşlığa, demokrasiye inandığı için çok partili yaşamı getirdi. Demokrat Parti'nin kurulmasını sağladı. Ok yaydan çıktığı için öteden beri Cumhuriyete, **Atatürk** devrimlerine sahip çıkan politikacı **Celal Bayar**, **Refik Koraltan** ve **Adnan Menderes** birden yön değiştirdiler. Toprak ağası **Emin Sazak**, köylüleri sömüren **Kinyas Kartal** ve imamlarla kol kola girip **İsmet Paşa**'nın karşısına dikilerek CHP'den ayrıldılar. "Köy Enstitülerinin Rusya'dan alınmış model olduğunu" ileri sürerek bu kurumlara "komünist yuvası" dediler. Karma eğitimi ateşle baruta benzettiler. Yıkım böyle başladı.

Köyün ortak malı olan toprak öğretmene verildiği için, şehir okullarını devlet yaptığı halde köy okullarını, öğretmenlerini köylülerin yapması olumsuz propaganda aracı yapıldı.

**Rauf Orbay**, **Kâzım Karabekir**, **Fevzi Çakmak** ve halk çoğunluğu, Köy Enstitülerinin kurucu ve uygulayıcısı İlköğretim Genel Müdürü **İsmail Hakkı Tonguç** ve siyasi ayağı Milli Eğitim Bakanı **Hasan-Âli Yücel**'e düşman kesildiler.

**İsmet İnönü** 1946'da gücünün zayıfladığını görünce yavrusunu yuvadan atan leylek gibi davrandı. **Tonguç'un** ve **Yücel'in** harcanmasına göz yumdu. Köy Enstitülerine yapılan saldırıları görmezden, işitmezden geldi.

**Reşat Şemsettin Sirer**'le başlayan yıkımda ilk darbeyi 1947'de Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsü yiyerek kapatıldı. Öğitmen kurslarına son verildi. Uygulanmakta olan Köy Enstitüsü programında bulunan tarım-iş, resim-iş, beden eğitimi ve müzik dersleri kısıtlandı. Demircilik, marangozluk, yapıcılık uygulamaları kaldırıldı. Köyü, köylüyü seven öğretmenler alındı, yerlerine Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ni bitiren güya milliyetçi öğretmenler atandı. Karma eğitime son verildi. Kız öğrenciler İzmir Kızılçullu ve Trabzon Beşikdüzü Köy Enstitüsü'ne toplandı. Sağlık Kolu kapatıldı.

1954 yılında, Demokrat Parti'nin Milli Eğitim Bakanı **Tevfik İleri** zamanında ilköğretmen okulu haline dönüştürüldü.

*Bir öğrencilik anınızı anlatır mısınız?*

**"Siz kimsiniz?"**

**Hasan-Âli Yücel** adını ilk kez köyde öğretmenimizin okutduğu **3. Yıl Kitabı**'nda okumuştum. **Yücel** ile tanışmamızı anlatmak isterim.

Okumayı çok seviyordum ama köyümüzde ne okul, ne kitap, ne öğretmen, ne de okuyan yazan vardı.

Gurbete ilk çıkışımdı. Okuyup yazmam şöyle böyleydi. On dört yaşma dek köyde kalmıştım. Gerçek okumayı, yazmayı İvriz Köy Enstitüsü'ne gelince öğrendim.

Gurbet zordu. Köyde yaşadığım her bir şey gözümün önüne geliyor, burnumda tütüyordu.

Şiiri çok seviyor, kendime göre şiirler yazıyordum. "Babama Mektup" adlı bir şiirim Samsun'da *Yayla* dergisinde yayımlanmıştı:

Özledim özledim köyüm Ökes'i  
Tas tas ayranını içesim geldi.  
Hani nerde kaval sesi, çan sesi?  
Koyunu kuzudan seçesim geldi.

Birkaç gün sonra bu şiiri okuyan müdürümüz beni çağırıp kutlamıştı.

Aradan sekiz-on gün geçmişti. Tarım dersinde çukur kazıyor, akasya dikiyorduk. Müdürümüzün beni yine çağırdığını öğrendim. Kazmayı, küreği bırakıp koştum. Yanına vardığımda yabancı bir adamla ayaküstü konuşuyordu.

Yabancıya beni göstererek, *"Efendim, işte bu çocuk!"* dedi.

*"Arkadaş, sen güzel şiirler yazıyormuşsun, oku da dinleyelim"* dedi yabancı.

Aynı şiiri okudum.

*"Bundan sonra yazdığın her şiirin bir kopyasını bana göndermesi için müdürünüze ver"* tembihlemesinde bulundu.

*"Siz kimsiniz?"* diye sordum.

*"Ben Milli Eğitim Bakanı Hasan-Âli Yücel'im"* der demez içimden ona sarılmak geçti. Artık yazdığım her şiirin bir suretini müdüre vermeye başladım.

Çok geçmeden adıma Ankara'da yayımlanan bir *Ulus* gazetesine geldi. Açtım, içinde *Yurt* adlı küçük bir gazete daha vardı. Orada müdürümüze verdiğim şiirlerimden birinin yayımlanmış olduğunu gördüm.

Arkadan PTT ile 5 lira geldi. Anladım ki şiirlerimi yayımlatan, 5 lirayı gönderten Milli Eğitim Bakanı **Hasan-Âli Yücel**'den başkası değildi.

Bir gün müdürümüz götürdüğüm şiiri almadı, *"Bundan sonra getirme. Bakan görevinden ayrıldı. Yeni adresini bilmiyorum"* dedi.

İşte o zaman dünyanın yıkıldığını sandım, başım döndü, gözlerim karardı. Arkasız, arkadaşız kaldığımı düşündüm. Ama Yücel'in ölünceye dek peşini bırakmadım. Çok mektuplaştık.

Ankara'ya Gazi Eğitim Enstitüsü'ne geldiğim iki yıl boyunca sık sık görüştük. Evine gittim. Onu Gazi Eğitim Enstitüsü'ne konferansa getirdim. Beni İstanbul'da *Doğan Kardeş* dergisi ile tanıştırdı, masal yazmaya yönlendirdi.

*Bir öğretmenlik anınızı anlatır mısınız?*

Öğretmen olarak atandığım köy, Atatürk düşmanlarıyla doluydu. Okul bahçesine Atatürk büstü yaptırmak istediğimde öfkelerinden küplere bindiler. Yardımlarını istedim. Kin beslediler, geceleyin tuzak kurdular, başıma taş vurdular. Yılamadım, büstü maaşımla yaptırdım. Büstün yapılışı sırasında birçok zorlukla karşılaştım. Kaymakam olanların tanığıydı. Olup biteni vali beye de anlatmıştı.

Açılışa Akşehir kaymakamı ile Konya valisi de geldi. Vali beni Konya'nın en iyi okuluna müdür yapmak istedi.

*"Sayın valim, devlet beni yirmi yıl köy öğretmenliği yapmam için yetiştirdi. Teşekkür ederim"* dedim, köyde kaldım.

Altmış yıl sonra ilk öğretmen olduğum köye gittiğimde okulun baykuş yuvasına döndüğünü, diktiğim meyve ağaçlarının kurduğunu, Atatürk büstünün yok olduğunu gördüm. Üzüldüm, kahroldum. Oturup ağladım.

*Son olarak Köy Enstitüleri ile ilgili ne söylemek istersiniz?*

**Demokrasi düşmanlarının ekmeğine yağ sürüldü**

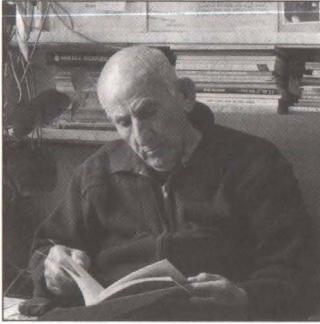
Çok partili yaşama erken geçildi. Köylünün ortak toprağının öğretmene verilmesi, zorla okul ve öğretmenevinin köylüye yaptırılması demokrasi düşmanlarının ekmeğine yağ sürdü.

Biz büyük bir aileydik. Komünist nedir, komünist yuvası nasıl olur bilmiyorduk. Barınaklarımızı yapmak, bozkırları yeşile boyamak, cennete çevirmek, çöle su, elektrik getirmek komünistlik ise biz komünisttik.

Köy Enstitüleri bağımsız Türkiye Cumhuriyeti'nin köylüye en uygun aydınlanma, bilinçlenme, dünyada benzeri bulunmayan beden gücüne, akıl gücüne ve yürek gücüne dayanan, kendisi üreten, kendisi tüketen, iş içinde işe dayanıyordu. Köy Enstitüleri unutulmadı, yaşatılması gereken en önemli eğitim kurumlarıydı.

Köy Enstitülü öğretmenlerin köylerde yirmi yıl köy öğretmenliği yapma zorunluluğu kaldırılmasaydı köylüler daha çok bilinçlenecek, hurafelerden tamamen kurtulacak, bilime yönelecek, imam hatip okulları çoğalmayacak, Türkiye geriye gitmeyecekti.

### Hacı Angı (1952)



**Hacı Angı**, Niğde Orta-köy'den yoksul bir ailenin çocuğu.

Engelleri aşarak 1947 yılında İvriz Köy Enstitüsü'ne girer.

Kısa boyludur. Bir gün ipi kopan bayrak direğine gönüllü tırmanarak ipi alkışlarla halkaya takar.

1952'de okulu bitirdiğinde enstitü müdürü **İhsan Baykal** onu sevgiyle kucaklayarak, *"Peki ya bundan sonra bayrak direğine kim çıkacak?"* diye uğurlar.

Köylerde, ilçede başarılı çalışmalar yapar.

Daha sonra Gazi Eğitim Enstitüsü Pedagoji Bölümü'nü bitirir.

Mutlu bir evlilik yapar. Dört çocuğunun iyi eğitim almalarını sağlar.

Birçok Köy Enstitülü gibi emekli olduktan sonra çalışmayı sürdürür. Yayıncılık yapar. Kendisi de **Atatürk** üzerine kitaplar yazar.

*Köy Enstitüsüne nasıl girdiğinizi anlatır mısınız?*

**Engelleri aşı aşı...**

1946-47 öğretim yılında Niğde Bor Ortaköy İlkokulu'nu bitirdim. Okumak istiyordum. Devlet yatılı sınavlarına girmek istediysen de elimden tutan olmadı. Tek başıma başaramadım.

Köy Enstitüsü çıkışlı okul müdürü **Sami Yıldız** babama, *"İvriz Köy Enstitüsü öğrenci alıyormuş, Hacı'yı oraya götür"* demiş.

Öğretmenin bu önerisi üzerine 17 Eylül 1947'de eşekle yola koyulduk. Bayat ve Çukurca köylerini geride bırakarak Ereğli'ye doğru hiç durmadan gece boyu yol aldık. Babam beni eşeğe bindirdi, kendisi yaya, çölü aştık. Ereğli'nin yakınında mola verdik. Bu arada Adana'dan Konya yönüne giden treni gördüm. İlk kez tren görüyordum. 18 Eylül Cumartesi günü İvriz Köy Enstitüsü'ne vardık.

Okul çok kalabalıktı. İlk kez enstitülerde giriş sınavı yapılıyordu. Öğrenci adayları velilerle gelmişlerdi. Cumartesi ve pazar günü enstitünün uygulama okulunda yatıp kalktık.

Pazartesi günü öğrenci adayları eğitimbaşından aday numarası alıyorlardı. Sıra bana gelmişti. Eğitimbaşı **İhsan Baykal**'in odasına girdim. Eğitimbaşı durmadan dosyaları karıştırıyordu.

*"Efendim ne arıyorsunuz?" diye sordum.*

*"Evladım, başvuru formunu arıyorum"* dedi.

*"Ben başvuru formu göndermedim."*

*“Olmaz, daha önce başvuru formu göndermeyenleri sınava alamıyoruz. Bak, bu gelenlerin hepsi daha önce form dilekçesi gönderdiler.”*

Yapacak bir şey yoktu. Boynumu büküp dışarı çıktım, babama durumu anlattım. Babamla üzüldükten karşımıza köyümüzdeki öğretmen **Mehmet Yalçın** çıktı. Eğitimci kursunda görevliymiş, ona durumu anlattı. İyi olacak hastanın ayağına doktor gelirmiş.

Eğitimbaşı ile görüştü, durumu çözdü. Yeni bir form doldurup verdik. Sınavda “Enstitüye geleli gördüklerinizi yazınız” konulu bir kompozisyon yazdırdılar.

Sınavı kazandım. Bu kez de kayıt için yükleme senedi gerekliydi. Ben okulda kaldım, babam senedi yaptırmaya gitti. Bir türlü senet gelmeyince köye gittim. Babam, *“Ben birkaç gün önce yatırıp gönderdim”* deyince enstitüye geri döndüm.

Eğitimbaşı önce, *“Kontenjan doldu”* dedi ama sınav puanımın yüksek olduğunu görünce hazırlık sınıfına kaydımı yaptı. Bir yıl okuduktan sonra enstitünün öğrencisi oldum.

### *Köy Enstitülerinde eğitimin niteliği nasıldı?*

Köy Enstitülerinde verilen eğitim bize yaşamımızda gerekli olan bilgileri uygulamalı olarak kazandırıyordu. İş içinde iş aracılığıyla, iş için ilkesine göre yetiştiriliyorduk.

Eğitim üretime yönelikti. Bilgiyi dimağların bir süsü ve yükü olmaktan çıkarıp yaşamda uygulanabilen bireyler yetiştirmek, kısaca bilgiyi amaç değil araç olarak kullanarak özverili ve özgeci bireyler olarak yetiştiriliyorduk.

### *Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

1946 yılından sonra rüzgâr ters yönden esmeye başladı. Her devrim bir azınlığın çıkarını zedeler.

Köy Enstitüleri, çok partili düzene geçtikten sonra kimi çevrelerde önce korku, sonra tepki yarattı. Köylü uyanacak,

hakkını arayacak, yönetimde söz sahibi olacak diye kaygılanan ağalar kıyameti kopardılar. Doğu'daki ağalar toplandılar, *"Böyle giderse bizim ağalık bitecek"* diyerek enstitüleri karalama kampanyası başlattılar.

Çok çirkin iftiralara başvurdular. Bu arada DP yöneticilerine, *"Bu komünist yuvalarını kapatmazsanız size oy yok"* dediler. Beri yandan birtakım sözde aydınlar da enstitüleri çeşitli yönlerden karalayarak ağalara, politikacılara ve dış güçlere yeşil ışık yaktılar. Sonunda amaçlarına ulaştılar, kapattılar.

Sorumluluk ağaların, DP'li yöneticilerin ve kuramsal aydınlarındır.

*Köy Enstitüsü konusunda en son ne söylemek istersiniz?*

Köy Enstitüleri, Türk eğitim tarihinde bir "kuyruklu yıldız" gibi gelip geçti. Kıymetini bilemedik. Enstitüler gericilerin, siyasetçilerin ve dış güçlerin kurbanı oldu.

Artık bugün bize düşen, Köy Enstitülerinin saygınlığını, anısını yaşatmaktır. Çocuklarımıza ve aydınlarımıza, bu Köy Enstitüsü destanını gelecek kuşaklara aktarmalarını biz Köy Enstitülüler vasiyet ediyoruz.





Oğlunu okula göndermek isteyen bir akrabasının, babasına baskı yapması sonucu Köy Enstitülerine giden **Ayşe Baysal**'ın yaşamı değişir.

Önce İvriz Köy Enstitüsü'nü, sonra Ankara Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu'nu bitirir. Ardından ABD'de beslenme alanında lisans ve yüksek lisans yapar. Ülkeye döner

rek üniversitelerde çalışır, beslenme alanında profesör olur, bu alanda kitaplar yazar.

Evlenir, kızı kendisi gibi üniversitede öğretim görevlisi olur.

Türkiye Öğretmenler Sendikası'nda (TÖS) **Fakir Baykurt**'la birlikte çalışır. Tüm Öğretim Üyeleri Derneği (TÜMOD) Ankara şube başkanlığı yapar. CHP'nin Bilim ve Danışma Kurulu'nda beslenme politikalarının hazırlanmasında katkılarda bulunur.

*Köy Enstitüsüne gidişinizi anlatır mısınız?*

**Kızlar okusun diye...**

1945... Kıtık ve yokluk yılları. İlkokulu bitireli iki yıl olmuştu. Benim küçüğüm, kız kardeşim yeni bitirmişti.

Köy Enstitülerinin ilk mezunları köylere öğretmen olarak dönmeye başlamıştı. Onların yaşam koşulları köydekilerden çok iyiydi.

Herkes erkek çocuğunu Köy Enstitüsüne göndermek istiyor, dinsel baskı kızların okutulmasını engelliyordu.

Bunu gören yöneticiler, bir kızı enstitüye kaydolmak üzere yanında getiren bir erkek öğrencinin sınavsız kabul edileceğini duyurmuş, bu duyuru köyde erkek çocuğunu enstitüye göndermek isteyen aileleri, çocuğunun okula gitmesini sağlayacak kız çocuğu aramaya yöneltmişti.

Ben köyde iş yapamayan, hastalıklı biriydim. Kardeşim ise daha güçlü idi. Oğlunu okula göndermek isteyen bir akrabamız babama baskı yapmaya başladı. Kızlardan biri oğluna yoldaş olarak gitmeliydi.

Annemin, *"Bu nasıl olsa köyde işe yaramıyor, Allah belki bir kısmet verir"* düşüncesiyle enstitüye benim gitmeme karar verildi. Kardeşim dinsel baskı sonucunda okumaktan mahrum oldu.

Ermenek ilçesinin Uğurlu köyünden yürüyerek Karaman'a, oradan da trenle İvriz Köy Enstitüsü'ne ulaşmamın macerası kısaca böyle oldu.

*Köy Enstitüsünde eğitim, işleyiş nasıldı?*

### **Taştan ekmeğini çıkaranlar**

Köy Enstitülerindeki eğitim yaparak, yaşayarak öğrenmeydi. Böylece ezbercilikten uzak, davranış değişikliğine esas olan çağdaş bir eğitim sistemiydi. Teorik derslerde kafa gelişirken öğrenilenler iş eğitimiyle davranışlara yansıyor.

Köy Enstitüsü eğitimi, kafa ve kolu birlikte çalıştıran bir eğitim sistemiydi.

Bir yandan dünya klasikleriyle kültür hazinesi geliştirilirken diğer yandan ekmeğini taştan çıkaracak iş becerilerine sahip olunabiliyordu.

Eğitimin temeli laikti.

Köy Enstitüsü yatılı bir okuldu. Temizlik, beslenme işleri nöbetle yapılırdı. Herkes sorumluluğunu bilirdi. Eleştiri vardı, dayak yoktu diyebilirim.

Enstitünün uygulama okulu vardı. Burada çevre köylerden gelen çocuklar okuyordu.

*Köy Enstitülerinde yönetici, öğretmen, öğrenci ilişkileri nasıldı?*

**Ana-baba gibiydi**

Köy Enstitülerinde yöneticiler, öğretmenler, öğrencilerle birlikte aynı yerleşkede yaşıyorlardı. Günün her saatinde öğrencilerle ilgileniyorlardı.

Her sınıfın bir rehber öğretmeni vardı. Rehber öğretmen o sınıfın adeta ana-babası gibiydi. Her sorun öğretmenle birlikte çözülürdü.

Okulun tüm işleri nöbet usulüyle öğrenciler tarafından görülürdü. Her birimin başında da bir öğretmen bulunurdu.

*Köy Enstitüsünde keşke şöyle olsaydı diye düşündüğünüz bir şey var mı?*

**Beslenme yetersizdi**

En olumsuz yönü, ergenlik çağındaki çocukların uygun şekilde beslenememesiydi.

Beslenme işlerini düzenleyenlerin bilgisizliğinin buna neden olduğu inancındayım.

*Yönetici ve öğretmen kadrosu hakkında ne düşünüyorsunuz?*

Fazla hizmetli kadrosu olmadan yatılı bir okulu yönetebilecek yeteneğe sahip yöneticilerdi.

Yazma yeteneğimi Köy Enstitüsündeki Türkçe öğretmenimden, düşünme ve ilgi kurma yeteneğimi matematik öğretmenimden aldım. Çok ilgili ve yeteneklilerdi.

Ders ve iş dışı zamanlar okumakla geçtiğinden okuma alışkanlığını da Köy Enstitülerinde kazandım.

*Kitaplık, özgür kitap, dergi okuma nasıldı?*

## **Kendi dergimizi çıkarırdık**

Okuduğum İvriz Köy Enstitüsü'nde kitaplık vardı. Kitaplığın nasıl oluşturulduğu hakkında bilgim yok fakat dünya klasiklerinden çeviriler olduğuna göre bakanlık oluşturmuştur diye düşünüyorum.

Kitaplık her an öğrencilere açıktı. Hatta yazın izne giderken ödünç kitap alıp köyünde okuyabiliyordun.

Kitaplıkta o günlerin dergileri vardı fakat adlarını anımsamıyorum. İvriz Köy Enstitüsü dergi çıkarıyor, çevreye dağıtıyordu. Bu dergi sayesinde köylülerin Köy Enstitülerine karşı davranışları olumlu yönde etkilendiğini biliyorum. Bu konuda şöyle bir anım var:

Köy Enstitüsünden geldiğimiz için ilk iki yıl biz kızlara kimi köylüler kötü gözle bakıyordu.

Dergide sınıf birincisi olarak benim adımın geçmesi, Ermeneklilerin gurur duyması köylüleri olumlu etkilemişti.

*Köy Enstitüsü ilkeleri bugün uygulanabilir mi?*

Örgün eğitimin tüm kademelerinde Köy Enstitülerindeki kafa ve kolu birlikte çalıştırma ilkesi uygulanabilir.

İnsan yaşadığında öğrenir. Ezberlemeyle davranış değişmez.

*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

Çıkar çevreleri, özgür düşünceli insanların kendi çıkarları için zararlı olacağına inandıkları için Köy Enstitüsünü kapatılar.

Sorumlular o yılların yöneticileri, özellikle CHP'nin kantonları ve DP'nin maskeli politikacılarıdır.

*Köy Enstitüleri kapatılmasaydı ne olurdu?*

Demokrasi gerçek anlamıyla uygulanırdı. Toplumu soysuzlaştıran gelir dağılımı dengesizliği bu duruma gelmezdi.

*Bir öğrencilik anınızı anlatır mısınız?*

**Kendi kızı köye atanınca...**

Ben 3. sınıftaydım. Zaman zaman okulda gösteriler düzenlenirdi. Bu gösterilerde şiirler okunur, türküler söylenirdi.

Bu toplantıların birinde son sınıf ağabeyimiz olan **Mahmut Makal**, köyün yoksulluğunu dile getiren bir şiir okudu.

Yeni gelen tarih öğretmenimiz ayağa kalkıp köylülerimizin her şeyinin olduğunu söyleyerek **Makal**'ı yüksek sesle eleştirdi.

**Makal** mezun olduktan sonra, **Bizim Köy** kitabını yazdı. Bazı öğretmenlerin bu düşünceleri yüzünden **Bizim Köy** kitabının okulda okutulması yasaklandı.

Yıllar sonra, sanırım 1980'li yıllar, o tarih öğretmenimiz Hacettepe Üniversitesi'nde beni ziyarete geldi.

Kızı Antalya'nın bir köyüne tayin olmuş. Köyün yoksulluğundan ve perişanlığından söz ederek, "*Orada insan yaşarmı?*" dediğinde otuz yıl önceki o günü anımsadım.

Oysa otuz yıl içinde köylerde epey gelişme olmuştu.

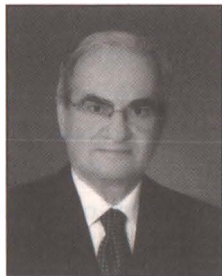
*Köy Enstitüleri ilgili son olarak ne söylemek istersiniz?*

Bizleri yaşamın karanlığından çıkarıp aydınlığa kavuşturan Köy Enstitülerine ve kurucularına şükranlarımı sunmaktan başka ne diyebilirim...

Köy Enstitülerinde edindiğim temel ilkeleri kırk beş yıllık eğitimcilik, öğretmenlik alanında ve bireysel yaşamımda uygulayabildiğim için mutluyum.

Özlemim, şu anda bir işe yaramayan eğitim sisteminin, gelişen bilim ve teknolojinin de uygulanacağı, temeli Köy Enstitüsü ilkeleri olan eğitim-öğretim sistemine dönüştürülmesi.

**Ali Uçan**, Konya'nın Bozkır ilçesine bağlı Üçpınar (Hocaköy) köyünde 1953'te ilkokulu bitirip aynı yıl İvriz Köy Enstitüsü'ne başlar. Burada üç yıl okuduktan sonra müzik ağırlıklı öğretmenlik eğitimi alması için sınavla İstanbul Çapa İlköğretmen Okulu'na girer.



1959'da Kocaeli Gebze Darıca bucağı-nın Ovacık köyünde kısa bir süre ilkokul öğretmenliği yapar.

1962'de Ankara'da Gazi Eğitim Enstitüsü Müzik Bölümü'nü bitirir. 1962-1965'te Almanya'nın Köln Devlet Yüksek Müzik Okulu'nda Keman ve Eğitimi alanında Sanatta Lisans öğrenimini tamamlayıp uzmanlık eğitimi görür.

1965'te yurda dönüp Gazi Eğitim Enstitüsü'nde başladığı keman-müzik eğitimciliğini sürdürürken, 1974'te Hacettepe Üniversitesi'ne girip 1976'da Bilimde Lisans öğrenimini tamamlar.

Eğitimde Program Geliştirme ve Değerlendirme dalında 1978'de yüksek lisans, 1982'de doktora derecesi alır.

1985'te Gazi Üniversitesi'nde Müzik Eğitimi Ana Sanat Dalı'nda doktora eşdeğer sanatta yeterlik derecesi alır. Profesörlüğü hak ederek kırk üç yıl öğretim üyeliği yaptıktan sonra 2008'de emekli olur.

İki oğulları vardır. Onlara iyi bir eğitim sağlarlar.

*Köy Enstitüsüne girişinizi kısaca anlatır mısınız?*

**İlk fotoğraf, ilk elektrik...**

İlkokulu bitirirken öğretmenlerim ve okul yönetimince Köy Enstitüsüne aday öğrenci olarak belirlendim ve başvuruda bulundum.

Giriş sınavının ilk aşamasına ilçemde, ikinci aşamasına İvriz Köy Enstitüsü'nde girdim.

Sınavlara iyi hazırlanmıştım, kararlı ve özgüvenliydim. Aynı enstitüyü bitiren ağabeyim **Fevzi Uçan** gibi ben de okumak ve öğretmen olmak istiyordum.

Bu sınava giriş sürecinde birçok ilki yaşadım. Sözgelimi Bozkır'a, Konya'ya ve Ereğli'ye ilk kez o zaman gittim. İlk fotoğrafımı o zaman çektirdim; elektriği, otobüsü, treni ilkin o zaman gördüm; otobüse ve trene ilk kez o zaman bindim. Tek başıma İvriz'e sözlü sınava gittim, sağlık heyet raporu aldım, enstitüye kesin kaydımı yaptırdım.

### *Köy Enstitülerinde eğitim, eğitimin niteliği nasıldı?*

Köy Enstitülerinde eğitim işleştirim, yaratım, üretim, paylaşım ilkelerine dayalı kültür eğitimi, tarım eğitimi ve teknik eğitimi olmak üzere üç ana boyutlu bir bütündü. Buna göre dersler ve çalışmalar; kültür dersleri ve çalışmaları, tarım dersleri ve çalışmaları, teknik dersleri ve çalışmaları olarak üç ana kümeye ayrılıyordu.

Eğitimsel yaşam biçimi olarak genel kültür, tarım kültürü ve teknik kültürü temelliydi. Çağdaş, uygar yaşamın bilim, teknik, sanat, spor ve felsefe damarlarından süzülerek düşünülüp tasarlanan, uygulanan ve gerçekleşen, iç ve dış tutarlılığı çok yüksek bir nitelik taşıyordu. Bu nitelik çağdaş eğitimle yoğun olarak biçimleniyordu.

### *Köy Enstitülü yöneticiler ve öğretmenler nasıldı?*

Köy Enstitülerinde yöneticiler ve öğretmenler genel olarak **Atatürk**'ün öngörüş, ulusun-yurdun gerçek kurtuluş, Cumhuriyetin kuruluş, çağdaşlaşmanın işleyiş-ilerleyiş ve çağdaş uygar insanlığın yöneliş felsefesine içten bağlıydılar. Bu bağlılıkla davranırlardı.

Köy Enstitüsü olgusunun özüne uygun olarak olabildiğince işlevsel, işevuruk ve yararcıl düşünür, devinir ve yaşarlardı; du-yuş ve sezişlerinde de bu yönleri ağır basardı. Bu belirgin nite-likleri çoğu zaman kendiliğinden öğrencilere de yansırıdı.

*Köy Enstitünüzü kısaca anlatır mısınız?*

**Köyüm gibi...**

Üç yıl öğrenim gördüğüm İvriz Köy Enstitüsü, 10 Kasım 1941 günü geçici olarak Konya'nın Ereğli ilçesine bağlı Zanapa bucağında tamamlanmamış bir yatılı ilkokul binasında açıl-mıştı. Oraya 7 km uzaklıktaki yerleşkesine sabah gidiş, gün boyu emek veriş ve akşam dönüş çalışmalarıyla 20 Haziran 1942 günü yerleşebilmişti.

Bu yerleşke, tıpkı köyüm gibi, Torosların İç Anadolu'ya bakan eteklerinde kuruluydu. Ben 1953 güzünde girdiğimde planlı konumu, düzgün yolları ve özgün yapılarıyla çağdaş bir köy-kent ya da kent-köy görünümünde, her yönüyle güçlü bir varlıktı.

1946-1947'deki değişikliklerle kimi özelliklerini yitirmeye başladığı görülse de görkemli kurumsal kimliğini onurla taşı-yordu. İşleyiş olarak altyapısal-üstyapısal durumunu ve kökle-şen geleneklerini koruyor, üç ana boyutlu ve demokratik yöne-timli eğitim-öğretim etkinliklerini sürdürüyordu.

1954'ün 27 Ocak günü çıkarılan 6234 sayılı yasayla kesin-leştirilen kapatma ve ilköğretmen okuluna dönüştürme işlemine karşın öz işlevini yerine getirmeye devam ediyordu. Bu bağ-lamda İvriz Köy Enstitüsü Toroslardan doğan güneşle ışıyarak karanlıktan aydınlığa çıkan yolumuzun başındaki ana kurumdu.

*Kitaplık özgür kitap, dergi, gazete okuma nasıldı?*

Enstitümüzün zengin bir kitaplığı ve hepimizin yoğun bir okuma isteği vardı. Hemen her tür eserin yer aldığı bu kitaplık-



tan olabildiğince çok yararlanmaya çalışırdım. Oradan ödünç aldığım kitapların yanı sıra dergi ve gazete de okurdum. *İvriz* dergisini gördüğümde çok heyecanlanmışım.

Türk klasiklerinden önemli seçkilerin yanı sıra Doğu ve Batı dillerinden Türkçemize çevrilerek kazandırılan dünya klasiklerinden belli seçkileri okudum, özümstedim. Her biri başyapıt niteliğindeki bu eserleri çözümleyerek Türkçemi çözdüm, düşünme, anlama, anlatma yeteneğimi hızla geliştirdim.

*İvriz ile Çapa Öğretmen Okulu'nu kısaca karşılaştırır mısınız?*

**Tarım ve iş/teknik dersleri yerine sanat, müzik ve resim...**

Çapa Öğretmen Okulu, İlköğretmen Okulu (İÖO), Eğitim Enstitüsü ve Yüksek Öğretmen Okulu'nun aynı çatı altında yer aldığı, aynı müdürlüğe bağlı Büyük Öğretmen Okulu modelli bir yapıydı. Üç katmanlı bir toplumsal, kültürel, eğitimsel iletişim, etkileşim ve paylaşım ortamı vardı. Her okul bundan kendi özelliğine göre yararlanıyordu.

İlköğretmen Okulu, Müzik Semineri ve Resim Semineri denilen iki bölümlüydü; ortak dersler birlikte, alan dersleri ayrı yapılıyordu. Köy Enstitüleri ve İlköğretmen Okullarından seçili öğrencilerle karma eğitim uygulanan bir kurumdu. Bu yönüyle Çapa, eski Köy Enstitüsüne benziyordu ancak tarım ve iş/teknik dersleri yerine sanat (müzik ve resim) dersleri veriliyordu.

Öğrenci topluluğu kendi seçili katmanında Türkiye'nin bir örnekleme gibiydi. Bu kendine özgü okulda İvriz Köy Enstitüsü'nde edindiğim temel donanım, çok yönlü kazanım ve sağlam deneyim birikimime dayalı olarak, çok köklü, derin ve zengin çeşitliliğe sahip büyük kent İstanbul ortamından bolca beslenen bir eğitim aldım ve müzik ağırlıklı ilkokul öğretmeni oldum.

*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

### **Köylünün canlanmasına karşı çıkanlar**

Köy Enstitülerini **Atatürk**'ün, *"Türkiye'nin gerçek sahibi ve efendisi, gerçek üretici olan köylüdür. O halde herkesten çok rahatlık, mutluluk ve varlığa hak kazanan ve buna layık olan köylüdür"* görüşüne karşı olanlar kapattı.

Çünkü onlar **Atatürk**'ün yurdun, ulusun temeli ve ana ögesi saydığı, yaşamsal önem verdiği köyü ve köylüyü eğitim yoluyla uyandırma, canlandırma, kalkındırma ve çağdaşlaştırmaya karşı çıkıyorlardı. Siyasal erk ellerine geçince de hızla kapattılar.

*Kısa bir öğrencilik anınızı anlatır mısınız?*

### **Bavul yerine hafif bir çantayla...**

Yıl 1956. Müzik öğretmenim **Kemal Çuhallılar**'ın önerisiyle okul yönetimi ve öğretmenler kurulunca İvriz'den İstanbul İlköğretmen Okulu Müzik Semineri'ne aday öğrenci olarak seçildim.

Giriş sınavına tam hazırlanabilmek için yaz aylarındaki tarım çalışmalarından ve iş ödevlerinden bağışlandım. Günü gelince sınava gitmek üzere Ereğli'den trene bindirilip İstanbul'a yolcu ediliyorum.

Sınavda keman çalarken kullanacağım kollarım, ellerim ve parmaklarım yorulmasın, zorlanmasın ve incinmesin diye ağır tahta bavulum alıkonuldu ve elime içinde bir giyimlik yeni iç giysilerin de olduğu hafif bir çanta verildi.

O kilitli, çivi çakılı, ağır tahta bavulum, sınav sonucu okula bildirildikten sonra gönderilerek bana ulaştırıldı. O zamanlar enstitü, öğrencisine işte böyle sahip çıkıyor, değer veriyordu.

*Kısa bir öğretmenlik anınızı anlatır mısınız?*

1959 Haziranında İstanbul İlköğretmen Okulu Müzik Semineri'ni bitirince İzmit'in Gebze ilçesine bağlı Darıca bucağının Ovacık köyü öğretmenliğine atandım.

İlçe Milli Eğitim Memurluğu'nda göreve başlama işlemim yapıldıktan sonra köhne bir köy dolmuşuyla Darıca'ya, oradan yaya Ovacık köyüne gittim. Uzun bir yürüyüşten sonra köye yaklaşırken yolda oynayan çocuklar köyün yeni öğretmeni olduğumu anlayınca bana yaklaşıp eşlik etmeye başladılar. Büyük çoğunluğu kızlardan oluşan çocuklarla köye girdim.

Onlar evlerine dağılırken ben muhtarla buluştum, görüş-tüm, tanıştım. Sonra okuldaki yerime yerleşip uykuya daldım.

Ertesi gün öğrenci kayıt defterlerini inceledim. Baktım, kız öğrencilerin sayısı erkeklerinkinden çok az. Köye girerken gör-düğüm durumla karşılaştırıncı, *"Burada kız çocukların eğiti-minde bir sorun var"* diye düşündüm ve hemen çözüm aramaya başladım.

Muhtar, velilerin okula gelip çocuklarını kaydettirdiklerini söyleyince, *"Bu yıl evleri ziyaret edip çocukları yerlerinde gö-re-rek kaydedelim"* dedim. Muhtar, *"Ama öğretmenim..."* diye söze başladıysa da sonrasını getirmesine fırsat vermedim. *"Evet, bu yıl böyle yapacağız"* deyip noktayı koydum ve öyle yaptık.

Sanıyorum o köyün tarihinde ilkokul çağına gelen kız ço-cuklarını ilk kez eksiksiz okula kaydettim ve eğitime başlattım.

*Köy Enstitüleri üzerine en son ne söylemek istersiniz?*

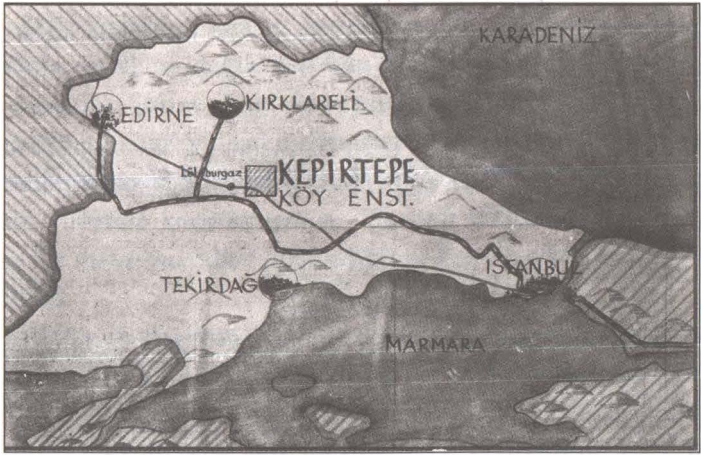
### **Yüz akı kurumlar**

1953 girişli en son kuşak Köy Enstitülü bir eğitimci olarak Köy Enstitüleri üzerine en son şunları söylemek isterim:

Köy Enstitüleri, Atatürk'ün köycül, ulusçul ve insanlıkçıl ilke, ülkü ve tutkularıyla önderlik ve kılavuzluk ettiği Türk dev-rimciliğinin, Türk aydınlanmacılığının ve Türk insancılığının yüz akı kurumlarıdır. Köyü ve köylüyü o güne kadar yoksun bı-rakıldığı eğitim ışığına kavuşturma bilinç, istenç ve erkini, o erekle girişilen en köktenci atılımı simgeler. Köy soylu çocukla-rın köyler için çekirdekten aydınlaşma, öğretmenleşme ve ön-

derleşmeleri amaçlı Köy Enstitüsü ruhu hep yaşıyor. Köy Enstitülerinden yola çıkılarak düşünülüp önerilen kasaba enstitüsü, kent enstitüsü kavram ve tasarılarına esin kaynağı oluyor.

## KEPİRTEPE KÖY ENSTİTÜSÜ / KIRKLARELİ (1938)



Kuruluş tarihi: 14.10.1938

Müdürler: **Necat İdil, İhsan Kalabay.**

Öğrenci aldığı iller: Kırklareli, Edirne, İstanbul, Tekirdağ.

Okulu bitirenlerin sayısı: 850

Yeri: Edirne-İstanbul yolu üzerinde, Lüleburgaz ilçesinin 5 km uzağında kurulur.

Enstitü müdürü **İhsan Kalabay** kuruluş yıllarını şöyle anlatır:

Enstitümüz Lüleburgaz kasabasına 5 km mesafede İstanbul-Edirne asfaltı üzerinde (Kepirtepe) denilen mevkidedir. Enstitü önce 1938 yılında Edirne ve Karaağaç'ta açılan Trakya Köy Öğretmen Okulu'nda açılmıştır. Binanın askeriye devri nedeniyle çok kısa süre sonra Alpulu'ya nakle-

dilmiş, burada da altı ay kaldıktan sonra Lüleburgaz'a taşınmıştır.<sup>21</sup>

Okuldan çıkan yazar ve sanatçılar: **Mehmet Başaran**, **Yusuf Asıl**, **Nedim Menekşe**, **Prof. Dr. İsmail Avcı** (ressam), **Lütfi Özsoy** (ressam), **Hasan Tuna** (ressam), **İsa Başlıoğlu** (ressam), **İsmail Gümüş** (ressam).

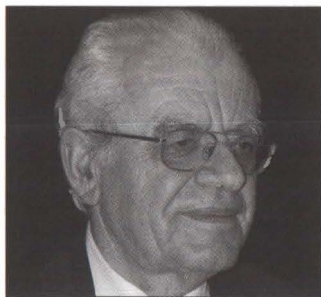


21) **İhsan Kalabay**, "Kepirtepe Köy Enstitüsü", Köy Enstitüsü 1-2, KEÇEV, 2003, s.258.

## Kepirtepe çıkışlılar enstitülerini anlatıyor:

**Mehmet Başaran (1943)**

**Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü (1946)**



**Mehmet Başaran**, 1926'da Kırklareli Lüleburgaz Ceylanpınar köyünde doğar.

İlkokulu köyünde okur.

1943'te Kepirtepe Köy Enstitüsü'nü, 1946'da da Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'nü bitirir.

İlk şiirleri, çıkmasında çalıştığı Köy Enstitüleri Dergisi'nde yayımlanır.

Gezici başöğretmenlik ve ortaöğretim okullarında öğretmenlik yapar.

TÖS ve TÖB-DER'in kurucuları arasında yer alır.

Askerde yedek subaylık hakkı alınarak çavuş çıkarılır. Birçok soruşturma geçirir.

Kendisi gibi Köy Enstitülü **Hatun Birsen**'le evlenir. İki çocukları olur, onlara iyi bir eğitim sağlarlar.

Ülkemizin seçkin şairleri ve yazarları arasında yer alır. Elliyi aşkın kitabı vardır. **Orhan Kemal Roman Ödülü** ve **TRT Sanat Ödülü** olmak üzere birçok ödül alır.

**Mehmet Başaran** 27 Haziran 2015'te, seksen dokuz yaşında İstanbul'da yaşama gözlerini yumar, kendi köyü Ceylanpınar'da toprağa verilir.

*Köy Enstitüsünün eğitimi, işleyişi nasıldı?*

Üç dönemi var Köy Enstitülerinin.

Birinci Dönem:1940-1946, özgün dönem.

### **Ülkenin eğitim alanına dönüştürülmesi**

1939'da patlayan İkinci Dünya Savaşı. Aynı yıl, Cumhuriyet aydınlanmacılığına ivme kazandırıcı **Hasan-Âli** dönemi. 1939 Neşriyat Şûrası; her yıl yüz dünya klasiğinin yayımlanmaya başlaması (yılda 5000 basılış). 1939 Birinci Milli Eğitim Şûrası; ilköğretimin "millet olma, insan olma" davası sayılarak enstitülerin kurulması, Milli Eğitim seferberliği...

Savaş önlemleri, yokluklar. Bütçe, savaş bütçesi. Köy çocuklarının eğitim gücünden yararlanarak işliklerini, dersliklerini, tarlalarını amaçlanan bir yaşam biçimini gerçekleştirecek nitelikte geliştirmeleri. Tüm yurt yüzeyinin eğitim alanına dönüştürülmesi...

*İkinci dönem ne zaman başlıyor ve neler oluyor?*

1946-1952 ıslahat dönemi denebilir.

### **Karşı Devrim**

İkinci Dünya Savaşı sonu, dış baskıyla çok partili yaşama geçiş (1946).

Karşı Devrim dönemi... Enstitülerin ve Cumhuriyet kazanımlarının oy pazarına sürülmesi... 1952'ye kadar sürer bu dönem. **Reşat Şemsettin Sirer, Tefik İleri** dönemi, komünist avcılığı...

1947'de enstitülere öğretmen yetiştiren yüksek bölümün kapatılması.

*Üçüncü dönem diye nitelendirdiğiniz nedir?*

1954'te adlarının da değiştirilmesi.



*Köy Enstitüleri üzerine başka ne söylemek istersiniz?*

Bilindiği gibi, birçok kitap var Köy Enstitüleri üzerine. Doktora tezleri, sempozyumlar var. Elbette en ilginç, **Engin Tonguç'un** kitabı: *Bir Eğitim Devrimcisi İsmail Hakkı Tonguç/Yaşamı, Öğretisi, Eylemi*.

Köy Enstitüleri Vakfı, YKKED Yayınları, kişilerin kitapları var...

**Mehmet Başaran'ın** Köy Enstitüsünü ve **Tonguç'u** anlatan şiiri:

Tonguç Baba

Otlar, böcekler gibiydik bozkırda.

Acılarda gökyüzü kadardık.

Bizden geçerdı zamanın karanlığı,

Unutulmuş unutulmuş unutulmuş köylerdik.

Sonra sen geldin; nisanlar geldi.

Durdu o içimize akıttığımız kan.

Yenilendi gücümüz bembeyaz.

Köyler babası, halk babası,

Bize çalışmaya başladı tarlalar.

Komadı karanlığın ağaları,

Halk uyansın, ülke çiçeğe dursun.

Komadı aydınlıktan korkanlar.

Terledin, dayattın bizim için.

Hey Cılavuzlar, Kepirler, Hasanoğlanlar!

Adın bir destan şafağı işte,

Umudu, sevinci büyütüyor okullar.

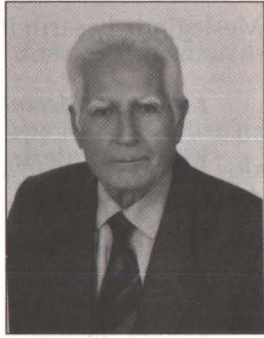
Halk babası, köyler babası,

Ha desen horona kalkar dünyalar.

Sen Anadolu'sun, halksın, köylersin.

## Hüseyin Yalçın (1945)

**Hüseyin Yalçın**, 1925 yılında Kırklareli Vize Sergen'de doğar. Bulgaristan göçmeni bir ailenin çocuğudur. Babasını çok küçükken yitirdiği ve köyde toprakları olmadığı için annesi akrabalarının topraklarını işleyerek onu yoksulluk içinde büyütür. İlkokulu köyünde bitirir.



İlçede yatılı, parasız Kepirtepe Köy

Enstitüsü'ne girecekler için yapılan sınavı girer. Kazandığı bildirilince enstitüye gidip kaydını yaptırır.

Marangozluk (dülgerlik) dalına seçilir.

1945'te Kepirtepe Köy Enstitüsü'nü bitirir. Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsü'nü kazandığı halde okul kapanır. Daha sonra Gazi Eğitim Enstitüsü Eğitim Bölümü'nde okur. 1964'te ABD Nebraska Üniversitesi'nde master yapar.

Burdur'da ilköğretim müfettişliği, İzmir Buca Eğitim Enstitüsü'nde meslek dersleri öğretmenliği ve müdürlük yapar.

Eğitim Ansiklopedisi'nin hazırlama kurulu üyelerinden birisidir. Rehberlik, ölçme değerlendirmeye ilgili kitapları vardır.

**Fatma Dicle** ile evlenir.

### *Köy Enstitülerinde eğitimin niteliği nasıldı?*

Köy Enstitülerinde bizlere yaparak, yaşayarak, üreterek yapılan bir eğitim uygulandı. Okulda kazandığım alışkanlıklar yaşamım boyunca bana rehber oldu.

*Öğretmenler nasıldı?*

Öğretmenlerimizin çoğu Gazi Eğitim Enstitüsü çıkışlıydı. Mesleğinde başarılı ilkokul öğretmenleri de vardı.

*Köy Enstitülerinin kendi aralarındaki ilişkileri nasıldı?*

Köy Enstitülerinin kuruluş yıllarında yapı ekiplerinin yardımlaşmaları olurdu. Bu arada kültür alışverişi de yapılırdı.

*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

Feodal ağalar, büyük toprak sahipleri ve büyük sermaye sahiplerinin işbirliği ve baskısıyla Köy Enstitüleri kapatıldı.

**Reşat Şemsettin Sirer, Emin Soysal, DP liderleri ve CHP'nin sağ kanadı kapanmasının sorumlusudur.**

*Bir anınızı anlatır mısınız?*

Kepirtepe Köy Enstitüsü'nden öğretmenlik diplomalarımızı aldık. Okuldan ayrılırken bize hayvan, pulluk ve marangoz aletleri verdiler.

Demirbaşlarla birlikte köyüme geldim. Başöğretmenliği yapan **Cevdet Bey** okulun demirbaşlarını teslim etmek için liste hazırlıyordu. Başöğretmen beni atamışlardı. Yüksek Köy Enstitüsü sınavlarına girmiştım, belki kazanırım diye ağırdan alıyordum.

Benimle **Melahat Erkan** adında bir kız arkadaş da sınava girmişti. O, 40 km uzaklıktaki Karadeniz kıyısında oturuyordu. "**Melahat Erkan haber aldı gitti de ben kazanamadım**" diye meraklandım, gidip ona sordum. O da haber almamış. Köye döndüm yine.

Ekim ayı sonunda jandarma hattından (telefonundan), "**Hüseyin Yalçın Yüksek Köy Enstitüsü sınavlarını kazandı**" açıklaması geldi.

Okulun demirbaşlarını teslim almamıştım zaten. 60 lira yani üç aylık maaş verildi. *"Bu kadar para bırakılır da gidilir mi?"* dedi annem.

*"Sınava girdim, okumaya gideceğim, daha çok kazanacağım"* dedim.

Hayvanı, aldığım demirbaşları Kepirtepe Köy Enstitüsü'ne teslim ederek Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsü'ne doğru yola çıktım.

*Son olarak ne söylemek istersiniz?*

**Yaratıcı insan yaratmaya dönük bir eğitim...**

Köy Enstitüleri, Batı dünyasının zorlu mücadeleler sonucunda ulaştığı aklın rehberliğindeki düşünce sistemine sahipti.

Yaratıcı, yapıcı, demokrat insan yaratmaya dönük bir eğitim uygulanıyordu. Kendi toplum yapımıza uygundu.

Siyasi güç sahipleri bu anlayışı çıkarlarına aykırı bulduğu için Köy Enstitülerini 1952'de kapattı.

## **Ramazan Bilir (1952)**

**Ramazan Bilir**, küçük yaşta babasını yitirir. Köylerine gelen bir ilköğretim müfettişinin yardımıyla 1945'te Kepirtepe Köy Enstitüsü'ne kaydolar.

Benzerleri gibi Köy Enstitüsü olmasa başka bir okulda okuma olanağı yoktur. Demircilik sanat dalına seçilir. 1952'de enstitüyü bitirir, köylerde öğretmenliğe başlar.



Daha sonra İstanbul Çapa Eğitim Bölümü'nü bitirir. İlköğretim müfettişliği yapar.

Eskişehir Türkiye Öğretmenler Sendikası şubesinde etkin olarak çalışır. Soruşturma ve sürgünler yaşar. Evlenir, üç çocukları olur.

*Köy Enstitüsüne kaydolma sürecinizi anlatır mısınız?*

1945'te ilkokul 5. sınıfta okuyordum. Okulumuza ilköğretim müfettişi geldi. Müfettiş tabiat bilgisi dersimize girdi. Sorduğu soruları ben ve kimi arkadaşlarım yanıtladı.

Babamı kaybetmiştik. Müfettiş annemi okula çağırdı, beni Kepirtepe Köy Enstitüsü'ne göndermesi için onunla konuştu. 6 Kasım'da onunla Kepirtepe'de buluştuk, kaydımı yaptırdı.

*Köy Enstitülerinde eğitimin niteliği nasıldı?*

Köy Enstitülerinde verilen eğitim işe dayalı, uygulamalıydı. Teknik çalışmalar, şiir, müzik, yazın, halk oyunları çalışmaları da oluyordu. Laik, demokratik bir eğitim vardı.

Sanatsal çalışmalar yanında demircilik, tavukçuluk, kooperatifçilik, arıcılık da öğretiliyordu.



*Kirizma, Kepirtepe Köy Enstitüsü, 1941*

*Kitap okuma konusunda ne söylersiniz?*

Her sınıf okuma saatlerinde okul kitaplığından aldığı kitapları kendi dersliğinde okur ve okuduğu kitabın özetini çıkarırdı.

*Okulunuzun halkla ilişkileri nasıldı?*

Özellikle benim okuduğum Kepirtepe Köy Enstitüsü'nde her yıl 19 Mayıs'ta köylüler okul spor sahasına davet edilir ve kendilerine çeşitli gösteriler sunulurdu.

*Köy Enstitüsü sisteminde keşke şöyle olsaydı dediğiniz bir şey var mı?*

Köy Enstitülerinde okuyan öğrencilerin biraz daha sosyalleşmesi bakımından çevreye, şehir ve kasabaya daha çok gitmeleri gerektiğini hep düşünmüşümdür.

*Halkın Köy Enstitülü öğretmenlere yaklaşımı nasıldı?*

Özellikle Demokrat Parti kurulduktan sonra köylerde yaşayan insanlar (çeşitli iftiralarla) Köy Enstitülerine karşı sürekli tahrik edilmiş ve kışkırtılmıştır. Köy Enstitülerinin komünist yuvası olduğu yalan ve iftiraları gibi.

*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

Köylünün aydınlanmasını istemeyen ağalar, beyler ile ülkenin geleceğini göremeyecek kadar zihni kör siyasetçilerin baskısıyla Köy Enstitüleri kapatıldı.

Sorumluluk o günün siyasetçilerindir.

*Kapatılmasaydı ne olurdu?*

Bugün Türkiye en az Avrupa ülkeleri düzeyinde olurdu.

*Son olarak ne söylemek istersiniz?*

Köy Enstitüsü mezunu bir eğitimci olmaktan her zaman gurur duydum ve bu gururla yaşamaya devam ediyorum. Bana bu gururu yaşatan **Yücel'in, Tonguç'un** ve onlara yardımcı olan bütün eğitimcilerin ruhları önünde saygıyla eğiliyorum.

### **Ahmet Kocaman (1956)**



**Ahmet Kocaman**, Çanakkale Bozcaada İstiklal İlkokulu'nu bitirir.

Bir yıl aradan sonra Savaştepe Köy Enstitüsü sınavını kazanır. Öğrenci fazlalığı nedeniyle oradan Ke-pirtepe Köy Enstitüsü'ne geçer.

1956 yılında okulu bitirir. Bir yıl Ezine Araplar köyünde ilkokul öğretmen olarak çalışır.

1959'da Gazi Eğitim Enstitüsü İngilizce Öğretmenliği Bölümü'nden mezun olur. Çeşitli illerde İngilizce öğretmenliği yapar. Daha sonra sınavı kazanarak Gazi Eğitim Enstitüsü İngilizce Bölümü'ne asistan/öğretim görevlisi olarak atanır, burada iki yıl çalışır.

Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Dilbilimi Bölümü'nde lisans tamamlama ve yüksek lisans çalışması yapar. Doktorasını tamamlar, profesör olur.

Biri kız iki çocuğuna iyi bir eğitim sağladılar.  
Türkçe ve dilbilimle ilgili çalışmaları vardır.

*Köy Enstitüsüne girişinizi anlatır mısınız?*

### **Savaştepe'den Kepirtepe'ye...**

Önce Bozcaada'da tek kişi olarak sınava girdim; matematik ve Türkçe yazma sınavını anımsıyorum. Eylülde dayımla Savaştepe'ye doğru yola çıktık. (Bozcaada, Çanakkale, Balıkesir ve Savaştepe. Rahmetli dayımı saygıyla anıyorum.)

Adalılar o dönemde yalnızca Çanakkale ve İstanbul'u bilirlerdi, bu yüzden Savaştepe bir serüvendi. Sabah kalktığımda halk oyunları ve spor vardı; bu durum rahatlatı ve sözlü sınava katıldık. Sınavda yalnızca düşünce soruları söz konusuydu; bir de kompozisyon yazdık ve ertesi gün sonuç açıklandı, sınavı kazanmıştım.

Dayım gidince yalnız kaldım ama çok geçmeden alıştım duruma. Ne var ki bir hafta sonra öğrenci yoğunluğu nedeniyle bir bölüm öğrencinin Çifteler ya da Kepirtepe'ye gönderileceği duyuruldu. Ben Kepirtepe'yi seçtim. Ertesi gün yola çıktık, Kepirtepe'ye ulaştık. Yeni bir yerdi ama alışmak zor olmadı.

### *Köy Enstitülerinde eğitimin niteliği nasıldı?*

Köy Enstitülerindeki eğitimin niteliğine şöyle bakabiliriz:

1) Köy Enstitüleri öncelikle işlevsel bir eğitim anlayışını simgeler. İşlevsel eğitim, en yalın anlatımla, işe yarayan, ülkenin gereksinimlerine karşılık olabilecek eğitimidir. Diplomadan önce bilgi ve bilimi, bilginin toplum için önemini vurgulayan bir eğitim anlayışına dayanır.

2) Köy Enstitülerinin simgelediği ikinci önemli değer, eğitimin yabancı kaynaklar yerine öncelikle ulusal anlayıştan güç almasıdır. Daha sonraki yıllarda UNESCO tarafından az gelişmiş ülkelere örnek gösterilmesi, bilim temel alındığında, ulusal olandan başlanarak da evrensele ulaşılabileceğini gösterir ve günümüzde bunun tersini yapmaya çalışanlar için etkili bir ders niteliğindedir.



3) Köy Enstitüleri, ezberci eğitim yapılmadığında nelerin başarılabilceğinin de en iyi örneğidir.

*Siz dil uzmanısınız, enstitüde Türkçe öğretimi nasıldı?*

### **Öncelik Türkçe eğitiminde**

Köy Enstitülerinde Türkçe öğretimi salt Türkçe öğretmenlerinin değil, bütün öğretmenlerin dert edindiği bir konuydu. Okumayı çok sevdiğini bilen öğrencilerine o günlerde çok gözde olan klasik yapıtları armağan eden resim öğretmenleri, okullarda görüldü.

Enstitüdeki Türkçe sınavını çok iyi anımsıyorum; bir konu verildi ve belediyeye bir dilekçe yazılması istendi, ardından bir metin okutulup metinle ilgili sorular soruldu. Dilbilgisi için de aynı metindeki ad ve sıfatların işaretlenmesi istendi. Hepsi bu kadar.

Günümüzde dilekçe yazamayan okumuşları ve tanım ezberleyen öğrencileri gördükçe eğitimde neleri yitirdiğimiz daha iyi anlaşılıyor.

*Yöneticilerin ve öğretmenlerin niteliği nasıldı?*

Enstitüdeki yönetici ve öğretmenler de son derece nitelikli insanlardı. En iyi yanlarından birisi de derste olduğu kadar, ders dışında da öğrencilerle ilgilenmeleri idi.

*Köy Enstitülerinin sizce en önemli yönü nedir?*

Köy Enstitülerindeki eğitimin en akılcı yanlarından birisi de kuram ile uygulamayı bağdaştırmaya özen göstermesi ve yaşam gerçeğine uygun eğitimi temel almasıdır. Bu, ilk günlerde okul binalarının yapılmasından başlanarak gerçek gereksinimlere ve üretime yönelik çalışmalar yoluyla somut etkinliklere dönüştürülüyordu.

Sözelimi, öğretim uygulamaları yakın köylerde yapıyor ve köy öğretmeni olacak bu gençler her bakımdan köy koşullarına kendilerini hazırlıyorlardı.

Yaşamın içine girilerek gerçekçi biçimde yapılan eğitim çalışmalarındaki en büyük kazanç da öğretmen adaylarının en-gin bir yurt sevgisi edinmeleridir.

*Kitaplık, kitap, dergi, gazete okuma nasıldı?*

### **Kitaplık klasiklerle doluydu**

Kitaplık, bu okulların en önemli varlıklarından birisiydi. Kepirtepe kitaplığı klasiklerle doluydu ve haftada en az bir gün serbest okuma saatleri vardı. Bu saatlerde öğretmenimizle ve arkadaşlarımızla okuduğumuz metinleri ve kitapları tartışırdık.

Kişisel olarak o yıllarda *Varlık* ve *Türk Dili* dergilerine abone olduğumu da eklemeliyim.

*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

### **Köylünün uyanmasından korktular**

Köy Enstitülerini kapatma nedenleri, açıkçası köylünün, halkın uyanmasından korkulmasıdır. Adı “Demokrat” olan bir partinin demokrasinin en temel ilkesini göz ardı etmesidir; burada elbette toprak ağalarının, gerici güçlerin etkisi de unutulmamalıdır.

*Unutamadığınız bir anınızı anlatır mısınız?*

### **Öğretmenin armağanı**

Bir şubat tatilinde adaya gidemedim. Resim öğretmenim **Selahattin Taran** elinde bir demet kitapla geldi, “*Ahmet biliyorum, sen okumayı seviyorsun; bu kitaplar tatil için işine yarar*” diyerek bana yedi-sekiz kitap hediye etti. Resim dersi en zayıf olduğum dersti ama işte gerçek öğretmenlik böyle oluyor.

## **Sosyal gereksinimimi karşılamak için deyince...**

Lüleburgaz'da hafta sonu bir konser var; birkaç arkadaşla gidelim dedik ve bir yolla okuldan ayrıldık. Konseri izleyip döndük ama kapılar kapanmıştı. Yatakhaneye bir yolunu bulup girdik. Sabah kalkınca nöbetçi öğretmen akşam yoklamada olmadığıımızı söyledi ve hakkımızda disiplin soruşturması açıldı. Savunmamız istendi; okuldan uzaklaştırma cezası verilebilirdi. Şöyle bir savunma yaptım:

*“Bir sosyal gereksinimi karşılamak için akşam birkaç arkadaşla konsere gittik ve ne yazık ki geç vakit dönmek zorunda kaldık; affınızı dilerim.”*

Hiçbir işlem yapılmadan bu soruşturma da kapandı.

*Son olarak ne söylemek istersiniz?*

### **Bilgi yığmak değil kullanmak...**

Özetle, Köy Enstitülerinin dayandığı eğitim felsefesi, ülkemiz koşullarından yola çıkan, bilgi yığmayı değil, bilgiyi kullanmayı temel alan, yaşam gerçeği üzerinde, bilim ekseninde temellendirilmiş bir eğitim anlayışıdır. Bu yaklaşımda yurt ve insan sevgisi eğitimin temel ilkeleri haline dönüştürülmüştür.

Enstitüleri yeniden yaratamasak bile, çağdaş eğitime biraz daha yaklaşmak istiyorsak bu ilkelere yeniden sahip çıkmamız gerekmektedir.

## KIZILÇULLU KÖY ENSTİTÜSÜ / İZMİR (1937)



Kuruluş tarihi: 1937

Öğrenci aldığı iller: İzmir, Manisa, Muğla.

Müdürler: **Emin Soysal, Hamdi Akman, Talat Ersoy.**

Okulu bitirenlerin sayısı: 1365

Yeri: İzmir-Buca arasında Amerikalılardan kalan, içinde hazır binaların bulunduğu bağlık bahçelik bir alanda İzmir-Aydın demiryolunun yakınında, Kızılçullu köyünde (Bugünkü adı Şirinyer) kurulur. Önce Köy Öğretmen Okulu olarak açılır, 1940'ta Köy Enstitüsü adını alır.

Okul müdürü **Hamdi Akman** kuruluş yıllarını şöyle anlatır:

Kızılçullu Köy Enstitüsü İzmir'e bir saat, Buca'ya yirmi dakika uzaklıkta olmak üzere Buca ile İzmir arasındadır. 1937 yılında açılmıştır. İzmir'den Aydın'a giden demiryolunun ya-

nında ve Kızılçullu Çayı'nın da doğusundadır. Çevre tamamen bağ ve bahçeliktir.

...Köy Enstitülerinde yatakhane, ziraat ve sanat dersanesi, işlik, genel bilgiler dersanesi, depo, ahır ve öğretmenevi olarak kullanılan 46 bina vardır. Enstitünün Emrez ve Kozağacı mıntıkalarından 1500 dönüme yakın arazisi bulunmaktadır. Bu arazi hemen hemen arızalı ve taşlıktır.<sup>22</sup>



*Kızılçullu Köy Enstitüsü*

1944 çıkışlı **Remzi Taşçı** da okulunu, "Geçmişte Amerikan Koleji olarak kullanılmış dört katlı hazır bir okul binası, yanında da bir spor salonu ve başka binalar vardır. Binaların yakınında yolla ayrılan yaklaşık 20 dekar bir arazi. Kızılçullu, Buca'ya 10, İzmir'e 15 km uzaklıktadır"<sup>23</sup> diye anlatır.

Okuldan çıkan yazarlar: **Haşim Kanar, Feyzullah Ertuğrul, Mehmet Hayati Denizkuşu.**

22) **Hamdi Akman**, "Kızılçullu Köy Enstitüsü", Köy Enstitüsü 1, 2, KEÇEV, 2003, s.268.

23) **Remzi Taşçı**, *Baklankuyucak Köyü'nden Kızılçullu Köy Enstitüsü'ne*, YKKED Yayınları, İzmir, s.28.

## Kızılçullu çıkışlılar enstitülerini anlatıyor:

### Hüseyin Atmaca (1942)

### Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsü (1945)

**Hüseyin Atmaca**, Denizli Çal İsabey'de ilkokulu bitirir. Annesinin desteğiyle iki yıl ortaokulda okur. Babasının baskısıyla 1935'te köyüne dönerek çiftçiliğe ve dokumacılığa başlar ancak onun gözü okumaktadır.



1937'de Köy Öğretmen Okulu olarak açılan, 1940'ta 3803 sayılı yasa ile Köy Enstitüsü'ne dönüşen İzmir Kızılçullu'ya 30 TL karşılığı buğday götürerek kaydını yaptırır. Genel eğitimin yanında marangozluk dalına seçilir.

Kızılçullu'nun ardından Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsü'ne girer. Bitirdikten sonra **Sabahattin Eyuboğlu**'nun bir yıl asistanlığını yapar. Hakkâri, Aydın, Maraş, Rize ve İzmir ille-  
rinde Milli Eğitim müdürlüğü görevlerinde bulunur.

Evlenir, iki kızları olur.

1966'dan 1980 yılına kadar CHP'den Denizli senatörü olarak parlamentoda görev yapar.

Anılarını *Bir Köy Çocuğunun Serüveni, Köy Enstitüsünden Parlamente'ye* (Abis, 2009) adlı bir kitapta toplar.

*Köy Enstitüsünde eğitimin niteliğini anlatır mısınız?*

### Eğitim devrimiydi

Köy Enstitüleri bir eğitim devrimiydi. O günün koşullarında nitelikli ve yeterliydi. Batı ve Türk eğitimcilerinin iş eğitimi, yaparak, yaşayarak öğrenme konusundaki görüşleri ilk kez kuramsal (nazari) olmaktan çıkarılıp uygulanır duruma getirilmiştir.

Köy Enstitülerinde uygulanan eğitim sistemi, amacı gerçekleştirecek nitelikteydi. Bir başka deyişle önce Köy Enstitülerinin amacı saptanmış, bu amacın gerçekleştirilmesi için müfredat hazırlanıp uygulanmıştır.

Benim okulumda kültür dersleri programları öğretmenler kurulunca saptanırdı. Tarih, coğrafya ve fen dersleri bile araştırmaya yönelikti. Geziler konuyla ilgili yerlere yapılıyordu. Üretme çiftlikleri, araştırma merkezleri, fabrikalar, köyler tetkik alanlarıydı.

Sanat derslerinde işi yapmak yanında teknik resimlerin çizilmesine önem verilirdi. Sanatta ve kültür derslerinde grup çalışmaları yapılarak konular çok yönlü incelenirdi. Köyle ilgili başta Köy Kanunu olmak üzere bütün mevzuat incelenir, hatta daha yararlı olması için değişiklik önerileri yapılırdı.

### **İlk ders günlük yaşamla ilgiliydi**

Köy Enstitülerine ilk gelen öğrencinin birinci günkü dersi, helanın nasıl kullanılacağı, nasıl yıkanılacağıydı.

Giyim kuşam, yatağın nasıl düzgün yapılacağı, çatal, kaşık, bıçak kullanımı, karavanadan eşit dağıtım, selamlaşmaya varıncaya kadar görgü kuralları, uygar yaşamın koşulları öğretilirdi.

### *Kitaplık, kitap, dergi, gazete okuma nasıldı?*

### **Kitaplığı kitaplık kolu yönetirdi**

Zengin sayılabilecek bir kitaplığımız vardı. Kitaplığı öğrencilerden seçimle oluşturulan kitaplık kolu yönetirdi. Kitaplık, yayımlanan klasiklerin tamamı, Milli Eğitim ve Tarım Bakanlığı yayınları ve piyasadan alınan seçme kitaplardan oluşurdu.

Kitapları kitaplığın okuma salonunda rahat okuma olanağı olduğu gibi, birkaç günlüğüne ödünç alıp dışarıda okuma olanağı vardı. Kültür ve edebiyat dergileri, o zaman çıkan *Ulus*, *Cumhuriyet*, *Yeni Asır* gibi gazeteler devamlı kitaplığa gelirdi.

*Oyun ve spor etkinlikleri nasıldı?*

### **Bergamalı Efe usta eğiticiydi**

Her sabah kız-erkek bütün öğrenciler okul meydanında üç-dört sıralı iç içe daireler oluşturur, yine öğrencilerin çaldığı akordeon ve saz eşliğinde milli oyunlar oynayarak güne başlardık.

Oyun öğretmeni, usta öğretici Bergamalı Efe'ydi.

*Öğrenciler ağır işte çalıştırılır mıydı?*

### **Yöneticinin tutumu**

Bu konu Kızılçullu'da olmamıştır. Hasanoğlu'da bina yapım ve tarım işlerinde zaman zaman gücü zorlayıcı ağır işler yapılmıştır. Bu, kuruluş aşamasının gereği olarak kabul edilebilir. Diğer enstitüler hakkında duyumum dışında bir bilgim yok.

Eğitmen kurslarında büyük ağırlığın bina yapımı, okula su getirme, ağaçlandırma çalışmalarına verilip kültür derslerinin ihmal edildiğini biliyorum. Bunun sistem hatasından dolayı değil okul yöneticilerinin tutumu gereği olduğu kanaatindeyim.

Okula gelen bakan, genel müdür ve yetkililere, yapılan binalar, açılan yollar, dikilen ağaçlar gösteriliyor, buna göre puan kazanılıyordu. Gelen yetkililer de kültürel yönden bir ölçüm yapmadıkları için yöneticiler askeri teftişlerde olduğu gibi işin gösterişine ağırlık veriyorlardı.

*Köy Enstitülü öğretmenlerin köylüyle ilişkileri nasıldı?*

### **Köyleri incelemeye gittim**

Yüksek Köy Enstitüsünden mezun olmadan rahmetli Genel Müdür **İsmail Hakkı Tonguç**, Köy Enstitüsü mezunu öğretmenlerin sorunlarına yardımcı olmak ve köylünün yaklaşımını yerinde incelemek için Kırşehir Merkez, Mucur, Avanos, Kaman ilçelerine gidip buralarda iki ay çalışmamı emretti.



Hasanoğlu, o yıl mezun vermiş öğretmenlerin ilk görevleri idi. Çoğu tek öğretmenli köylerde görevli idi. Yararlı olabilmek için büyük gayret sarf ediliyordu. Ders saatleri dışında, yeni açıldığı için çok eksikliği olan okulun ihtiyaçları sağlanmaya çalışılıyordu. Okul bahçesini tarıma hazırlayanlar vardı. Gece kadınlar için okuma-yazma kursu açanlar, köy gençleri ile ilişki kuranlar heyecanlı çalışmalar yapıyordu.

Sanatlarıyla ilgili aletler gelmemişti. Tarımla ilgili at, puluk, araba verilmişti. İnek verilenler de vardı. Üç ayda bir alacakları ayda 20 liradan 60 lira ücret ödemelerinde de aksaklıklar vardı.

Ücret işini Kırşehir valisinin yakın ilgisi ile kısa sürede çözdük. Hayvanlara yem gerekiyordu. Onu çözmek için de okuldan tohumluk arpa istedik; o da on-on beş gün içinde geldi. Azınlık da olsa bazı öğretmenler umutsuzluğa düşmüş, karamsar halde idi. Her gün bir köye gidiyordum. Öğretmenlere moral vermeye, rehberlik yapmaya çalışıyordum.

Valinin soyadını **Atatürk** vermiş, yaşlıca ama dinamik ve inançlı bir idareci idi. Çok destek oldular. Ben de genel müdüre verdiğim raporda çalışmalarını belirttim. O yıl 17 Nisanda Ankara Radyosu'ndan isimleri yayımlandı. O yıllar, köy okul yapımı ve eğitim çalışmalarında başarılı olan vali, kaymakam ve Milli Eğitim müdürleri 17 Nisan haberlerinde radyodan duyurulurdu.

### *Köy Enstitülü öğretmenlere halkın yaklaşımı nasıldı?*

Köylünün öğretmene yaklaşımı genellikle mesafeli idi. Köy Enstitüleri aleyhine söylentiler köye kadar gelmiş. Köy kahvehanelerindeki sohbetlerinde açık konuşmuyorlar ama içtenlikle öğretmenden yana da olamıyorlar.

Nedenleri şöyle sıralayabilirim: Köylü geleceği değil gününü düşünüyor. Yeniliği kabullenmekte ikilem içinde oluyor. Alevi köyler öğretmenle kucaklaşmış, Sünni köyler okuldan da

öğretmenden de uzak duruyor, en azından ilgisizler. Konuyu somutlaştırırsak:

1) Okul yapımında köylüler sıkıştırılmış, birçok köyde jandarma devreye sokularak köylülerden para toplanmış, okul inşaatında kadın-erkek çalıştırılmıştır.

2) Öğretmene köyün yaşlıları “dünkü çocuk”, öğretmenin emsallerine de hâlâ “çelik çomak, oyun arkadaşı” gibi bakıyor. Küçümseme ile karışık kıskançlık oluşmuş.

3) Okula, hazine arazisi olmayan köylerde köyün ortak malı tarla, o da yoksa otlak veya harman yeri gibi köyün ortak kullandığı alanlar tahsis edilmiş.

4) Yeni kurulan Demokrat Parti, CHP’yi yıpratmak amacıyla Köy Enstitülerini yalan ve iftiralarla kötüleme kampanyası başlattı. Bu konuda bağnaz din adamlarını da devreye soktular.

5) Başöğretmenliklerin Köy Enstitüsü mezunu öğretmenlere devri ile ilgili, bakanlık emri ile yeni mezun öğretmen yirmi, yirmi beş yıl kıdemli öğretmenin amiri durumuna getirilmiştir. Bu, meslek içinde çatlamaya neden olduğu gibi Köy Enstitülerine karşı yürütülen muhalefetin genişlemesine yol açmıştır.

6) Köyün canlanmasını istemeyen toprak ağaları, sermaye, kasaba eşrafı da köylünün Köy Enstitüsü mezunu öğretmenlere soğuk davranmasını teşvik etmiştir.

*Köy Enstitüsü ile ilgili karalamalara, suçlamalara tanık oldunuz mu?*

### **Komünist diyorlar**

Yedek subay okulunda bir gün talim dönüşü bölük komutanı yüzbaşı beni odasına çağırdı. “Sizin okula komünist diyorlar, kız-erkek aynı yatakhane yatıyormuşsunuz” dedi.

*“Komutanım, önümüzdeki pazar günü sizi okula götürüyüm, gözünüzle görün”* dedim. Kabul etti. Cumartesi akşam treniyle gittik. O gece açık hava tiyatrosunda eğlence vardı; eğlenmeyi izledi. **Hürrem Arman**’la konuştu. Benim odam, eşyalarımınla beraber duruyordu. Odamı yüzbaşıya verdim. Ertesi gün sınıfları, yatakhaneleri, atölyeleri gezdirdim. Milli oyunları izledi. Hasanoğlu köyüne gidip köylülerle konuştu.

Döndükten sonra ertesi gün beni yine odasına çağırdı. Gördüklerini okul komutanına —generale— anlattığını söyledikten sonra, *“Okulunuzda milli duygularım kabardı, söylenenlerin yalan olduğuna inandım”* dedi.

*Askerde çavuş çıkarma nasıl oluyor?*

Bizden sonra 26. veya 27. dönemde yüksek kısım mezunlarından, aklımda kaldığına göre beş ile sekiz arkadaşımız çavuş çıktı. Nedenini, dostluğumuz devam eden komutandan —binbaşı olmuştu— öğrendim.

Çavuş çıkanların hepsi bir yıl evvel Pulur Köy Enstitüsü’nde staj yapanlar. Pulur Köy Enstitüsü doktoru bu staj yapan yüksek kısım öğrencilerinin komünist olduklarını uydurma belgelerle MİT’e ihbar ediyor. MİT, Genelkurmay’a bildiriyor.

Doktorun şikâyet nedeni de bir kız yüzünden. Doktor kızla sözlü veya nişanlı. Bizim arkadaşlar laf atarak kızı rahatsız ediyor. Doktor, arkadaşlara çatıyor, kavgaya çıkıyor.

Doktor intikam almak için günün konusu komünistlik ithamı yapıyor. Bu arkadaşlardan üçü Kızılçullu’dan, bizden, sınıf arkadaşlarımızdandı. Komünistlikle uzaktan yakından ilişkileri yoktu.

*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

**Atatürk devrimleri için bir köprüydü**

Köy Enstitülerinin kapatılma nedenlerini bulabilmek için Köy Enstitülerinin neden açıldığına bakmak gerekir. Köy Ens-

titülerine gereksinim, **Atatürk**'ün yedi asırdır köylünün ihmal edilmesini anlatan söylemleri ve köylüyü "efendi" ilan etmesi ile başlamıştır.

Bence fikir babası **Atatürk**'tür; uygulayıcıları **Saffet Arıkan**, **İsmail Hakkı Tonguç** ve **Hasan-Âli Yücel**'dir.

Köy Enstitüleri üst düzeyden tabana inemeyen **Atatürk** ilke ve devrimlerini tabana yayacak bir köprü oluşturmuştu. Türkiye'de sol deyimi, sosyal demokrat düşünce Köy Enstitülerinin açılması ile başlamıştı.

### **Atatürk karşıtları**

Köy Enstitülerinin kapatılma sorumluluğunu kişilerde aramak Köy Enstitüsü idealini küçümsemektir, basite indirgemektir, kolaycılıktır.

Köy Enstitülerinin kapatılmasının derinliklerinde **Atatürkçü** düşünce ve yönetimine karşı olma vardır. İşte onlar, 1950 sonrası Köy Enstitülerini kapatmış, Kuran kursu, imam hatip okulu açmıştır.

### **Yalnız bir eğitim devrimi değildi**

Köy Enstitüsü yalnız bir eğitim devrimi değildi, skolastik düşünceden çağdaşlığa geçişle de sınırlı değildi. O gün için nüfusun yüzde 80'ini oluşturan bir bölümünün sömürden kurtarılması, uyandırılması davasıydı. Yedi asırdır çağdaş dünyaya kapalı tutulan pencerenin açılmasını sağlayacak **Snellman**'lar<sup>24</sup> yetiştirmektir amaç. Bu, bir kısım egemen çevreleri ürküttü.

Köylü uyanırsa din tacirlerinin maddi ve manevi çıkarları sarsılacak, halk üzerindeki otoriteleri kaybolacaktı. Vurgun, soygun düzeni üzerindeki örtü kalkacaktı.

Köy ağası, toprak ağası, kasabanın mütegalibe esnafı köylünün uyanmasından korkuyordu.

24) **Johan Vilhelm Snellman**. Grigoriy Petrov'un kaleme aldığı *Beyaz Zambaklar Ülkesinde* adlı kitaba konu olmuştur.

## **Köylünün uyanışına karşı olanlar**

Kafatasçı milliyetçi grup, Köy Enstitüsü ile gelen özgür düşünceye karşıydı.

Yeni kurulan Demokrat Parti'nin, CHP'ye karşı Köy Enstitülerini istismar etmesi de enstitülere karşı olan cepheyi organize etmiştir. CHP içindeki sağ kanat milletvekillerinin yan desteği veya çekimserliği, karşıt görüşlerin karşı devrim hâkimiyetini sağlamıştır.

Ufak tefek yönetim ve uygulama hataları, Köy Enstitülerine muhalefet edenler tarafından koz olarak kullanılmıştır.

Özetle, Köy Enstitülerinin kapatılmasına Türk köylüsünün uyanışı ve canlandırılmasıyla çıkarlarının kesileceğinden kuşku duyanlar neden olmuştur. Bunlar üç grupta toplanır: Sömürücü sermaye (ağalar dahil), duygu istismarcısı dinsel kesim ve oy avcısı politikacı.

*Köy Enstitüleri kapatılmasaydı ne olurdu?*

Köy Enstitüsü bugüne kadar devam etseydi Türkiye Yunanistan'ın altmış dört basamak altında olmayacaktı.

Din elden gidiyor diyerek halkı kandırmaya çalışan sahte politikacılar söz sahibi olmayacaktı. Eğitim, ekonomi politik ve sosyal çalkantılar, soygun, hortumlama gündemde olmayacak, Meclis adeta suçlular sığınağı olmayacaktı.

*Köy Enstitüsü konusunda son olarak ne söylemek istersiniz?*

**Bugün daha çok eğitim reformu gerekir**

Köy Enstitülerinin ana teması korunarak bugünün Türkiye koşullarına uygun, iş eğitimine dayalı bir eğitim reformuna ihtiyacın dünden daha fazla olduğu kanısındayım.

Yaparak, yaşayarak üretime dönük eğitimi, bugünün öğretmen yetiştirme yöntemi ile gerçekleştirmek olanaksızdır.

Her ne kadar bugünün köyleri 1940 köylerinden çok farklı ise de yine köy öğretmenliği birtakım üstün özellikler, yetenekler istemektedir. 1940'ların köy eğitimi sorununun bugün, şehirle köy arasına sıkışmış, gecekondu bölgesinin eğitim sorununu (köyü ve varoşları) kapsayacak şekilde ele alınmasının öncelik taşıdığına inanıyorum.

Köy Enstitüleri amacından saptırılmadan bugünün bilimsel ve teknik yeni olanakları da kullanılarak yeniden yapılandırılmalıdır.

### **Mustafa Kemal Güngör (1943)**

### **Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsü (1947)**

**M. Kemal Güngör**, Denizli Çivril Şenköy'de doğar. Köyünde ilkokul 4. sınıfı bitirdikten sonra İzmir Kızılçullu Köy Enstitüsü'ne gider. Trene ilk defa o zaman biner.

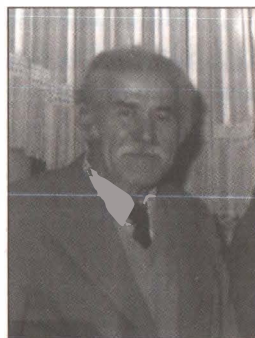
İlk girdiğinde okul, Köy Öğretmen Okulu'dur. İlkokul 5. sınıfı orada okur. Başka çocuklarla birlikte okul bahçesinden ot toplayarak yataklarını doldururlar. Bazılarının ayağında ayakkabı, üzerinde ceket, pantolon yoktur. Binaları görünce şaşkınlık geçirirler.

Ailesi yoksul olduğu için Köy Enstitüsünden başka bir yerde okuyamaz. 1943'te Kızılçullu Köy Enstitüsü'nü bitirdikten sonra Kale Tavas'ta sekiz ay öğretmenlik yapar, sonra da Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsü'ne gider.

Askerde yedek subaylık hakkı alınarak çavuş çıkarılır.

Sonra öğretmen ve denetmen olarak 34 yıl 11 ay görev yapar.

Komünizm propagandası yapmaktan adli ve idari soruşturmalar geçirir, aklanır.



Dört çocuğunu da okutur.

**Kemal Güngör**, TÖS, TÖB-DER dışında Halkevleri ve İnsan Hakları Derneklerine üye olmuştur.

*Köy Enstitüsünde eğitim, işleyiş nasıldı?*

Eğitim oldukça iyi ve yeterliydi. Öğretmenler, yöneticiler öğrencilerle birlikte severek çalışıyorlardı.

Meyve-sebze yetiştirilmesinde, hayvan beslenmesinde enstitüler köylüye yardımcı oluyordu. Fidan veriyordu köylüye. Çevrede bulunan okullara yardım ediyordu.

Enstitüler arasında dayanışma vardı. Yeni kurulan Köy Enstitüsüne yardım ediliyordu. Bizim sınıf, Konya İvriz Köy Enstitüsü'ne giderek bir bina yaptı.

Folklor alışverişleri oluyordu.

Sıkı bir disiplin vardı. Kızlarla derslik ve yemekhanede bir arada oluyorduk.

*Kitaplıktan yararlanırdınız mıydınız?*

Hem Kızılçullu'da hem de Hasanoğlan'da çok güzel ve zengin bir kitaplık vardı. Bakanlık ve okul tarafından oluşturulmuştu.

Kitaplardan kolayca yararlanıyorduk. Klasikleri okuduk.

Kitaplığa her gün üç gazete geliyordu.

*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

**Köylü uyanınca...**

Köylünün kalkınması istenmedi. Çıkarcılar düzenlerinin bozulmasından korktu. Ağalar köylüyü eskisi gibi sömüremeyeceklerini, kimi politikacılar da köylü uyanınca kendisine oy veremeyeceğini anladı. Bütün bu nedenlerden Köy Enstitüsü kapatıldı.

Sorumlusu DP iktidarındır.

*Bir anınızı anlatır mısınız?*

Askerde subaylar Köy Enstitüsü mezunlarına komünist gözüyle bakıyorlar, bizimle çekingen konuşuyorlardı. Zaman zaman da eşyalarımızı arıyorlar, mektuplarımızı okuyorlardı.

Konuşacak insan bulamadığımız zaman oluyordu.

Sanıyorum yukarıdan gelen bir yazıyla uyarılmışlardı.

*Son olarak ne söylemek istersiniz?*

### **Bütün okullara iş dersleri**

Köy Enstitüleri az gelişmiş, kalkınmakta olan ülkeler için bugün de tavsiye edilebilir.

Eğitim ve öğretimde iş içinde eğitim, insanlara güven duygusu verir.

Büyük şehirlere yakın yerlerde Köy Enstitüleri kurulmalıdır. Ayrıca bütün okullara iş dersleri konmalıdır. Üretimle iş insana güven verir.

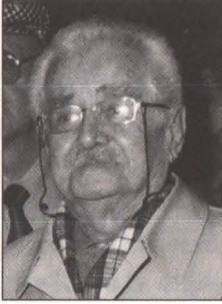


*Kızılçullu Köy Enstitüsü öğrencileri çatı yaparken...*



**Zekeriya Kayhan (1943)**

**Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsü (1945)**



**Zekeriya Kayhan**, küçük yaşta babasını yitirir. Köyünde ilkokul 4. sınıfı bitirdiğinde İzmir’de Köy Öğretmen Okulu açıldığını, bu okula yalnız köy çocuklarının alındığını öğrenir.

Başka bir okulda da okuma olanağının olmadığını bildiği için ilçeye giderek okula kayıt için başvurur. Sınav ve muayeneye çağrılır.

1937’de ilkokul 5. sınıf öğrencisi olarak Kızılçullu Köy Öğretmen Okulu’na gider.

İlkokulu bitirdikten sonra önce Köy Öğretmen Okulunda, 1940’ta adı değişince Köy Enstitüsünde okur.

1943’te Kızılçullu Köy Enstitüsü’nü, 1945’te de Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsü’nü bitirir.

Gezici başöğretmen olarak çalışır.

Kendisi gibi enstitü çıkışlı bir öğretmenle evlenir, iki çocukları olur.

*Köy Enstitülerinde eğitimin niteliği nasıldı?*

Her şekli ile olumludur.

Yöneticiler, öğretmenler seçkin kişilerdi.

*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

Köylü uyanmasın diyen ağa, tefeci, üfürükçü ve mürailler elbirliğiyle kapattılar Köy Enstitülerini. Sorumluluk, demokrasiye inanmayan, onu hazmedecek seviyeye gelmeyen, politikada ön safhaya çıkan Demokrat Parti kurucuları ile biraz oy

kaybı korkusu ile kapatılmaya karşı gerekli mücadeleyi yapamayan CHP'nindir.

### *Köy Enstitüleri kapanmasaydı ne olurdu?*

Köylü uyanır; yobazların, ağaların, üfürükçülerin memlekette etkisi kalmazdı. Köylü bilinçlenir, kendini koruyanı da sömüreni de daha iyi tanır duruma gelir, her türlü seçimde doğruya, iyiye oy verirdi.

Eğitimin ezberciliğe dayalı değil, yaparak, yaşayarak, iş içinde ve iş için eğitim esasının eğitim-öğretim programlarına girmesi sağlanırdı.

### *Bir anınızı anlatır mısınız?*

#### **Bayramlarda büyük beğeni**

Hatırladığım kadarıyla 1942'de milli bayramların birine ilk defa İzmir'de katılmak için Alsancak Stadyumu'na gittik. Bütün okullar saha içinde yerlerini almışlardı.

Bize de gösterilerimizi yapma sırası gelinceye kadar sahanın ölü bölümü olan ve bir nevi sahanın pisliklerinin atıldığı köşede beklemek düştü. Bayram programında okul idaresine on beş, yirmi dakikalık bir süre ayrılmıştı.

Akordeon, saz, mandolin grubu önde, kızlı erkekli milli oyun ekibi arkada, geçişten sonra kapalı tribün önünde yerimizi aldık. Bu sırada kapalı tribünden yakası ay yıldızlı bir subay gelip aramıza karışarak, *"Bu okul hangi okul, başınızdaki zat kim?"* diye sorduğunda, öğrencilerle aynı kıyafeti giymiş olan okul müdürünü gösterdik. Müdüre hitaben, *"Ben... Paşa, Sizin geçişinizi seyrettim. Bize tam bir asker yetiştirmişsiniz, teşekkür ederim. Mutlaka mesleki sahada da en iyi öğretmenleri yetiştiriyorsunuzdur"* dedi. Müdürü tebrik ederek ayrıldı.

İkinci bir bayramda da İzmir caddelerinden aynı şartlarda geçerken dükkânından önlüğü ve kasap bıçağı ile bir kişi önü-

müze geçip bütün gücüyle, *"İşte milli bayram buna denir, milli bayram böyle kutlanır!"* diye bağırarak beş-on dakika bizimle yürüdü. O zaman bu iki durum olumlu veya olumsuz yönleri ile beni çok etkilemişti.

Bayrama ilk katılmamızda bize on beş, yirmi dakika zaman ayıran bayram hazırlık komitesinin günlerce önce okul müdürlüğüne bir yazı göndererek, *"Ne kadar süre isterseniz vereceğiz"* dediklerini yöneticilerimizden duymuştum.



29 Ekim 1942- Kızılçullu Kortejinin en önünde Bergamalı Efeler... Sağ başta Mehmet Sandık Efe... Hemen arkasındaki kızılçullu öğrencisi efe giysili Zekeriya Kayhan...

*Son olarak ne söylemek istersiniz?*

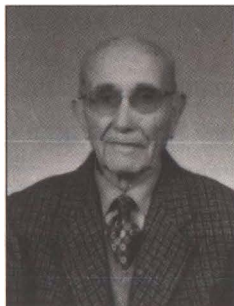
Kapatılması memleketimize her yönden çok pahalıya mal olmuştur. Bugün devam etseydi okulsuz köy, okumayan yurttaş kalmazdı.

Ayrıca işini iyi yapan, doğrunun, güzelin, iyinin nerede olacağını bilen bireylerin oluşturduğu bir ulus olurduk.

## Remzi Taşçı (1944)

**Remzi Taşçı**, Denizli Çal Baklankuyucak köyündendir. İlk yıllar birkaç arkadaşıyla birlikte 4 km yolu her gün yürüyerek komşu Boğaziçi köyündeki ilkokula gider.

Sonradan köyünde açılan okuldaki öğretmenle yardımıyla Köy Enstitüsüne başvurur. 1944'te Kızılçullu Köy Enstitüsü'nü bitirerek kendi köyüne öğretmen olarak atanır.



Başka Köy Enstitülüler gibi o da yalnız öğrencilerinin değil, bütün köyün öğretmenini olur. Onların sorunlarının çözümüne yardımcı olur.

Dördü kız, biri erkek beş çocuğu vardır. Çocuklarını okutmak için Denizli'ye gelir. Beş çocuğunu da okutur.

Öğretmen örgütlerinde yer alır. Bir ara Denizli TÖS şube başkanlığı yapar.

Emekli olduktan sonra çalışmayı sürdürür. Bir şirket kurarak konut üretir. Daha sonra Özdere Ortaköy'de yaptığı yazlıkta bahçe işleriyle uğraşır.

Köy Enstitüsü anılarını *Baklankuyucak Köyü'nden Kızılçullu Köy Enstitüsü'ne* adıyla kitaplaştırır.

2012 yılında Denizli'de yaşamını yitirir.

*Köy Enstitüsüne nasıl kayıt oldunuz?*

**Köyümüzün öğretmeni yönlendirdi**

Köyümde okul yoktu. İlkokulu komşu bir köyde okudum. İlkokul 3. sınıfta okurken benim köyümde de okul açıldı.

Karlı, fırtınalı günlerde komşu köye gidemediğim zaman köyümüzde yeni açılan okula gidiyordum. Böyle bir günde oku-

lun öğretmeni, “Köy Enstitüsü diye bir yatılı okul açılmış, oradan form geldi, istersen senin için de doldurup gönderelim” dedi. Hemen kabul ettim, doldurup gönderdik. Beklemeye başladım.

28 Temmuz 1940’ta ovada harman döverken bir jandarma, Kızılçullu Köy Enstitüsü’ne kabul edildiğim yazısını getirdi. Ertesi gün babamla Çal Maarif Memurluğu’na gidip istenen belgeleri verdik.

Kızılçullu Köy Enstitüsü İzmir’deydi. 30 Temmuz 1940 sabahı köyüme 15 km uzaktaki Kaklık Tren İstasyonu’na geldik. Treni hiç görmemiş, hiç binmemiştim.

Trenin gelmesine yakın Çal’ın başka köylerinden dört arkadaş daha gelmişti. Öğleden sonra birlikte trene bindik, geceyi hiç uyumadan geçirdik. Sabah saat 08.00’de o zaman İzmir’e 15 km uzaklıktaki Kızılçullu İstasyonu’nda indik.

Okulun kapısındaki bekçi bizi kahvaltı etmemiz için önce yemekhaneye, sonra da okul yönetimine götürdü. Kaydolduk.

*Enstitüde eğitim, işleyiş nasıldı?*

### **Üretimle öğrenme**

Köy Enstitülerinde klasik okullardaki gibi ezbere dayalı bir eğitim verilmezdi. Eğitim-öğretim uygulamalı, üretim sağlayan, yaparak öğrenilen bir sistemdi. Bir traktör, kamyon ve diğer üretim araçları olsa daha başarılı olabilirdi.

Her enstitünün çevresinde üç-dört ile bağlı köyler vardı. Bu köy okullarının yapımında, tarım ve hayvancılığın gelişmesinde, insan sağlığında sürekli uyarı ve yardım yapıldı.

*Kitaplık, özgür kitap, gazete okuma nasıldı?*

### **Kitaplık kolu yönetirdi**

Kitaplığın büyük bir salonu, bol kitapları vardı. Kitap alıp okuyabildiğimiz gibi, imza karşılığı belli bir süre yanımızda da götürebiliyorduk.

Kitaplık kolu bu işi organize ederdi. Günlük duvar gazetesi çıkarılır; haber, kitap özetleri, hikâyeler yayımlanırdı. İzmir’de çıkan *Anadolu*, *Demokrat İzmir*, ayrıca *Vatan*, *Akşam* gazeteleri gelirdi.

*Köy Enstitüleri niçin kapandı, sorumlusu kim?*

**Köylü bilinçli olsa politikacı kapatamazdı**

Köy Enstitüleri, toprak ağası ile köylünün uyanmasını istemeyen TBMM’deki milletvekillerinin işbirliğiyle kapatıldı. Kapanmada “komünist yuvasıdır” yalanlarına kanan DP ile “oy kaybedeceğiz” diye sesini çıkarmayan CHP’nin de suçu vardır.

Halkın Köy Enstitülerine yaklaşımı çok sıcaktı. Ancak politikacılar köylünün uyanmasını istemediği için Köy Enstitüsü ile halkın arasına girmeye çalıştılar ve başardılar da.

Şartlar, denemeler iyiye, güzele yöneldiği zaman köy halkı bilinçli olsaydı politikacı Köy Enstitüsünü kapatamazdı.

*Bugünkü eğitimi nasıl görüyorsunuz?*

Temelde eğitimin üretken, beceri ve uzmanlık kazandıran bir sistem olması gerekir. Bugün bundan çok uzağız. İlköğretim okullarının 7., 8. sınıflarında (şimdiki ortaokul) beceri ve deneyim ön plana çıkarılarak üretken bir yapıya kavuşturulabilir. Üniversitelerin önü açılabilir. Beceri kazandırılanlar, üretime, istihdama yönlendirilebilir.

*Köy Enstitüleri kapatılmasaydı ne olurdu?*

- Gelişmiş bir ülke olurduk.
- Köyler kalkınmış olurdu.
- Üretim artardı.
- Siyaset bilinçli yapılır, bugünkü gibi yalan dolan olmazdı.

- Araştırma, geliştirme gerçek amacına ulaşırdı.
- Kısaca Türkiye geri kalmışlıktan kurtulur, gelişmiş bir ülke olurdu.

*Köy Enstitüleri konusunda son olarak ne söylemek istersiniz?*

### **Örnek bir eğitim sistemi**

1936'da eğitimci yetiştirme kursuyla başlayan, 1940'ta Köy Enstitüsüne dönüştürülen sistem, sekiz-on yıl içinde ülkenin her yerinde başarılı bir ilköğretim seferberliği yürütmüştür.

Köy Enstitüsünün üniversiteye dönüşme denemesi Hasanoglan Yüksek Köy Enstitüsü uygulamasında kalmış, kapatılmıştır. Kapatılmasaydı belki bugün ileri teknoloji enstitüleri, köy hekimliği dalında tıp yüksekokulları, belki ekonomi dalında öncü okullar olurdu.

Köy Enstitüleri sadece Türkiye için değil, kalkınmakta olan ülkelere örnek bir eğitim sistemiydi. Kapatılmasaydı bugünkü gibi gelişmiş ülkelere muhtaç duruma düşmezdik.

### **Süleyman Avdal (1944)**



**Süleyman Avdal**, Denizli Çal Yurdu'nda Seyit köyünden çok yoksul bir ailenin çocuğudur. Yedi yaşında annesini, on üç yaşında babasını yitirir. İki ağabeyi evlidir, kendilerini zor geçindirmektedir.

Köy Enstitüsü olmasaydı ya çoban ya da küçük bir çiftçi olacağını belirtir.

**Süleyman Avdal**, 1937'de Kızılçullu Köy Öğretmen Okulu olarak girdiği okulu 1944'te Köy Enstitüsü olarak bitirir.

Öğretmen örgütlerine üye olur.

Aydın'ın köylerinde çalıştıktan sonra emekli olur.

Kuşadası Güzelçamlı'ya yerleşir, burada uzun süre pansiyonculuk yapar.

*Köy Enstitüsüne nasıl girdiniz?*

**Para yerine yiyecek**

1936'da Denizli Çal Yukarı Seyit köyünde üç sınıflı ilkokulu bitirdim. 1937'de İzmir Kızılçullu Köy Öğretmen Okulu'nun açıldığını, bu okula köylerden öğrenci alındığını duydum.

30 liralık yiyecek, pamuk, üzüm gibi şeyler götürdük, okula kaydolduk.

Okula ilk varanlardandım. Bir hafta içinde okulu düzenledik. Yatakları taşıdık, çöpleri temizledik. İşe alışkın olmayan arkadaşlarımız bırakıp kaçtılar. Kalanlar çalışmaya alıştık, seve seve yaptık.

*Okulunuzu, Köy Enstitüsünü anlatır mısınız?*

**Öğretmene iş eğitimi**

Eğitim, o günlere göre iyiydi. Sanki öğretmenler bizim için ayarlanmış, yetiştirilmiş gibiydi. Çok özveriyle çalıştılar, bizleri yetiştirdiler. Onlara karşı minnet borçluyum.

Köy Enstitüsünün verdiği en büyük kazanç, öğretmene iş terbiyesi aşılmasıdır. İş terbiyesi almış bir kişi yaptığı her işte başarılı olur. Köy Enstitüsü mezunu öğretmenler evlerini kendileri yapmıştır. Eğer bahçeliyse kendi yetiştirdiği ürünler vardır.

Kısaca, enstitüler şimdiki gibi boş gezen üniversite mezunlarının aksine "hayat adamı" yetiştirirlerdi. O yüzden günümüz eğitim sisteminde de iş terbiyesi uygulanması gerekir.



*Enstitüler arasında ilişki, yardımlaşma nasıldı?*

Bizimki kurucu okuldu.

Hasanoğlu, Yıldızeli, Ortaklar Köy Enstitülerine ekipler halinde gidip oralarda evler, yapılar yaptık. Ellişer kişilik gruplar halinde altı yatakhane yaptığımızı hatırlıyorum.

*Köy Enstitülü olduğunuz için size önyargılı davranıldı mı?*

**Başarılı başarısız demeden...**

Zaman zaman oldu. İyi yetişmediğimiz bahane edilerek, başarılı başarısız demeden kurslara gönderdiler. Bu bizim için küçültücü bir durumdu. Oysa ben meslek hayatımda başarılı raporlar almış bir kişiydim.

*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

Politik düşüncelerden, köy ağalarının gönlünü almak, köyün, köylülerin aydınlanmasını engellemek için kapatıldı.

Kapanma sorumluluğu **Adnan Menderes** ve arkadaşlarıdır. Çiftliklerinin bölünmesini istemiyorlardı.

**Sakine Özman (1944)**



**Sakine Özman**, üçü kız, biri erkek olmak üzere dört kardeşin en küçüğüdür. 1940'ta Yerkesik köyünde ilkokulu bitirir.

Bir yıl önce ortanca ablası Kızılçullu Köy Enstitüsü'ne gitmiştir.

Annesi terzi yapmak istese de o okumak ister. Annesini ikna ederek 1940'ta Kızılçullu Köy Enstitüsü'ne girer.

Genel eğitimin yanında biçki-dikiş, nakış, dokumacılık da-  
lına seçilir.

1944'te öğretmen olur, köylerde öğretmenliğe başlar.  
Kendisi gibi Köy Enstitüsü çıkışlı **Mehmet Özman**'la evle-  
nir. İki çocuklarının iyi bir eğitim almasını sağlarlar.

*Köy Enstitüsünde verilen eğitimin niteliği nasıldı?*

Köy Enstitüsünde verilen eğitimin niteliği, yeterliliği çok  
iyiydi. Yaz döneminde bile boş durdurmadılar; nakış öğretiler,  
tavuklara baktık, inekleri sağdık. Temizlik yapmak, çamaşır yı-  
kamak gibi birçok işi öğretiler. İş eğitimi yapıyorduk. Öğret-  
menlerin, yöneticilerin yaklaşımı çok iyiydi.

Kültür dersleri de mükemmeldi. İş dersleri ile kültür ders-  
leri eşit dağıtılmıştı. Yalnız yaz kış okulda olduğumuz için yaz  
ayları iş eğitimine ağırlık veriliyordu.

Örneğin; zeytin zamanında zeytin toplamaya gidiyor, kül-  
tür dersleri aksıyor ama sonra telafi ediliyordu. Sınıflar, küme-  
ler değişmeyle gidip geliyordu.

*Sanat ve iş eğitimi için ne söylersiniz?*

Köy Enstitülerindeki sanat ve iş eğitimi çok yeterliydi.  
Benim okuduğum süre içerisinde bina yapımı gibi işlere  
girmedik.<sup>25</sup> Nedeni ise Ortaklar Köy Enstitüsü yapımı sırasında  
kümelerin birçoğunu Ortaklar'a götürdüler.

Bizim D kümesinin kızlarını okulda bıraktılar. Dikiş diktik.  
Kişi başına ellişer takım pijama diktiğimizi hatırlıyorum. İlik  
öre öre parmaklarımın iğne deliği olduğunu hâlâ unutamam.  
Ama ben memnundum, ana mesleği olan dikişi seviyordum.

Ev idaresi dersimiz vardı. Ev ekonomisi, tutum, tertip, yerleş-  
tirme, düzen, temizlik vb. hep orada öğrendiğimi hatırlıyorum.

25) Kızılçullu Köy Enstitüsü'nde hazır binalar vardı. (Yazarın notu)

Çocuk bakımı dersimiz vardı. Çocuk eğitiminin, bakımının çoğunu orada öğrendik.

Halı, havlu dokuduk. Dokuma tezgâhı verdiler. Dikişe yö-neldiğimden fazla dokuyamadım.

### *Köy Enstitülerinin halkla ilişkileri nasıldı?*

Köy Enstitüleri ile halk arasında güçlü bir ilişki vardı. Çe-şitli etkinlikler, konferanslar verildiğini hatırlıyorum.

Örneğin Kozagaç'ta, Emrez'de, birçok yerde geceler dü-zenlendi. Halk çok ilgi gösterir, memnun olurdu gibime geliyor.

### *Köy Enstitülerinde yönetici, öğretmen ve öğrenci ilişkileri nasıldı?*

Benim görüşüme göre çok iyiydi. Yönetim becerileri, ku-ruma katkıları oldukça iyiydi.

Örneğin; 1940'ın Ekim ya da Kasım ayında Türkçe der-sinde konu nida! Öğretmen not tutturuyor. Ben "nida" yerine "vida" yazmışım. Demek ki ilkokulda kavrayamamışım.

Öğretmen **Şaban Bey**, "Bu ne?" diye sordu. Ben de rahatça yazdığımı bakıp, "Vida" dedim. "Vida değil, nida!" dedi tekrar. "Bak, işaretini güzel koymuşsun, vida kızım!"

Sonradan öğrendim. Öğretmenim beni gördükçe, "Nida kızım!" demeye başladı.

### *Enstitülerin birbirleriyle ilişkileri nasıldı?*

#### **Kültür alışverişi olurdu**

Enstitüler arası iş ve kültür alışverişleri iyiydi. Savaşte-pe'den, Aksu'dan ve birçok yerden kabileler gelirdi. Karşılıklı konuşur, birbirimizden şarkılar, şiirler, oyunlar vs. öğrenirdik. Örneğin Aksulu arkadaşlar bize, "Sarı kızın ayağında nalini nalini" türküsünü öğretti. Arkadaş olurduk. Benim okul nu-

maram 224 idi. Savaştepeli 224 no'lu öğrenciyle arkadaş olmuştuk.

### *Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

Ağaların, kendini beğenmişlerin, köyün kalkınmasını istemeyenlerin, köylüyü sömürenlerin işine gelmediği için Köy Enstitülerini ve Köy Enstitülü öğretmenleri baltaladılar, karaladılar.

Köy Enstitülerinin kapatılma sorumluluğu o zamanın yöneticilerinindir. Direnmeli, daha sert davranmaları gerekirdi. Kapatılmamalıydı.

### *Köy Enstitüleri sürseydi ne olurdu?*

#### **Özü sözü doğru bir toplum**

Köy Enstitüsü sürseydi eğitim sistemi daha iyi olurdu. Toplum genelinde riya, dolandırıcılık, hırsızlık daha az olurdu. Çünkü Köy Enstitülerinden yetişenlerde bunlar daha az görüldü.

Köylünün özü doğru, sözü doğru, mayası doğrudur. Toplum da az çok bundan etkilenirdi.

### *Bir öğrencilik anınızı anlatır mısınız?*

#### **Do telleri**

Köy Enstitülerinde öğretmen-öğrenci ilişkileri çok iyiydi. Abla-kardeş, ağabey-kardeş gibiydik. Biz üç Şeker soyadlı kız idik. Ablam Aysel Şeker, ben Sakine Şeker, amca kızımız Nezahat Şeker. Ablaya, "Büyük Şeker", amca kızına "Orta Şeker", bana da boyum kısa olduğu için "Küçük Şeker" derlerdi.

Bir gün amca kızı Nezahat'la, müzik öğretmenimiz Mehmet İnal'ın önünü kestik. Okul kapısından çıkıyordu, İzmir'e gidecekti.

*"Öğretmenim bize do teli alır mısınız?"*

Mandolinimizin teli koptu demeye kalmadan, otobüs hareket etti.

*"Ne teli, ne teli?" dedi binerken.*

Tekrarladık:

*"Do teli, do teli! En yukarıdaki kalın tel."*

Ondan sonra bizi her gördüğünde, *"Gelin bakalım do teleri"* deyip gülerdi. Biz de utanırdık.

*Son olarak ne söylemek istersiniz?*

Köy Enstitüleri yaşasaydı ülke bu hale gelmezdi. Haksızlıklar, zengin-yoksul ayrımı olmazdı. Geçim şartları daha iyi olurdu.

### **M. Nevzat Aksoy (1944)**



**M. Nevzat Aksoy**, 1939'da Manisa Alaşehir Sarıgöl bucağındaki ilkokulu bitirince Kızılçullu Köy Öğretmen Okulu'na başvurur. Yapılan sınavları geçerek bir yıl sonra Kızılçullu Köy Enstitüsü'ne kaydolar.

Ailesinin yoksulluğu yüzünden başka bir okulda okuma olanağı yoktur.

Marangozluk dalına seçilir.

1944'te Kızılçullu Köy Enstitüsü'nü bitirir.

Köylerde öğretmenlik yapmaya başlar.

İlköğretim denetmenliğini kazanır. Daha sonra 5439 sayılı yasayla ilköğretim müfettişliği yapar.

Üç çocuk babasıdır.

## **Yeni bir hayat**

1938-1939 öğretim yılı sonunda Alaşehir'in Sarıgöl bucağındaki ilkokuldan mezun olunca Kızılçullu Köy Öğretmen Okulu'na girmem gerektiğine ailemle beraber karar verdik. İlçe merkezi olan Alaşehir'de zamanın ilköğretim müfettişi **Hamit Bey**, müracaat eden aday öğrencileri mülakata tabi tuttu. Bu mülakatta ilkokul seviyesinde bilgi ve becerilerimizi yokladı.

Bireysel olarak yapılan konuşma sonunda sınavı kazandığımı ve zamanı gelince köy öğretmen okulundan çağrılacağımı söyledi. Beni sınava getiren okul müdürü **Turan Güntürk** ile evimize döndük. Uzun bir süre çağrılmayınca ümidi kestik. Babam beni terzi çıraklığına verdi.

Terzilikte çalışmakta iken bir gün ilçe maarif memurluğu tarafından, "hemen hazırlanarak öğretmen okuluna gitmem ve kayıt yaptırmam" istendi. Bu arada, 20 lira para veya bu para karşılığı kadar erzak getirmemiz isteniyordu.

Çok zorlukla parayı sağladık. Ayrıca babam bana 2,5 lira harçlık verdi. Akşama doğru İzmir'e geldim. Yanımda aynı sınıfta okuyacağım **Sabri Gürsoy** ile Sadıkbey Otel'i'ne yerleştik. Yanımızdaki paraları otel kâtibine sabah almak üzere teslim ettik. Akşam gözümüze uyku girmedi, otel kâtibisi paramızı belki inkâr eder diye korktuk. Korktuğumuz başımıza gelmedi.

Sabahleyin Kızılçullu'ya vardık. Okul müdür yardımcısı **Şevket Ertay (Gedikoğlu)** kaydımızı yaptı ve bazı öğütler vererek bizi nöbetçi öğretmen ile okuyacağımız sınıfa gönderdi. Çok sevinçliydim. Benim için yeni bir hayat başlıyordu.

*Köy Enstitülerinde aldığınız eğitimi hayatta uygulayabildiniz mi?*

### **Ömür boyu yetecek iş eğitimi**

Köy Enstitülerinde sanat ve iş eğitimi bir öğretmene ömür boyu yetecek kadar olmuştur. Ben “dülgerlik” (marangozluk) bölümünde eğitim aldığım konularda hayata öğretmen olarak atıldığım zaman bu bilgileri uyguladım.

Bana verilen tezgâh ve marangozluk aletlerini okulda, kendi evimde ve köylünün bazı işlerinde çalışarak kullandım.

Köy Enstitüsünden mezun olup atandığım Alaşehir’in Kemaliye köyüne geldim. Okulun kullanılamayacak eski sıraları yerine köy muhtarı ile işbirliği yaparak aldığımız keresteden yeni sıralar yaptım. Altmış öğrencilik yirmi adet sırayı, öğrencilerle yaptığım dersler dışında, bir ay içinde yaparak öğrencilerin kullanımına sundum.

Köyde, köy gençlerine marangozluk kursu açtım ise de bu kurslara köy çocukları pek ilgi göstermedi. Okulun öğretmen lojmanının eksiklerini tamamlamaya çalıştım, bazı köylülerin isteği ile onlara bu dalda yardımcı oldum.

Köyde bana verilen sulak, dört dönüm bahçede (uygulama bahçesinde) çeşitli sebzeleri öğrencilerle beraber yetiştirdik, buradan hayli para kazandık.

Bana verilen topraklara on dönüm bağ diktim. Bağın dikiminde köylüler bana zamanları el verdiği sürece yardım ettiler. Ayrıca dikilen bağ büyüyünceye kadar bağ aralarında karpuz yetiştirerek buradan da çok para kazandım. Yine bana verilen elli dönüm tarlaya buğday, arpa ekerek elde ettiğim hububatı Alaşehir’deki Toprak Mahsulleri Ofisi’ne sattım.

Kendi evimde ve bazı komşuların evlerinde küçük tamiratlarla işleri yapıyorum. İzmir’de edindiğim yazlıktaki bahçemi belliyor, yıllardır ağaçları ve gülleri buduyorum. Yaşlandığım son yıllar hariç evimin ve yazlığımın boya badana işlerini eşimle beraber yaptık.

*Enstitüde gücünüzün üzerinde çalışmanız oldu mu?*

### **İşler severek yapılırdı**

Kızılçullu Köy Enstitüsü'nde bulunduğum süre içinde gerek binaların yapımında gerekse iş eğitimi derslerinde gücümüzün üzerinde ağır işlerde çalıştırıldığımız olmamıştır.

Kızılçullu Köy Enstitüsü, kapatılan Amerikan Koleji gibi muazzam, görkemli binalar üzerinde kurulduğundan pek çok bina yapımına ihtiyaç olmamıştır. Bir-iki yatakhane yapımında çalışılmış, bu işler iş eğitimi adına yapılmış olup severek yürütülmüştür. Yeni kurulmakta olan enstitülere yardım için gidilmiştir, hiçbir zaman bunlar da gücümüzün üzerinde değildi.

Hasanoğlu'na, Yıldızeli'ne ekip olarak gidilerek iş eğitimi yönünden pratik kazanımlar elde edilmiş oldu. Ayrıca enstitünün seksen beş dönüm okul ve eklentilerinin dışında Kozağaç ve Emrez semtindeki yüz dönüme yakın tarla ve bahçelerinde tarım işleri gruplarca nöbetleşe olarak normal iş içinde yürütülüyordu.

Buralarda kendi emeğimizle elde ettiğimiz ürünler, sebzeler ya satılıyor ya da okul mutfağında tüketiliyordu.

### *Köy Enstitülerinin halkla ilişkileri nasıldı?*

Köy Enstitülerine ilk yıllar halkın yaklaşımı olumlu idi.

Köy Enstitüsünde okurken sık sık okul olarak veya sınıflar, gruplar halinde yakın köylere geziler tertip edilirdi. Köylü ile yakın temaslar sağlanırdı. Bu ilişkiler olumlu geliyordu. Köylü, 500-1000 kişilik öğrenci grubuna yemekler çıkarır ve severek yakınlık gösterirdi. Yakın köylerde halk oyunları, konferans gibi etkinlikler yapılırdı.

Mezun olduğumuzda bizlere geçim arazisi ve öğretmen evi yapma gibi bedenen çalışma ve köy salması dışında bu işler için para toplanmasına köy halkının yaklaşımı olumsuz oldu. Bu olaylar ve para toplama işleri sona erince öğretmene yakınlık çoğaldı, normale döndü.



*Köy Enstitüleri sürseydi ne olurdu?*

Köy Enstitüleri aynı idealle, çok değil, on yıl devam edebilseydi yurdumuzda okulsuz köy ve öğretmensiz okul kalmayacaktı.

Bu gelişme toplumun genelinde çok büyük gelişme olacak, yobazlar, tarikatçılar, din bezirgânları ülkede at oynatamayacak, nüfusun çoğunluğunu teşkil eden köy insanı uyanacaktı.

Kültürel ve ekonomik yönden gelişmiş, düşünür insan çoğalacaktı. Türkiye bir Batı ülkesi haline gelecekti.

*Köy Enstitülü olduğunuz için size önyargılı davranıldı mı?*

**Başöğretmenliğim elimden alındı**

7 Şubat 1947’de “başöğretmenliğe” terfi etmişken ve başarılı bir “başöğretmen” olduğum halde, ilköğretim müfettişinin teftiş raporu ve çevrede bıraktığım olumlu izler varken bakanlık emri ve Manisa valiliğinin 7440 sayılı ve 30.9.1949 tarihli onayı ile Köy Enstitüsü çıkışlı olduğum gerekçesiyle “öğretmenliğe” indirildim. Bu durum sicil cüzdanıma da işlendi.

O tarihte Köy Enstitülerine karşı olumsuz bir tutum sergileyen Milli Eğitim Bakanlığı önyargılı bir uygulama ile beni perişan etmek istedi ise de köy halkı nezdinde ve meslek çevremde beni tanıyanlar bunun genel, Türkiye çapında bir olumsuz işlem olduğunu söyleyerek teselli ettiler. Bu durum, üzerimde iz bırakan olumsuz bir olay olarak kaldı.

*Bugünkü eğitim ve öğretmenlikle ilgili ne düşünüyorsunuz?*

Türkiye’de köyler okulsuz ve öğretmensiz bırakılmış durumdadır. Mevcut öğretmen yetiştiren kurumlardan mezun olan öğretmenler köylere gitmemektedir. Gidenler de köyden kaçmanın yollarını aramaktadır.

Köylerdeki o idealist öğretmenleri bugün bulmak mümkün değildir. Öğretmenlere, mevcut sistem içinde memleket sevgisi, meslek aşkı gibi kavramlar verilememektedir.

Ben dokuz yıl öğretmenlikten sonra denetmenlik sınavına girmeyip görev değişikliği yapmamış olsaydım köy öğretmenliğinden ayrılmayı düşünmüyordum. Süratle, öğretmen yetiştirme sistemine canlılık getirilmelidir.

*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

### **Toprak ağası ve politikacı işbirliği**

CHP iktidarda iken parti içinde muhalif bulunan mütegalibe milletvekillerin başkaldırması ve köy halkının uyanmasını istemeyen toprak ağalarının ısrarlı baskılarına boyun eğen zamanın cumhurbaşkanı **İsmet İnönü**'nün korkması ve seçim kaygısıyla Köy Enstitülerinin kapatılması uygun görülmüştür.

Her türlü yetki ve güç elinde bulunmasına rağmen kendi eliyle kurduğu Köy Enstitülerinin kapatılmasında seyirci kalan **İsmet İnönü**'nün sorumluluğu büyüktür.

*Bir anınızı anlatır mısınız?*

### **At arabasına alınmayınca...**

Köy Enstitüsünde öğrenci iken bir Kurban Bayramı tatili sonunda enstitüye döneceğim. Tatilin son gününde trenle İzmir'e dönmek üzere köyden çıkacak, Alaşehir'e gece yarısı 24.00'te bir at arabası ile gideceğim.

İzmir'de ticaret okuyan iki kardeşle anlaştık. Saat 24.00'e gelince beraber gideceğimiz bu zengin kardeşler ve babaları beni at arabasına almadılar. Yaptıkları hareketin insanlığa sığmadığını, onlar kadar benim de para vereceğimi babamla söylememize rağmen arabaya atlayıp gittiler.

Ben annemin yaptığı yiyeceklerle temiz çamaşırları koyduğum kapaklı sepeti sırtıma yüklenerek yola koyuldum. At arabası ile yarışarak sabah 05.00'te Alaşehir İstasyonu'na ben yaya, onlar araba ile girdik.

Yol boyunca Sarıgöl-Alaşehir yolu üzerinde Kocaçay içinde büyüyen ilginç ağaçlarının arasında yaşayan, iki defa yolumu kesen domuzlardan kendimi kolladım. Yirmi iki saatlik bu yolu nasıl yürüdüğümü hâlâ düşünürüm.

Bir karşılaşmamızda o zengin çocuklara bu olayı hatırlattığımda ayıp ettiklerini, benden utandıklarını söylediler. Bu olay, hayatımda unutamadığım acı hatıralardan biridir.

*Son olarak Köy Enstitüleri üzerine ne söylersiniz?*

### **Hizmet kesildi**

Köy Enstitülerinin ülkemizde çok verimli birer kurum oldukları yolunda halkımızda bilinçlenme olduğu, bu ilginin günden güne arttığı yadsınamaz.

Köy Enstitüleri yolu ile Türk köylüsüne giden hizmetlerin büyük olduğu ve bu hizmetlerin kesildiği görüşü halkımızda mevcuttur. 17 Nisanlarda Köy Enstitüleri kutlamalarına her kesimden insanın katıldığı görülmekte ve bu katılımlar gitgide çoğalmaktadır.

**Feyzullah Ertuğrul**, 1926'da Muğla'nın Yatağan ilçesine bağlı Nebiköy'de doğar. Köyünde ilkokul üç sınıflıdır. 4. ve 5. sınıfları üç arkadaşıyla her gün bir buçuk saat yürüyerek o zamanlar Ahiköy denilen Yatağan'daki ilkokulda tamamlar.

1941'de girdiği Kızılçullu Köy Enstitüsü'nü 1945'te bitirir.

Yatağan'ın Gevenes, Milas'ın Bahçe-Yeni köylerinde, Aydın'ın Germencik ilçesinde yıllarca ilkokul öğretmenliği yapar.

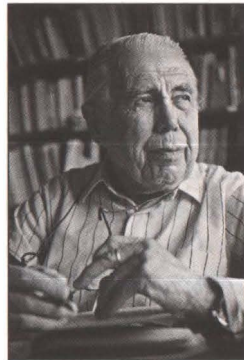
Daha sonra İlköğretim Müfettişliği Kursu'nu, Gazi Eğitim Enstitüsü Pedagoji Bölümü'nü bitirir.

Yozgat ve Ankara'da ilköğretim müfettişliği yapar.

**Şükriye Hanım**'la evlenir, iki kızları olur.

Çoğu eğitim alanında yayımlanmış dokuz kitabı vardır.

TÖS ve Eğitim-Der genel başkanlığı görevlerinde bulunur.



*Köy Enstitüsüne nasıl kayıt olduğunuzu anlatır mısınız?*

**Buna saman mı yeter!**

Bir gün Kızılçullu'ya öğrenci alınacağı yolunda bir haber salındı köye. Beş yıllık öğrenimini Yatağan'da tamamlayan biz dört çocuk hemen başvuruda bulunduk.

Sonucu merakla bekliyorduk.

Bir gün köyümüz, orta yerine bomba gibi düşen o müjdeli haberle çalkalandı. Evimiz yediden yetmişe akın akın gelen köylülerle dolup taşı. Herkes benimle, ailemle sarmaş dolaş oluyordu. Yüzlerinde bir yerinmişlik duygusu gezinen yaşıtım çocuklar beni öpüyorlardı.

Devrisi gün babamla birlikte Muğla'ya gidip istenen belgeleri tamamladık. Şimdi sıra beni götürüp Kızılçullu'ya teslim etmeye gelmişti. Buysa hiç mi hiç üstesinden gelemeyeceğimiz bir şeydi. Kızılçullu yolcusu öteki çocukların da durumu buydu.

Neyse ki daha sonra Yatağan'da bizi kendi kardeşi **Şadi Uysal**'la birlikte enstitüye teslim edecek özverili bir ağabey (**Hasan Abi**) bulunmuştu.

Kızılçullu'ya onun sahipliğinde sevinç ve ayrılık gözyaşlarıyla uğurlandık. Bindiğimiz külüstür otobüste, öteki köylerden gelmiş Kızılçullu yolcusu başka arkadaşlar da vardı. Güle oynaya, kiminde de gözyaşlarımızı tutamayıp gurbet acısıyla Aydın'a, oradan da yürüyerek istasyon dedikleri, bizi trene bindirecekleri yere geldik, beklemeye koyulduk...

Çok geçmeden tiz bir düdük sesiyle irkildik. Gerisinde uzayıp giden vagonlarıyla "Çuh!.. Çuh!.." diyerek bize doğru ilerleyen alamet bir şey göründü.

Tam da bu sırada içimizden bir arkadaş kendini tutamaya-  
rak yüksek sesle yanındakine, "*Üle arkıdeş, buna saman mı yer-  
ter!*" deyiverdi. Bir kahkahadır dakikalarca sürdü gitti.

Şaşkınlıklarla dolu ve eğlenceli bir tren yolculuğunun sonunda Kızılçullu'ya gelmiştik.

Şurasına burasına Amerikan Koleji'nden kalma, birisi saat kuleli kocaman kocaman, kat kat, ak ak binalar kondurulmuş, ağaçlarla çevrili yemyeşil bir alana alındık...

Kaydımızı yaptılar, artık biz de enstitülü olmuştuk.

*Kızılçullu'daki ilk izlenimleriniz nelerdi?*

**Bir düş ülkesiydi sanki...**

Çok katlı görkemli yapıları, iki yanındaki çam ağaçlarının gölgesinde yürünen yolları, iç içe, cıvıl cıvıl yaşayan öğretmen-

leri ve öğrencileriyle beni kendine çekip götüren bir düş ülkesiydi sanki burası...

Günler günleri, aylar ayları izledikçe kendimi bir de içinde marangozluk, yapıcılık, demircilik öğrenilen atölyelerde bulacaktım.

Görkemli yapılardaki derslikler ötesinde, kendimi bağrında atlarla, sığırlarla, koyunlarla, tavşanlarla, tavuklarla, arılarla yaşanan, çift sürülen, ekin ekip biçilen, sebzecilik, meyvecilik, bağcılık, şarapçılık, peynircilik, tuğlacılık, inşaatçılık yapılan, nice işlerle uğraşılan ve adına Çiftlik, Emrez, Kozağacı denilen tarım alanlarında bulacaktım.

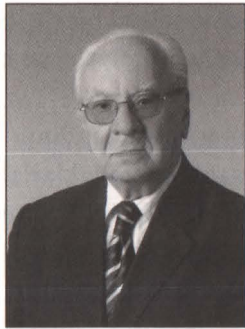
*Enstitüdeki bir öğrencilik anınızı anlatır mısınız?*

### **Kaynar su**

Okula ilk girdiğimiz gün, bizi unutulmaz bir sevecenlikle karşılayan öğretmenler ilk iş olarak her şeyimizi etüvden geçirdiler.

Bizi de banyoya götürdüler. Soyunup kabinlere girdik, yıkanmaya başladık... Çok geçmedi, az öteden bir çığlık yükseldi. Dayanamayıp çırılçıplak dışarı fırladık.

Bir de ne görelim!.. Arkadaşlarımızdan biri kaynar suyla yanmış ayağını tutmuş, çığlıklar atarak ara yerde dönüyordu. Kabindeki muslukları yöntemince kullanamadığı için bu duruma düşen arkadaşımızı nöbetçi öğretmenle birlikte hemen-cek revire götürmüştük.



**Ali Özer**, ilkokulu köyünde bitirdikten sonra iki yıl çobanlık, çiftçilik yapar.

Köy Enstitüsüne gitmesine ilkokul öğretmeni **Abdullah Üngüt** yardım eder. Babası karşıdır; kaçarak Kızılçullu Köy Enstitüsü'ne gidip kaydolur. Kendi deyişiyle aydınlığa kavuşur.

Başka bir okulda okuma olanağı da yoktur.

Marangozluk dalına seçilir.

Okul bitince Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsü'ne gider. Orası da 1947'de kapanınca Yüksek Teknik Öğretmen Okulu'na girer, bu okulu 1949'da bitirir.

İki yıl köylerde öğretmenlik yapar. Sonra Amasya, Erzurum, Eskişehir, Kütahya ve İzmir'de çeşitli okullarda çalışır.

Erzurum Pulur Köy Enstitüsü'nde çalışırken Hasanoğlu Köy Enstitüsü'ndeki Türk büyükleri büstlerinin kalıplarını alarak okul meydanına diker.

1954'te iki ay Gazi Eğitim Enstitüsü'nde resim-iş kursuna katılır.

Evlenir, iki çocukları olur. Onlara iyi bir eğitim olanağı sağlarlar.

1977'de emekli olduktan sonra on beş yıl daha özel sektörde çalışır.

*Köy Enstitülerinde eğitimin niteliği nasıldı?*

**İş içinde uygulamalı bir eğitim**

1) İş içinde uygulamalı (çağdaş, karma, bilimsel, laik ve demokratik) eğitim sistemi son derece yeterli bir konumdaydı.

2) Uygulamalı, karma eğitim içerisinde kişilik eğitimine yer verilirdi. Okumak, öğrenmek, başarmak...

3) Üretime dayalı, bedensel ve düşünsel eğitime dayalı bir eğitim.

Öncelikle bahçe tarımı, ağaçlandırma ve her türlü ürün elde ederek bunlardan yararlanmak işlemlerin başında gelirdi.

Eğitimin niteliğini çok yeterli olarak değerlendiriyorum.

*Yönetici ve öğretmenlerin nitelikleri için ne söylersiniz?*

Genel olarak değerlendirdiğimde, müdür **M. Emin Soysal** dışında yöneticilerin hepsi çok iyiydi.

Öğretmenler, öğretici olmanın yanında bir baba ve ağabey olarak davranırdı. Ancak bazen öğretmen eksikimiz olurdu, onu da bizler giderirdik.

*Kültür ve iş dersleri nasıl işlenirdi?*

**Sanat ve ziraat dersleri uygulamalıydı**

1939-1944 yılları İkinci Dünya Savaşı olmasına karşın, öğretmen ve usta öğretici ile birlikte atölyelerde her türlü araç gereçle dersler işlenirdi.

Tarih derslerinde eski uygarlıkların kalıntılarını yerinde incelerdik. (Efes, Bergama, Didim vb.)

Sanat ve ziraat dersleri uygulamalı olarak yürürdü.

Beden eğitimi derslerinde uygulamalı bisiklet ve motosiklet öğretilirdi.

*Köy Enstitülerinin birbirleriyle ilişkileri nasıldı?*

Ülkemizin yirmi bir yerine yayılmış Köy Enstitüleri arasında işbirliği ve iletişim son düzeydeydi. Yardımlaşma çok yönlü süregelmişti. Bunlardan en önemlisi, yeni kurulan enstitülere ekipler gönderilerek binalar yapılmasıydı.



Biz 1943'te kırk kişilik ekiple Konya İvriz Köy Enstitüsü'ne giderek bir derslik ve hamam yaptık.

*Köy Enstitüsünün halkla ilişkileri nasıldı?*

1943-1947 arasında köy halkıyla bütünleşme (birkaç ağa dışında) en üst düzeydeydi. Her şey çok güzel gidiyordu. Halkla kucak kucağaydık.

Sonradan başlayan suçlama ve çıkar politikaları kapanmasına neden oldu.

*Köy Enstitüsünde edindiklerinizi yaşamda uygulama olanağı bulabildiniz mi?*

Köyde bir marangozluk atölyesi açtım. Sıra, masa ve okul bahçesinde tuvalet, kümes yaptık.

Pulur Köy Enstitüsü'nde iş öğretmeni olarak öğrencilerle güzel işler yaptık, Ankara Üniversitesi Dil-Tarih Salonu'nda sergi açtık.

*Köy Enstitüsü sisteminde keşke şöyle olsaydı dediğiniz bir şey var mı?*

Belirttiğim gibi, olumsuz bulduğum bir durum göremiyorum. Ancak İzmir çok yakın olduğu halde oradan uzak kaldık ve kültür değerlerinden yeterince yararlanamadık.

*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

**Köylünün aydınlanmasını istemeyenler**

O yıllarda ülke nüfusunun yüzde 80'i köylerde yaşıyordu. Köy çocukları okuyacak, köylü aydınlanacaktı. Bunu ağa ister mi? İçeriden ve dışarıdan köylünün aydınlanmasını istemeyen güçler, politikacılar, ilim ve bilimden uzak şeriatçılar elbirliği yaparak Köy Enstitüsünü kapattılar. Çok yazık oldu.

Birinci sorumlu politikacılarıdır. CHP ve **İnönü**'nün büyük çabalarına karşın onlar da sorumlu. **Reşat Şemsettin Sirer** gibi kişiler...

*Sürseydi ne olurdu?*

Eğer Köy Enstitüleri devam etseydi toplum aydınlanacaktı. Üretim artacaktı. Göçler duracaktı. Taşımali eğitim olmayacaktı.

*Bir öğrencilik anınızı anlatır mısınız?*

**İnönü'yle enstitüyü dolaştık**

Öğrenci başı olduğum zaman **İsmet İnönü** enstitüye gelmişti. Güzel bir rastlantı oldu. Yatakhane, yemekhane vb. yerleri denetlerken ben de vardım. Yakından tanıdım.

Sonra halk oyunları oynadık, spor gösterileri yaptık. Ben de yüz metre yarışında birinci olmuşum.

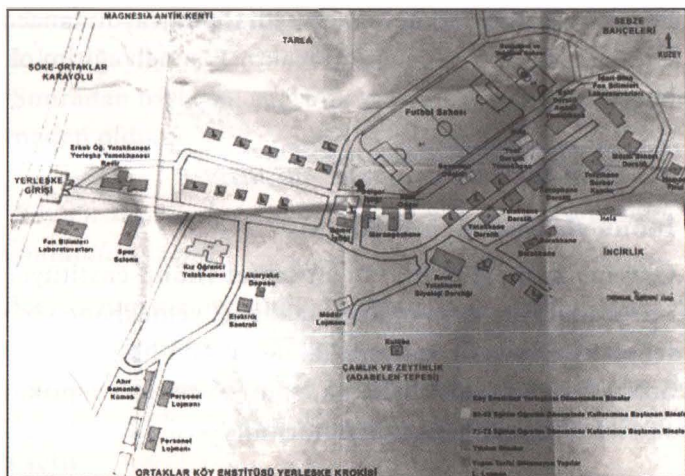
*Son olarak ne söylemek istersiniz?*

Türk köylüsünden yıllar boyu vergi alınmış, savaşa asker alınmış, çoğu geri dönmemiş, buna karşılık köye, köylüye hizmet götürülmemiştir. Okullar kapanmış, üretim durmuş, işsizlikten halk yoksullaşmış, sosyal yapı bozulmuştur.

Köy Enstitüleri yaşasaydı bunlar olmazdı. Çok yazık oldu. Cumhuriyet devrimleri içinde en olumlu girişim yok edildi. Toplumun dengesi bozuldu.

Eğitimin temel özelliklerinden biri çağdaş bir eğitimidir. Dünya teknoloji ile küçülmüştür. Özgür, çağdaş bir toplum olmak için temel öge eğitimidir. Bundan yoksun olursan yerin neresi olacak, uluslararası gelişmişliğin neresinde oturacaksın?

## ORTAKLAR KÖY ENSTİTÜSÜ / AYDIN (1944)



**Kaynak: Adabelenliler (Ortaklar) Derneği**

**Çizer: Mimar Işıksu Dikmen**

**Kuruluş tarihi: 1944**

**Öğrenci aldığı iller: Aydın, Manisa, Muğla.**

**Müdürler: Hamdi Akman (1944-1945), Hayri Çakaloz (1945-1947), Arif Gönendik (1947-1949), Ali Yalkın (1949-1950), Mustafa Dayıoğlu (1950-1953), Salih Otoran (1953-1954).**

**Okulu bitirenlerin sayısı: 700<sup>26</sup>**

Yeri: Denizli, Aydın-İzmir yolu üzerinde Germencik'e bağlı Ortaklar köyünde, tren istasyonuna 3 km uzaklıkta, Söke yolu üzerinde Adabelen bölgesinde kurulur.

**Okul alanı 28.000 dekadır. Mimar, Mualla Eyuboğlu'dur.**

26) Adabelenliler Derneği Başkanı **Mustafa Özmen**'in bildirimi.

Ortaklar'a yapıma giden Kızılçullu Köy Enstitüsü öğrencileri arasında olan **Remzi Taşçı** o günleri şöyle anlatır:

Okul yolunda sırtımızda battaniyeler 200 erkek, 45 kız yürüyüş kolunda toplandık. Kız öğrenciler önde, marşlar söyleyerek tren istasyonuna vardık. Enstitünün kurulacağı yer Söke yolu üzerinde yaklaşık 2-3 km ötedeydi. ...Bomboş bir arazi. Hiçbir yapı yok. Araziden hasat yeni kalkmış ürün sapsarı ve kuru otlar var. Uzaklarda bir-iki incir, zeytin ağacı görülüyor. Yalnız arazi üzerinde daha önce getirilmiş kalas biçiminde kereste yığınları vardı. Her biri üçer, dörder metre boyunda.<sup>27</sup>

Kuruluş sırasına göre 20. Köy Enstitüsüdür. **Yücel ve Tonguç** döneminde kurulan son enstitüdür. 21. Köy Enstitüsü Van Ernis'te açılacaktır.

Okuldan çıkan yazarlar: **Bahattin Uyar, Halil Vural, Maksut Doğan.**



*Ortaklar, kuruluş yılları...*

27) **Remzi Taşçı**, *Ortaklar Köy Enstitüsü İlk Harç, Adabelen Işığı*, YK-KED Yayını, İzmir, 2007, s.69.

## **Halil İbrahim Durgut (1947)**



**Halil İbrahim Durgut**, 1932'de Muğla Yerkesik Denizova köyünde doğar. İlkokulu köyünde bitirir.

İlkokul öğretmeninini yönlendirmesi, babasının desteğiyle önce Kızıllı Köy Enstitüsü'ne kaydolar, sonra Ortaklar Köy Enstitüsü açılınca oraya nakledilir.

Başka bir okulda okuma olanağı yoktur.

Genel eğitimin yanında marangozluk dalına seçilir.

1947'de okulu bitirdikten sonra köylerde öğretmenliğe başlar.

1963'te Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından puanlama usulü seçimle uygulama bahçeleri denetmenliğine, sonra da gezici başöğretmenliğe atanır.

Evlenir, üç çocuğu olur. Onlara iyi bir eğitim sağlarlar.

*Köy Enstitüsündeki eğitimin niteliği nasıldı?*

Çok nitelikliydi. Önder öğretmen hedefinde de başarılıydı. Bizleri hayata hazırlıyordu.

*Köy Enstitüsünde disiplin nasıl sağlanırdı?*

Hiyerarşik ama insancıl anlatım ve kazanımlarla kendiliğinden kanallize edilirdi. Okul yönetimi, öğretmen, öğrenci el ele sorunları çözerdi.

*Köy Enstitüsünün halkla ilişkileri nasıldı?*

Benim okuduğum Kızılçullu ve Ortaklar Köy Enstitülerinde ulusal bayramlarda çevre köylere gidilir, bayram köylülerle, oradaki öğrencilerle birlikte coşkuyla kutlanırdı.

*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

**Uyuyan dev**

Uyuyan devin uyandırılmasından, köylünün aydınlanmasından korktukları için kapattılar.

Kesin bir bilğim yok ancak **Dursun Akçam**'dan duydum. **İsmet Paşa**'ya sormuş, *"Paşam, Köy Enstitülerini neden kapat-tınız?"* diye. O da, *"Fevzi Çakmak'ın ısrarlarına dayanama-dım"* demiş.

*Bir öğrencilik anınızı anlatır mısınız?*

**Işıklanın, karanlıkları aydınlatın**

1944'te Milli Eğitim Bakanı **Hasan-Âli Yücel**, Kızılçullu Köy Enstitüsü'ne geldi. Öğrenciler dışarıda toplandık. Bize şöyle seslendi:

*"Burası bir ışık kaynağıdır, buradan iyi aydınlanın. Karan-lıklara ışık götürün."*

*Bir öğretmenlik anınızı anlatır mısınız?*

**Muhtarın öfkesi**

Öğretmenliğimin ilk yıllarında bir köyde çalışıyorum. Kö-yün ortasına bir kanalın getirilmesinde etkin rol oynadığım için muhtar şöyle dedi:

*"Hoca her şeye tuz gibi katılıyorsun. Bize muhtarlık seçim-lerinde malzeme bırakmıyorsun."*

*Son olarak ne söylemek istersiniz?*

### **Belki bir gün...**

Köy Enstitüsü, Cumhuriyetin sabah güneşiydi. Cumhuriyetin eğitim ve öğretim alanındaki en etkili kazanımlarındandı.

Uygulamalı eğitim sistemiyle, önder yetiştirme, hayata hazırlama gibi erdemlere sahipti, bunu ispat etti.

Devam edebilseydi bugün bulunduğumuz çizgiden çok ileride olacaktık, daha doğrusu çağdaşlaşacaktık.

Belki bir gün tekrar —ama ne yazık ki gelişen sinsi ortamda hayır— her şeye rağmen umutlarımız çimlenir.



*1946, Hasan-Âli Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç Ortaklar Köy Enstitüsü'nde*

## Halil Vural (1948)

**Halil Vural**, ilkokulu bitirdiği yıl babası öldüğü için okula üç yıl ara verir. Anasını da küçük yaşta yitirdiğinden **Kazım Ağa'nın** yanında çalışır. Çaresizlik içindedir. Tam o sırada bir ışık belirir.



Gezici başöğretmen **Fevzi Cengiz'in** özendirmesiyle Kızılçullu Köy Enstitüsü'ne girer, sonra Ortaklar Köy Enstitüsü'ne nakil olur.

Köy Enstitüsü, okuması için tek kapıdır, başka okullarda ekonomik olarak okuma olanağı yoktur. Marangozluk dalına seçilir. 1948 yılında Köy Enstitüsünü bitirir. Köylerde öğretmenlik yapar.

Daha sonra Gazi Eğitim Enstitüsü Pedagoji Bölümü'nü bitirir. İlköğretim müfettişliği yapar. Öğretmen örgütlerine üye olur. Mesleki kitaplar yazar.

Yeni Kuşak Köy Enstitülüler Derneği kurucu başkanlığını yapar.

2021'de aramızdan ayrılır.

### *Köy Enstitülerinde eğitimin niteliği nasıldı?*

Dersler yaparak ve yaşayarak uygulamalı bir biçimde veriliyordu. Üretime önem veriliyordu.

Dersler yüzde 50 kültür, yüzde 25 sanat, yüzde 25 tarım olarak dağıtılmıştı.

Bir şeyler yapmak, iş başarmak kendimize güveni artırıyordu.

Ben marangozluk yapabilecek, kireç söndürebilecek, aşı yapabilecek duruma gelmiştim.



*Köy Enstitüsünde öğretmenler nasıldı?*

Köy Enstitüsü davasını benimsemiş kişilerdi.

Yükseköğrenimliler yanında ilkokul öğretmenleri de vardı ama çok yararlı oluyorlardı.

Bizleri çok iyi yönetiyor ve yönlendiriyorlardı. Özveri ile çalışıyor, katkıda bulunuyorlardı.

*Gücünüzü zorlayan işte çalıştınız mı?*

Ben her zaman gücümün yettiği işlerde çalıştım.

Gücü yetmeyen arkadaşlarımıza imece usulü yardımcı oluyorduk.

Kirizma yaparken rahatsızlanan bir arkadaşımın yapması gereken işi, işini bitiren arkadaşlar yardım ederek tamamlamıştık.

*Köy Enstitüsünde halkla ilişkiler nasıldı?*

Genellikle iyiydi. Ancak sonradan araya politikacılar girip enstitüler ve öğretmenler aleyhine dedikodular yayarak halkı kendi okullarından soğuttular.

*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

**Toprak ağaları ve politikacılar**

Halkın uyanmasını, aydınlanmasını istemeyen toprak ağaları ve politikacılar Köy Enstitülerine kıydılar.

Kapatma sorumluluğu toprak ağaları ve Demokrat Parti'nindir.

*Köy Enstitüleri kapanmasaydı ne olurdu?*

Toplum bugünkü duruma düşmezdi.

Hortumcular, soyguncular, rüşvetçiler türemezdi.

*Bir anınızı anlatır mısınız?*

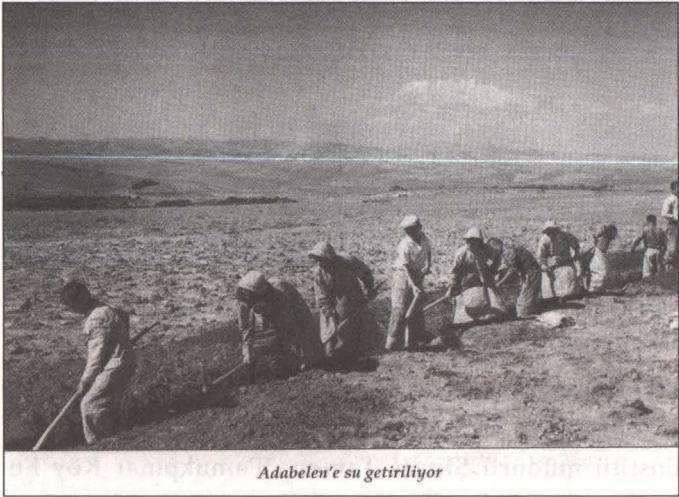
### **Bir yıllık buğdayımızı ürettik**

Ortaklar Köy Enstitüsü'nde tarım kolu başkanıyım. Harman sonunda elde edilen buğday, okulumuzun bir yıllık ihtiyacını karşılayacak durumdaydı. Bu anıyı hiç unutamam.

*Son olarak ne söylemek istersiniz?*

### **Yeniden açılmalıdır**

Köy Enstitüleri günün koşullarına uydurularak köylere gerekli öğretmen ve teknik eleman yetiştirecek, varoşlardaki çocuklara meslek kazandıracak bir biçimde parasız yatılı olmak üzere derhal yeniden açılmalıdır.



*Ortaklar Köy Enstitüsü*

## PAMUKPINAR KÖY ENSTİTÜSÜ / SİVAS (1941)



Kuruluş tarihi: 1941

Müdürler: **Ethem Salmangil** (1941-43), **Şinasi Tamer** (1943-47), **Ahmet Önertürk** (1947-48), **Sami Avlaç** (1948-50), **Hüseyin Cıvanoğlu** (1950-52), **Ali Öztürk** (1952-53), **Enis Türközü** (1953-56).

Öğrenci aldığı iller: Sivas, Erzincan.

Okulu bitirenlerin sayısı: 545

Yeri: Pamukpınar Köy Enstitüsü Sivas-Tokat karayolu üzerinde, Yıldızeli'nin 5 km kuzeyinde kurulur.

Enstitü müdürü **Şinasi Tamer**, "Pamukpınar Köy Enstitüsü" adlı yazısında kuruluş günlerini şöyle anlatır:

Akçadağ istasyonu civarında 3000 dönümlük dümdüz bir arazi. Korkunç, sert kuraklıktan üzerinde ot bitmek şöyle dursun, yer yer topraklar çatlamış. Muhakkak ki bu topraklar saban diye bir şey tanımamış.

İşte enstitü sahası. "Buraya kuracaksınız enstitüyü!" dediler. Su yok, ot yok. Kuru, kupkuru bir toprak parçası.<sup>28</sup>

Enstitü önce Akçadağ Köy Enstitüsü'nden gelen 180 öğrenciyle Yıldızeli'nde Cumhuriyet İlkokulu alt katında eğitim yapar. Sonra 5 km uzağındaki Pamukpınar'a taşınır.

1941'de öğretmen kursu açılır. 1942'de Pamukpınar Köy Enstitüsü yeni yerinde eğitime başlar.

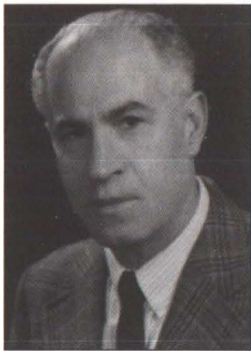
Okuldan çıkan yazarlar: **Emin Özdemir, Cemalettin Dökmetaş.**



*Pamukpınar Köy Enstitülü öğrenciler*

28) **Şinasi Tamer**, "Pamukpınar Köy Enstitüsü", Köy Enstitüsü 1, 2, KEÇEV, 2003, s.278.

**Emin Özdemir (1948)**



**Emin Özdemir**, az topraklı, çok çocuklu yoksul bir ailenin çocuğudur. Babası aileyi geçindirmek için gurbetçilik yapar. 1943'te Sivas Yıldızeli Pamukpınar Köy Enstitüsü'ne kaydolar.

*"Köy Enstitüsü olmasaydı ezik, yenilmiş, öteki dünya avuntularıyla tükenip giden bir kul olarak kalacaktım" der.*

Köy Enstitüsünden sonra Gazi Eğitim Enstitüsü'nü bitirir. Ülkemizin ünlü bir dircisi, yazarı olur. Birbirinden güzel kitaplar yazar.

Öğretmenlik dışında üniversitelerde öğretim görevlisi, TÜBİTAK'ta yayın danışmanı, Bilkent Üniversitesi'nde Türkçe danışmanı olarak çalışır.

İki kızı vardır.

1 Eylül 2017'de Ankara'da yaşamını yitirir.

*Köy Enstitüsüne kayıt olma sürecinizi anlatır mısınız?*

**Karanlıktan aydınlığa...**

Az topraklı bir ailenin çocuğuydum. Babam İstanbul'da çalışıyordu. İlkokulu bitirince onun yanına gitmiş, bir ayak-kabıcının çırağı olmuştum. Çıraklık ve köyden kopuş ağır gelmişti bana, dayanamadım. Köye döndüğüm günlerde (1943'ün Şubat ayıydı) Köy Enstitüsüne öğrenci topluyorlardı. İlçeden

gelen iki görevli, muhtarın odasında isteyenleri sınavdan geçiriyor, aday yazıyordu.

Onların çağırmasını beklemeden kendim gittim. Birkaç cümle yazdırdılar, zihinden çarpma, toplama yaptırdılar. Bir de başvuru dilekçesi gibi bir şey yazdırdılar.

Beklemeye başladım. Aradan bir ay geçmemişti ki çağırıldılar beni. Zayıf, kara kuru bir çocuktum. Kayıt sırasında öğretmenlerden biri, *“Burada tanıdığın varsa koşulları sor, öğren. Ondan sonra yapalım senin kaydını”* demişti. Birden çocuk dünyam kararmıştı. Ağlamaya başladım. *“Peki öyleyse”* dediler ve kaydımı yaptılar. Karanlıktan aydınlığa çıkmıştım.

*Köy Enstitülerinde eğitimin niteliği nasıldı?*

### **Üretici bir eğitim**

Köy Enstitüleri, yaparak öğrenme ilkesine dayanan, üretici bir eğitim düzeniydi. Elle beynin birlikte eğitildiği bir düzendi bu.

Düşünen, tartışan, soran, sorgulayan bir insan tipi yetiştirme amacına dayanıyordu.

*Yöneticiler ve öğretmenler için ne diyeceksiniz?*

### **Eğitimciler seçilmiş kişilerdi**

Köy Enstitüsü yöneticileri ve öğretmenler kuruluş amaçlarına göre seçilmiş kişilerdi. Yöneticilik ya da özel bir eğitimden geçirilmiş değillerdi. Yöneticiler ortaöğretimde çalışmış, Köy Enstitüsü kuruluş felsefesine inanmış kişilerdi. Öğretmenlerden çoğu başarılı ilkokul öğretmenleriydi.

Demokratik yöntemleri benimseyen, öğrencilerle birlikte aynı havayı solumaya, solutmaya çalışan bir tutum içindeydiler. Neyin, niçin yapılacağını inandırıcı bir biçimde anlatan iletişim becerilerine sahiptiler.

*Halkın Köy Enstitüsü öğretmenlerine yaklaşımı nasıldı?*

**Köylü sıcak bakıyor, kentli bir yere oturtamıyordu**

Büyük kentlerdekilerin yadırgatıcı bir tutumu vardı. Çalışan, üreten öğrenci tipini belirli bir yere oturtamıyorlardı.

Köylülerse —ağa ve bey takımı bir yana— sıcak bakıyorlardı.

*Köy Enstitüsüne bugünden baktığınızda eleştireceğiniz bir yan var mı?*

Çalışma (özellikle inşaat) koşullarının ağırlığı. Çocukluk döneminin kaldıramayacağı işlerde öğretim amacından çok, çocukların gücünden yararlanma amacıyla çalıştırılması.

*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

**Köylü soru sormaya başlayınca...**

Çünkü egemen güçler köyün, köylünün uyanışından korktular. Köylüler uyanıp soru sormaya başladıklarında egemenlikleri kırılacaktı, yarıcı bulamayacaklardı. Siyasacılar da katıldı bu düşünceye. Kulluğun kırılmasını, yurttaşlığın gerçekleşmesini istemediler. Bu yüzden kapattılar.

Sorumluluk, halkı sömüren halk düşmanı ağalara, beylere, din adamlarına ve siyasetçilere aittir.

*Köy Enstitülerinin ilkeleri günümüzde uygulanabilir mi?*

**Bugüne taşınabilir**

Günümüz Köy Enstitüsü felsefesini birebir uygulamaya kalkmak olanaksızdır. O kurumları doğuran, varoluşuna yol açan etkenler değişmiştir büyük ölçüde. Köyler boşalmış, büyük kentlerin varoşlarında ne kentli olabilmiş ne köylü kalabilmiş insanların yaşadıkları alanlar oluşmuştur.

Ancak Köy Enstitüsü deneyiminden yararlanma yoluna gidilmelidir; yaparak öğrenme, üreticilik, sorgulayıcı bir yönsemeye dayalı demokratik bir eğitim ortamı o deneyimden bugünkü eğitim düzenimize taşınabilir.

*Köy Enstitüleri sürseydi ne olurdu?*

**Köy boşalmaz, kentler köyleşmezdi**

Sürseydi köy boşalmaz, kentler köyleşmezdi. Sürseydi insanlar yokluğun ve yoksulluğun bir kader olduğu anlayışından koparlardı. Sürseydi aldatmacılığa dayalı bir politik düzenin yerini gerçek halktan yana bir düzen alırdı.

*Bir öğrencilik anınızı anlatır mısınız?*

**Kimsem yok deyip ağlayınca...**

1943'ün karakışı. Yıldızeli Pamukpınar Köy Enstitüsü'ne kaydımı yaptıracığım. Kayıt odasının önünde benim gibi çevre il ve ilçe köylerinden gelmiş kayıt sırasını bekleyen çocuklar var. Hepimizin kılık kıyafeti dökülüyor. Bekleyenler arasında en küçükleri benim; kara kuru, zayıf bir çocuk. Soğuktan titriyorum, dişlerim birbirini dövüyor. Bir kaydını yaptıran çocuklara bakıyorum, bir kendime... Korku sarıyor içimi: *"Ya zayıfım diye kaydımı yapmazlarsa..."*

Sıra bana geliyor. Kaydımı yapacak öğretmen (adını sonradan öğreniyorum, eğitimbaşı **Osman Yalçın**) bir bana bakıyor, bir belgelerime, şöyle diyor: *"Sen buranın şartlarına dayanabilecek misin? Bir hemşerin varsa ona bir sor, kaydını sonra yapalım."* (O sıralar kaydını yaptıırıp birkaç gün sonra dayanamayarak kaçanlar oluyormuş).

Korktuğum başıma gelmişti. *"Hemşerim yok, kimseyi tanımıyorum"* dedim, başladım ağlamaya. Ağladığımı görünce kalktı, başımı okşadı, *"Yok, yok, yapacağım kaydını, üzülme"* dedi. Kaydım yapılmıştı. Katran karası bir karanlıktan aydınlığa çıkmış gibiydim.



*Bir öğretmenlik anınızı anlatır mısınız?*

### **Köy Enstitülerinin gücü**

Aradan yıllar geçmişti. Ben Gazi Eğitim Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde öğretimdim.

Bir gün İstanbul'daki Arkın Kitabevi'nde eğitimbaşı **Osman Yalçın**'la karşılaştım. Doğal olarak tanımadı beni. Kitabevinin sahibi **Ramazan Gökalp Arkın** tanıttı. Enstitüden ne zaman mezun olduğumu, nerelerde çalıştığımı sordu. Enstitüyü bitirdikten sonraki yıllarımı anlattım kısaca.

Sonra Pamukpınar'daki günlerden konuşmaya başladık. *"Hocam" dedim, "belki siz anımsamazsınız ama ben enstitüye ilk adımımı attığım günü hiç unutamam. Kayıtları siz yapıyordunuz. Sıra bana gelmişti. Üzüntülü bir yüzle beni süzmüş, sonra da, 'Bir hemşerin varsa onunla konuş, ona göre yapalım kaydını' demiştiniz. Ben ağlayınca da yüzümü okşayıp beni susturmuş, kaydımı yapmıştınız."* Baktım, bu kez de öğretmenim **Osman Yalçın**'ın gözleri dolmuştu. Anımsayabildiğim kadarıyla **Ramazan Gökalp Arkın**'a, *"İşte Köy Enstitülerinin gücü!"* demişti. *"Dünkü o zayıf, çelimsiz köylü çocuğuna bak, nereden nereye geldi..."*

*Son olarak ne söylemek istersiniz?*

### **Bugüne onların esintisini taşıyalım**

Aydınlanmanın ana kaynaklarıydı Köy Enstitüleri. Cumhuriyetin temel değerlerini yurdun en uzak köşelerine değin taşıyıp yayacak kuruluşlardı. Eğitimimizde yeni bir açılım, yeni bir soluktu. Bugün için onların ardından ağıt düzmenin bir anlamı yok.

Ne yapılmıştı bu kuruluşlarda? Amaç neydi? Nasıl bir insan ve öğretmen tipi yetiştirilmek isteniyordu? Bugüne onların esintisini taşımak için bu türden sorular üzerinde durmak gerekiyor.

## Hüseyin Kızılırmak (1948)

Hüseyin Kızılırmak, köyünde ilkökulu bitirdikten sonra öğretmenin yönlendirmesiyle 14 Şubat 1944'te Sivas Pamukpınar Köy Enstitüsü'ne kaydolar.

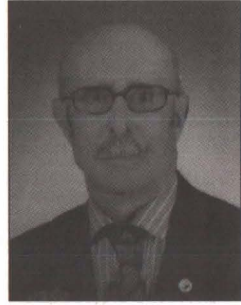
Genel eğitimin yanında marangozluk ve yapıcılık dallarına seçilir.

Enstitüyü bitirdikten sonra köylerde görev alır.

Dört çocukları olur. Çocuklarını okutmak için kente gelir.

1969 genel öğretmen boykotuna katılır.

Müziğe meraklıdır; birçok Köy Enstitüsü gibi mandolin çalar. Müzik öğretmenliği yapar.



*Köy Enstitüsüne girişinizi kısaca anlatır mısınız?*

### **Tahta bavulumla enstitüye yürüdüm**

Beş sınıflı, tek öğretmenli (Ermelik) Doğanbeyli Köy İlkokulu'nu 1943 yılında bitirdim. İlkokul öğretmenim **Sabri Çubuk**, kendi yazımızla bize bir form doldurtup Köy Enstitüsü Müdürlüğü'ne gönderdi. Bir süre sonra kabul edildiğim haberi geldi.

Öğretmenim **Sabri Çubuk** gerekli belgeyi düzenleyerek bana verdi. Kemah kazasına at ile, Sivas'a da o günkü meşhur kara trenle ulaştım. Oradan da üstü açık iş kamyonlarıyla Yıldızeli'ne gittim.

Okulumun yeri olan Pamukpınar'a da elimde tahta bavulla yürüyerek iki saatte vardım.

Okul yönetimi nüfus cüzdanımı aldı, bir süre sonra 463 numaralı öğrenci olduğumu bildiren bir kâğıdı bana verdiler.

Üzerinde sınıf ve şube de yazılı idi. Böylece Şubat 1944'te Sivas Yıldızeli Pamukpınar Köy Enstitüsü'ne kaydoldum.

Benimle birlikte kaydolun beş-altı arkadaşla hamama gittik. Banyo çıkışında iç çamaşırlarımızla köy elbiselerimiz alındı, bize yeni iç çamaşırı, kışlık ve golf diye adlandırılan boz elbise ile bir palto, bir postal ayakkabı verildi.

*Okulunuzun işleyişini anlatır mısınız?*

Bizim okulda sabah kahvaltısından sonra 600-700 öğrenci geniş bir alana toplanırdı. Ya spor hareketleri yapılır ya da kız ve erkek öğrenciler olarak zeybek oynanır, halay çekilirdi.

Köy Enstitüleri çok iyi bir program uygulardı. Bu konuda önce okullarda sosyal kollar kurulurdu. Bunlar "kol ekipleri" adı altında etkinlikler sürdürürlerdi. Başka okulların yöneticileri bu etkinliklerden gerekli olanlar için ekipleri davet eder, o ekip istenen okula giderdi. Yörenin etkinliği belli bir süre içinde o yöreye, okula öğretilir, ekip sonra okula dönerdi. Başka enstitülerden ekipler de bizim enstitümüze gelirdi.

Sönük kalmış hatta unutulmuş Türk halk folklorunu ve halk türkülerini Köy Enstitülü öğretmen ve öğrenciler tüm vatanaya yaymada çok önemli görevler yaptı.

Bu okullar arasında kültür aktarma programları kapsamında Ege'nin zeybekleri yörenin ekipleri tarafından Sivas'a, Pazarören'e, Hasanoğlan'a öğretilirdi. Sivas, Akçadağ, Kastamonu (Göl), Pulur Enstitüleri folklor ekipleri yörelerinin halkaylarını, horonlarını Ege, güney ve diğer yörelere öğretirlerdi.

*Kitaplık, özgür kitap, dergi, gazete okuma nasıldı?*

Okulumuzda kitaplık vardı. Öğrenimimizi geliştirecek kültür kitapları vardı. Nasıl temin edildiğini anımsamıyorum.

Öğrenciler olarak bu kitapları boş zamanlarımızda ve yemekten sonra akşam etütlerde okuyabiliyorduk.

Kütüphanede gazete bulabiliyorduk ancak öğle yemeğinden sonra yarım saat radyo dinleme zorunluluğu vardı. O dönemde İkinci Dünya Savaşı haberlerini mutlaka bir açık alanda dinliyorduk. Çeşitli dergiler geliyordu ama isimlerini anımsamıyorum.

*Disiplin konusunda ne söylersiniz?*

### **Öğrencilerin de katıldığı disiplin kurulu**

Okulumuzda dayak yoktu ancak öğretmen yönetici ve öğrencilerden oluşan disiplin ve eğitim kurumu çalıştırılırdı.

Okul yaşamında sınıfta kalıp da okuma hakkını kaybedenlerin dışında herhangi bir nedenle ve disiplin suçundan dolayı bir tek öğrenci kovulmamıştır.

*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

### **Köy çocuklarının başarısını sindiremeyenler**

Köy çocuklarının başarısını içine sindiremeyenler, halkı köle gibi çalıştıran ağalar, aşiretler, dinciler, tarikatçılar, **Atatürk'e** karşı olanlar ve bütün bunlara destek olan siyasiler Köy Enstitülerini kapattı.

*Son olarak ne söylemek istersiniz?*

Köy Enstitüleri Türkiye için bugün de yarın da gerekli, ulusal kurumlardır. Bu okullar sürseydi teröristler, cana kıyanlar, ayrılıkçı gruplar çıkmayacaktı.

Bir çocuğum ölse idi zamanla acısı belki azalırdı ancak Köy Enstitülerinin kapatılmasının acısını kesinlikle unutamıyorum. Köy Enstitüsü çağdaş düzeyde yine açılmalıdır.

## Cemalettin Dökmetaş (1951)



**Cemalettin Dökmetaş**, güçlkle geçinen yoksul bir aile çocuğudur.

1946'da ilkokulu bitirdikten sonra sığırtmaçlık yaparken öğretmeninini yönlendirmesiyle Köy Enstitüsüne başvurur. Haber gelmesi üzerine babasıyla birlikte Pamukpınar Köy Enstitüsü'ne gider. Yapılan sınavı kazanır, enstitüye kaydolar.

1951'de Köy Enstitüsünü, daha sonra da Gazi Eğitim Enstitüsü Eğitim Bölümü'nü bitirir.

TÖS, TÖB-DER gibi öğretmen örgütlerine üye olur. 1969 öğretmen boykotuna katılır. Soruşturmalar geçirir. Müfettişlikten alınarak öğretmen olarak ataması yapılır.

1986-88 yıllarında Sivas'ta Halkevi şube başkanlığı yapar.

Beş çocuğuna iyi eğitim sağlar; dördü öğretmen, biri mühendis olur.

Şiirleri ve makaleleri vardır.

### *Köy Enstitülerinde eğitimin niteliği nasıldı?*

Köy Enstitülerindeki eğitim olağanüstü bir program ve iyi bir eğitimle yürütülüyordu. Yurdumuzun ihtiyacı olan meslek kazanmış öğretmen yetiştiriliyordu.

Kültür derslerinin içeriği, ezbere dayanmadan yaparak, yaşayarak, deneyerek öğretiliyordu. Kültür dersleri ile iş dersleri eşit ağırlıkta ihtiyaca göre yürütülüyordu.

*Köy Enstitülü öğretmenleriniz nasıldı?*

Mesleki bilgilerle yetişmiş, çocuk, gençlik, yetişkin psikolojisini bilen kişilerdi. Çoğu yüksek okul bitirmişti. Seçilerek alınan ilköğretim öğretmenleri de vardı.

İşleri öğrencilerle işbirliği yaparak demokratik bir biçimde yönetiyorlardı.

*Köy Enstitüsünde halkla ilişkiler nasıldı?*

### **Halka yardım**

Köy Enstitüsü, kuruluş alanlarının çevresinde bulunan köylere meyve fidanları, sebze fideleri, damızlık hayvanlar götürerek halka yardım ederdi. Zaman zaman da küme başkanları yönetiminde öğrenci gruplarıyla yardımda bulunur, bilinçli üretimle örnek olurdu.

*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

Halkın aydınlanmasından çıkarı bozulan siyasilerin, ağaların tutumu yüzünden kapatıldı.

**İsmet İnönü**'nün suskunluğu ve DP iktidarı kapatılmasına neden olmuştur.

*Bir öğrencilik anınızı anlatır mısınız?*

İstemedim, kazara kopardığım ağaç dalı yüzünden tarım öğretmenimin sert tepkisiyle karşılaştım.

Öğretmenimin beni bağışlaması için çok çaba harcadım.

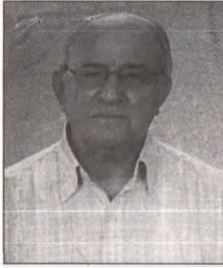
*Bir öğretmenlik anınızı anlatır mısınız?*

Bir gün köy yolunda kar fırtınasına tutuldum. Donmuşum. Götürüldüğüm bir ağılda hayvan gübresine yatırılarak kurtarıldım.

*Son olarak ne söylemek istersiniz?*

Köy Enstitüleri Cumhuriyet, **Atatürk** devrimlerine kol kanat açmış demokratik kurumlardır. Bilime verilen değer insana verilen değerdir.

### **Mehmet Kopan (1954)**



**Mehmet Kopan**, Erzincan Eğin Çit köyünde doğar. Köyünde ilkokulu bitirir. Ailesi yoksuldur.

Köye gelen gezici başöğretmenin yönlendirmesiyle sınava girer, sınavı kazanır ve Sivas Pamukpınar Köy Enstitüsü'ne kaydolar.

1954 yılında Köy Enstitüsünü bitirir. Köylerde öğretmen olarak çalışır.

Daha sonra Gazi Eğitim Enstitüsü Eğitim Bölümü'nü bitirir. İlköğretmen okullarında görev yapar.

Öğretmen örgütlerinde etkin olarak yer alır. Çeşitli soruşturmalar geçirir.

### *Köy Enstitülerinde eğitimin niteliği nasıldı?*

O günkü koşullarda sanırım hem yeterlilik hem nitelik açısından daha iyisi olamazdı.

Elimizde yeteri kadar eğitilmiş personel yoktu. Var olan personelle ancak o nitelik ve yeterlilikte eğitim verilebilirdi.

### *Yöneticiler ve öğretmenler için ne söylersiniz?*

O günlerde bu kurumlarda görev yapan personele bilim ve deneyim değil, yurt ve ulus sevgisi rehberlik etmiştir.

Çok iyi bilirim, o günlerde eğitimcilerin yetiştirdiği çocuklar bugünkü çoğu öğretmenlerin yetiştirdiklerinden daha tutarlı ve iyiydi.

*Kitaplık ve kitap, dergi okuma nasıldı?*

Zengin bir kitaplığımız vardı. Kitaplığın okuma salonu her zaman öğrencilere açıktı. Okulun en iyi çalışan bölümüydü.

Sanıyorum yalnızca *İlköğretim* ve *İmece* dergileri geliyordu.

*Köy Enstitüsünün çevre ile olan ilişkileri nasıldı?*

Benim okuduğum dönemde yöre halkıyla hiçbir ilişkimiz olmuyordu. Okul-çevre ilişkisi yok gibiydi.

*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

**Politikacılar ve bürokratlar**

Bu okulların yerine imam hatip okulları açıldığına göre neden kapandığı daha iyi anlaşılmıyor mu?

Milli eğitimimiz sözde ABD uzmanlarına teslim edildikten sonra adamlar kendi çıkarlarına aykırı olabilecek, zorluk çıkaracak her oluşumu tasfiye ettiler.

Yeteneksiz, niteliksiz, çapsız, özgüvenden yoksun politikacılara ve onların politikalarını uygulayan bürokratlara aittir Köy Enstitülerinin kapanma sorumluluğu.

*Günümüz öğretmen yetiştirme sistemiyle ilgili ne söylersiniz?*

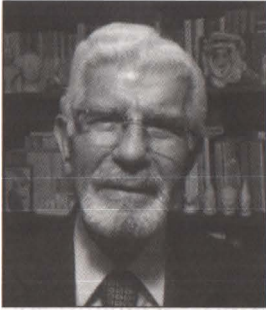
Ruhu, heyecanı, ideali olmayan, nüfus memuru gibi sadık mesai saatleri içerisinde öğretmenlik yapan memurlar. Aslında politikacılarımız da bunu istiyor. Amaç, halkla ilişkilerini kesmek. Çünkü bu görev imamlara devredildi.



*Son olarak ne söylemek istersiniz?*

Köy Enstitüleri, Kurtuluş Savaşı'nı çok kıt olanaklara karşın başarıyla yürüten o yüce ruhun 1940'lardaki bir tezahürü idi. Ulusal bağımsızlığımızla birlikte o kurum da tarihe gömüldü.

### **Yücel Güngör (1957)**



**Yücel Güngör**, 1938'de Denizli Çivril Şenköy'de (Çöplü) doğar. Köyün öğretmeni, **Hasan-Âli Yücel**'i düşünerek ona **Yücel** adını verir. Dört erkek çocuktan üçüncüsüdür.

**Yücel Güngör**, Isparta Gönen Köy Enstitüsü'ne girer. 1955'te Pamukpınar Öğretmen Okulu'na kaydını aldırır. İki yıl da burada oku-

duktan sonra 1957'de okulu bitirir.

Çivril ve köylerinde 24,5 yıl öğretmenlik yapar. 12 Eylül Darbesi sonrası emekli olur.

1990'da Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Eğitim Ön Lisans Bölümü'nü bitirdikten sonra mesleğe dönerek Afyon Dinar Kızıllı köyünde iki yıl daha çalışır.

İkisi mühendis, biri öğretmen üç çocukları vardır.

*Köy Enstitüsüne nasıl kaydoldunuz?*

**Efendi gibi olmuşsun**

Köy Enstitüsü sınavlarına abimin ve babamın isteklendirmesi, desteği ile girdim. Bostan beklerken arkadaşımın koşa-

rak Gönen'i kazandığımı söylemesi ile gidip evdekilere müjdeyi verdim.

Ertesi gün ilk kez trene binerek meraklı bir yolculuktan sonra babamla Gönen'e ulaştık. Kısa bir sözlüye ve sağlık kontrolüne alındım. Kilom az gelince köylüm olan öğrencilerle gizlice cebime taş koyarak kilomu tutturduk.

Çamaşır ve okul giysileri verildi. Hamama gidip giyindiğimde babamın, *"Efendi gibi olmuşsun, Yücel"* dediğini hiç unutmuyorum. Köydeki yaşamımızdan ayrı pek çok şeyle karşılaştım. Örneğin; çay, demir çatal-kaşık, musluk ve hamam ile ilk kez enstitüde karşılaştım ve tanıştım.

*Köy Enstitülerinde eğitimin niteliği nasıldı?*

### **Spor ve her türlü sanatla iç içeydik**

Eğitim ve öğretim; kültür dersleri yüzde 50, ziraat dersleri yüzde 25, sanat dersleri yüzde 25 (marangozluk-dülgerlik, yapıcılık, demircilik) olmak üzere üç bölümdü.

İşlik ve atölyelerden tam yararlanmak için dersler planlanır ve çakışmadan işlenirdi. Yeni kurulan okulların, binaların demir, ağaç işleri okulun kendi atölyesinde kendi öğrencileri ile yapılırdı.

Okulun günlük işlerini öğrenciler her hafta bir sınıf olarak sıra ile yaparlardı. Aynı zamanda okulun ahır, kümesi, sebze bahçesi, kovanlarının bakımı, işlenmesi, temizliği bu nöbetçi sınıfça paylaşılarak yapılırdı. İlk gittiğim yıllarda buğday harmanında döven sürer, harman savururduk. Ayrıca okulun bağlarından toplanan üzümlerden uygulama amaçlı şarap yapılırdı. 1 Mayıs İşçi Bayramı'nda Değirmen Deresi'nde, bayram havasında piknik yapıyorduk. Her 1 Mayıs'ta hindi eti ve ırmık tatlısı hazırlanırdı. İşlerin çoğu öğrenciler tarafından yapıldığı için okulun iş göreni bekçi, şoför, sayman, aşçı, çamaşırcı ile sınırlıydı.

Özgürce düşündüğünü söylemek, sorgulamak, eleştiri yapmak “cumartesi toplantıları”nın vazgeçilmeziydi. Bayrak töreninden sonra yapılan bu toplantılarda müdüründen çalışana, öğretmenine ve öğrencisine dek herkes cesurca eleştirilir veya takdir edilirdi.

Cumartesi akşamları sınıf geceleri yapılır, öğretmen ve öğrenciler birlikte bu gösterileri izlerdi. Müzikli sunumlarla şarkılar söylenir, piyesler, taklitler yapılarak öğretmenlerin ve öğrencilerin gülerек izlediği eğlenceli zamanlar geçirilirdi. Öğrencinin boş zamanlarında resim, spor, müzik gibi ilgi alanına göre çalışma yapma şansı her zaman vardı.

*Yöneticiler ve öğretmenlerinizi kısaca anlatır mısınız?*

Okul yöneticilerimiz ve öğretmenlerimiz annemiz babamız gibiydi. Yalnız eğitimimizle değil sağlığımız, sosyal gelişimimizle de birebir ilgilenirlerdi. Nöbetçi öğretmenler uyku saatinde, gece öğrencilerin üzerini örterlerdi. Okul araç ve gereçlerini oldukça tutumlu kullanır, öğrencilere de bunu salık verirlerdi. Okulun üretimi ve gelirini artırmak için çok çaba harcarlardı.

*Kitaplık, özgür okuma nasıldı?*

**Duvar gazetesi her hafta değiştirilirdi**

Enstitümüzde dünya klasikleri, romanlar, şiir kitapları, mesleki ve bilimsel kitaplar ile pek çok ansiklopedinin bulunduğu çok geniş bir kitaplık vardı.

Ayrıca koridorda panoda yayın kolunun yönettiği duvar gazetesi de okulumuzda her hafta değiştirilerek yayımlanırdı. Biz üç arkadaş bir gazeteye abone olmuştuk. Bizimle birlikte, sınıfımızdaki tüm arkadaşlar bu gazeteyi sırayla okuyorduk.

Köy Enstitülerinde kitap okumak ihtiyaç gibiydi.

*Enstitüler arasında fark var mıydı?*

**Pamukpınar Köy Enstitüsü daha soğuk, öğrenciler daha yoksuldu**

Bölgesel iklim nedeniyle, Pamukpınar Gönen'e göre oldukça soğuktu. Alışık olmadığım bu iklimde şiddetli bir grip geçirdim.

Ayrıca Gönen'de sebzeçilik, bağcılık ve meyvecilik yapılıyor, gül yetiştiriliyordu. Pamukpınar'da sadece kuru tarım ve hayvancılık yapılıyor; öğrenciler de çok daha yoksuldu.

*Eğitimin içeriği yönünden iki kurumu karşılaştırır mısınız?*

Köy Enstitülerindeki iş dersleri öğretmen okullarında daha çok kuramsala döndü. Okul müdürlerinin tamamı ile öğretmenlerin çoğunluğu değiştirildi.

Uygulamalar üretim yerine temrin (alıştırma) olarak yapılmaya başlandı. Tarım ve sanat dersleri azaldı ve önemsizleşmeye başladı. Okulda üretim yapılan hayvanlarımız azaldı ve hiç kalmadı. Tarlada üretim yavaş yavaş bitti. Yaz çalışmaları kalkarak üç ay tatil dönemi başladı.

Köylerde yapacağımız uygulamalar kuramsal dille ya da model üzerinde anlatılarak yapılmaya başlandı. Üretim bitmiş, tüketim yapan okullara dönüşmüş oldu...

*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

**Emperyalistler ve yerli işbirlikçileri**

Köylüyü uyandıracak, sömürüldüğünü fark ettirecek düşüncesi ile toprak ağası ile mütegalibe ve din adamı, gelişime kapalı siyasetçi, çıkarıcı, bencil bürokratlar bu okulların kapatılmasında büyük rol oynadılar.

Dış güçler, yani emperyalistler, Marshall yardımı ile kandırılan yöneticiler, kendilerine bağımlı tutmak için köylünün kalkınmasını istemeyip önce okullardaki eğitimi bozmuşlar-

dir. Ülkemizdeki kalkınma hamlesine göre planlanan bu eğitim sistemi Sovyet rejimine benzetilerek, komünizm propagandası şeklinde nitelenerek yanlış bir algı uyandırılmıştı.

Köy Enstitüleri için *"Cumhuriyetin eserleri içinde en kıymetlisi ve en sevgilisi olduğunu"* söyleyen **İsmet İnönü** bile bu olumsuzluklara karşı sessiz kalmıştır.

*Bir öğrencilik anınızı anlatır mısınız?*

### **Arkadaşımızın sırtında dereyi geçtik**

Pamukpınar'dan Menteşe köyüne şubat ayında staja gidecektik ama kardan bir hafta ertelendi. Sonra erzaklarımızı kızığa yükleyerek yola çıktık. Kar ve dondan yol iyice zorlaştı.

Bir ara, dereden geçmek için kızakçı bizi indirmek zorunda kaldı. Bir arkadaşımız ayakkabılarını çıkarıp suya girdi ve bizi sırtında taşıyarak karşıya geçirdi. Bir saatlik yolu zorlu bir mücadeleyle üç saatte gidebildik.

Köylüler bizi köy odasına aldı. Bulgur pilavı ile tavuk ve buğday cücüğünden yapılan pekmez ikram ettiler.

*Bir öğretmenlik anınızı anlatır mısınız?*

### **Ahmet Amca çocukları boğulmaktan kurtardı**

Baharda, Çivril Kızılcasöğüt köyünde komşu köylerdeki öğretmen ve öğrencilerle çayırda piknik yapmak için buluştuk. Tam yemek sırasında birkaç öğrenci koşarak gelip üç çocuğun dereye girdiğini ve boğulmak üzere olduğunu haber verdi.

Telaşla vardığımızda çocukların sudan çıkarılıp yamaca baş aşağı yatırılmış olduğunu ve başlarında **Ahmet Amca**'nın dikildiğini gördük. Çocukların bağırmasını fark edip üstü başı ile suya atlamış, onları sudan çıkararak yuttukları suyun çıkması için böyle yatırmıştı.

**Ahmet Amca**, *"İyi ki duydum, boğuluyorlardı"* diye anlattı. Ayakkabıları suda kalmıştı. Ertesi gün **Ahmet Amca**'ya bir çift ayakkabı verip teşekkür ettim.

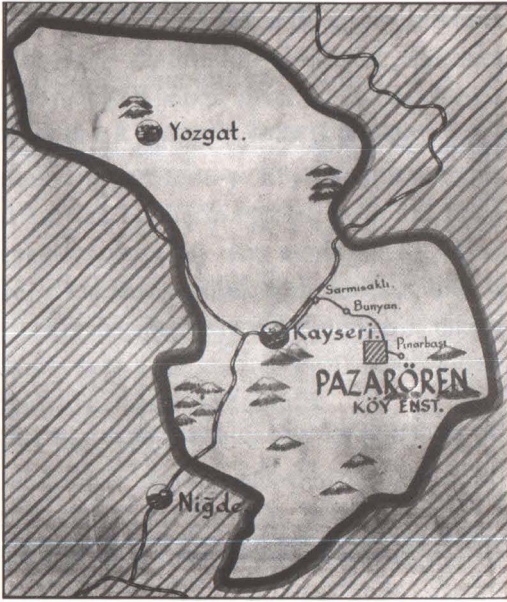
*Son olarak ne söylemek istersiniz?*

Bu eğitim modeli, Tanzimat'tan bu yana eğitimimizde yapılanların imbikten süzülmesiyle bulunan bir eğitim sistemidir.

**İsmail Hakkı Tonguç'un** köyün içten canlandırılması için *"Köyde öğretmenin de mezarı olmalıdır"* sözü, Köy Enstitüleri'nin amacını anlatan en güzel sözdür.

Köy Enstitüleri, köyün aydınlanması ve refah seviyesinin yükselmesi için en ideal okullardı ve dağ başlarında çoban ateşleri gibiydiler.

## PAZARÖREN KÖY ENSTİTÜSÜ / KAYSERİ (1940)



Kuruluş tarihi: 26.07.1940

Müdürler: **Sabri Kolçak** (1940-43), **Şevket Gedikoğlu** (1943-47), **Mahmut Agun** (1947-48), **Mustafa Dayıoğlu** (1948-50), **Bedri Alogan** (1950-52), **Muharrem Tekdal** (1952-54).

Öğrenci aldığı iller: Kayseri, Niğde, Sivas, Kırşehir, Yozgat.

Okulu bitirenlerin sayısı: 1113

Yeri: Pazarören Köy Enstitüsü, Kayseri-Pınarbaşı yolu üzerinde, il merkezine 81, ilçe merkezine 27 km uzaklıkta Pazarören'de 1500 dönüm arazi üzerinde kurulur. Kayseri-Sivas demiryolundaki Sarmısaklı istasyonuna 57 km'dir. Yatılı bölge okulu olarak yapılan bir okulda eğitim başlar.

**İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç**, yer seçimi için incelemelerde bulunurken burayı İlköğretim Dergisi'nde şöyle anlatır:

Birdenbire şosenin kenarında, kasabalarda bile eşine az rastlanan bir okul binası ile karşılaşıyoruz. Yolun kuzeyinde hafif meyilli sırtın üzerinde on, on beş köy evi görülüyor. Arkadaşlar, "Pazarören" dediler. Okulun önünde otomobilden indik. Okulu, köyü, civarı gezdik. Suları bol, ufukları çok geniş ve etrafı Torosların uzantısı karlı dağlarla örtülü, Zamantı Irmağı'yla, ovalarla süslenmiş bir köy.<sup>29</sup>

1937-1939'da yatılı bölge okulunda üç dönemlik öğretmen kursunda 450 öğretmen yetiştirilir.

Okuldan çıkan yazar ve sanatçılar: **Yusuf Ziya Bahadınlı, Ali Dünder, Nebi Dadaloğlu, Hatun Birsan Efe (Başaran), Tufan Doğan Avşargil, Selahattin Şimşek, Hasan Kıyafet, Mehmet Özel** (ressam), **Mustafa Peker** (ressam).

1942 yılında, 3/A sınıfı öğrencileri **Ali Dünder** ve **Yahya Turhan**'ın yazdığı şiiri, müzik öğretmeni **Bedri Akalın**, "Köy Enstitüleri Marşı" olarak besteler:

Aynı yolda aynı emek  
Gönüllerde tek bir dilek  
Türk köyünü önde görmek  
Engelleri aşıyoruz  
Ülkümüze koşuyoruz  
Mehmetçiğin oğlu kızı  
Atatürk'ten aldık hızı  
Başarıyoruz kavgamızı  
Engelleri aşıyoruz  
Ülkümüze koşuyoruz

29) **Şevket Gedikoğlu**, Pazarören Köy Enstitüsü, (İsmail Hakkı Tonguç'un İlköğretim Dergisi'nde yayımladığı bir makaleden), KE 1-2, Sayı: 71, s.286.



**Zekeriya Aslan (1944)**



**Zekeriya Aslan**, ilkokulu Kayseri Sarıoğlu ilçesi Karaözü köyünde bitirir. Ailesi yoksuldur.

1940'ta Pazarören Köy Enstitüsü'ne kaydolan ilk öğrencilerdendir.

Köy Enstitülerinden başka bir okulda okuma olanağı yoktur.

Genel eğitime ek olarak marangozluk dalına seçilir.

Köy Enstitüsünü bitirdikten sonra köylerde öğretmenlik yapar. Daha sonra Gazi Eğitim Enstitüsü Eğitim Bölümü'nden mezun olur. İlköğretim müfettişi olarak görev alır.

Öğretmen örgütlerine üye olur.

Eşiyle birlikte beş çocuğuna iyi bir eğitim sağlarlar.

*Köy Enstitülerinde eğitimin niteliği nasıldı?*

Köy Enstitülerinde verilen eğitimin şimdiki birçok üniversitede verilen eğitimden daha iyi olduğuna inanıyorum.

Kültür derslerinin içeriği öğrenciyi hayata hazırlama bakımından günün olanakları içinde en iyisiydi.

Mevsime göre kültür, tarım ve sanat çalışmaları ayarlanıyordu.

*Köy Enstitülerindeki yönetici ve öğretmenler için ne dersiniz?*

Köy Enstitülerindeki yönetici ve öğretmenler nitelik bakımından çok kültürlü değilse bile vatanın gelişmesi, yükselmesi için son derece çalışkan, yurtsever ve dürüst insanlardı.

Öğrencilerine yararlı olmak için bütün zorluklara ve yokluklara göğüs gererek çalışan eğitimcilerdi.

Öğrencilere sıcak ve içten davranıyorlardı.

*Kitap, dergi, gazete okunur muydu?*

**Kitapları okur, birbirimize anlatırdık**

Öğrenciler okuma saatleri içinde kitaplıktan aldığı kitapları okur, diğer arkadaşlarına anlatırlardı.

Öğrenciler gazete ve dergilere isterlerse abone oluyorlardı. *Cumhuriyet, Vatan, Vakit, Hürriyet* gibi gazetelerle *Çınaraltı, Yeni Adam* gibi dergiler vardı.

*Köy Enstitülerinin birbirleriyle ilişkileri nasıldı?*

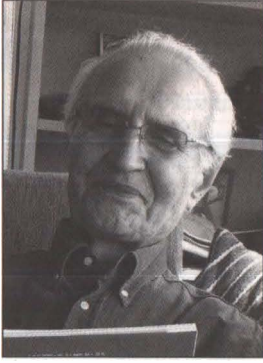
Köy Enstitüleri birbirlerine ekipler halinde gider, kendi enstitülerindeki olayları, yaşam ve halk oyunlarını diğerlerine taşırlardı.

*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

Halkın aydınlanmasını istemeyenler Köy Enstitüsünü kapattı.

Sorumlusu politikacılarıdır.

Kapanmasaydı Türkiye'nin bugünkü hali çok değişik olurdu.



**Yusuf Ziya Bahadınlı**, 1927 yılında Yozgat'ın Sorgun ilçesine 15 km uzaklıktaki Bahadın köyünde doğar.

İlkokulu Bahadın'da okuduktan sonra 1939'da babası, onu ortaokulda okuması için Yozgat'a, bir arkadaşının evine götürür. Bir yıl Yozgat Ortaokulu'nda okur ancak rahat edemez. Babası onu 1940'ta ya-

tılı olduğu için Pazarören Köy Enstitüsü'ne gönderir. 1946'da ilk bu enstitüyü bitirir. Aynı yıl köyüne öğretmen olarak atanır.

Daha sonra Gazi Eğitim Enstitüsü Edebiyat Bölümü'nü bitirir. 1952'de İspir Ortaokulu Türkçe öğretmenliği, askerlikten sonra 1954'te Kars Cılavuz Köy Enstitüsü'nde, 1957'de Konya İvriz Öğretmen Okulu'nda edebiyat öğretmenliği yapar.

1958'de öğretmenlikten ayrılıp bir süre Türk Hava Yolları'nda memur olarak çalışır. Hür Yayınevi'ni kurup yayıncılığa başlar. 1959'da öğretmenliğe dönerek Düzce Ortaokulu'nda Türkçe öğretmenliği, 1961'de İstanbul Erkek Lisesi'nde edebiyat öğretmenliği yapar.

1964'te ilk öykü kitabı *İtin Olayım Ağam*, 1965'te ise ilk romanı *Güllüceli Kâzım* yayımlanır.

1965 seçimlerinde TİP Yozgat milletvekili seçilerek Meclis'e girer. 1969'dan sonra yazarlığa ve yayıncılığa ağırlık verir. Öykü, roman, deneme dalında yeni kitaplar yayımlar.

1979'da davetli olarak gittiği Almanya'da 12 Eylül Darbesi nedeniyle on iki yıl sürgün yaşamak zorunda kalır, ancak 1991 yılında yurda dönebilir. Yeni kitaplar yayımlar.

1955'te öğretmen **Basire Akış**'la evlenir. İki kızları, bir oğulları olur.

Babam beni Köy Enstitüsüne göndermeye karar verirken en çok yatılı olması ve ona ek bir masraf gerektirmemesinden etkilenmişti. Bir yıllık ortaokuldaki öğrenimimi bırakarak yürüyüp geldiğim Pazarören Köy Enstitüsü'nün giriş kapısı üstüme kapandığında ben biraz önceki ben değildim, ben bir Köy Enstitülüydüm artık. Beni köyden yolcu edenler, arkamdan bağıyorlardı: *"Sakin ha, efendi olmadan gelme!"* Bir yıl sonra köye döndüğümde onları hayal kırıklığına uğratmamıştım. Dilim düzelmişti, kılık kıyafetim yerindeydi. Hayli de bilgi edinmiştim. Enstitünün kapısından itilerek girmedim, hiçbir seçeneğim yoktu; son imkânım, son fırsattımdı.

Enstitüye geldiğim gün ana binanın geniş avlusunda Orta Anadolu köylülüğünün o yıllardaki genel görünümü sergileniyor gibiydi! Yamalı mintanlar, yamalı şalvarlar, kundura ya da lastik ayakkabılar, çoğunlukla topuğu yırtık yün çoraplar... Ve ceylan yavruları gibi ürkek, korkak, utangaç, sinik öğrenciler! "Evet" yerine sallanan baş, "hayır" yerine "cık!" Mendil kullanımız çok az. Bağıra çağıra konuşuyoruz, şakamız küfürle; güreş tutuyoruz durmadan. Dilimiz köylü dili. Kimimiz on bir, on iki yaşlarında, kimimiz on beş, on altı. Kimimiz duvar diplerinde çömelmiş, elimizde çöple yere daireler çiziyor. Kafamızda öğretmen olabilecek miyiz, askerde subay olabilecek miyiz kuşkusu! Sonra birden fırlayıp, *"Burası amele mektebiymiş!"* diyerek bahçe kapısını çarpıp gidenler...

*Köy Enstitülerinde eğitimin niteliği nasıldı?*

### **Eğitim-öğretim düzeninde bir devrim**

Derslerimiz üç kümede toplanmıştı: Kültür dersleri, tarım dersleri ve teknik dersler. Sabahları bahçede beden eğitimi ve müzik eşliğinde halk oyunları oynayarak güne başlıyorduk. Enstitünün binalarının yapımında görev alıyorduk; kireç sön-

dürüyorduk, harç karıyor, tuğla taşıyor, duvar örüyor, çatı çatı yorduk, kapı pencere takıyorduk, demir dövüyorduk, sıva yapıyorduk. Bu arada uygulamalı tarım faaliyetlerini de yürütmeyi ihmal etmiyorduk. Sebze yetiştiriyor, hayvan otlatıp bakımını yapıyor, tahıl üreterek kendi ihtiyaçlarımızın büyük bölümünü kendimiz karşılıyorduk. Öğleden sonraları da kültür derslerini görmek üzere derslikleri dolduruyorduk. Akşamları ise okuma ve etüt saatlerinde çalışmayı sürdürüyorduk.

Köy Enstitülerindeki eğitimin nasıl bir insan yetiştirmeyi amaçladığını, bir gün içtima halinde hepimize okunan **Tonguç**'un mektubundaki şu bölüm çok iyi açıklıyor:

Okullarda uygulanan ve teorik bilgiyi ölçmeyi amaçlayan gelenekselleşmiş not sistemi Köy Enstitülerinde ikinci plana itilecek, öğrencinin kişilik özellikleri ve gelişmeler gözlenerek değerlendirme yapılacaktır. Öğrencinin verilen işlerle ilgili, yüklendiği işe bağlılığı, kendiliğinden iş görme ve yaratma gücü, araç gereç, eşya bakımı, tertip düzeni, güzellik sevgisi, yeniliği ve ileriliği benimsemesi, arkadaşlarına karşı davranışı, yürekliliği, engellerden yılmazlığı, özgeciliği, temizlik durumu, bedenine bakımı ölçüt olarak kullanılacaktır. Derslerden ayrı okuma, grup içinde çalışma, tek başına çalışma, nöbet çalışmaları da değerlendirilecektir.

Eğitim-öğretim düzeninde bir devrimdi bu! “Yeni insan”ın oluşturulmasındaki yol ve yordamı geliştirmeye çalışıyordu. Bu yöntemle yetişecek insan “farklı” olacaktı. Bu insan “güzellik sevgisiyle” yetişecek, “yeniliği ve ileriliği” benimseyecek, “kitap okuma” görevi verilen bu özgeci “yeni insan” çok geçmeden iktidar çevrelerini rahatsız edecekti. Köy Enstitülerinin eğitim programında benim görebildiğim bir eksiklik, felsefe derslerinin olmamasıydı.

Köy Enstitülerini kapatmaya hazırlanırken kullandıkları en yoğun suçlamalardan biri, buralarda komünist öğretmenlerin eğitim vermesiydi. Öğrencilik yıllarımda Türkçe öğretmenimiz “komünistlik” suçlamasıyla soruşturmaya uğratılıp enstitüden uzaklaştırılmıştı. Ama bu öğretmenimiz komünist değildi, olsa olsa düzenin kimi aksaklıklarını eleştiren bir demok-rattı.

Enstitüdeki öğretmenler bu yeni eğitim yönteminin etki-siyle ortalamanın üzerinde öğretmenlerdi ama hepsinin ideal öğretmenler olduğu söylenemezdi. Küme öğretmenim **Sait Ünal**’ı unutamam. Öğretmen unutulamaz. İnsanın insan olma-sında öğretmenin yeri büyüktür. Öğretmen suya yön veren bir bahçıvandır. Bahçıvan fazla güç harcamaz, küreğinin ucuyla arkın ağzını nereye açarsa su oraya akar. Öğretmen yönlendi-rir; güzelliği ve mutluluğu bulmada yön göstericidir. Büyük in-sandır o. Ne var ki büyük öğretmen çok azdır. **Sait Ünal**, beni çok iyi anlayıp yönlendirerek yaşamımda böyle bir öğretmen oldu. Bir gün beni yanına çağırdı, “*Bundan böyle kitaplığa sen bakacaksın*” dedi. İşte o an benim geleceğim belirlenmişti. Ki-taplar bundan böyle benim vazgeçilmez öğretmenlerim oldu.

*Okulunuzu kısaca anlatır mısınız? İşleyiş nasıldı?*

**Köyün horozuyduk sanki!**

Biz, İkinci Dünya Savaşı’nın kıtlık koşullarında okuduk. Ekmek karneyleydi, o yüzden doyasya ekmeğe özlem duyar-dık. Ziraat Marşı hepimizin ülküsünü özetlerdi. Marşımız, “*Sü-rer, eker, biçeriz...*” diye başlardı. Öylesine iç içeydik ki bu fiilleri çocuğuna ad koyan bir arkadaşımız vardı. Geleceğimiz, varlı-ğımızın anlamı bu marşta özetleniyordu. Pazarören köyü bu sesle uyur, bu sesle uyanırdı. Bizler köyün horozuyduk sanki! Sabah sporunda, kahvaltıda, derste, tarlada, işlikte, dinlen-

cede, eğlencede türkü söylerdik, zeybek oynardık, halay çekerdik, mandolin çalardık. Dilimizde “halkçılık”, “köycülük”, “Batı uygarlığı”, “eğitim yoluyla köyü canlandırmak” vardı.

Enstitüde her hafta sonu bir küme, bir eğlence düzenlerdi. Eğlencelerde türkü söylenir, halay çekilir, şiir ve hikâyeler okunur, piyesler sahnelenirdi. Köy Enstitüleri, öğretici olmaktan çok eğitici olmuştur. Bilindiği gibi öğreticilik belletici, eğitici-likse sezdiricidir. Köy Enstitüleri, Türkiyeli insana çok şey sez-dirmiştir. Toplumların en tutucusu, geç değişeni köylülüktür. Öyle iken Köy Enstitülerindeki yöntem, eğitim, kitap okuma, demokratik uygulama, bilimsel düşünce köylü çocuğunu ileri düzeye yükseltti.

*Kitaplık, özgür kitap, dergi, gazete okuma nasıl işliyordu?*

### **Okudukça yazmayı öğrendik**

Kitaplıkta o yıllarda Milli Eğitim Bakanlığı’nın yayımladığı dünya klasiklerinin yanı sıra Türk edebiyatının hemen bütün yapıtları da vardı. O zamanlar “yasak” sayılan kitaplar da bulunuyordu; ben *Komünist Manifesto*’yu bu kitaplıktan alıp okudum. Ders dışı kitap okuma, eğitimin bir gereği haline getirilmişti. Çok okuyanlar şiir, hikâye, deneme yazmaya da girişiyorlardı.

*Varlık*, *Yurt* ve *Dünya* gibi dergiler kitaplığa geliyordu. Yüksek Köy Enstitüsünün çıkardığı *İmece* dergisi vardı; enstitülerin kendi çıkardıkları dergilerde yazdıklarımızı yayımlatmaya çalışırdık. Ben *Ülkümüz* adlı bir duvar gazetesi çıkartarak ilk yazı denemelerimi yaptım. “Dertler Dermanlar” diye bir piyes yazarak bir hafta sonu eğlencesinde küme arkadaşlarımla sahneledim. Bu oyun metnini daha sonra İstanbul’da çıkan *Öğretmen Sesi* dergisinde yayımladım.

Köy Enstitülü arkadaşlarda kitap okuma konusunda **Bruno** şansı vardı! Benim için de öyle oldu; Pazarören Köy Enstitüsü

kitaplığı bana gülmüştü. Kapıyı açıp da karşımda içi dolu kitap raflarını gördüğümde büyük bir heyecan duydum! İlk okuduğum, daha doğrusu okumak istediğim kitap, birinci rafın birinci sırasının baştan birinci kitabıydı. Şimdi bu kitabın ne olduğunu hatırlamıyorum.

Bir ilke edinmiştim: Okuduğumu anlıyorsam sürdürüyordum, anlamıyorsam onu sonraya bırakıyordum. Böyle böyle raflardaki kitapları sırayla okumayı sürdürdüm. En çok etkilediğim kitaplar benim dünyama yakın gerçekleri anlatan kitaplardı. **Sadri Ertem**'in *Çıkrıklar Durunca*, **Sabahattin Ali**'nin *Ses* ve *Kuyucaklı Yusuf*u, **Emily Brontë**'nin *Rüzgârlı Bayır*'ı, **Silone**'un *Fontamara*'sı ve bir gün *Kurtuluştan Sonrakiler Antolojisi*'nde karşıma çıkan **Nâzım Hikmet**'in şiirleri beni ilk etkileyen eserler oldu. Sonra **Falih Rıfkı Atay**'ın "Rusya İzlenimleri"ni, **Maksim Gorki**, **Panait Istrati**'nin romanlarını buldum. Enstitü kitaplığında **Cervantes**, **Tolstoy**, **Musset**, **Daudet**, **Flaubert**, **Balzac**, **Dostoyevski**, **Gogol**, **Çehov**, **Gide**, **Voltaire**, **Goethe**, **Hamsun** ve dünya edebiyatının akla gelen gelmeyen birçok ustasını okuma şansına kavuşmuştum.

*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

### **Toprak ağaları, kapitalistler**

Köy Enstitülerinin kapatılmasında, onun yetiştirdiği yeni insanlardan, köyü değiştirecek öğretmenlerden egemen sınıfların duyduğu korku etkili oldu. Toprak ağaları, kapitalistler ve onların siyasi örgütleri olan CHP ve DP elbirliğiyle kapattılar.

Bu korkunun kanıtı olarak şunu da ekleyebilirim: Milletvekili olduğum zaman, partimiz Türkiye İşçi Partisi (TİP) köy çocuklarını eğitmek üzere bölge yatılı okulları kurulması için bir kanun teklifi hazırlamıştı. Teklifimiz, Milli Eğitim Komisyonu'nda Adalet Partili üyeler tarafından şu gerekçelerle reddedildi: "*Vaktiyle derin yaralar açmış Köy Enstitülerine ve ko-*



*münist Çin'deki uygulamaya benzemektedir. Bunlardan biri, bu teklifin reddine kâfidir." Önce İsmet Paşa, CHP, DP, tüm egemenler ve dinciler korktu, telaşlandı; ikiyüzlü davrandılar. Yazık oldu Köy Enstitülerine.*

*Kısa bir öğrencilik anınızı anlatır mısınız?*

**Bir leğen bal...**

Sınıf öğretmenim yakın bir kasabadandı, enstitüde yalnız kalıyordu. Tatillerde çocuklarını görmeye giderdi. Yine bir gün evinin anahtarını bana verdi, *"Birkaç gün yokum, eve göz kulak ol, çiçekleri sula!"* dedi.

Kapıyı açtığımda gözlerime inanamadım, rüyalarımdaya bile görmediğim bir şey vardı; önümde bir leğen dolusu bal... Peteklerin gözenekleri dolu dolu, yer yer de aşağılara sızmış!

Hiç düşünmeden parmağımı leğene birden sokuverdim! Sonra kendime geldim, ya öğretmenim beni sınıyorsa, işaretliyse! Bal orada, ben yanı başında baka yutkuna uyuyakalmışım. Ertesi gün dayanamadım. Bir parmak, bir parmak daha, doyana kadar yedim. İçim kıyılmıştı, başıma ağrılar girdi!

*"Dünyada inanmayız!"* diyordu arkadaşlar. *"Nasıl olur, bir leğen bal ha!"* Ekliyorlardı: *"Var biraz hasta ol, ne çıkar! Bir leğen bal, olacak şey değil!"*

*Kısa bir öğretmenlik anınızı anlatır mısınız?*

Enstitüden mezun olunca bir başka enstitülü arkadaşım ile köyümüzde öğretmen olarak göreve başlamıştık. Kış geliyor, atım, öküzlerim yem istiyor; demircilik gereçlerim kutuda. Ben ancak okulla, bir de yetişkinlere gece dersleriyle uğraşıyorum. Gece dersini ikiye ayırdık. Birinde okuma yazma öğretiyoruz; öbüründe tarih, sosyal bilgiler veriyoruz, gazete okuyor, dünyadaki gelişmeleri konuşuyoruz.

Bir zaman sonra bir gün, uzun uzun düşündüğüm, ölçüp hesabını yaptığım bir konuyu sonunda gece dersinde köylüye açtım. İyi hazırlanmıştım.

Köyde kaç ailenin bulunduğunu ve hangi ailenin kaç dönüm tarlası olduğunu saptamış, bütün köy toprağının kaç kişi ve kaç öküzle işlendiğini, tarla sınırlarının kaç dönüm tuttuğunu, hayvanlar için ne miktarda yem ve kaç ahır samanlık kullanıldığını, bütün bu işler için kaç kişinin çalıştığını öğrendim. "Oysa" dedim, *"herkesin tarlası yine kendisinin olması koşuluyla, birkaç traktörle, bir-iki biçerdöver çalıştırdınız mı verim kaç kat artacaktır. Toprakta çalışanlar, istediği yerde istediği işi yapabilecektir. Öküz, manda beslemeye gerek kalmayacaktır. Ahır, samanlık kullanmayacaksınız. Kadınlarınıza tarla yerine istediği işte çalışma olanağı doğacak..."*

Heyecanlıydım, bir tutarsa diyordum, köyde olabilecek gelişmeyi ve başarıyı düşünüyör, seviniyordum.

"Söyleyeceklerin bitti mi efendi?" dedi içlerinden biri. *"Ben kendi çiftimi sürerken, 'Durun babalarım, durun aslanlarım!' diyerek öküzleri durdurup üvendireyi toprağa saplamadıkça, 'Vay be! Bu kadar yeri ben sürmüşüm, bu tarla benim, bu öküzler benim, bu çift benim' demedikçe, neylerim senin daha çok paranı, daha çok zamanını! Hem bu senin söylediğine komünistlik derler efendi."*

İnsanı birkaç fırça darbesiyle resimlemeye kalkıştığımı anlıyorum şimdi.

*Köy Enstitüleri üzerine en son ne söylemek istersiniz?*

### **Halk üniversitesi**

Bilmek ve yapmak. İkisi bir bütündür: Bildiğini yapmak, yaptığını bilmek. Ve yapmak için bilmek, bilmek için yapmak. Bir bilmece gibi görünen bu yargılar, eğitimde bir ahlak halini almıştır bugün. Ekonomik amacı olmayan bir eğitim, fantezi,

soyut, tüketici bir eğitimidir... Köy Enstitüleri bilme ve yapmayı birleştirmiş, üretimi eğitimin temel öğelerinden biri yapmıştı. Yetiştirdiği öğretmenler bunun en çarpıcı kanıtıdır.

CHP iktidarı Yüksek Köy Enstitüsünü, kapatarak, öğretmenlerini ve eğitim programlarını değiştirerek öldürdü; DP iktidarı ise ölüsünü bir daha dirilir korkusuyla sıkı sıkı gömdü...

Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü, bir "halk üniversitesi" niteliğindeydi. Köy-köylü sorunları burada bilimsel metotlarla araştırılacak, çözüm yolları aranacaktı. Ama böyle bir çalışma ve ulaşılabilecek amaçlar hâkim sınıfların yararına olmaya-caktı. Hâkim sınıflar iktidardaydı. Aslında Köy Enstitüsü hareketi, bu sınıfların bir uykulu yanına gelmişti. Şimdi artık uyanmışlardı, ellerinde güç vardı. Bu kurumları kapattıkları halde hiçbir tepki görmeyeceklerdi. Köylü daha uykudaydı, kendi kurumlarına sahip çıkamayacaklardı. Hatta çocuklarının karşılmasına kendilerinin çıkmaları bile mümkündü.

### Eyyüp Yaşar (1947)



Eyyüp Yaşar, 1940'ta ilkokulu bitirdiğinde Pazarören Köy Enstitüsü açılır. Köyünden bu okula gidenler olduğu halde o ancak üç yıl sonra gidebilir.

Yedi yaşına gelmeden anasını ve babasını yitirir. Ağabeyleri kendilerini güç geçindirebildiğinden okumak için tek seçeneği Köy Enstitüsüdür.

1943 Mart sonunda ilkokul öğretmeninın yönlendirmesiyle form doldurup gönderir. Bir hafta sonra kabul edildiğini bildiren yazı gelir. Başka başvuranlar da vardır.

Beş çocuk yaya olarak yola çıkarlar, bir gün Bünyan'da konaklayıp üç gün sonra akşamüzeri Pazarören Köy Enstitüsü'ne vararak kayıtlarını yaptırırlar.

1947'de Pazarören Köy Enstitüsü'nü, daha sonra Yüksek Teknik Öğretmen Okulu'nu ve Hacettepe Üniversitesi Bilim Uzmanlığı'nı bitirir.

Bilgi, görgü artırmak için iki yıl ABD'ye gider.

Dış ticaret, konut yapımı ve program geliştirmede çalışır.

Emekli olduktan sonra bir süre Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı yönetiminde çalışır.

*Köy Enstitülü öğretmenler ve yöneticiler için ne söylersiniz?*

**Hem bizleri hem de kendilerini yetiştirdiler**

O dönemde (1943-47) öğretmenlerimizin çoğu ilkokul öğretmenleri arasından en iyileri seçilen, kendilerini kanıtlamış kişilerdi. Hem bizleri hem de kendilerini yetiştirdiler.

Yöneticiler genellikle nitelikli kimselerdi. Farklılıkları olsa da yönetim becerileri iyiydi. Kurumun gelişmesi için büyük bir özveri içinde çaba göstermişlerdir.

*Kitaplık, kitap, dergi ve gazete okuma nasıldı?*

Çok zengin bir okul kitaplığımız vardı. Çoğunluğu bakanlıktan gönderilen kitaplardan oluşuyordu.

Kitaplık gece gündüz açıktı ve genellikle ödünç kitap alarak okurduk.

Gazete ve dergiler gelirdi. *Ulus, Cumhuriyet* gazetesi; *Varlık, Ülkü* gibi dergileri okuduğumuzu anımsıyorum. *Yeni Adam* dergisi de okuyorduk.

*Köy Enstitüleri birbirleriyle yardımlaşır mıydı?*

Köy Enstitülüler olarak farklı enstitülere kırk-elli kişilik sınıf olarak gider ve orada temelden çatıya bir bina yapardık.

Nitekim benim sınıfım da Hasanoğlu Köy Enstitüsü'ne 1946 yazında giderek bir bina yaptı. Hafta sonları eğlenceler düzenlenir, herkes kendi yöresinin oyunlarını halka sunardı.

*Köy Enstitüsü ilkeleri bugün uygulanabilir mi?*

### **Evrensel eğitim ilkeleri**

Köy Enstitülerinde uygulanan eğitim, evrensel eğitimidir. Bugün de rahatlıkla uygulanabilir. Nitekim ilköğretim yatılı bölge okullarında kısmen uygulanmaktadır. Çok programlı liselerde, hatta üniversitelerde bile uygulanabilir. Yeter ki buna inanan yöneticiler ve öğretmenler bulunsun ya da yetiştirilsin.



*Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Pazarören Köy Enstitüsü'nde öğrencilerin çalışmalarını teftiş ederken...*

*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

### **Işıktan korkanlar...**

Köyün, köylünün kalkınmasından çıkarı bozulan toprak ağaları siyasilere baskı yaparak kapattılar. Köy Enstitülerini ışıktan korkanlar kapattırdı.

Kapatılmaları ÷lkemiz için çok b÷y÷k bir kayıptır. 1951 yılında, ABD Florida Üniversitesi'nden Köy Enstitüsünü incelemek üzere gelen **Prof. Wafferd** bana Beşikdüzü Köy Enstitüsü'nde bir sohbet sırasında aynen şöyle demişti:

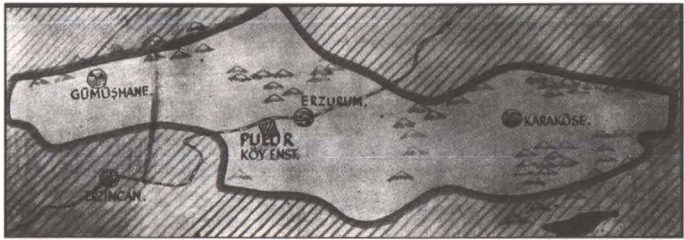
*“Öğretmen yetiştirmek üzere sizin hükümetiniz yeni akademi ve üniversiteler açacağına Köy Enstitülerine dört elle sarılmalıdır.”*

*Köy Enstitüleri üzerine son olarak ne söylersiniz?*

Köy Enstitüsü süregelseydi toplumdaki bugünkü geri kalmışlık olmazdı.

Köylü kentli herkes okuryazar, mutlu, iş güç sahibi, kalkınmışlık düzeyi yüksek bir toplum olurduk.

## PULUR KÖY ENSTİTÜSÜ / ERZURUM (1942)



**Kuruluş tarihi: 1942**

**Müdürler: Ahmet Korkut, Aydın Arıkök, Osman Yalçın, Nihat Salkur, İsmail Vural, Evren Ugani, Canip Akın.**

**Öğrenci aldığı iller: Erzurum, Ağrı, Gümüşhane.**

**Okulu bitirenlerin sayısı: 365**

**Yeri: Pulur Köy Enstitüsü, Erzurum-Ankara tren yolu üzerinde Ilıca istasyonunun 850 m güneyinde, il merkezine 15 km uzaklıkta çıplak bir arazide kurulur.**

Enstitü önce 1942'de Ilıca bucağında bir ilkokulda 200 öğrenciyle öğretime başlar. Sonra Pulur köyünden, içinden Pulur Çayı'nın geçtiği 1700 dönümlük bir arazi satın alınır. Bu araziye Pulur Köy Enstitüsü öğrencileri ile başka enstitüden gelenlerin imecesiyle ağaçlar dikilir, binalar yapılır, enstitü kurulur.

**Binaların mimarı Mualla Eyuboğlu'dur.**

**Kuruluş günlerini okul müdürü Ahmet Korkut, "Pulur Köy Enstitüsü Kurulurken" adlı yazıda şöyle anlatır:**

Enstitü iki bin dönümlük toprak üzerinde kurulmaktadır. ...Topraklarının arasından Pulur Çayı akmaktadır. Bu çayın suyu toprağı sulamada kullanılacak, öğrenciye kuru tarımla birlikte sulu tarım gücü de kazandırılacaktır.

...Gelecek yaz aylarında kardeş enstitülerden gelecek yardımcı ekiplerin de çalışmalarından yararlanılacak Ilıca'ya 2 km uzaklıktaki sahamıza yeni binalarımızı kurmaya başlayacağız.<sup>30</sup>

1952'de Pulur Köy Enstitüsü'nde okuyan kız öğrenciler Kızılçullu Köy Enstitüsü'ne nakledilir.

1954'te Köy Enstitüsü kapanınca adı Pulur İlköğretmen Okulu, 1958'de de Yavuz Selim İlköğretmen Okulu olur. Köy Enstitüsü binalarının bir bölümü yıkılarak yeni bir bina yapılır.

Okuldan çıkan sanatçılar: **Mustafa Ayaz** (ressam), **Ali Candaş** (ressam).

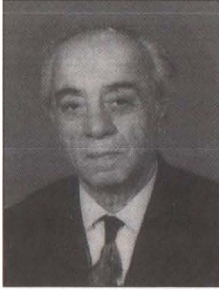
Pulur Köy Enstitüsünü kurmak için toplanan öğrencilerin çadırı karargâhları



30) **Ahmet Korkut**, "Pulur Köy Enstitüsü Kurulurken", Köy Enstitüsü 1, 2, KEÇEV, 2003, s.302.



**Mümtaz Erdoğan (1954)**



**Mümtaz Erdoğan**, küçük yaşta babasını yitirir. Evin geçimi annesiyle onun omuzlarına kalır. Kasım 1948'de Erzurum Pulur'a kaydolur. Başka bir okulda okuma olanağı yoktur.

Marangozluk sanat dalına seçilir.

Enstitüyü 1954'te bitirdikten sonra bir süre öğretmenlik yapar.

Daha sonra Erzurum Eğitim Enstitüsü'nü bitirir.

TÖS ve TÖB-DER gibi öğretmen örgütlerinin yanında ADD ve Halkevlerine üye olur. 1969 öğretmen boykotuna katılır.

Üç çocuğu da öğretmen olur.

*Köy Enstitülerinde eğitimin niteliği nasıldı?*

Yeterli ve nitelikliydi. İş eğitimi yanında kültür dersleri de vardı. Klasikleri okuduk. Kitaplığımız her zaman açıktı. Oradan roman, hikâye ve başka kitaplar alıp bol bol okuduk.

*Okuldaki edindiğiniz kazanımları uygulama olanağı buldunuz mu?*

Evet, buldum. En azından öğrendiklerimi evimde ve okulda uyguladım.

*Köy Enstitülü olduğunuz için size önyargılı davrandılar mı?*

Evet, çokça davranıldı. Köy Enstitülü olduğum için özellikle yönetimler tarafından zorluklar çıkarıldı.

*Köy Enstitüsü ilkeleri günümüzde uygulanabilir mi?*

Uygulanabilir. Okullarda iş dersleri aracılığıyla bu ilkeler uygulanmalıdır.

Ezber eğitim uçar gider ama göze, kulağa, bütün duyulara hitap eden iş eğitimi unutulmaz.

*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

**Halkın uyanmasını istemeyenler**

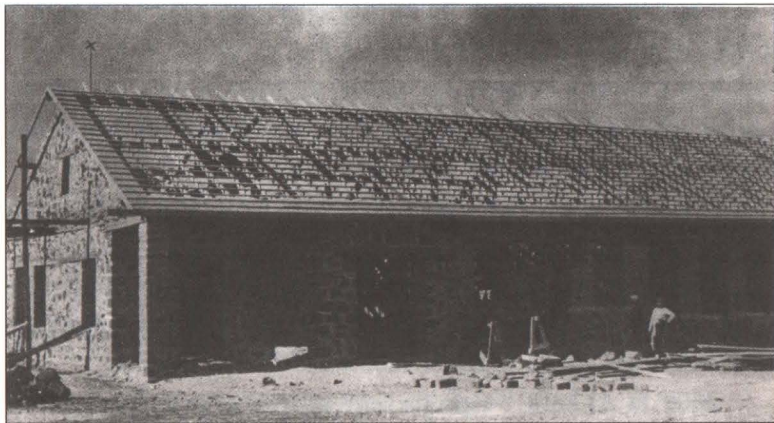
Halkın uyanmasından ve bilinçlenmesinden korktukları için kapattılar Köy Enstitülerini.

Sorumluluk DP'nindir.

*Son olarak ne söylemek istersiniz?*

Kişiliğimi o kurumlara borçluyum. Şükran duyuyorum.

Köy Enstitüsü kapanmasaydı bugünkü birçok sorunumuz olmazdı.



*Yeni okul binalarından biri yapılırken...*

## Mustafa Ayaz (1959)



**Mustafa Ayaz**, 1936'da Trabzon Çaykara Kabataş (eski adı Fotinos) köyünde doğar. Köyünde okul yoktur. Beş kardeşin dördüncüsüdür. Nüfus cüzdanı bile yoktur.

Büyük ağabeyi sayesinde yaşını küçülterek Çaykara Merkez İlkokulu'na kaydını yaptırır.

İlkokulu bitirince yine ağabeyinin yardımıyla 1953'te Pulur Köy Enstitüsü'ne girer. Başka bir okulda okuma olanağı yoktur.

Köy Enstitülerindeki öğretmenleri resme olan yeteneğini görünce onu İstanbul Çapa İlköğretmen Okulu Resim Bölümü sınavlarına gönderirler. Sınavı kazanan **Mustafa Ayaz**, 1959'da bu okulu bitirir.

Kendi köyünde bir yıl öğretmenlik yapar. 1960'ta Gazi Eğitim Enstitüsü Resim Bölümü'ne girer, burayı da 1963'te bitir. Üç yıl Çorum İlköğretmen Okulu'nda çalışır.

1966'da Gazi Eğitim Enstitüsü asistanlık sınavını kazanır. 1984'e değin burada resim öğretmenliği yapar.

1984-1986 tarihlerinde Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü'nde çalışır, oradan Bilkent Üniversitesi'ne geçer. Burada profesör sanını alır.

1987'de kendi isteğiyle emekli olur. Tüm zamanını resim yapmaya ayırır.

Birçok sergi açar, ödül kazanır. Resimleri yurtiçi ve yurtdışında sergilenir, büyük ilgi görür. Yapıtlarının dört binden fazlası yerli, dört yüzden fazlası yabancı koleksiyondadır.

2009'da Ankara Balgat'ta yedi katlı **Mustafa Ayaz Sanat Merkezi**'ni açar.

Beş kızı vardır.

Pulur Köy Enstitüsü'nde yeteneğinin ortaya çıkması, sonra aldığı eğitim, en önemlisi kendi çabaları ile **Mustafa Ayaz** ülkenin, hatta dünyanın sayılı ressamı arasında yer alır.

En sevdiği, etkilendiği eğitimciler; **Semra Sara, İlhami Demirci, Adnan Turani, Hidayet Telli**'dir.

*Köy Enstitülerinde eğitim, işleyiş nasıldı?*

**Sosyal yaşamı okula taşıyan kurumlar**

Köy Enstitüleri sadece eğitim veren bir okul değildi.

Yaşamı, sosyalleşmeyi, bilim ve sanatı destekliyordu. Tümünüyle sosyal yaşamı okula taşımıştı.

Hem sınıfımızın hem de okulun kütüphanesi vardı, herkese açıktı.

*Yönetici ve öğretmenleriniz nasıldı?*

Tüm yöneticiler, branş öğretmenlerimiz seçkin kişilerdi. Öğrencilere anne-baba gibi davranıyorlardı. Yalnız eğitim vermek değil, tümünüyle sosyal yaşamı okula taşımışlardı.

Üçüncü sınıftayken resim dalında hocalarımdan dikkatini çekmiştim. Okulumuzun imkânları, öğrencileri kendi dallarında ilerlemeleri konusunda elverişli ortamlar yaratmıştı.

*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

Türkiye'nin çağdaşlaşması Köy Enstitüleri sayesinde başladı. Kapatılması, belli ki çağdaşlaşmanın önünü kesmek için. Çağdaşlaşmayı hazmedemeyen yönetim tarafından kapatıldı.

*Köy Enstitüleri sürseydi ne olurdu?*

Köy Enstitüleri olmasaydı ben de olmayacaktım. Sen de olmayacaktın, o da olmayacaktı. Türkiye'nin yüz akı, Türkiye'nin uygar yazarları, müzisyenleri, ressamı olmayacaktı.

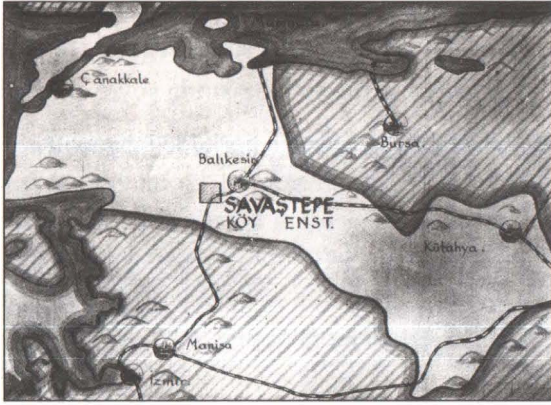
O hamle devam etseydi Türkiye daha ileri bir noktada, kısındığımız çağdaş toplumlar düzeyinde olacaktı. Yazık oldu Türkiye'ye.

*Bir öğretmenlik anınızı anlatır mısınız?*

**Adnan Turani ile birlikte Bilkent'te...**

Son görev yerim Bilkent Üniversitesi. Rahmetli hocam **Adnan Turani** beni de oraya almıştı. O ara bana profesörlük verildi ama yarı zamanlı olduğu için istifa ettim. Onun için de profesörlük emekli maaşı almıyorum. Pişman değilim.

## SAVAŞTEPE KÖY ENSTİTÜSÜ / BALIKESİR (1940)



Kuruluş tarihi: 1940

Müdürler: **Sıtkı Akkay, Ali Yalkın, Nihat Salkur, Ayhan Karasu, Osman Nihat Özder.**

Öğrenci aldığı iller: Balıkesir, Çanakkale, Kütahya.

Okulu bitirenlerin sayısı: 990

Yeri: Savaştepe Köy Enstitüsü, Balıkesir'in güneydoğusunda, İzmir-Bandırma demiryolu istasyonu üzerindeki Savaştepe köyünde kurulur. İl merkezine uzaklığı 55 km'dir.

Enstitünün, 1938'de Manisa Horoz köyünde **M. Rauf İnan**'ın müdürlüğünde eğitim kursuyla çekirdeği atılır.

1939'da aynı yerde (Horoz) **Ferit Oğuz Bayır**'ın müdürlüğünde 2. Dönem Eğitim Kursu açılır.

Mayıs 1940'ta Balıkesir Savaştepe'de **Sıtkı Akkay**'ın müdürlüğünde 3. Dönem Eğitim Kursu açılır. Köy Enstitüsü bu kurslar üzerine Çakmak bölgesinde kurulur.

Haziran 1940'ta kırk öğrenci ile Köy Enstitüsü öğretime başlar. Kuruluş aşamasında öğretmenlerin ve ilk öğrencilerin dışında Çifteler Köy Enstitüsü'nden yapıcılık öğretmeni **Emin Kunter** ve Macar asıllı **Sili Usta** ile yirmi iki kişilik bir ekip gelir. Bu ekip doksan altı gün Savaştepe'de kalarak binaların yapımına yardımcı olur.

Enstitünün kurucu müdürü **Sıtkı Akkay**, kuruluş günlerini "Savaştepe Köy Enstitüsü" yazısında şöyle anlatır:

Dört ay içinde 300 öğrencinin her türlü ihtiyacını karşılayacak bir okul binası ile bir yemekhane, bir mutfak, hamam, çamaşırhane pavyonu ve bir idare binası yaparak içerisine girdik. ...Enstitüyü emeğimizle kurarken giriştiğimiz işler bize okullarda asla rastlamadığımız ve öğrenmediğimiz birçok şeyleri, hayatın bütün gerçeklerini öğretti. Öğrencilerimiz örsle çekiç arasında dövülen çelik gibi iş içinde dövüle dövüle her bakımdan iyice geliştiler.

...Şimdi ne zaman başımı Çakmak sırtlarına çevirsem karşımda serili yeşil çamlıkların arasına dizilmiş binalarımızı, yollarımızı ve işlenmiş topraklarımızı kendimin, iş arkadaşlarımin ve öğrencilerimin emekleriyle örülü bir cennet gibi görür, gurur ve iftihar duyarım.<sup>31</sup>

Savaştepe Köy Enstitüsü çıkışlı **Yusuf Ziya Özdemir** (1951), **Sıtkı Akkay**'ı ve emeği geçenleri şöyle anlatır:

Savaştepe Köy Enstitülerinde her yapının temelinden çatısına, tuğlasından kapısına, bastığınız, gördüğünüz her yerde göz nuru, ayak ve parmak izleri bulunan kurucu müdür, bilge insan **Sıtkı Akkay**'ı, enstitünün öğretmen ve usta eğitimcilerini saygıyla anıyoruz.<sup>32</sup>

31) **Sıtkı Akkay**, "Savaştepe Köy Enstitüsü", Köy Enstitüsü 1, 2, KEÇEV, 2003, s.273.

32) **Yusuf Ziya Özdemir**, *Savaştepe Köy Enstitülü Yıllar*, YKKED, 2008, s.9.

Okuldan çıkan yazar ve sanatçılar: **Bahattin Fırtına**, **M. Savaş Aktan**, **Sami Akarsu**, **Necati Cebe**, **Yusuf Ziya Özdemir**, **Hasan Kudar** (yazar, çevirmen), **Mehmet Duru** (besteci).



*Savaştepe Köy Enstitüsü binaları*



**Sabri Kurt (1946)**



**Sabri Kurt**, Uşak'ın Banaz Büyükturak köyündendir. Köyünde ilkokulu bitirir. Kendisi gibi ilkokulu bitiren iki arkadaşıyla Savaştepe Köy Enstitüsü'ne girmek için yola çıkarlar. İlk kez trene binerler, sonunda okula ulaşırlar.

1942'de Savaştepe Köy Enstitüsü'ne kaydolurlar.

**Sabri Kurt** yapıcılık dalına seçilir, 1946'da enstitüyü bitirir.

Bir yıl köy öğretmenliği yaptıktan sonra Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'ne girer. Ancak birinci sınıfta okurken 1947'de Yüksek Köy Enstitüsü kapanır. **Sabri Kurt**'u Balıkesir Necati Eğitim Enstitüsü'ne gönderirler. Bu okulun Fen Bölümü'nü bitirir. Kimi ortaöğretim kurumlarında öğretmenlik yapar.

Daha sonra Ankara Hukuk Fakültesi'ni bitirir. İki dönem İzmir Barosu başkanlığı yapar.

Savaştepe'den sınıf arkadaşı **Vahide Yıldız**'la evlenir.

1969 TÖS boykotuna katılır.

Öğretmen örgütleri dışında ADD, Türk Hukuk Kurumu, Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı ve Yeni Kuşak Köy Enstitülüler Derneği'ne üyedir.

*Köy Enstitülerinde eğitim nasıldı?*

İş içinde yetişme, üretim yapma, cumartesileri yapılan demokratik eleştiriler, demokratik bir eğitim vardı.

Köy Enstitüleri öğrencileri yönetime katılırdı.

*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

Köylünün uyanması ve haklarını aramaya başlaması ağaların işine gelmediğinden kapatıldı Köy Enstitüleri.

Toprak reformu yapmayan siyasilerle toprak ağaları işbirliği yaptı, bu kurumlara son verdi.

*Köy Enstitüleri üzerine en son ne söylemek istersiniz?*

### **Cinayet işlediler!**

Köy Enstitüsü sistemi, ilköğretim seferberliğini gerçekleştirecek, okumaz-yazmaz vatandaş bırakmayacak, bilimi ve Cumhuriyetin ilkelerini köylere ulaştıracak kurumlardı.

Köy Enstitüleri kapanmasaydı halk uyanacak, bilinçlenecekti. Hakkı savunacak, haksızlığa karşı çıkacak bireyler yetişecekti. Okul, köyün kalkınma merkezi olacaktı.

Köy Enstitüsünü katlettiler, kapattılar, cinayet işlediler.

### **Yusuf Ziya Özdemir (1951)**

İkinci Dünya Savaşı yıllarında yoksul bir ailenin on iki çocuğundan biridir **Yusuf Ziya Özdemir**. Küçük yaşta annesini yitirir. Çocuklarıyla yaşamını sürdüren babası bir yıl sonra yeniden evlenir. Üvey analı ve onun çocuklarıyla yeni bir yaşam başlar...



1940'ta dokuz yaşında köyünde açılan eğitimci okula kaydolar. **Atatürk**'ü, Cumhuriyeti, bayrağı, vatanın düşmanlardan nasıl kurtarıldığını, ulusal marşları öğreten eğitimci **Ahmet Uysal**, yaşamında önemli izler bırakır. Köyde bayrak töreni ilk kez onun zamanında yapılır. 1945'te ilkokulu bitirir.

Savaştepe Köy Enstitüsü'nden köyüne staja gelen ağabeylerin etkisiyle aynı enstitüye gitmeye karar verir. Babası, ağabeyi askerden gelince gitmesi koşuluyla kabul eder. Terhise bir yıl vardır. Babasını ikna eder...

Enstitüye gider, sözlü bir sınavdan geçirirler, sonunda 13 Mayıs 1946'da kaydını yaparlar.

1946 seçimleri sonrasında **Hasan-Âli Yücel**'in görevden alınmasıyla başlayan dönüşüme, müdür **Sıtkı Akkay**'ın komployla görevden alınışına, "*Hepimiz öksüz kalmıştık*" diyerek tepkisini koyar. 1951'de enstitüyü bitirir.

Manisa Kula'ya bağlı Ayazören köyünde başlayan öğretmenlik hayatında çalıştığı köylere aydınlanma meşalesini götürür.

Dışarıdan okuyarak Gazi Eğitim Enstitüsü Pedagoji Bölümü'nü bitirir. Denizli, Çanakkale, Mardin, Çankırı, Ankara'da ilköğretim müfettişliği; Adıyaman, Giresun ve Balıkesir'de Milli Eğitim müdürlüğü görevlerinde bulunur.

Öğretmenler Derneği, TÖS, TÖB-DER ve EĞİT-DER gibi öğretmen örgütlerinin kuruluşlarında yer alır, üye olur.

Kızılçullu Köy Enstitüsü çıkışlı **Ümmühan Özdemir**'le evlenir, iki kızları olur. Onlar da kendileri gibi öğretmen olurlar.

*Savaştepe Köy Enstitüsü'nü kısaca anlatır mısınız?*

## **21 anıttan biri**

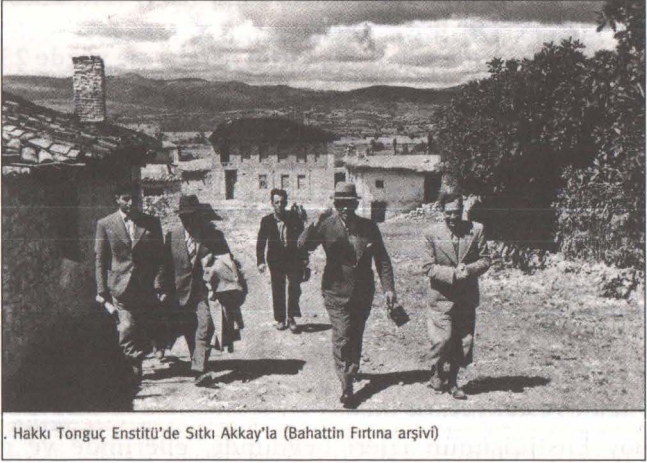
Kurucu müdür **Sıtkı Akkay**, 1940 Haziranında yedi büyükbaş, on sekiz küçükbaş hayvanla gelmiş Savaştepe'ye Köy Enstitüsünü kurmak için...

Bir tek motorlu aracın dahi bulunmadığı Savaştepe'de, tren ve manda arabasından başka taşıma aracı da yokmuş.

Yedi yıl durmadan çalıştığı Savaştepe'de 21 anıttan birini kurdu. Postane binasını öğrencileriyle yaparak hem Köy Enstitüsünü hem de Savaştepe'yi telefona kavuşturdu.

Sıfırdan işe başlayan **Sıtkı Akkay**'ın kazandırdıkları saymakla biter mi?

Kuruluştaki tarım öğretmeni **Muharrem Tüzüner**'i de saygıyla anmak gerekir. Çiftlikte sebze üretimiyle, Anıttepe'deki toprağı 60 cm derinliğinde kirizma yaptırarak yetiştirdiği üzüm bağıyla, binlerce meyveli ve meyvesiz ağaçlarıyla belleklerimizde yaşıyor. *"Eğitim üretim içindir"* tümcesi **Muharrem Tüzüner**'le özdeşir bizim nazarımızda.



. Hakkı Tonguç Enstitü'sünde Sıtkı Akkay'la (Bahattin Fırtına arşivi)

### *Köy Enstitüsünde eğitimin niteliği, işleyişi nasıldı?*

Köy Enstitülerinde öğrenciyken bize verilen eğitimin niteliğini başka okulları bilmediğim için tam ölçemiyordum. Öğretmen olduktan, hele müfettişliğe başladıktan sonra Köy Enstitülerinde çok nitelikli, harika bir eğitim verildiğini anladım. O yıllarda Köy Enstitüsünde verilen eğitimin doruk noktaya ulaştığına inanıyorum. Çünkü Köy Enstitüsünde verilen eğitim ulusal, bilimsel, laik, karma ve uygulamalıydı.

Başlangıçta her öğrenci bir branşa ayrılıyor, mezun oluncaya kadar o branşta devam ediyor ve uzmanlaşıyordu. Diplomasına da yazılıyordu.

1948'den itibaren bu kural değıştirildi. Her öğrenci inşaat, marangoz, demircilik bölümlerinde belli sürelerle çalıştırıldı.

*Kültür ve iş derslerinin dağılımı, işleyişı nasıldı?*

**İzleri beynimde, ellerimde ve gözlerimde...**

Köy Enstitülerinde kültür derslerinin içeriğı, köyüne dönecek bir öğretmene, halkı bilgilendirecek ve bilinçlendirecek yükümlülüğü verebilecek düzeyde idi. Bizleri örgün ve yaygın eğitime hazırlayacak içerikteydi.

Kültür derslerine yüzde 50, tarım derslerine yüzde 25, teknik derslere yüzde 25 zaman ayrılmıştı. Kültür derslerinde verilen teorik bilgiler tarım ve teknik derslerde hemen hayata geçiriliyordu. Ezbercilikten uzak, yaparak, yaşayarak öğreniliyordu. Kazandığımız becerileri unutmuyorduk.

Sorularınıza yanıt vermeye başlamadan bir gün önce yazlığında tuğla duvar ördüm. Boya işlerini yirmi yıldan beri hep kendim yaptım. Asmaların bakım ve ilaçlamasının nasıl yapılacağını komşular bana sorarlar.

Bugün yaşıım yetmiş iki...

Köy Enstitüsünün izleri beynimde, ellerimde ve gözlerimde devam ediyor. Ustaların ördüğü duvarda, yaptığı sıvada meydana gelen eğrilikleri görmeden, görüp de söylemeden edemiyorum bugün bile.

Bana göre Köy Enstitülerinde derslerin içerik olarak dağılımı dengeliydi.

*Yöneticilerin, öğretmenlerin nitelikleri nasıldı?*

**Nitelikli oluşları davaya inanmalarındandı**

Köy Enstitüsünde çalışan yönetici ve öğretmenler nitelikliydi. Bu nitelik onların davaya inanmışlıklarından geliyordu. Kurumu benimsemelerinden kaynaklanıyordu. Mutlak başarıyı

yakalamalarının gerekliliğine kenetlenmişlerdi. Bir eğitimci de olmazsa olmaz sevgi ve hoşgörüyü özümsemişlerdi.

İçlerinde fakülte, yüksekokul mezunu olduğu gibi ilkokul öğretmenleri de vardı. Bizim için öğretmenlerin öğrenimlerinden çok konulara egemenliği, anlatımları ve bize olan yaklaşımları önemliydi.

Savaştepe Köy Enstitüsü kurucu müdürü **Sıtkı Akkay**, müdür yardımcısı **Zeki Tunaboğlu**, tarım öğretmeni **Muharrem Tüzüner**, öteki öğretmenlerimiz **Necati Aka**, **Neriman Edgüder**, **Nezahat İçpınarcıoğlu**, **Muhittin Özgen**, **Hayrünisa Acara**, **Hayriye Ilgaz**, **Zekai Özal** harika eğitimcilerdi. Enstitüye bir aile havası veriyorlardı.

**Muhittin Özgen**, bir dürüstlük, efendilik örneği idi. Kılığıyla, kıyafetiyle, ders anlatmasıyla örnek alınacak bir insandı.

**Zekai Özal**... Onun anlattığı, ürettiği matematik problemlerini unutmak olanaksız.

Edebiyat öğretmenlerinin tiyatro, beden eğitimi öğretmenlerinin spor, müzik öğretmenlerinin halk oyunları ve halk türküleri konusundaki gayret ve katkıları saymakla tükenmez bana göre.

Öğrencilerin yönetime katılmaları, haftalık cumartesi toplantıları, bu toplantılarda yapılan eleştiri ve yanıtları, özeleştiriler hepimize birer birey olduğumuzu, eleştirme hakkımızın olduğu kadar eleştirilmeye de tahammül etmemiz gerektiğini öğretti.

*Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

**Ağa, tarikat ve siyaset üçgeni...**

Halkın bilinçlenmesinden, tabuların yıkılmasından, din sömürüsünün kalkacağından korkan ağa, tarikat ve siyaset üçgeni Köy Enstitülerini kapattı. Kısacası, *"Bindiğim eşeğin ben-*

*den daha akıllı olmasını istemem”* diyenlerin kurdukları tezgâhlarla kapatılmıştır Köy Enstitüleri!..

Kapatma sorumluluğu tek kişinin değildir; kolektif bir olaydır. Köy Enstitüleri bir devrimdi. Karşı devrimciler birleşti. 1946’da CHP Hükümeti bağnazların eline geçti. **Recep Peker Hükümeti’nde Hasan-Âli Yücel’in yerine Reşat Şemsettin Sirer** getirildi. 1947’de Hasanoğlu’nun Yüksek Köy Enstitüsü kapatıldı, Köy Enstitülerinin özgün ilkeleri yozlaştırıldı. 1950’den sonra iktidar olan DP de zaten Köy Enstitülerini istemiyordu. Kurucuları yasasına oy vermemişti. Onlar da temelli kapattılar.

*Köy Enstitüsü ilkeleri bugün uygulanabilir mi?*

**Yeter ki o beyinler iş başına gelsin**

Köy Enstitülerinde uygulanan eğitim ilkeleri günümüz eğitiminde de uygulanabilir. Ulusal, laik, bilimsel, uygulamalı eğitim neden olmasın? Varoşlardaki yığınlar kendilerine beceri kazandıracak okul ve eğitim bekliyorlar.

Yeter ki bu anlayışı taşıyan beyinler iş başına gelsin.

*Bir anınızı anlatır mısınız?*

**“Olanak” sözcüğünü komünistler kullanınca...**

1975’te Giresun Milli Eğitim müdürlüğünden alındım, Mardin’e müfettiş olarak sürüldüm. Büyük kızım Ankara’da, eşimle küçük kızım Giresun’da kaldılar. Ben de Mardin’e verildim.

Bu dağınıklığın Ankara veya çevresinde toparlanması için Milli Eğitim Bakanı **A. Naili Erdem’e** gittim. Benim gibi herkes sıradaydı.

Bana, *“Ne istiyorsun?”* diye sordu. Durumu anlatıp, *“Eşimle kızımı Mardin’e götürmem olanaksız”* dedim.

Büyük bir tepki gösterdi, “Ne demek o?” diye çıktı. Kafamda şimşekler çaktı, bazı sözcüklere düşman olduklarını anımsadım. “Mümkün değil!” dedim. Peşimi bırakmadı. “Sen o kelimenin nereden geldiğini biliyor musun? İnceledin mi?” diyerek beni başından savdı.

Milli Eğitim Bakanlığı’nın başlıca sorunları bitmiş gibi “olanak” sözcüğünü benimle tartışmaya zaman ayırabiliyordu Milli Eğitim Bakanı. Meğer “olanak” sözcüğünü komünistler kullanıyormuş!



*Savaştepe Köy Enstitüsü’nün ilk kısmının ilk binası  
(M. Emin Tekin arşivi)*



## İbrahim Belek (1955)



**İbrahim Belek**, Balıkesir Susurluk'a bağlı Ömerköy'dendir.

1949'da köyünün beş sınıflı okulunu bitirerek Savaştepe Köy Enstitüsü'ne kaydolar.

1955'te okul biter, bir yıl Afyonkarahisar Nuribey köyünde öğretmenlik yapar.

1958'de Necati Eğitim Enstitüsü Fen Bölümü'nü bitirir.

İlköğretmen okullarında ve çeşitli ortaöğretim kurumlarında öğretmenlik yapar.

1983'te emekli olur, bir süre özel dersanelerde çalışır.

ADD ve ÇYDD gibi derneklerde etkin olarak çalışmasını sürdürmektedir.

Evlenir, biri kız, biri erkek iki çocukları olur. Onlara iyi bir eğitim sağlarlar.

*Köy Enstitülerine giriş sürecinizi kısaca anlatır mısınız?*

**Çobanlıktan Savaştepe Köy Enstitüsü'ne...**

Köyde babam çobandı. Köyümüzün elli kadar mandası vardı, onları güderdi. Yaz aylarında hayvanların başında bazen ben kalırdım.

Bir gün, hava kararmak üzereyken köy bekçisi, "**İbramm!.. Cemalettin Öğretmen kayfede seni bekliyoo!..**" diye seslendi. "**Hemen hayvanları kapat gel.**"

**Cemalettin Öğretmen**, benim 5. sınıf öğretmenimdi. Herhalde önemli bir şey vardı.

Vardım kahvenin önüne, pencerenin kenarında beni görür görmez el salladı, *“Savaştepe’de okumak ister misin?”* diye sordu. *“Biliyorsun, benim okuyup öğretmen olduğum okul.”*

*“Okurum öğretmenim”* dedim.

*“At şuraya imzanı”* dedi, imzamı attım.

Sonra sınavlar, senetler... 1949’un Eylül ayının bir günü Savaştepe Köy Enstitüsü yazan kapıdan elimde bir tahta çanta ile geçtim.

*Sizin döneminizde Köy Enstitülerinde eğitim ve öğretmenler nasıldı?*

### **Fetret dönemi**

Bizim okuduğumuz dönem, bu okulların karışık bir dönemidir. Ben bu döneme “fetret dönemi” derim. Köy Enstitülerinin kurucuları, çalıştırıcıları görevlerinden alınmış, bu okulları tutmayan, istemeyenlere görev verilmiş, enstitülerin müdürleri, idarecileri alınmış, yerlerine Ankara’dan tembihli yeni idareciler, öğretmenler atanmıştı.

Bunun yanında Köy Enstitüsü döneminden kalma çok iyi öğretmenlerimiz de vardı. Onları minnet duygularıyla anıyorum. Bu öğretmenlerimizin üzerinde Köy Enstitüsü havası esiyordu.

Fakat 1949-1951 yıllarında gelen öğretmenlerimizden bazılarının sanki “öğrenci düşmanı” gibi davranışları oluyordu; sevilmiyorlardı.

5. sınıfa gelmiş, bir yıl sonra öğretmen olarak köye gönderilecek öğretmen adayı derste arkadaşına bir şey sorduğunda, *“Salak adam konuşma!”* deyip tebeşir fırlatır mı öğretmen? Hem de idareci! İki yıl sınıfta kaldı denilerek birçok öğrenci köyüne geri gönderildi, o eski hava yoktu. Öğretmenler arasında da çekişmeler vardı; bu durum öğrenciyi de etkiliyordu.

1955 yılının Kasım-Aralık aylarında iki aylık köy stajına çıktık. Balya'nın Çakallar köyünde iki aylık stajımız süresince bir tek öğretmenimiz ya da idarecimiz uğramadı yanımıza.

1951'de enstitüye ortaokul müdürlüğünden bir müdür bey geldi. Odasından çıkıp da bir gün yemekhaneye geldiği ya da yatakhaneleri gezdiği görülmemiştir. Ama cumartesi günleri bayrak töreninde konuşma yapar, *"Sıkın yumruklarınızı gençler, siz Türksünüz, böylesiniz, şöylesiniz..."* diyerek mangalda kül bırakmazdı.

Bir tarih öğretmenimiz vardı. Yazılılarımızı okuduğundan şüphe duyardık. Sözlü yerine numara sırasıyla kaldırır, yazılıda verdiği nota ya da duruşuna göre, *"Otur 9", "Otur 10"* derdi.

1946'dan sonra bunların daha çeşitlileriyle yığıldı bu okullar... Sonunda da baktılar hakkından gelemeyecekler, büsbütün kapatıp yerlerine de imam hatip okullarını doldurdular.

*Köy Enstitülerinin öğretmen okuluna dönüşmesinde neler yaşadınız?*

### **Korumaya çalışıyorduk**

1950'lerin başlarında, Köy Enstitüsünden dönüşüm süreci yaşanıyor. Bazı dersler kaldırılıyor, yeni dersler konuluyor. Çoğu dersin kitabı yok, derslerde not tutuyoruz.

Haftada dört saat tarım, dört saat iş dersi. Tarım derslerini genellikle bağda bahçede yörenin özelliğine göre yapıyorduk.

İşçiler ve usta öğreticiler de vardı. Diğer öğretmenlerimiz bu çalışmalarla ilgilenmezlerdi. Sadece dört saat çalışmadan sonra matematik ya da Türkçe dersine girdiğimizde ter kokusundan tarım dersinden döndüğümüzü anlarılardı.

İş dersleri, küçük sınıflarda genellikle tuğlalarla duvar örme temrinleri yapmakla geçerdi. Su deposu ve havuz yapım işlerinde de çalıştığımızı anımsıyorum.

Genel olarak Köy Enstitüsünün devrettiklerini korumaya çalışıyorduk. Beşinci ve altıncı sınıflardaki iş derslerini maran-

gozhanede, gönye, cetvel, iletke (açıölçer) gibi öğretmen olduğumuzda bize yarayacak yardımcı ders araçları yapmakla geçirdik. Kitap ciltleme işleri de çalışmalarımız arasında idi.

Yaz çalışmalarımız vardı. Dört aylık yaz günlerinin iki ayı köyümüzde, iki ayı da okulda tarım sahalarında çalışmayla geçirdi. Sonraki yıllarda bu çalışmalar kaldırıldı.

1990'lı yıllarda Savaştepe'de mezunlar gününe katıldığımızda öğretmen lisesi vardı. Köy Enstitüsü dönemine ait hemen hemen bir şey kalmamıştı.

Enstitü ve öğretmen okulu dönemlerine ait ne varsa geniş odaları olan binalara konulmuş, kapıları, pencereleri açık; işe yarayacaklar alınmış, dağılmış, yığıntı halindeydi.

Döndükten sonra okul müdürüne bir mektup yazdım. Ertesi yıl gittiğimde düzenlenmiş, kapılarına kilit vurulmuş olduğunu gördüm. Müdür yardımcısı ile konuşmamız sırasında, *"On kadar işçimiz var, ücretlerini vermek için yol boyundaki şu kavakları kestik, satarak aylıklarını vereceğiz"* dedi. Nereden nereye... İki bin dönüm arazi boş; meyvelikler, bağlar kurumuş.

### *Kitaplık ve okuma nasıldı?*

Kitaplıkta bir memur bulunuyordu. Benim anladığım, enstitü dönemine göre okuma, kitaplıktan yararlanma azdı. Nedeni, kuramsal ders yükünün fazla olmasıydı.

İlk yıllar günde sekiz saat ders yapıyorduk. Programlar oturmamıştı. Öğretmenler de tedirginlik yaşıyorlardı. Öğrenciyi kitap okumaya yönlendirici, etkileyici bir ortam yoktu.

### *Köy Enstitülerini kimler, niçin kapattı?*

### **Çıkar grupları ile bağnazlar birleşti**

Başından beri Köy Enstitülerini tutmayan, karşı olanlar vardı. Parti ve devletin içinde, *"Köylüyü okutup gözünü açarsak biz işimizi kime yaptıracağız?"* diyen adamlar bulunuyordu.

Enstitülerde tam bir laik anlayışta yaşam ve eğitim-öğretim sürdürülüyordu. Bu anlayış, kimi çevreleri rahatsız etti. Enstitüleri kuran, çalışmalarını yakından ve candan izleyen Cumhurbaşkanı **İsmet İnönü**'nün iktidarı zayıflamıştı. Parti içindeki muhalefete dayanamıyordu, işin arkasını bıraktı.

Köy Enstitülerinden mezunlar her gittikleri köylerde köylüleri aydınlatınca, bu durum din tacirlerinin işine yaramadı. Bu yeni öğretmenleri ve okullarını istemediler.

Çıkar grupları ile din bağınazları birleşti. Kız-erkek bir yerde yatılı olur muymuş, çocuklara komünistlik aşılanıyormuş gibi sözlerle halkı da Köy Enstitüleri aleyhine aşıladılar. Köyde babama da, *"Al oğlunu, al oradan, okutma orada!.."* diyenler çok olmuş.

*Köy Enstitüleri üzerine ne söylemek istersiniz?*

Ben Köy Enstitüsü çıkışlı değilim. Fakat ilkokula 1944'te başladım, köyümüze Köy Enstitüsü çıkışlı öğretmenler geldi, her sınıfı başka Köy Enstitülü öğretmende okudum. Ateş gibiydi hepsi. Çok güzel alışkanlıklar kazandırdılar bize. Köy Enstitüsüne beni hazırlayanlar onlardı.

Yokluk vardı. Ucuz diye arpayı un yapıp onun kara ekmeğini, kırmızı toz biberle ince tuz karışımına bandıra bandıra karnımızı doyurup okula koşardım. Sabah tarhana çorbası, akşam bulgur pilavı ya da pırasa yemeği. Başka çeşit pek olmazdı soframızda. Enstitüye gidince karnım doydu. Orada okumamış olsaydım toprakta kemiklerim bile kalmazdı şimdiye. Benim gibi on binlerce köylü çocuğu aynı şekilde aynı sözleri söylemektedir.

1983'te emekli oldum. O zamandan beri dernekler aracılığıyla Köy Enstitülerini, öğretmen okullarını tanıtmak için afiş, resim, sergi, şiir ve söyleşi gibi etkinliklerle uğraşıp duruyorum.

*Bir öğretmenlik anınızı anlatır mısınız?*

### **Köy Enstitüsü gibi düşününce...**

Askerden sonra 1968'de Çankırı Kız İlköğretmen Okulu'na atandım. Eşyamız Erzurum'dan daha gelmedi. Ev falan tutmak gerekir diye eşimle iki çocuk elimizde, birer bavulla Çankırı'ya vardık.

Öğretmen okulunu sorduk, yerini tarif ettiler. Okulun misafirhanesinde birkaç gün geçiririz, eşyamız gelince de eve taşınırsınız düşüncesindeydik. Köy Enstitülerindeki durumu düşünüyorduk. Taksiciye, *"Bizi öğretmen okuluna götürür müsün?"* dedik. Adam orayı daha önce duymamıştı, arkadaşlarına sordu.

Öğretmen okuluna vardık. Tek bir ilkokul binası. Çoluk çocuk bavullarla okul müdürünün odasına girdik. Babacan bir adam, bizi güzel karşıladı, *"Siz burasını çalıştığınız yerler gibi sandınız sanırım, elli altı öğrencimiz var şu iki sınıfta. Üst katta ilkokul öğrencileri okuyor, biz misafiriz. Sizi bir otele göndereyim"* dedi. Bizim hesaplar tutmadı, haydi bakalım geri otele... Kaç gün kalacağız? Eşya ne zaman gelir? Her okulu Köy Enstitüsü gibi görmenin cezasını çektik.

## SONUÇ

**21 Köy Enstitüsü/Çınarlar Anlatıyor** kitabında her enstitünün nerede, ne zaman kurulduğunu, müdürlerinin adlarını, hangi illerden öğrenci aldığını, okulu kaç kişinin bitirdiğini, bitirenler arasından çıkan yazar ve sanatçıları belirterek kısa bir tarihçe vermeye çalıştık.

Elbette kitabın omurgasını söyleşiler oluşturdu. Soru-yanıt yöntemini kullanarak her enstitüye sistemi tanımak için en çok merak edilen soruları yönelttik.

Söyleşiye katılanların büyük çoğunluğu yıllar sonra Köy Enstitülerine nasıl kaydolduğunu bütün ayrıntılarıyla anlatıyor. Her biri akıl almaz engelleri aşarak, güçlükleri yenerek enstitüye gidiyor.

Çoğu zaman bir eğitmen, gezici başöğretmen, köye gelen bir denetmen, “unutulmuş” köy çocuklarını enstitülere yönlendiriyor. Kimisi kilometrelerce yürüyor, kimisi eşekle, atla, arabayla, kamyonla, motorla ulaşıyor yuvalarına.

Öğrencilerin tümü yoksul köylü çocuğudur. Köy Enstitüleri olmasa başka bir okulda okuma olanakları yoktur. Kimileri ancak üç sınıflı eğitmenli okulu bitirir, dördüncü sınıftan sonra gelir, enstitüde ilkokulu tamamlar; kimileri de zorunluluktan ilkokuldan sonra eğitime ara verir. İstese de gideceği yatılı, parasız bir okul yoktur. Yaşı on altı, on yedi, hatta **Ali Yüce** örneğinde görüldüğü gibi on sekiz olan köy çocukları bir biçimde Köy Enstitülerini duyarlar, öğrenirler. Enstitüler onları da bağırklarına basar. Kim okumak istiyorsa, kimin durumu uygunsa enstitünün kapısı onlara açıktır. Hele kız çocuklarının okuması için İvrizli **Ayşe Baysal** örneğinde olduğu gibi, bir kız öğrenciye karşılık bir erkek öğrenci alınır.

Söyleşilerde soruların birçoğu birbirine benzese bile zaman zaman ayrı sorular da sorduk. Köy Enstitülerinde okumuş ancak okurken enstitüleri kapandığı için öğretmen okulundan diploma alanlara değişiklikleri, yozlaşmayı sorduk, iki dönemi karşılaştırmalarını istedik. Böylece bu değişimi, iki kurumda birden okuyan öğrencilerin açıklıkla ortaya koymasını sağladık.

### **Üretici eğitimden uzaklaşınca...**

**Hasan-Âli Yücel, İsmail Hakkı Tonguç** ve arkadaşlarının görevden alınmasından sonra enstitülerin işleyişinde, öğretmenlerin tutumunda değişiklikler olur. Bir süre adı enstitü kalsa bile iş içinde üretici eğitimden alıştırmaya ve klasik ezberci sisteme geçilir.

Köy Enstitülerinde 1946'dan sonra yalnız işleyişte, sistemde değişiklikler değil, kimi acı olaylar da yaşanır.

Bunlardan biri de bizim de öğretmen okuluyken bitirdiğimiz Gönen Köy Enstitüsü'nde geçen kitap yakma olayıdır. **Avni Aytan**'ın anlattığına göre, 1947'de okul müdürünün, kimi öğretmen ve öğrencilerin kışkırtmasıyla olur. Elbette bu olay enstitülerin büyüklüğünü, geçmişte klasiklere, kitaplara olan sevgisini ortadan kaldırmaz. Nitekim bütün söyleşiye katılanlar kitaplıkların zenginliğini, kitaptan nasıl yararlandığını anlatır.

Söyleşilerden çıkan bir sonuç da Köy Enstitülerinin kapatılmasının yanlışlığıdır. Bütün çınarlar halkın, köylünün aydınlanmasını istemeyenlerin bu kurumları kapattıklarını belirtiyorlar.

*"İlkelerinden bugün yararlanabilir miyiz?"* sorusuna yanıt verirken kimi enstitülüler hiç umutlu görülmezken çoğunluk, *"Siyasal iktidar istedikten sonra neden olmasın?"* diyor.

### **Eleştirel gözle bakınca...**

**Dr. Engin Tonguç, Bir Eğitim Devrimcisi İsmail Hakkı Tonguç** adlı kitabında, **Tonguç**'un Köy Enstitülerinin sayısının artırılmamasından pişmanlık duyduğunu yazar. (2007, s.339)



Biz de söyleşi yaptığımız kimi eğitimcilere, *"Bugün baktığınızda keşke şöyle olsaydı dediğiniz bir şey var mı?"* diye sorduk. Genel olarak sistemi sevip övmelerine karşın kimi eksikliklere değinenler de oldu. Örneğin, Pamukpınar (1948) çıkışlı **Emin Özdemir**, *"öğretim amacından çok, çocukların gücünden yararlanma amacıyla çalıştırılmasını"* doğru bulmazken, yine Dicle (1956) çıkışlı **Adnan Binyazar** da, *"Zorluklara katlanmayı o yıllarda öğrendim"* diyerek aslında aynı konuda yakınıyor. Kızılçullu (1949) çıkışlı **Ali Özer**, *"İzmir çok yakın olduğu halde oradan çok uzak kaldık ve kültür değerlerinden yeterince yararlanmadık"* derken, Hasanoğlu (1950) çıkışlı **Ömer Ekşioğlu** Yüksek Köy Enstitüsü dışında yükselme alanının sınırlı olduğunu söylüyor. Sonradan beslenme alanında uzmanlaşan İvriz (1950) çıkışlı **Ayşe Baysal** da *"Beslenme yeterli değildi"* diyor.

Bütün bu keşkeler, yöneticilerin tutumu kadar, Köy Enstitülerinde yetişmiş özgür, eleştirel bir kişilikten kaynaklanıyor. Kendi müdürünü, yöneticisini, öğretmenini, arkadaşlarını eleştiren bir kişiliğin genel olarak çok beğendiği sistemin daha iyi olması için görüş bildirmesi çok doğaldır.

Kitabın amacı, okuyucuyu Köy Enstitüleri konusunda sistemin içinde yaşamış kişilerin tanıklığında doğru bilgilendirmektir.

Giriş bölümünde belirttiğimiz gibi çalışmamız Köy Enstitüleri sistemini merak edenlere, bu konuda araştırma yapacaklara, bugünkü eğitim sistemiyle karşılaştıracaklara yardımcı olmaktadır.

Kuruluşunun 81. yılında başta **Atatürk**, **İsmet İnönü**, **Safet Arıkan**, **Hasan-Âli Yücel**, **İsmail Hakkı Tonguç** olmak üzere herkesi bir kez daha saygıyla, minnetle anıyoruz. Söyleşiye katılan 81 çınardan yitirdiklerimizi saygıyla anıyor, yaşayanlara sağlıklı, nice yıllar diliyoruz.

Kitabı Gönen İlköğretmen Okulu'nda öğretmenimiz **Özbek İncebayraktar**'ın enstitüleri anlatan güzel bir şiiriyle sonlandırıyoruz:

## **Köy Enstitüleri**

Onlar,  
Köy çocuklarıydı.  
Kurumuş çalılar gibiydiler bozkırda.  
Kavrulmuş ekinler gibiydiler.  
Geldiler,  
Yalın ayakları  
Ve  
Yırtık mintanlarıyla geldiler,  
Gönen'e, Aksu'ya, Kepirtepe'ye.  
Ezilmiş, sömürülmüş, horlanmış  
Ve  
Unutulmuşlar bin yıldır.  
Ferhat oldular,  
Yardılar İdris Dağını.  
Gürül gürül akıttılar suyunu  
Hasanoğlan'a.  
Köroğlu oldular,  
Kafa tuttular Bolu Beylerine.  
Yıktilar saltanatını ağaların.  
Tolstoy'u Balzac'ı okudular koyun güderken.  
Mozart'ı, Beethoven'i çaldılar dağ başlarında.  
Molière'i, Sophokles'i oynadılar.  
Horon teptiler Beşikdüzü'nde kol kola.  
Halay çektiler Yıldızeli'nde türkülerle.  
Diz vurdular Ortaklar'da efece...  
Siz,  
Her gece,

Mehtaba çıkarken Heybeli'de,  
Onlar,  
Duvar ördüler,  
Çatı çattılar.  
Yıldızlara bakarak yaz geceleri,  
Harman yerlerinde yattılar.  
Kazma salladılar yorulmadan.  
Kerpiç döktüler  
Kerpiç.  
Sızlanmadılar hiç.  
Yakıştı nasırlı ellerine,  
Kitap ve çekiç.  
Başladı yurt harmanında imece...  
Bir gece,  
Karanlık inlerinden sinsice,  
Brütüsler çıktı ansızın.  
Çektiler zehirli hançerlerini,  
Vurdular sırtlarından haince...  
Çıktı mağaralarından yarasalar,  
Çıktı halk düşmanları,  
Üşüştü sülükler gibi üstümüze.  
Emdiler kanımızı,  
Doymadılar.  
Yıktilar umudunu Türkiyemin.  
Aydınlık bir Türkiye gelir aklıma,  
Kalkınmış bir Türkiye gelir  
Köy Enstitüleri denince.

Temmuz 2020

## TEŞEKKÜR

Önsözü yazan öğretmenim **Tahsin Yücel'e**, önceden okuyan, düzeltilerini yapan **Mutahhar Aksarı'ya**, **Nazım Mutlu'ya**, **Nimet Altıntaş'a**, oğullarım **Cemal**, **Can Gazalcı'ya**, belge ve bilgide katkı sunan, Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, Yeni Kuşak Köy Enstitüler Derneği, Tonguç Belgeliği Vakfı, Köy Enstitüleri Araştırma Derneği yönetici ve çalışanlarına, **Emin Arık'a**, söyleşiye katılan bütün Köy Enstitülü çınarlara, babalarının, dedelerinin söyleşilerinin iletilmesinde, fotoğrafları bulmada yardımcı olan yakınlarına, dostlarına, kitabı basan Bilgi Yayınevi yönetici ve çalışanlarına, özellikle Yönetim Kurulu Başkanı **Baran Kaya'ya**, başeditör **Biray Üstüner'e**, yardımcısı **Yağmur Saygılı'ya** ve kapağı hazırlayan **Murat Sayın'a** içten teşekkür ederim.

# KAYNAKÇA

- Abdullah Özkucur, *Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsü*, Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayını, 2013.**
- Abdullah Özkucur, *Öğretmen Olacağım*, Öğretmen Dünyası Yayını, 2015.**
- Abdullah Özkucur, *Köy Enstitüleri Destanı*, 2. Baskı, Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayını, 2016.**
- Ahmet Lütfi Dağlar, *Düziçi Köy Enstitüsü ve Sonrası Kimi Anılarım*, Ka-  
dioğlu Matbaası, 1987.**
- Ali Bozkurt, *Köyden Köye*, Eğitim-Sen Yayınları, 2000.**
- Ali Salman, *İçinde Yaşayanların Anlatımıyla Pazarörenli Yıllar*, Geçit Yayınları, 2013.**
- Bilge İnsan Sıtkı Akkay, *Savaştepe Köy Enstitüsü Kurucu Müdürü*, Haz.  
Bahattin Fırtına, Pastel Matbaası, İstanbul, 2002.**
- Düziçi Köy Enstitülü Yıllar**, Haz. İbrahim Bozkurt, Birgül Bozkurt, Nazlı Geylani, YKKED, 2015.
- Düziçi'nden Sesler**, Şiirler, Düziçi Kooperatifi Yayını, Seyhan Matbaası, 1943.
- Erdinç Kalay, Hüseyin Ateş, *Tarlası Deniz Olan Okul Beşikdüzü Köy Enstitüsü*, Ateş Kağıt İnş. Turizm, İstanbul, 2010.**
- Ertuğrul Erdem, *Toprak Damlı Evden Kızılçullu Köy Enstitüsü'ne*, YK-  
KED, 2017.**
- Fakir Baykurt, *Köy Enstitülü Delikanlı, Özyaşam*, Papirüs Yayınları, 1999.**
- Fakir Baykurt, *Unutulmaz Köy Enstitüleri*, Literatür Yayıncılık, 2018.**
- Fikri Taştemel, *Aynı Yolda, Aynı Emek*, Yeni Kuşak Köy Enstitülüler Der-  
neği (YKKED), 2004.**
- Firdevs Gümüşoğlu, *Cılavuz Köy Enstitüsü*, TİB Yayınları, 2017.**
- Hacı Angı, *İvriz'den Cumhuriyetin Başkentine, Bir Köy Enstitülünün  
Anıları*, TİB Yayınları, 2019.**
- Hasan Akarsu, *Kepirtepe Işığı*, Öğretmen Dünyası Yayınları, 2013.**
- Hasan Göztepe, *Pamukpınar Yolcuları*, Ubuntu Yayınları, 2017.**
- Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsü 70 Yaşında**, Haz. Kemal Kocabaş, YK-  
KED Yayınları, 2013.
- Hayati Tahsin Yılmaz, *Son Köy Enstitülü*, Gökem Yayınları, 1991.**
- Hürrem Arman, *Piramidin Tabanı (1, 2)*, YKKED, 2016.**
- Hüseyin Akbaş, *Gönen Köy Enstitüsü, Gerçek Düşünce ve Eğitim*, Güldi-  
keni Yayınları, Ankara, 2004.**

- Hüseyin Atmaca, *Bir Köy Çocuğunun Serüveni, Köy Enstitüsünden Parlamentoya*, Abis Yayınları, 2009.**
- Hüseyin Nedim Şahhüseyinoğlu, *Akçadağ Köy Enstitüsü ve Şerif Tekben*, Karatepe Matbaası, 2005.**
- Hüseyin Nedim Şahhüseyinoğlu, *Köylünün Güneşi*, Prospero Yayınları, 1994.**
- İbrahim Şimşek, *Köy Enstitülerinden Öğretmenliğe, Öğretmenden Öğrenciye*, TİB Yayınları, 2019.**
- İlyas Küçükcan, *Öncesi ve Sonrasıyla Çifteler Köy Enstitüsü*, YKKED, 2018.**
- İsmail Safa Güner, *Köy Enstitüleri Hatıraları*, Kervan Matbaası, İstanbul: 1963.**
- İsmet Baş, Dr. Niyazi Altunya, *Gönen Köy Enstitüsü ve Sonrası*, YKKED, 2014.**
- İsmihan Şirin, *Bozkurt Yeşertenler*, Etki Yayınevi, 2013.**
- Karabey Aydoğan, *Uygarlığın Tuğlası Arifiye Köy Enstitüsü*, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2018.**
- Kemal Kocabaş, *Kızılçullu Köy Enstitülü Yıllar*, YKKED, 2011.**
- Kemal Kocabaş, *Tanıklıklarla Beşikdüzü Aydınlığı*, YKKED, 2017.**
- Kemal Kocabaş, *Tanıklıklarla Köy Enstitülerinden İlköğretmen Okuluna Akçadağ Aydınlığı*, YKKED Yayınları, İzmir, 2020.**
- Köy Enstitüleri 1-2, Köy Enstitüsü ve Çağ. Eğ. Vakfı, 2003.**
- Kuruluşunun 70. Yılında Köy Enstitüleri Sempozyumu, Kastamonu Üniversitesi, Yayına Haz. Hülya Biçicioğlu, Berrin Gürsoy, Hacer Hancı, Çapa Matbaacılık, 2010.**
- Mahmut Makal, *Bozkırdaki Kıvılcım*, Güldiken Yayınları, Ankara, 1997.**
- Mehmet Başaran, *Mehmetçik Mehmet*, Okar Yayınları, 1978.**
- Mehmet Emin Aytan, *Gönen Köy Enstitülü Yıllar*, YKKED, 2005.**
- Mehmet Erbil, *Köy Enstitüleri ve Yurtseverlik*, Payda Yayıncılık, 2014.**
- Mehmet Kahvecioğlu, *Eğitime Adanmış Bir Yaşam*, YKKED Yayınları, 2007.**
- Mehmet Rauf İnan, *Bir Ömrün Öyküsü 1-2*, Öğretmen Dünyası Yayınları, 1988.**
- Mehmet Saydur, *Göl 1938 / Bir Eğitim Kursunun Kuruluş Destanı*, Öğretmen Dünyası Yayınları, 2019.**
- Mehmet Sazak, *Dişle, Tırnakla, Kitapla Aydınlanma Savaşı, Bir Köy Enstitülünün Anıları*, Ezgi Matbaası, İstanbul, 2009.**
- Muhsin Civelek, *Arifiye Köy Enstitülü Sağlık Memurunun Anıları*, Yayına Haz. Şefika Görgülü Kamçez, Karabey Aydoğan. YKKED, 2014.**
- Mustafa Güneri, *Hasanoğlu Hatırası, Bir Köy Enstitülünün Kaleminde ve Objektifinden (1941-1951)*, TİB Yayınları, İstanbul, 2019.**
- Mustafa Şanlı, *Kara Çadırdan Aksu Köy Enstitüsü'ne*, YKKED, 2015.**

- Nazif Evren, *Kekik Kokulu Yıllar, Anılar*, Kidega Yayınları, 2015.**
- Nazif Evren, *Poyraz Köyünden Köy Enstitülerine*, Gündoğan Yayınları, 1992.**
- Nedim Menekşe, *Kapatılışlarının 50. Yılında Köy Enstitüleri Gerçeği*, Lüleburgaz, 2005.**
- Ortaklar Köy Enstitülerinden Ortaklar İlköğretmen Okulu'na, Adabelen Işığı*, Haz. Kemal Kocabaş, YKKED Yay., 2007.**
- Ortaklar Köy Enstitüsü 70 Yaşında*, Yayına Haz. Kemal Kocabaş, YKKED Yayınları, İzmir, 2014.**
- Pakize Türkoğlu, *Kısa Süren Hasat, Köy Enstitüsünde Öğrenci Olmak*, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2012.**
- Pakize Türkoğlu, *Tonguç ve Enstitüleri*, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2000.**
- Remzi Taşçı, *Baklankuyucak Köyü'nden Kızılçullu Köy Enstitüsü'ne*, YKKED, 2010.**
- S. Mesut Şahbaz, *Kızılçullu'dan Hasanoğlan'a, Bir Köy Enstitülünün Öğrencilik ve Meslek Anıları*, Öğretmen Dünyası Yayınları, 2016.**
- Salih Urhan, *Hayatı, Eserleri, Derlemeleri, Gurbet Havaları, Köy Enstitüleri*, İzmir: Tezer Matbaası, 2014.**
- Savaştepe Köy Enstitülü Yıllar*, Yayına Haz. YKKED Balıkesir Şubesi, YKKED, 2008.**
- Songül Sallan Gül, *Gönen Köy Enstitüsü Işığı*, YKKED, 2013.**
- Süleyman Edip Balkır, *Yeni Hızla Köye Doğru*, Ülkü Basımevi, İstanbul, 1939.**
- Şerif Tekben, *Canlandırılacak Köy Yolunda*, Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları, 2005.**
- Talip Apaydın, *Köy Enstitüsü Yılları*, Literatür Yayıncılık, 2009.**
- Toroslardan Doğan Güneş, İvriz Köy Enstitüsü*, Haz. Dündar Aydoğdu, Mevlüt Kaplan, YKKED Yayınları, İzmir, 20**

### **Fotoğraflar için yararlanılan kaynaklar:**

- Köy Enstitüleri 1-2, Köy Enstitüsü ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2003.**
- Köy Enstitüleri 60. Yıl (albüm, 1940-2000)**
- Ortaklar Köy Enstitüsü 70 Yaşında*, Yayına Haz. Kemal Kocabaş, YKKED Yayınları, İzmir, 2014.**
- Savaştepe Köy Enstitülü Yıllar*, Yayına Haz. YKKED Balıkesir Şubesi, İzmir, 2008.**
- Tonguç Belgeliği Vakfı**

## MUSTAFA GAZALCI

1945'te Denizli Güney'de doğdu.

1963'te Isparta Gönen Öğretmen Okulu'nu, 1966'da Balıkesir Necati Bey Eğitim Enstitüsü Edebiyat Bölümü'nü bitirdi.

1966-1977 yılları arasında çeşitli okullarda öğretmenlik ve yöneticilik yaptı.

Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS), TÖB-DER şube başkanlıklarında bulundu.

1977 ve 2002'de CHP Denizli Milletvekili seçildi.

TBMM'de Başkanlık Divan Üyeliği ve Milli Eğitim Komisyonu Üyeliği yaptı.

1982'de Barış Derneği Davası'ndan bir yıla yakın tutuklu kaldı.

1990'dan 2002'ye kadar Eğitimciler Derneği (Eğit-Der) Genel Başkanlığı görevini sürdürdü.

1991-93 yılları arasında SHP Genel Sekreter Yardımcılığına, SHP ve CHP'de Parti Meclisi ve Merkez Yönetim Kurulu üyeliğine seçildi.

Bu görevleri sırasında parti içi eğitim çalışmalarını üstlendi.

1988'de 60 demokratik kuruluştan laik ve halkçı eğitime katkılarından dolayı **Eğitim Onur Ödülü**'nü aldı.

*Cumhuriyet*, *Yurt* gazetesi ve çeşitli dergilerde eğitimle ilgili birçok makalesi yayımlandı.

Bilgi Yayınevi'nden; *Eğitime Dinci Çember* (2008), *Kadrolaşma Kıskaçında Eğitim* (2010), *Öğretmenin Günlüğünden* (2011), *Barış Zinciri* (2014), *Köy Enstitüleri Sistemi /Mezunları Üzerine Bir Araştırma* (2015), *Siyasetçinin Günlüğünden* (2018), *Köy Enstitülerinin Meclis Süreci* (2019), *21 Köy Enstitüsü/Çınarlar Anlatıyor* (2021) adlı kitapları çıktı.





## 21 KÖY ENSTİTÜSÜ

Türkiye'de eğitim niteliksiz, fırsat ve olanak eşitliğinin uzağında sürdürülürken, yoksunluklarla boğuşan köy çocuklarını birer eğitim meşalesine dönüştüren Köy Enstitüleri, yakın tarihimizin en büyük eğitim atılımı olarak her geçen gün daha da parılıyor.

Köy Enstitüleri üzerine uzun yıllardır araştırmalarını sürdüren eğitimci **Mustafa Gazalcı**, 81. yıldönümünde 21 Köy Enstitüsünün tarihçesini, sistemin can alıcı yanlarını, enstitülerden çıkan 81 çınarın anlattıklarıyla sonsuzluğa taşıyor.

Çınarların tanıklığıyla Köy Enstitülerine yönelik karalamalar bir bir çürüyor, bu aydınlanmacı eğitim devrimini karartanların amaçları su yüzüne çıkıyor.

Enstitülüler çarpıcı anılarını ve canlı tanıklıklarını dile getirirken iş içinde yürütülen o görkemli eğitimi, dört duvar arasında, ezberletip unutturulan eğitim anlayışının karşısına diyorlar.

Enstitülerden yetişip birer çınara dönüşenlerin anlattıklarını okurken sisteme destek veren siyasetçilerin, **Tonguç** ve arkadaşlarının yaptıklarına bir kez daha hayran olacak, onlardan sonra boynu bükük bir fidan gibi bırakılan köy çocuklarının sessiz çığlıklarını duyacaksınız.



SERTİFİKA NO 15033



ISBN 978-975-22-0978-7  
2021.06.Y.0105.7580

46 TL